

S R D C E A Ž E Z L O

(M O T R I A)

—

S V A Z E K

D R U H Y

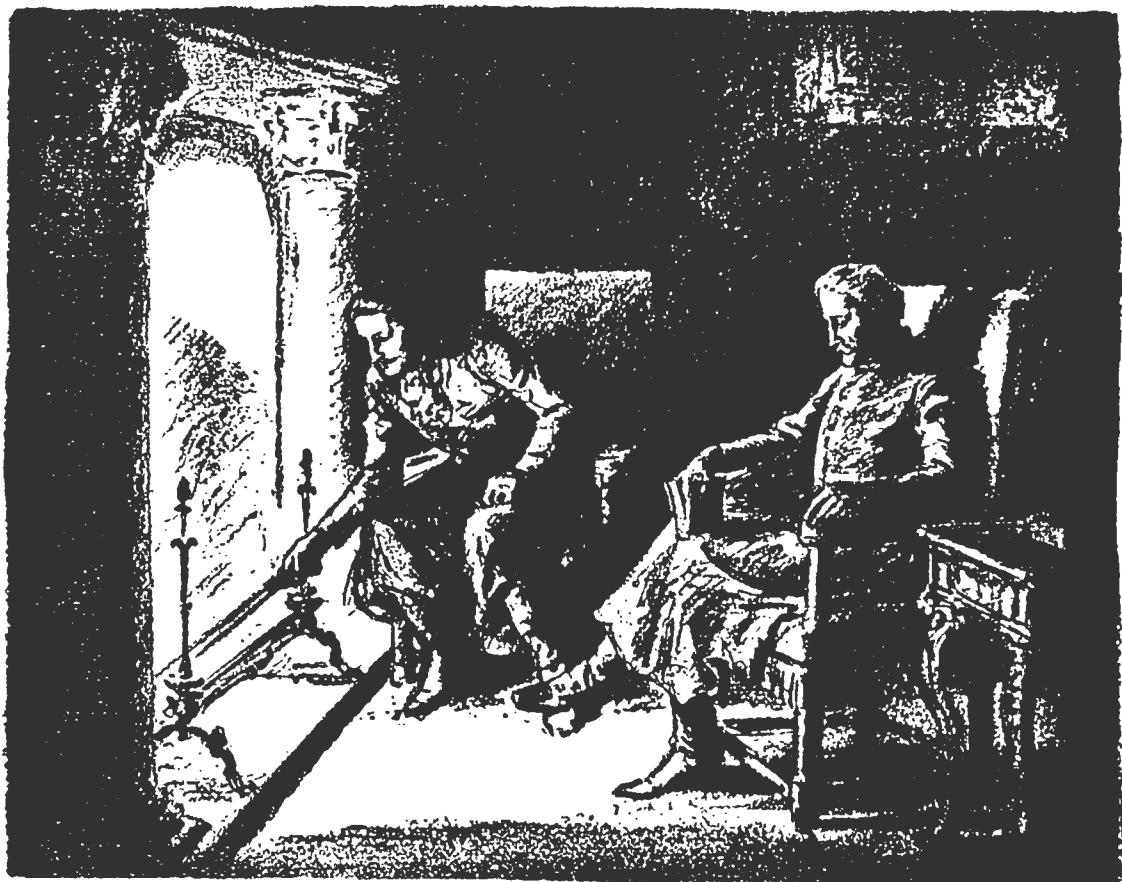
BOHDAN LEPKYJ

SRDCE A ŽEZLO
(MOTRIA)

SVAZEK DRUHY

P Ř I L O Ž D Ř Í V Ī !

V krbu hořel oheň. Polena praskala, občas vylétaly jiskry a uhasínaly na železné předložce. Mramorové římsy měnily nepřetržitě své barvy, jako by byly živé, a pozlacené hlavice se třpytily.

Od ohně proudilo milé teplo a vanula vůně ambry a jedlové pryskyřice.

Karmínově zlaté odlesky bloudily po stěnách a zahrávaly si na nábytku prostranné, nízké komnaty.

U krbu seděli dva muži.

Starší měl v rukou knihu, mladší železnými vidlemi přehazoval dříví v krbu.

Byli si podobní, — ale věkem o mnoho rozdílní.

Hovořili. Jejich hlasy zněly souhlasně a slova padala do nočního ticha jako zažloutlé listí se stromů.

„Pravíš, že nás nemají rádi,” — děl starší, a v jeho hlase zněl zármutek. — „Kdo tedy u nás je, nebo byl oblíben, Ondřeji? Bohdan, Vyhovský, Dorošenko —, Každého z nich malou chvílkou velebili, a pak se mu mnoho let vysmívali. Nevelebili podle zásluh, ale vysmívali se pro nic a za nic. Takovým už jsme národem, že šlapeme vše veliké. Vidíme v tom demokracii, ale ve skutečnosti je to rozklad. Kdo z našich státníků s širokým rozhledem a velkorysým plánem dočkal se klidného stáří a nepoplvaného hrobu?”

„Ovšem,” — odpovídal mladší, — „a právě proto říkám, že je to smutné. Nemám ještě velikých zásluh. Co jsem vykonal, abych byl milován neb nenáviděn? Ale vy, Vaše Milosti, jste věnoval tolik úsilí, tolik zdraví obětoval, tolik nocí nedospal. A jaký za to máte dík? Vládce! Zapřáhá národ do jařma, obchoduje pravoslavnou vírou — to je Ivan Stěpanovič Mazepa! Nemohu toho ani všeho poslouchati.”

„A neposlouchej, bude tak nejlépe! Pracuj podle svého rozumu a podle rozkazů svědomí. Nevděčnost, toť osud téměř všech, kdo se povznesli nad dav. Vyjímek a šťastlivců bylo málo. Neumřel-li ve vyhnanství Anaxagoras, proto, že byl moudrý, a Aristides proto, že byl spravedlivý? A jaký osud stihl Themistokla, Pausania, Sokrata? A co by se stalo s Periklem, kdyby ho byl nesrazil mor a neunesl ho nevděčnému davu? Veliký Feidias, který navěky proslavil svůj národ, byl obviňován z krádeže. — Tedy nesud’, Ondřeji, že jen náš národ je tak nevděčným. Stránky světových dějin jsou připlněny křivdami.”

„Tedy dějiny lidstva, toť dějiny lidské křivdy?”

„Křivdy národů a jednotlivců, ano. *Homo homini lupus*. Jen si vzpomeň, jak Aristofanes ve svých „Mracích” ukřivdil Sokratovi a přece nebyl Aristofanes obyčejného rozumu. Co tedy můžeme požadovat od našich vedoucích, lidí s malým rozumem a velkými nároky?”

„Ano, toť závist jednotlivců. Jeden závidí bohatství, význam, slávu. Lidský hřich! Ale může-li lid záviděti svým vůdcům?”

„Lid jim nezávidí, nechápe jich jenom. Nedorozumění mezi jednotlivci a veřejností vždy bylo a vždy bude. Je to jedna z největších tragedií lidstva. Lid není spokojen se svým osudem, neboť — kdo je s ním spokojen, Ondřeji? A musíme říci, že náš lid má více důvodů k nespokojenosti, než jinde. Národ nemůže pochopiti, že nenapravíš jeho osudu během jedné noci, že je to dlouhá a těžká práce —. Nechápe a ztrácí trpělivosti. A ještě mnozí buřiči jej rozněcují. Je-li tedy možno se diviti, že národ se bouří? Dnes mu Brjuchovecký dobrý díneček a zítra ho roztrhá na kusy.”

„To je děsné!” — řekl Vojnarovský, chytiv se za hlavu. Hetman se naň nepozorně zahleděl.

„Synu děsu! Neder se kupředu! Větší postavení — větší i odpovědnost. Přijímáš-li je, tedy se neobávej zodpovědnosti; máš-li před ní strach — nepřijímej!”

Vojnarovský se cítil dotčen.

„Nemíním sebe, nýbrž mluvím všeobecně. Co mne se týče, jsem odhodlán nésti břímě, které na mne osud položí.”

„Dej pozor, abys potom nenaříkal. Navykej nevděčnosti. Je hlupák, kdo se klame a čeká odměny. Ta vězí pouze v nás, v klidném svědomí, že úkol je dokonán.”

„A nepodaří-li se?”

„Toho rovněž se netřeba obávati. Což je rolník jist, sklidí-li úrodu? Mráz může zničiti obilí, myši je mohou ohlodati, kobylky sežrati, pomlátiti kroupy — nejedno se může přihodit a přece rolník oře a sije. My rovněž musíme pracovat na svém díle, nevěouce, zda-li se podaří. Přilož, Ondřeji, oheň uhasiná.”

Hetmanův synovec poklekl ke krbu, hodil do ohně dříví a rudá záplava zalila Mazepovy tváře.

Vojnarovský se na něho zahleděl a zdálo se mu, že vidí hetmanův portrét budoucnosti, — ne uprostřed muž s gracií, jak je zobrazován na soudobých rytinách, ale uprostřed ohně války. Hetman, ozářen světlem ohně, přemýšlel.

„Musíme přikládati dříví i na náš historický ohníček,” pravil, „nebo uhasne.”

„A zachvátí-li step, spolkne lidské osady a vzroste ve velký požár?”

„Je lepší požár, než černá noc. Tma nám vyhrožuje. Bojím se jí. Bojím se noci, která může trvat věčně. Lidé jí navyknou a nebudou chtít světla, nesnesou je. To je, co mne straší. Ještěrky, které žijí ve tmě jeskyň, měly snad kdysi bystrý zrak, ale vyhasl jim bez slunce. Tak může vyhasnout i oko našeho národa.”

Vítr se zmírnil. Sněhové mraky se vyklenuly a na nebi vycházel měsíc.

Jeho paprsky se prodraly malými okenními tabulemi a zahrávaly na Mazepově tváři všemi odstíny stříbra a bronzu.

Hetman se podobal kovové soše, fantasticky ozářené rudou záplavou ohně a jemnými paprsky měsíce.

Vojnarovský pohlížel na tento obraz jako na přízrak — a mlčel.

Hetman otevřel knihu „*Pantagruel, roi des Dipsodes restitué a son naturel etc, 1542.*”

„Přečti si to a zbavíš se našeho slovanského zármutku. Je v této knize mnoho bláznovství, taškářství, všelijakých báchorek, ba i hřichů, ale je v ní život, napsaný nádhernou řečí, s úplným pochopením lidské povahy, lidských chyb a vad. Jen porovnej tuto knihu s naší literaturou a západní spisovatele s našimi —. Tam Rabelais, Molièr, de La Fontaine, mladý Rousseau, Montaigne, velký myslitel Descartes, slavný Pascal — a zde středověká scholastika, mlácení prázdné slámy, přemílaní loňských plev. Ale škoda námahy: z toho všeho mouky nedostaneme. U Francouzů, Italů, Němců, Poláků, ano i u Švédů píše se krásnou lehkou řečí, národní řeč vybojovala si práva v krásné literatuře i vědě, a naši spisovatelé a učenci píší čím dále tím horší řečí, které již nikdo neovládá. Je pravda, že pro Moskaly i naši spisovatelé jsou příliš moudří, pro ně i tato středověká scholastika je neprůhledným kacířstvím, ale náš národ nemůže na dálce zůstat v temnotě.”

„Vaše Milost,” začel Vojnarovský, „je slavným mecenášem, jemuž podobného od dob Mohyly a knížat Ostrožských nebylo. Kolik kostelů, škol a jiných ústavů existuje dobročinností pana hetmana! Zvláště akademie je vám mnohým zavázána. Míním, že naši spisovatelé a učenci musí počítati s přáním svého slavného mecenáše.”

„Musí a nemusí,” odpověděl Mazepa. „Vždyť jsi sám před chvílí vyprávěl, jakým čertem označují mne moji věrní rodáci. Už i moji přátelé štvou proti mně národ, že prý držím s Jezuity a chci zkromoliti pravoslavnou víru. A co by se stalo, kdybych se skutečně přičinil, aby se provětraly naše akademie a ostatní školy, aby se zbavily středověkého ducha a obrodily se v evropském smyslu? Jsem jist, že by mne označili ukrajinským Antikristem, ještě horším, nežli Petr. Ale nezapomínej, že Petr mnohem pevněji drží své žezlo nežli já. V tom je všecka bída, že mnohým z vás, a snad i tobě, Ondřeji, se zdá, že Mazepa mnoho může, ale nechce. Ve skutečnosti je tomu naopak. — Mazepa mnoho chce, avšak nemůže. Leč zatím Mazepa ještě žije — a požehná-li mu Bůh, tedy dokoná to, po čem dávno dychtí. — Přilož ještě, Ondřeji!”

Vojnarovský se zase sklonil nad ohněm, a hetman se pozvedl.

„Je tomu tak, milý příteli,” — děl, procházeje se pokojem. „Věčné nepochopení, věčná tragedie jednotlivců, kteří vrcholí nad davem! Pravíš, že nás nemají rádi. Rovněž já jich nemám rád takovými, jakými jsou, nýbrž takovými, jakými budou. Kdy se to stane? Snad zítra, snad za sto let, snad za dvě stě —. Avšak nezáleží na lásce, ale na činech, neboť láska i víra bez činu je mrtva. Je nutno konati své dílo, plniti svůj těžký závazek. Není štěstí v lidském uznání, ale v nás.”

Hetman se zastavil u okna. Venku bylo jasno jako ve dne.

„Kdosi zajel pod bránu,” řekl. „Jsou tři, a zdá se, že i nějaká žena s nimi. Stráž jich nechce vpustiti. Jsem zvědav, kdo to je. Snad něco důležitého? Bud’ tak laskav a jdi se podívat!”

Vojnarovský vyšel.

„Nemají mne rádi,” hovořil sám k sobě hetman. „Vím, vím. Koho však měli u nás rádi? Takovým už jsme národem!”

Hetman se uměl velmi dobře ovládati. Jeho obličeji nikdy neprozrazoval lidem toho, co jeho duší zmítalo. V duši zuří bouře a na tvářích — krásné počasí: vysoké, hladké čelo, hluboké, tmavé, prozíravé oči, na rtech úsměv, — hetman se vždy zjevoval lidem jako mistrný portrét Van Dykův.

Byl prostřední postavy, štíhlý; ač překročil sedesátku, držel se zpříma, jako dvacetiletý mladík; chodil pevně a rovně. Vždy vkusně oblečen, ale bez zbytečných ozdob, bez peří a drahokamů. Nač? I bez toho poznají hetmana.

Ani nejbližší lidé, matky vyjímaje, neznali jej jinak. Před ní jedinou s ničím se netajil.

Když však byl sám a přesvědčil se, že ani klíčovou dírkou nikdo jej nepozoruje, povoloval své povaze a bujnému temperamentu.

S rukama složenýma na zádech procházel se kolem stolu, tu povznášel, tu spouštěl obočí, brzy přivíral oči, brzy je široce otevíral. Na spáncích napjaté žily a v jeho krásném obličeji neustále nabíhala celá síť žilek a nervů jako vlny na rozbouřeném oceánu. Občas se zastavoval a přitlačoval ke stolu svou sevřenou, skoro ženskou pěst, jako by kladl svému odpůrci důležitou otázku.

Osamotněv odchodem Vojnarovského, přemítal hetman o odpovědi, kterou čekal od Kočubeje. Může odpověděti „ano“, nebo „ne“; ale může dáti také odpověď nerozhodnou, vyhýbavou, nadiktovanou Ljubov Fedorivnou.

Probíral v myšlenkách všechny tyto odpovědi, všechny argumenty, které může Kočubej postaviti proti jeho přání vzít si Motriu, a předem hledal protidůvody.

Zastavil se v myšlenkách u historické postavy Jindřicha VIII. a jeho šest roků trvajícím zápasu pro Annu Boleynovu. — Třetí a pátá kniha Mojžíšova, papežovy dekretalie a cocilie, kardinál Wolsey, Thomas Moore, Cromwell, Cranner, popra-

viště, hranice —, a hle, z celé té vichřice, kterou vznítila krásná králova milenka, jako zelený ostrov z rozbouřeného oceánu vynořila se samostatná anglikánská církev.

Šest roků zápasu o krásnou ženu jen proto, aby po třech letech lásky poslali ji na popraviště za to, že ve svém soukromém pokoji uvítala mladého muže.

Hetman se poděsil. Nebyl krvelačné povahy a nenáviděl barbarství.

Po neklidném a romantickém svém životě přál si tichého stáří, oné klidné spokojenosti, kterou poskytuje věda, umění a ještě více — vědomí dobře splněné povinnosti.

Cítil však, že bez Motrie toho štěstí nedosáhne.

Pravda, nebyl by mohl pro ni zažít takové bouře, jakou způsobil Jindřich VIII. pro Annu Boleynovou.

Nyní by to bylo dokonce nemožným. Ale celou svou bytostí se bouřil proti tomu, zříci se svého, snad největšího štěstí pro rozmary Ljubov Fedorivny.

Ne, toho nikdy nebude!

Jediné, co by přimělo Mazepu odhadlati se k takové oběti — byla by státní nutnost.

Leč — na štěstí — prozatím této nutnosti nevidí. Motria nestojí v cestě uskutečnění jeho politických plánů, ba naopak, hetman doufá, že ona krásná, mladá, energická a velmi vzdělaná žena může mu dodati nových sil a v něm probuditi nové sny, aby pokračoval vytčenou cestou až — k trůnu.

Lepšího druhu pro onu výpravu nevidí. Naopak, zdá se mu, že sám osud určil Motrii býti jeho dobrým geniem.

Snad se to nádherné děvče stane symbolem nové Ukrajiny.

Oheň v krbu uhasinal, zato však měsíc zalil stříbrem celou komnatu, jako by byla skutečně vykuta z drahého kovu.

„Krásně, avšak teskně samotnému!“

A srdce se mu zachvělo mladistvou touhou po onom teple, jež může přinésti do domu jen krásná, moudrá a dobrá žena.

„Jako slunce —.“

Zaslechl kroky Vojnarovského a celá jeho postava zase přijala na se obvykle klidný, vyrovnaný a jakoby bezstarostný vzhled.

„Kdo tam?“ zeptal se, pohlížeje do hasnoucího ohně.

Místo odpovědi Vojnarovský podal hetmanovi brilantový prsten.

Hetman se naň zahleděl, přiblížil se ke krbu, jako by zkoumal, zda je pravý, a řekl: „Ať ráčí dále!“

Vojnarovský vyšel.

Mazepa se vzchopil s místa. „Motria? Nyní! Místo Kočubejovy odpovědi sama? Co to má znamenati?“

Na sta myšlenek mu kmitlo hlavou, sta otázek a sta odpovědí na ně. Leč jedno bylo jisté: Motria uprchla rodičům. Toť samozřejmé!

Hetman si byl jist. Noc, jednoduché sáně, kočí a jen jeden džura, — tak nejezdí Kočubejovna. Bez pochyby uprchla z otcova domu k němu.

A Mazepa začal probírat všechny příčiny, které mohly pohnouti děvče k takovému odvážnému kroku, i všechny možné následky této události.

Válka s Kočubejovými, rozepře s církví, pobouření tak zvaného „veřejného mínění“, totiž důstojnických kruhů, jemu nepříznivých, které jen čekají, aby něco negativního na hetmanovi zpozorovali. Snad i cara do toho vtáhnou!

Nová starost pro dosti již zatíženou hlavu!

Však míval hetman Mazepa již větší starosti a přece z nich vyvázl — tedy i s touto si snad bude vědět rady. A Motria stojí za to! Zač jen stojí pouze vědomí, že je s ním pod jednou střechou, že usednou zítra spolu k obědu, a dlouhé večery zkrátí si zpěvem a hrou na bandúře.

Zítra nad Bachmačem zajásá slunce.

A nyní —?

* * *

Dveře se otevřely a opět zavřely.

Uprostřed komnaty stálo urostlé děvče, v prostém beraním kožichu, zahalenou venkovským šátkem tak, že se naň díval jen pár očí jako dvě jasné hvězdy.

Hetman povstal a pokročil Motrii vstříc.

„Motrio Vasylivno! Vidím-li skutečně vás? Jste to vy, anebo přelud mé fantasie, mého stesku po vás?”

Vzal Motriiny ruce do svých dlaní.

„Jaké chladné, jaké mrazivé moje drobné ručičky!” Líbal je a ohříval svými rty.

„Nechte, nechte toho, Ivane Stěpanoviči! Nepatří se to, nesluší, přisámbůh!” rozčilovala se, nenalézajíc slov pro pozdrav.

Neodporovala, když hetman rozvazoval šátek a pomáhal jí odložiti kožich.

„Jaký těžký!” pravil, „jaký ošklivý. Ubohá Motria jela v takovém kožichu!”

„K vám Ivane Stěpanoviči.” — Sotva mohla pronéstí těchto několik slov.

Posadil ji do křesla vedle krbu a přiložil na oheň dříví.
„Aby mému neočekávanému hostu bylo teplo,” dodal.

„Neočekávanému a snad i nevítanému,” doplnila Motria.

„To vím jen já. Já a Milosrdný Bůh.”

Poklekl před krbem a staral se o oheň. Nikdy sám toho neučinil, ale nyní nechtěl zavolati služu.

„Nechte toho, Ivane Stěpanoviči, nesluší vám to, spíše mně,” — prosila Motria.

Ale hetman nechtěl ani slyšeti.

„Vykonalala jste ke mně tak obtížnou cestu, a já bych nemohl osobně se postarat o oheň, aby moje Motria se zahřála? Je-li to možné? Nu, hled'te, již hoří! Že je u Ivana Mazepy teplo?”

„Oh, teple a pěkně,” řekla, hluboce vzdychajíc.

„Nenachladla jste?”

„Nevím — maličko snad. Nevadí.”

Hetman se na ni zahleděl. „Smím-li?”

Vzal ji za ruku. „Máte horečku. Jak jste se mohla odvážiti, Motrio Vasylivno, dátí se na cestu v takovém mraze v otevřených sáních! Nešetříte se. Toho právě nechci.”

„Musila jsem, Ivane Stěpanoviči —. Utekla jsem svým rodičům —. Totiž — správně řečeno — neutekla jsem rodičům, ale z kláštera.”

„Vy! Z kláštera? Ne, toho si ani představit nemohu. Marie Magdalena Mazepova abatyší — to chápu, ale že by Motria Kočubejovna byla v řeholi —, ne, ne, žertujete, Motrio!”

„Nikoliv, Ivane Stěpanoviči! Nežertuji. Rodiče — vlastně matka — poslala mne do kláštera, leč já, místo abych jela tam, přijela jsem do Bachmače k hetmanovi.”

Hetman se zadíval na svého hosta jaksi radostně, hned však nepokojně. Radoval se, že je tady, a znepokojoval se, že mnoho zkusila, zaslábla a snad i onemocní.

„Ejhle, řeholnice návštěvou u hetmana!” — pravil žertem. „Ale dříve, než mi budete vypravovat svou Odyseu, rozkáži donést vám teplého vína.”

„Děkuji, pane hetmane, nečiňte si však starostí.”

„Kéž by jen tato starost!” — odvětil a vyšel.

Kráčeje k pokojům Vojnarovského, promýšlel si plán dalšího jednání.

Prozatím se nesmí čeled' dověděti, kdo přijel —. Příbuzná, nebo známá, zchudlá šlechtice z Podolí. Budou zasvěceni jen Vojnarovský a teta Lidie, která se postará o Motriu.

Požádal tetu Lidii, aby ohřála červeného vína s kořínky a dala pozor, aby v pokojích, pro Motriu určených, bylo teplo; kuchaři vzkázal, aby připravil pro hosta večeři a postaral se o její lidi. Motriin džura zůstane zde; kočí bude obdarován a odjede do zájezdního hostince, aby se lidé něčeho nedomyšleli. Stráž musí mlčeti, jak tomu je obvykle. Toť služební povinnost.

* * *

Motria se rozhlédla po hetmanově komnatě. Ještě si stále nemohla uvědomiti, že není v klášteře, nýbrž zde. Události těchto dvou dnů byly pro ni jako kapitoly nějakého fantastického románu.

Horečka, jež každou chvíli byla znatelnější, ještě více oddalovala skutečnost do říše představ.

* * *

Je to pravda? Motria v Bachmači, u hetmana? Co řekne její matka? Celý dvůr postaví nohama vzhůru, otci pak připraví pravé peklo!

Teta Lidie, zestárlá žena s hodným, laskavým obličejem a úsměvavýma očima, přinesla víno a uklidňovala Motrii: „Ach, jaká kráska. Můj Bože, jaká krásná panna!“ — štěbetala.

„Pij, dítě mé, pij ptáčku! Vyhodili tě z rodného teplého hnizdečka. Můj ubožáčku!“

Nebyla patrně proti této nevšední romantické události. Neznala snad jen této, ba snad i sama ve svém mládí nějakou zažila. Co vše se nepřiházelo na Ukrajině!

Vojnarovský se neukázal, aby Motriu neobtěžoval. Chápal, že není snadné prožít takové chvíle.

Motria seděla mlčky. Chtěla mluviti, cítila, že mlčení nečiní dobrého dojmu, avšak nenalézala slov. Nebyla s to uspořádat myšlenky, neboť rozbouřené city je vířily a přemáhaly.

Viděla hetmanovy oči, pozorovala vlídný úsměv tetiných rtů, a konečně se zmohla k otázce: „Co je s mlynářem a džúrou?“

Hetman ji uklidnil, že se o vše postará. Je prý dobře, že se šťastně dostala do Bachmače.

„Dověděl jsem se, že jste byla pronásledována vlky!“

„Ano,“ odvětila Motria, přibližujíc se ke krbu, neboť ji mrazilo. Byla jí nyní větší zima, nežli za včerejší jízdy koňmo, ale chvílemi se jí zmocňovalo horko, jako tehdy, kdy ji matka urazila, nazvavši ji hetmanovou milenkou.

Černí jezdci, zamrzlý mlýn, vlci, Bachmač — přivřela oči.
— Dvě noci objíždí králevič kolem jezera, nemoha se dostati
do věže, kde se trápí královna, uvězněna svou matkou. Černá
voda jezera, chladné zdi, hluše se od nich odráží ozvěna koň-
ského dupotu: — dup — dup — dup —. Prchají —. Jsou
stíháni —. Hod' slzu z levého oka za sebe —!

Setřásala královna slzu a ihned se rozlila řeka široká a
hluboká —.

Šumí, šumí, šumí —.

Ú T Ě K.

Hajduci, ponechavše v zadu sáně, v nichž vezli Motriu do kláštera, odcválali vpřed, aby vyhledali přechod přes řeku. Několikráté přejeli tam i zpět, a přesvědčivše se, že led je pevný, vraceli se. Bylo jím podivno, že sáně zmizely. Volali jednou, po druhé — nikdo neodpovídal. Jejich koně zařehtali, ale sáňové zpřežení se neozývalo.

Znepokojeni cválali k místu, kde zanechali povoz. Konečně jej spatřili, ale koně byli ti tam, a kočí, spoutaný provazy, ležel vedle. Vytáhli mu z úst roubík a rozpoutali ho. Když nabyl vědomí, vyprávěl co se událo.

Nuže, co ted' počíti?

Radili se. Bylo by nejjednodušší vrátili se do Batúryna a zpraviti o události Kočubeje.

Nebýti Ljubov Fedorivny, zajisté by tak byli učinili. Ale ona by jejich kůže nešetřila. Mohla by dokonce mysleti, že byli s únosci zajedno.

„Ne, pánové-továryši! Není nám možno vrátili se k našemu pánovi,” rozhodl kočí. „Raději se zde oběsme na kterémkoliv stromě.”

„No — co tedy?”

„Utéci!”

„Kam?”

„Tam, kam jiní utíkají — do Síče.”

„Však nemáš koně.”

„Nemám, ale opatřím si ho. Jen dostaneme-li se do Červené krčmy. Jsem s tamním šenkýřem odedávna znám. Vždy má v úkrytu několik koní — patrně kradených. Za dva naše dá nám tři jiné, neboť Kočubejovy koně nejsou obyčejné koně.”

„A co máme činiti s těmito kráskami?” — zeptal se jeden, ukazuje na sáně.

„Co bys chtěl? Slyšíš jak chrápou? Ani do rána se neprobudí. Hodně se napily!”

„Mají zmrznouti? Vždyť jsou křesťanký!”

„Ať nepijí jako u čerta na křtinách —! Neměj obav, nezmrznou. Jsou teple oblečeny, a sáně jsou kryté.”

„Mohou je sežrati vlci.”

„Nu, to by spíše ony sežraly vlky. Mimo to nemohou se vlci dostati dovnitř: dvířka zapadají pevně a okénka jsou tak malá, že jimi neprolezou.”

„Tedy utíkejme!”

„Nu ano. Snad nebudeme čekati!”

„A co, budeme-li chyceni a postaveni před Ljubov Fedorivnu?”

„Chyceni, chyceni! Druzí utíkají pěšky a nestíhají jich. My

jsme na koních! Jen se dostati z hetmanštiny, mimo ni nejsou nám Kočubejové již nebezpečni. Tam jsme volni!"

Odhodlali se tedy k útěku. Lépe spěti vstříc nejistému osudu, nežli jít do jisté záhuby.

Kleli Ljubov Fedorivně, a jejím čarodějnicím, jež chrápaly v karetě poslali blahopřání. Ten, který měl nejsilnějšího koně, vzal kočího k sobě. Svěřivše se „bratru rodnému — zelenému poli" a „sestričce milé — doubravě", ujízděli směrem k Červené krčmě.

Asi za hodinku se k ní dostanou, vymění u šenkýře koně a pak s Boží pomocí vydají se na další cestu!

„Hej, svobodo, svobodo — matičko přírodo!

Zanecháme tě na věky, osude náš zrádný!

Rozluč se nyní s námi a zůstaň raději s pány!

Hej, rozlož se, pole širé, jak moře před námi.

Nechť i moře hrozně bouří, vlny nechť se povalují,

však nám nikdo neublíží, záda nikdo nezbičuje! Hej!"

P R O B U Z E N Ī.

Paraskevija Jakovlivna první pohnula svým levým, zakyslým okem.

„Hlikerio Tymofijivno!” — zašeptala, lehce se dotýkajíc své společnice. — „Hlikerio Tymofijivno, co to znamená?”

Hlikeria Tymofijivna sotva byla s to otevřítí své oči; podívala se na svou přítelkyni, pak se zahleděla na prázdné místo, na němž měla býti Motria a požehnala se křížem: *Svatý, svatý, svatý jsi, Bože náš!*” Neviděti vás, Paraskevijo Jakovlivno, myslela bych, že jsem se příliš napila a že nyní tudíž blouzním.”

„Kde je Motria Vasylivna?”

„Což já vím, kde je?”

„Snad jsme se již dostaly do kláštera.“

„To jest možné, neboť sáně se nehýbají.“

„Pročpak nás tedy nezvou k sestře představené?“

„Což já vím, proč nás nezvou?“

Okénka ve dveřích byla zamrzlá a polepena sněhem, který se nahromadil v silné vrstvě na karetě. Na pravé straně sání bylo jej tolik, že nebylo možno rozpoznati, co to trčí na cestě. Jenom levá dvířka vyčnívala ze sněhových závějí. Dle toho bylo možno domysliti si, že nějaké panské sáně uvízly ve sněhu.

V této sněhem zasypané boudě bylo Motriiným andělům strážcům teplo jako Eskymákům ve staně. Na těle silné vlčí kožešiny, na nohách teplé beránčí houně; jen láhve byly chladné a — prázdné.

„Nevadilo by, Hlikerio Tymofijivno, propláchnout hrdlo čímsi teplounkým.“

„Myslím totéž, Paraskevijo Jakovlivno, neboť vyjdu-li na lačný žaludek ven, pak pocitují celý den, jako by mi někdo strkal prst do hrdla.“

A velmi pozorně vypily zbytky *zapikanky* a spolkly nedopité staré víno.

„Dobří byli nebožtíci, ale bylo jich málo.“

V karetě bylo šero.

„Co myslíte, Praskevijo Jakovlivno, je nyní den nebo noc?“

„Není-li noc, tedy je den, jenomže značně mlhavý.“

„Velmi hustě padá sníh.“

„Zdá se, že ano.“

„Pamatujete se, rovněž taková vánice burácela za adventu před čtyřicetidvěma léty. Jela jsem se svým mužem k vám na krtiny, a pod Bachmačem nás zavál sníh. Ani hot, ani čehý —.“

„To se pamatuji, ale řekněte mi, kde je naše Motria? Proč pak nás zanechala v saních a šla sama do kláštera na snídani? Není to zdvořilé.“

„Motria vždy byla svévolným děvčetem a vůči nám nikdy nebyla zdvořilou. Proto také ji Bůh trestá. Není hodná dcera, která matky nemá ráda!”

Mluvily chvíliku o Motrii, probírajíce všechny její hřichy a chyby.

„Motrio Vasylivno-o! Mo-otrio-ó!” — začala volati Hlikerije Tymofijivna.

„Nemá-li pes co dělati, obližuje si ocas,” — pronesla Paraskevije Jakovlivna, neslyšíc, že by se někdo ozval na volání.

„Na koho to narázíte?”

„Na toho, kdo nemá jiného nic na práci, nežli křičeti. Řvete jako na poplach.”

„Tedy dle vašeho mínění jsem pes?”

A počaly se hádati. Z počátku lehce, ale čím dále tím vztekleji, ba dokonce i čerta přivolávaly.

„Místo vymýšlení nesmyslů, udělala byste lépe, kdybyste vylezla ze své skořápky a šla se podívat do kláštera, proč nás tak dlouho zdržují za branou.”

„Neporoučejte mně, ale své služce. Máte tam právě tak daleko jako já.”

„Mám loupání v noze.”

„A mně v boku píchá.”

„Jste mladší nežli já.”

„A vy máte více zdraví. — Vás ani kůlem by neubil.”

„Zlé slovo bije do hlavy hůře nežli kůl.”

„S vámi mluviti — jako když *hrách na zed' hází*.”

„Hrách na zed' se nepřilepí.”

„Jen vaše slova se přilepují na člověka, jako bláto k botkám.”

Nebyly daleko od rvačky.

Ale vybitá zloba jim uzavřela konečně ústa.

Snad na hodinu se odmlčely.

„Už to přestává býti hezké!” náhle se ozvala Paraskevije Jakovlivna. „Je to snad d'ábelské svádění. Pročpak ani čert se k nám nehlásí? Mytrophe! Slyšíš Mytrophe-anę!”, začala křičeti a bouchati pěstí do přední stěny boudy, tam, kde podle jejího mínění měl seděti kočí.

Mytrophan se nehlásil.

„Snad zmrzl, čertův syn? A snad nejsme ani v klášteře, ale někde v poli — — —”

„Což já vím?”

„A kde je tedy Motria?”

„Jste moudřejší nežli já, mluvte tedy. Já toho nevíš.”

„Čert ji rozumí, d'áblově dceři —! Motrio-o! Mo-otrio-o!” — kříčela Paraskovije Jakovlivna.

„Mytrophe-anę!” — doprovázela ji Hlikerije Tymofijivna.

„Hohó, ty tam! Slyšíš!” — náhle ozvalo se z venčí.

Obě ženy oddechly ulehčením.

„Lidé!” — pronesla radostně Paraskevije Jakovlivna.

„Jistěže ne psi!” — vztekle odvětila Hlikerije Tymofijivna.

„Uhni se z cesty, čertův syne!” — houkal tentýž hlas ze zadu. — „Zatarasils cestu a ležíš jako kláda! Slyšíš?”

„Ne, Hlikerije Tymofijivno! Chce-li se vám nebo ne, musíte vylézti z boudy. Už je toho dosti. Slyšíte, že lidé nás nemohou obejeti!”

„A co vy? Jste snad raněna mrtvicí, Paraskevije Jakovlivno? Vylezte sama!”

A náhle se obě vrhly ke dvírkům.

Ale dvírka nepovolila. Přimrzla a do poloviny byla zaváta sněhem.

V karetě se ozval vzlykot, jako když zvířata kňučí v kleci, nebo duše v očistci když lkají o záchranu.

Tu zaslechly šustění sněhu pod čísi botami, práci lopatou, kdosi trhal za kliku, a jakýsi hlas volal: „K sobě táhni! Snad vidíš, že se dvírka otevírají ven!” A dvírka povolila.

Na naše uvězněné dámy zavanul čerstvý vzduch, zimní a čistý, lepší, nežli onen uvnitř.

Otevřenými dvírky spatřily nebe jasné, modré, takové — jaké bývá v létě. Sníh třpytil se jako sklo, až téměř hořel, jako by někdo brilanty rozházel. Kmeny a větve stromů byly skvěle oděny, na jejich vrcholku visely bílé sněhové čapky, závoje a plachty.

Bylo nesmírně krásně.

Dle stínu stromů bylo zřejmo, že se blíží k polednímu.

Do boudy se dívaly dlouhé zamrzlé kníry a velký nos, nad nímž visely jinovatkou štědře okrášlené řasy a obočí. Oči pod nimi nebylo ani viděti.

„Dobrý den přeji Vaším Milostem!“ — pravil hluboký basový hlas, který zněl jako by vycházel ze dna sudu. „Pokládám si za čest představiti se vzácným dámám: jsem Petr Lavrentijevič Chvaňko, *bunčužny továryš**.) Jeho Milosti pana hetmana.“

Obě dámy se maličko pozvedly a zase usedly na svá teplá sedadla.

„Velmi mne těší. Jsem Paraskevije Jakovlivna, vdova po Jakymovi Pavnutovičovi Svíčce, setníkovu tajemníku.“

Hlikerije Tymofijivna rovněž se představila jako vdova po podkancelistovi.

Bunčužny továryš po dlouhém doptávání konečně se dozvěděl, kdo jsou a kam patří.

„Jsou tedy obě dámy z dvořanstva pana generálního soudce. Já nyní jedu s nemocnou dcerou do kláštera.“

„My rovněž.“

„Máte tedy stejnou cestu. Už celý měsíc cítí má dcera hukot v uších. Nemůže ani v noci spát. Modlí se stále jako pomařená. Poradili mi, abych požádal o pomoc sestru Jepifaniji. Nyní jedu k ní. A ctěné dámy, jak pozorují, zažily cestou nějakou nehodu?“

*) Vojenská hodnost. (Překlad.)

„Ach, jaká nehoda, jaká nehoda —” začaly naříkati dvorní dámy Jeho Milosti pana generálního soudce. Ale samy nevěděly, co se jim přihodilo, a přece naříkaly, jako by se nacházely ve velkém rozčilení a houpaly se při tom na obě strany.

„Různými nehodami zkouší nás Bůh,” — děl zdvořile pan bunčužny továryš a z úcty k jejich rozčilení, netázal se po podrobnostech. „Domnívám se, že vím, co se Vašim Milostem stalo. Proto soudím, že bude nejlépe, svolí-li k tomu Vaše Milosti, abychom s dcerou přesedli do vašich sání, jsou větší a teplejší, než moje nekryté. Odpřáhneme od mých koně a zapřáhneme k vašim. S boží pomocí k obědu dorazíme do kláštera, není tam již daleká cesta.

* * *

Tak se také stalo. Ještě se smlouvali, kde kdo se posadí, pak se dohodli, že nemocná dcera bunčužného továryše zaujme Motriino místo, otec se posadil vedle ní, a Kočubejovy dámy zůstaly na svých hodně již ohřátých místech.

Sluhové přepřáhli čtyrku ne sice čistokrevných, zato však otužilých koní, a sáně se rozjely k řece.

Přejeli na druhý břeh, při čemž nechybělo ani křiku žen, ani modlení k svatému Mikuláši, ochránci všech cestujících a poutníků, neboť led praskal, jako by z děl střílel.

Za řekou byla cesta již rovná, ale po celonoční vánici nebyla ještě vyjeta, a proto musili si raziti cestu. Občas propadli koně do sněhu až po břicho. Několikrát se zastavili, aby si odpočinuli. A tu valila se z koní vždy tak silná pára, že led na okénkách karety tál.

Nemocná panna se stulila v koutě jako ptáček pod střechou, a sevřevši ústa, mlčela. Její otec tázal se na bližší podrobnosti oné „podivné a nemilé události“.

Bylo nutno klamati. Obě dámy jako by se byly smluvily, jednohlasně tvrdily, že nějací lumpové je přepadli, Motrie Vasylivny se zmocnili, ji unesli, vzavše s sebou koně a sluhy, kteří, jsouce „neblahorodého původu“, byli s únosci smluveni.

„Věc je zločinná a hodna trestu smrti,” — posoudil pan Pert Lavrentijevič a divil se, že obě dámy z oné příhody vyšly se zdravou kůží.

„Milosrdný Bůh nás zachránil,” — odpovídaly obě licoměrnými hlasy, ale zároveň se snažily přitáhnouti pod sebe nepozorovaně prázdné láhve, které ležely na podlaze. Oběma naráz se kmitlo hlavou, že jsou to nemilé svědkyně nedávné minulosti.

Bylo nutno ukliditi je, aby nebyly němými svědky proti nim. Proto, až přijedou do kláštera, nevystoupí, pokud nevyjdou první hosté, a pak uschovají láhve do svých kožichů a cestou je nepozorovaně vyhodí do sněhu.

Konečně zastavili před branou kláštera. Musili se chvilku zdržeti, než vrátná otevřela a poté vjeli do nádvoří.

Musili však čekat znova na abatyši.

Poznavši Kočubejovy příbuzné, velmi se potěšila a zasypala je i celý rod Kočubejů božím požehnáním za jeho bohumilé činy, obzvlášt' pak za péči, věnovanou tomuto „ubohému a všemi zapomenutému klášteru”. Zvěděvši o Motriinu odhodlání vstoupiti do kláštera, matka-představená až zajásala. Nebyla to pouze velká pocta, ale zároveň i vyhlídka, že klášter zbohatne. Leč, bohužel, její radost netrvala dlouho. Obě ženy ji zpravily o únosu Motrie jakýmisi lumpy cestou do kláštera.

Abatyše žasla. Dlouho, dlouho stála jako sloup, jakoby byla ztratila schopnost řeči. Pak se posadila na sedátko a šeptala si modlitbu:

„Vládkyně nebe, podél ji svým milosrdensvím, pomoz! Hyneme pod břemenem hřichů, neodvrat' se od otroků svých, neboť jen ty jsi naší nadějí —. Kdybys neorodovala ty za otroky své, kdo by nás zachránil od mnohých běd!”

Kočubejovy příbuzné nábožně pohybovaly rty, žehnaly se křížem a nepozorovaně pohlížely na dveře, neotevrou-li se do jídelní síně; byly již velmi hladové. Vždyť neměly dnes ani snídaní ani oběda, a nyní už je nejvyšší čas svačiti. U Kočubejů nebyly zvyklé takovým postům.

Ale abatyše, místo, aby zvala k svačině, rozkázala vyzváněti. Všichni obyvatelé kláštera šli do kostela, aby se pomodlili o záchranu „boží otrokyně Motrie Vasylivny a prosili všechny síly nebeské, aby „ji vyral z rukou d'áblových stoupenců a přivedy ji zdravou a neporušenou ke dveřím tohoto kláštera, jako věrnou a ctnostnou otrokyni Krista.”

Poté modlili se před zázračným obrazem Svaté Panny o uzdravení dcery „bohumilého Petra Lavrentijoviče, jenž plný víry, strachu a chvění odevzdává ji Svatému opatrování. —”

* * *

Byla již tma, když skončily modlitby. Jeptišky se rozešly do svých cel. Nemocnou dceru Petra Lavrentijeviče vzala s sebou sestra Jepifanie a její otec spolu s „dámami Kočubejova dvoru“ šli k abatyši na prostou večeři.

„Odpusťte mi,” — šeptala při stole Paraskevije Jakovlivna do ucha své společnici, — „odpuštěte mi, že jsem vás urazila dnes ráno svými slovy.”

„Ať vám Bůh odpustí,” — odvětila Hlikerije Tymofijivna, povzduchujíc. — „Ach, kdyby bylo tak do kalíšku, třeba jednoho malého kalíšku! Nastydla jsem se!”

„A mně až hrdlo se svírá!”

„Rekněte jí.”

„Komu?”

„Ale představené, komu jinému.”

„Nesluší se to, patrně se zde neužívá.”

„Dělají svatoušky.”

„Co pravíte?” — náhle se obrátila k nim abatyše. — „Račte laskavě hovořiti hlasitěji. Zestárla jsem a špatně slyším.”

„Hovoříme spolu o naší Motrince. Kde se asi ta nešťastnice trápí? Je-li na živu, ptáček náš? Nenachladla-li se, chraň Bůh? Najde-li se nějaká svatá duše, aby ji nabídla třeba kalíšek teplého vína?”

„Proti nachlazení jest nejlépe napít se lípového květu,” odpověděla představená, „a dáti horčičnou náplast na prsa

nebo k boku, ale kořalka nebo víno nejsou lékem, nýbrž zkázou duše i těla.”

Kočubejovy dámy pochopily, že se ke kalíšku nedostanou a seděly tudíž nafoukané jako sýčkové.

Abatyše byla rozčilena, nevědouc, co má dělati. Vždyť bylo nutno zpraviti Jeho Milost generálního soudce o nešťastné události. Ačkoliv to nebyl snadný úkol, není možno toho zatajiti.

„My bychom rády tam jely,” — počala Hlikerije Jakovlivna, — „ale ať Bůh nám dosvědčí, že jsme nemocné, sotva že se na nohou držíme. Nesaly jsme celou noc a zažily jsme tolík strachu, že ani těla ani duše necítíme.”

„Pokud se týče Hlikerije Jakovlivny, nevím, jak se vynáchází,” — naříkala Paraskevije Tymofijivna, — „ale bude to zázrakem, dotáhnu-li se od stolu k posteli. Jsem úplně vyčerpána rozčilením.”

„Myslíte, že já snad ne? Nepamatujete se snad, jak jeden z těch lumpů mne škrtíl a tloukl? Ještě štěstí, že jsem měla na sobě kožich, jinak by mi přelámal všechny kosti.”

„Na to nepamatuji, neboť jsem právě v tu chvíli ztratila vědomí.” — svědčila Paraskevije Jakovlivna.

Dlouho se ještě radily, naříkaly a hádaly, až zůstalo při tom, že nezbývá, než aby abatyše jela do Batúryna. Jako posvátná osoba je nejlépe schopna k tak choulostivému a smutnému úkolu. Kdo jiný prý, ne-li ona, může utišiti tímto velkým bolem těžce zarmoucené rodiče? Komu jinému, ne-li jí, je možnojeti nyní bezpečně do Batúryna?

Abatyše nebyla velmi potěšena, že musí opustiti svou teplou celu, ale po dlouhém přemítání rozhodla se, že tak učiniti musí.

Snad budou v prvním okamžiku Kočubejovi se rozčilovati, snad Ljubov Fedorivna jí i vynadá (nebylo by to od Kočubejové vzácností), ale první hněv utichne a pak se jí dostane dokonce úcty. Řeknou si asi: „sama představená ráčila nás navštíviti, aby nás potěšila v těžkém zármutku.”

Nevrátí se tudíž s prázdnýma rukama.

Rozhodla sejeti, a to ihned, neberouc zřetel na pozdní dobu.
„Nemám čeho se obávati,” děla, „jsem stará žena a jeptiška.
Bůh mne neopustí se svou pomocí.”

Odjela Kočubejovými sáněmi, na nichž byly přivezeny
dárky pro klášter.

Petr Lavrentijevič nařídil svým lidem, aby ji doprovodili
pro bezpečnost.

* * *

Hlikerije Tymofijivna a Paraskevije Jakovlivna zůstaly v
klášteře, vzdychajíce a sténajíce v jedné z pohostinských cel,
určených pro poutníky.

Ležíce po skrovné večeři na tvrdých polštářích, naříkaly
na svůj osud.

„Můj osud podobá se sítu z psího ocasu.”

„A kdyby můj osud poznal pes, jistě by tři dny vyl.”

„Svému osudu ani koňmo neutečeš.”

„Co je určeno, tomu neuješ.”

„O, kéž by bylo možno věděti předem, kde upadneš, abys
na ono místo mohla nastlati slámy!”

„Ano, kéž by to včas napadlo!”

„I já míním totéž — kdyby předem bylo možno vše věděti,
nebyly bychom jely. Řekly bychom, že zde píchá a tu zas
bolí, že nemůžeme se ani z místa hnouti. Mohla si Ljubov
Fedorivna sama svou dceru odvést do kláštera, když se jí
uráčilo jí dát do řehole.”

„Ale nyní to vše nemá ceny ani za mák. Stalo se a na věci
už ničeho nezměníš. Nyní bude nutno rozmysliti si, jak se
dostati ze všeho se zdravou kůží.”

„Vylezeme, jako čert z bažiny.”

„Však nerada bych v ní dlouho seděla.”

„Zdržíme se zde, nevyženou-li nás odsud, a zatím předsta-
vená uchlácholi Kočubejovy. Řekne jim, že jsme onemocněly
strachem. Přemele se a bude mouka.*)

*) Lid. pořekadlo: Vše časem bude lepší.

„Se lží daleko nedojdeš. Může se státi, že chytnou Motriu nebo její únosce a pak *vyleze šidlo z pytle*.*)

„Maličkost! Řekneme, že jsme omdlely, nic nevíme a na nic se nepamatujeme.“

„Snad —. Avšak Ljubov Fedorivnu neošálíš, toť baba ze samého pekla.“

„Co tedy?“

„Vyžene nás!“

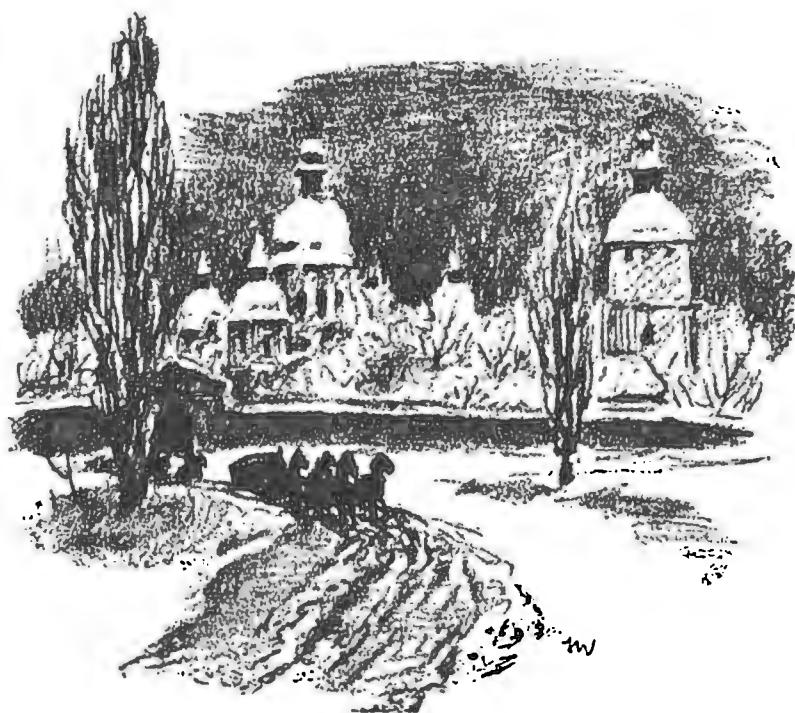
„Nu což — půjdeme k jiným. Máme-li snad málo příbuzných?“

„Ale nejsou to tací, jako Kočubejovi. Můžete si říkat, co je vám libo, leč v Batúryňě se nám dařilo dobře.“

„Ach, raději o tom ani nemluvte!“

— — — — —

Tak se rmoutily, až usnuly.

*) Lid. pořekadlo: Pravda vždy se projeví. (Překlad.)

B L E S K V Z I M Ě.

Po dceřině odjezdu Kočubej již své ženy ani neoslovil. Seděl v generální kanceláři — úřadoval.

Již drahný čas ho neviděli tak zlostného.

Dokonce ani pera nebyla prý tak ořezána, jak si přál.

V kalamáři zpozoroval mouchu, která se tam snad již v létě utopila, a ztropil proto takový rámus, že jej bylo slyšet po celém Batúryňě. Vyhrožoval bičem.

„Vám by se měli vytrhávat uši, jak to činí Moskalé provinilcům, pak byste se naučili dávat na vše pozor! Peciválové, darmožrouti!”

Starý kancelářský tajemník se přiblížoval ke dveřím s malou dušičkou.

Pod paží nesl množství úředních aktů k podpisu, které Kočubej nepodepisoval jen svým jménem, ale i jménem hetmana, nebyl-li přítomen.

Tajemník zaškrabal na dveře lehce, jako myška. Ticho —. Pak ještě jednou — opět nic. Tichounce tedy zaklepal.

„Dále,” — houkl Kočubej.

Tajemník otíral před prahem své boty, pečlivě je čistě, ačkoliv v Batúryňě nebylo bláta ani za nehet; pak si utřel nos, ač odedávna neměl rýmu, překročil práh a zůstal státi, jako by přimrzl na místě.

Přikrčil se. Znal svého představeného —.

Kočubej si ho ani nepovšiml.

Tajemník stál a čekal.

Vyzváněli dvanáctou.

Tu se Kočubej pozvedl se svého koží potaženého křesla, aby maličko narovnal svá záda, a zpozoroval tajemníka.

„Co chceš —?”

Tajemník se uklonil až k zemi, dotýkaje se jí prsty své inkoustem umazané pravice.

„Nesu akta k podpisu, Vaše Milosti.”

Dal akta na stůl a pozpátku odskočil ke dveřím.

Kočubej vzal první akt a pozvedl jej téměř k nosu — byl trochu krátkozraký.

Četl. Nezpozorovav ani jedné chyby, podepsal, až pero zakřípalо.

Vzal následující a rovněž podepsal. Leč tu se stala nehoda — příliš silně přitlačil — a udělal kaňku.

„U čerta! Tomu se říká pero!” — houkl a mrštil perem směrem ke kamnům. Kapky inkoustu poznamenaly cestu.

„Kdo mi ořezává takto pera?”

„Kancelářský pomocník Deržyručenko.”

„Budiž celý týden uzavírána na noc v kanceláři, aby se naučil lépe ořezávat.”

„Rozkaz, Vaše Milosti!”

Kočubej pokračoval v četbě, až narazil na pravopisnou chybu.

„Ah, ty škrabádlo kancelářské!” — zahřměl.

Tajemník se sehnul. Nastavil záda, jako by žádal: „Račte! Bije!”

„Ty bídníku starý! Snad ani na onom světě se nenaučíš psát bez chyb. Zde má býti „i” a nikoliv „Jat” — rozumíš?”

„Rozkaz, Milosti!”

„Kalamářská duše! Jorčíku*) iniciální!”

Tajemník si s ulehčením oddechl. Věděl, že nadává-li Kočubej, je dobré, neboť tehdy je zle, mlčí-li. Nyní pozvolna přistoupil ke stolu a zeptal se: „Jak jste ráčil říci, Vaše Milosti?”

„Jorčíku iniciální!”

„Jorčíku —! Hihih.”

„Proč se chechtáš?”

„Vždyť je to k smíchu a vtipné —. Ale co to má znamenati, Vaše Milosti?”

„To znamená, že jako „jor” je zbytečný na začátku slova, i ty jsi zbytečný v generální kanceláři a na světě vůbec.”

Kdosi zaklepal na dveře.

„Dále!”

Na prahu se objevil kancelářský sluha. „Její Milost Ljubov Fedorivna již po třetí vzkazuje, aby Vaše Milost ráčil jeti do dvora, jedná se prý o velmi vážnou záležitost.”

„Mám zde ještě vážnější. Až skončím, přijdu —. Klid’ se!”

Sluha otevřel si svými zády dveře a málem by byl jimi zasáhl Ljubov Fedorivnu, jež právě vcházela.

Kočubej se zahleděl na ženu.

Byla zeleně-bílá, jako úřední papír.

Ukázal tajemníkovi na dveře, — tento ihned zmizel.

Šel za ním až do předsíně a uzamkl dveře, aby nikdo ne-naslouchal, neboť věděl, že rozmluvy se ženou nebývají vždy tiché.

*) jor — písmeno, které se píše jen na konci slova. (Překl.)

„Přijměte místo, Vaše Milosti!” — řekl vraceje se a ukazuje ženě na koží potaženou pohovku.

Ljubov Fedorivna se posadila a přitiskla si šáteček k očím.

„Co je?”

„Naše Motria — —”

„Co — Motria?”

„Naše Motria nedojela do kláštera.”

Kočubej uchopil zlacený knoflíček ženina sobolového kožichu a zaškubal jím.

„Ženo! Jsi-li při zdravém rozumu?”

„Ano, mám rozum zdravý. Motria nedojela do kláštera. Zpravila mne o tom abatyše. Je nyní u nás.”

„Kdo?”

„Představená kláštera.”

Kočubejovi se úzká očka náhle rozšířila, rty se otevřely, vlasy se naježily.

„Co?” — vzkřikl divoce — „Jsi opilá!”

„Ne, Vasyle Leontijeviči, jsem úplně střízliva. Přisámbůh, neměla jsem lihoviny ani v ústech. Nějací ničemové přepadli povoz a unesli Motriu.”

„Unesli? Motriu?”

„Ano, unesli,” — vzlykala Ljubov Fedorivna.

Kočubej se vztyčil. Odstrčil křeslo, mrštíl kalamářem o zed’, a trhal papíry.

„Jdi mi z očí, nebo tě zabiji. Roztrhám tě jako vzteklu fenu! Ah, ty, ty, ty —!”

Pozvedl pěstě vzhůru nad ženinu hlavu —.

Ljubov Fedorivna se sehnula, klesla na kolena. Bylo tu uznání viny, jež ji k tomu donutilo — po prvé od té doby, co byla vdána.

Vasyl Leontijevič si toho všiml, a místo, aby spustil pozved-

nuté pěstě na ženinu hlavu, ponořil je do svých vlasů: „Motrio, Motrio, Motrio!”

Kočubejová před ním klečela. „Zabij mne — zabij — jsem toho vinna!”

Odstrčil ji a jal se běhati pokojem sem a tam, tam a sem.
Ljubov Fedorivna zděšeně po něm těkala zrakem.

První bol se zmírnil.

„Povstaň,” — pronesl Kočubej k ženě.

Pozvedla se.

„Posad’ se.”

Poslechla.

„Kdo unesl Motriu?” — tázal se, dívaje se upřeně na ni.

„Nevím.”

„Avšak vyhnati dceru, to jsi dovedla. To jsi dovedla — ty!”

„Nevyháněla jsem ji. Ty jsi souhlasil.”

„Mlč!”

Ljubov Fedorivna se naň podívala, je-li to vskutku on. Nikdy jej takto neviděla. Nepoznávala ho.

„Jsi bezcitná žena, bezcitná! Tvé srdce je jako kyvadlo, kývá, ale necítí ničeho. Nemáš v těle srdce, ale kámen.”

Kočubejová lkala.

„Nefňukej! Nevěřím tvým slzám! Nejsou upřímné, klamou!
Kdo unesl Motriu?”

„Nevím, Vasyle Leontijeviči, nevím! Ale přisámbůh, při Svaté Trojici, věř, že smiluje-li se nad námi a vrátí-li ji nám, budu k ní hodnou a laskavou, a odpustím jí mnohé, čeho jsem dříve neodpouštěla.”

„Mluvíš pravdu, ženo?”

„Bůh jest mým svědkem, a chrání mne ode dneška až do smrti.”

„Amen,” — doplnil Kočubej a vzal se stolu kříž, jenž zde stál mezi dvěma svícemi.

„Polib svatý kříž,” — řekl přísně.

Políbila jej.

„Pamatuj vždy na to, abys nikdy neporušila své přísahy!”

„Neporuším!”

„Dobrá.” A opět se tázal: „Kdo unesl Motriu?”

„Abatyše praví, že nějací cizí, neznámí lidé. Nastrašili tak naše ženy, že omdlely. Bili je. Nyní leží nemocny v klášteře.”

„A nás kočí, naši hajduci, kde ti jsou?”

„Není jich.”

„Tedy spiknutí. Nemůže to být nic jiného, než spiknutí.”

A zase běhal pokojem.

„Kdyby to byli nějací ničemové a kdyby byli Motriu unesli, aby dostali za ni výkupné, byl bych již o tom zpraven a vyzván k složení určitého obnosu na určeném místě. Kdyby to byli prostopášníci, byli by pobili naše lidi a Motria byla by se bránila. Byly by tedy stopy —. Jedná se tedy jen o spiknutí, aby bylo zabráněno Motrii vstoupiti do řehole. A kde je Motriin džura?”

„Není ho!”

„Vidíš, on rovněž! Ukazuje se vždy tam, kde jej ani nečekáš.”

A Kočubej se trochu uklidnil. Jen přemítal, kdo by asi mohl býti původcem onoho spiknutí. Čujkevič —? Ne, ten by se k tomu neodvážil. Hetman —? Vyloučeno —! Kdo tedy? Snad tedy Motria sama —?

A této domněnky se Kočubej držel, jako tonoucí stébla. Přál si, aby tomu tak bylo. To by odpovídalo její povaze. Kromě toho přimělo by to ještě Motriu, aby se dala oddati za Čujkeviče, aby se ubránila pomluvám. A měl by tedy již konečně klid.

Uklidniv se, odešel z kanceláře. Rozkázal, aby kurýři se rozjeli všemi směry a hledali Motrie Kočubejovny, kterou cestou do kláštera nějací ničemové unesli. Vybral za tím účelem spolehlivé lidi a slíbil jim odměnu.

R O Z H O V O R.

U jedné stěny dubový kufr, vyřezávaný a kovaný železem, u druhé skřínka s mnoha tajnými příhrádkami, cizozemské práce, starobylá, v níž každá nová generace nacházela nové skrýše se starými penězi a tajnými poznámkami.

Před oknem stoleček. Na něm plátno, prolamování, jehly, nítě, nůžky —.

Za stolem křeslo s vysokým opěradlem a měkkými polštářkami.

V křesle sedí Ljubov Fedorivna.

Na sobě šedivý „kontuš“, na hlavě bílý čepec. Zpod čepce čouhá chomáč špinavě-šedivých vlasů, nyní ještě neobarvených.

Na klíně má otevřenu modlitební knížku. Četla. Nyní přemítá.

Oči bloudí po dveřích, jako by někoho čekala. Víčka zaruďlá, kolem očí modré stíny. Patrně Ljubov Fedorivna dobře nespala. Tváře žlutavé — podobné čerstvě vypracované kůži. Rty se chvějí.

Zlobí se na sebe.

Nemůže si toho odpustiti, že se večer lekla muže a povolila — že neobstála v zápase.

Vasyl Leontijevič byl hrozný.

Byl k nepoznání. V onom okamžiku, kdy pozvedl pěstě nad její hlavou, brněla ji záda. Po prvé pocítila v něm muže. Leč příliš pozdě.

Kdyby to byl učinil tak asi před dvaceti lety, snad by se byla vyplakala, ale měla by ho ještě raději, nyní však ho nenáviděla jako nepřítele, který zvítězil.

Nenáviděla rovněž i sebe, jako přemoženou.

Nenáviděla celý svět.

Modlila se, ale boží slova ji neuklidňovala.

Je příliš stará, aby mohla obnoviti svou duši.

Ne, ne! Nemá již kdy počíti nový život!

Snad by měla jít místo Motrie sama do řehole, modliti se, poslouchati abatyše, naučiti se křesťanské pokoře? Ne! Nechce poslouchati, nýbrž poroučeti! Jejími rozkazy se zvětšilo Kočubejovo bohatství, bez ní rozplyne se jako dým, Vasyl Leontijevič je přece měkký jako vosk.

Ne, je-li již taková, pak i takovou zůstane.

Ale přísaha?

Vždyť přísahala, že bude k Motrii shovívavou, že jí bude vše odpouštěti.

Dodrží slova, jen aby Motria se vrátila.

Nerozhodovala zde mateřská láska, ale obava — co by řekli lidé. Budou rozšiřovati hanbu celé Kočubejovy rodiny, která se musila dočkat takové ostudy. Unesli jím prý dceru, a zatím

snad sama uprchla od rodičů. S kým, jak, co, kdy—? Rozletí se všelijaké pomluvy, jako havrani, rozlezou se pletichy jako myši polem. Jak bude Ljubov Fedorivna s to pohleděti lidem do očí?

Dodnes si jí každý vážil, neboť ji nemohl ničeho vytknouti, než že držela svého manžela pod pantoflem. Což je to hřichem? Naopak, je to dobré, neboť bez ní nebyl by tím, čím je.

Nyní s ní ani nemluví, zlobí se — a hle, i poroučeti bude.
Ne, ne. To se nestane!

Nenáviděla jej dnes. Sedí ve své kanceláři, píše dopisy, rozesílá kurýry, aby ve všech zákoutích hledali Motrii. Motria, toť jeho mazlíček. Bez ní není mu svět ničím!

Ozval se hlas rolniček. Kdosi projízdí ulicí. Před branou se sáně zastavily, někdo vystoupil, rozmlouvá se šafářem, kráčí pokoji, práská dveřmi; už je před dveřmi její ložnice. Chytí za kliku, otevřívá — Vasyl Leontijevič —.

„Jsi zde?”

„Vždyť vidíš!”

„Modlís se?”

„Ano.”

„Modli se —. Za sebe a za mne. Velké jsou naše hřichy. Bůh nás trestá, ženo.”

„Usvědčuje.”

„Trestá!”

„Usvědčuje!”

„Trestá, pravím ti, trestá —. Není po Motrii ani památky.”

„Dobře se schovala dcera před svými rodiči.”

„Řekni spíše — před matkou!”

„Dobrá dcera neutíká své matce.”

„Nejsou všechny matky stejné.”

„A dcery rovněž ne.”

„Ženo! Nezapomínej, že včera přísahala! Svatý kříž jsi políbila.”

„Nepřísahala jsem však, že budu mlčet. Ještě mi chvála Bohu *jazyk neuschl.*”

„Tvůj jazyk nepřináší štěstí.”

„Tedy jej vyřízni!”

„Ženo!“ — a Vasyl Leontijevič hrozně zableskl očima. Byly úzké a šikmé, a zdály se schovávati před lidmi, jako by se něčeho styděly; ale nyní, kdy se v nich projevil hněv, byly hrozné.

Ljubov Fedorivna mlčela. Zavřela modlitby, třikráte se pokřížovala a položila knihu na stůl, na ono prolamování a vyšívání, které již několik dnů čekalo na další práci.

„Není žádné zprávy?“ — zeptala se, měníc náhle hlas.

„Jaké zprávy?“

„O Motrii.“

„Ne, není. Již jsem ztratil naději, že se mi dostane dobrých zpráv. Lidé se vracejí s prázdným. Žádné stopy. Sníh zasypal cesty. Snad leží pod sněhem v některém příkopě zavražděna.“

„Co vás to napadá, Vasyle Leontijeviči? Nebojíte-li se Boha, že takto hovoříte? K čemu rmoutiti se takovými domněnkami. Snad se dostala právě k nějakým dobrým lidem, a snad co nevidět se k nám vrátí.“

„Není příliš velkou radostí vrátili se k takové matce.“

„Avšak k takovému otci přiletí na křídlech.“

„Tvoje zloba je silnější než zármutek. V zlobě i zemřeš.“

„A tebe lidi ulíží, neboť jsi příliš sladký.“

„Lepší je cukr nežli pelyněk.“

„Občas i pelyněk bývá lékem.“

Smrákalo se. Kočubej neviděl zloby na rtech své ženy. Jen si ji představoval, a představa bývá hroznější než skutečnost.

Nebyl s to se s ní hádati.

„Ženo, kdybys mi nyní vyrvala srdce, nenašla bys v něm, než zármutek. Dokonce každičký vlas mne bolí. Nemohu si místa vyhledat a ty mne ještě hlodáš, ženo.“

Dle starého zvyku chtěla Ljubov Fedorivna namítnouti, že nehlodá ona, nýbrž on ji, zapomínaje patrně, že je mu nejvěrnější ženou a nejpilnější hospodyní, leč podle jeho hlasu soudila, že bude lépe neodporovati, a proto mlčela.

Kočubej již chtěl odejít.

„Kampak? Počkej! Posad' se. Hle, jaký jsi nedůtklivý —. Pravíš, že tvoji lidé se vrátili a nenalezli žádných stop? Vrátili se všichni?”

„Ne, ještě ne všichni. Ti, které jsem poslal směrem k Bachmači, se dosud nevrátili.”

„Hm, hm. Že se dosud nevrátili, pravíš? A druzí, že ne-nalezli žádných stop? Zda všude hledali, prohledali-li každý dvorec, každou vesnici, mlýn —, všech se vyptávali?”

„Nu, ano —.”

„Tedy patrně je naše Motria tam — ve směru Bachmače.”

Vasyl Leontijevič se vzchopil s kufru, na němž seděl. Co jsi řekla?” V jeho hlase zazněla nová naděje.

„To, že není-li nikde stop, a z Bachmače se lidé ještě ne-vrátili, že to znamená, že přišli na stopu a pátrají. Leč soudím tak jen dle svého babského rozumu. Ty však tomu snad lépe rozumíš, vždyť jsi generální soudce.”

Kočubej chvílkou uvažoval.

„Eh, ženo,” — řekl, — „kéž by tvé slovo Bohu do ouška. Nebylo by mi ani sta dukátů líto pro Boží chrám.”

„To mi ani říkat nemusíš, to vím sama —. Ale ještě tak svým babským rozumem soudím, že asi Motriiny stopy nebudou daleko Mazepových kroků.”

Kočubej se přiblížil ke své ženě a upřeně se na ni podíval.

„Co tím míníš?”

„Myslím, že asi Motriiny stopy nebudou daleko Mazepových kroků,” — ještě jednou opakovala.

„Ej, ženo. Zabíháš svými domněnkami příliš daleko.”

„Spíše snad příliš blízko. Neboť kdyby tvoje soudcovská moc byla silnější než hetmanovy privilegie, nebyla by Motria dlouho vzdálena otcovského domu.”

„Je to zloba vůči Ivanu Stěpanoviči, jež takto z tebe mluví. Zloba ti zaslepuje rozum.”

„Zato ty nejsi ani zlostný, ani slepý.”

„Mazepa není toho schopen.”

„Mazepa je všeho schopen!”

„Nesud’ všechny dle sebe! A Ivana Stěpanoviče neurázej. Jest naším vládcem, za ním stojí car, není na tobě jeho se dotýkat.”

„Každému jest dovoleno hájiti svého práva.”

„Má-li k tomu důvody.”

„Důvody by snad byly, ale u tebe nebude dosti odvahy, neboť jsi zbabělec.”

„Nemá každý takovou bouřlivou povahu jako ty.”

Hádku přerušil šafář. Zaklepal na dveře.

„Dále!”

„Prosím, Vaše Milosti, vrátili se kurýrové od Bachmače.” Kočubejovi pospíchali do předsíně.

„Co nesete nového? Mluvte!” pobízel generální soudce.

Vypravovali, jeden druhému skákaje do řeči, neboť každý chtěl pro sebe získati slíbenou odměnu. Kočubej udělil slovo staršímu.

O něho se dověděl, že minulé noci nějací lidé jeli saněmi směrem k Bachmači. V saních prý kromě kočího seděla žena a hoch.

„Motria a džura!” — vykřikla Ljubov Fedorivna.

„Ljubočko, dovol —. Pokračuj!”

„Vedle Šapčiného dvorce byli přepadeni vlky.”

„Vlky!” — zděsila se Ljubov Fedorivna.

„Vlky,” — opakoval kurýr, — „avšak oni jim šťastně unikli. Uháněli s větrem o závod. Dvoreční lidé nemohli poznati ani koní, ani jezdců.”

„Co dále?”

„Před Bachmačem odbočili na levo směrem k faře otce Simeona.”

„Vyptávali jste se otce Simeona?”

„Ano, leč nejsou tam.”

„Ani nebyli?”

„Otec Simeon se zapřísahal, že ani Jasné panny neviděl. Otevřel před námi všechny pokoje, hledali jsme všady, — nebyla tam.”

Kočubej obdaroval každého „červoncem” a propustil je. „Posilněte se, a pak — spat! Možná, že vás budu opět potřebovat.”

Lidé odešli. Kočubej, jak obvykle, jal se kráčeti pokojem, zkříživ ruce za zády.

„Nu, co tomu říkáš?” tázala se Ljubov Fedorivna.

„Co tomu říkám? Je to stopa, ale není nápadná.”

„Jdi tou stopou. Naříd komisi. Ať učiní prohlídku, bude-li kdo v podezření — nech ho mučiti. Ohněm připáliti — to neuškodí.”

„Nemožno. Vždyť jsou to hetmanovi lidé. Moje ruka tam nedosahuje.”

„Avšak jeho ruka dosáhla na tvou dceru!”

„*Neříkej hop, dokud nepřeskočíš.*”*)

„Mluvím často na plano? Přesvědčíš se, že i nyní mám pravdu —. Ale — ticho —! Troubí —. Toť hetmanovi kurýrové.”

Kočubej odešel, ale po chvilce se vrátil s hetmanovým dopisem.

Chvějící se rukou odtrhl velkou pečeť. Ljubov Fedorivna vzala se stolu svíčku a přiblížila ji k dopisu, aby usnadnila Vasylu Leontijevičovi čtení drobného, vlastnoručního hetmanova písma.

Mazepa žádá Kočubeje, aby ho zítra ráno navštívil v Bachmači. Je prý to vážná záležitost.

Poslední slova byla podškrtnuta.

*) Ukrajinské pořekadlo.

Kočubej ještě jednou přečetl dopis a uschoval jej za pasem. Kočubejová se vzdálila, aby pohostila hetmanových kurýrů. Usmyslila si nabídnouti jim nejlepší kořalky, která by rozvázala jejich jazyky a tak aby se něčeho od nich dověděla.

Však minula se cíle. Kurýrové ani nezajeli do nádvoří; ještě před branou odevzdali dopis a uháněli směrem k Bachmači.

Zámecké zdi odrážely od sebe znění jejich trubek, až se okenice otřásaly.

H E T M A N O V O S L O V O.

Před schodištěm hetmanova paláce v Bachmači zastavilo se čtyřspřeží čistokrevných hnědáků v stříbrem zdobených postrojích.

„Mastalir“ a „fores“ měli na sobě livreje z tmavomodrého sukna, též barvy byly i sáně.

Ze sání vystoupil, opíraje se o svého džuru, generální soudce Vasyl Leontijevič Kočubej. Ještě vedle sání pomohl mu džura odložiti svrchní medvědí kožich, odevzdal jej hetmanskému lokaji a sám podpíral svého pána, jenž stoupal po schodišti.

V předsíni čekal na Kočubeje sám hetman.

Přivítal svého hosta a zpozorovav oknem Kočubejovy koně,

z nichž se valila pára jako z komínů, zeptal se: „Proč jsi tak uhnal koní?”

Kočubej odpověděl, že velmi pospíchal, a k tomu cesta velmi obtížná — úplně zavátá sněhem.

„Proč jsi tedy nepřijel šestispřežím?” — tázal se.

„Což o tom, Ivane Stěpanoviči nevíš, že u nás jen hetman jezdí šestispřežím?”

Mazepa lehce položil ruku na Kočubejovo rámě a řekl: „Továryši! Můžeš jezdit šestispřežím, kdy jen budeš chtít.”

„Děkuji,” — odvětil jakoby lhostejně. Ač toho neprojevoval, v duchu byl touto poctou velmi potěšen, ne tak pro sebe, jako pro Ljubov Fedorivnu, která si velice potrpí na všelijaké okázalosti.

Lokajové sňali s ramen generálního soudce i druhý lehký kožich, zuli s nohou „berlači”,*) a Mazepa pozval hosta do své pracovny.

Tam vedle krbu stál nevelký kulatý stůl, prostřený bílým ubrusem. Na stole podnos se stříbrnými, pozlacenými kalíšky a láhve s rozmanitými kořalkami.

„Posad’ se, Vasyle, —” děl hetman, ukazuje na velké křeslo, poduškami vystlané, — „a ohřej se! Promrzl jsi, je nyní tuhý mráz. Posluž si kořalky, které ti je libo, a napijeme se spolu.”

Ale teprve nyní zpozoroval, že Kočubej má na sobě černý kontuš se stříbrem protkanými výložkami a „smutečně” uvázaný pás.

„Co ti je?” — zeptal se. — „Není-li, chraň Bůh, Marie Fedorivna —?”

„Ne,” — vpadal mu do řeči Kočubej, — „Marie Fedorivna totř dobré kolo, které dlouho táhne. V zimě kaše a pláče, v létě zase se směje a skáče.”

„Nu, chvála Bohu! A já už jsem měl obavu, že se jí přihodilo něco nedobrého. Bylo by mi to velmi líto. Neboť sestra

*) Teplé navlékače, které se dávaly v zimě přes boty. (Překl.)

tvé manželky jest ženou velikých ctností a velkého rozumu. Mimo to jest velmi diplomatickou — nikdy nepronese zbytečného slova. Není dnes takových mnoho. Prosím tě, abys byl tak laskav a blahopřál jí mým jménem. Vyříd' jí, že jakmile se dostanu do Batúryna, ihned ji navštívím."

Kočubej chápal, že vychvaluje Marii Fedorivnu, Mazepa narážel na její sestru, ale tvářil se, jakoby toho nepozoroval a řekl:

„Mám nyní velké starosti.”

„Kdo jich nemá? Ať tedy starosti počkají a ty jez, nebo „boršč” vystydne,” — pravil hetman a po druhé naplnil Kočubejův talíř. Po boršči následovalo mnoho rozmanitých rybích jídel, neboť byla doba předvánočního postu.

„*Hřibky, ryba, vepřovinka, chtějí zapít trochu vínka,*” vtipkoval hetman, naplňuje kalíšky vínem. — „Je pro rybu určeno plování, musíme ji tudíž vínem zalévat. Leč dáváš-li přednost kořalce, tedy se neostýchej — jako doma.”

„Netěší mne již ani to, ani ono,” — odvětil Kočubej. Hetman se však nevyptával, čekal až sám řekne. A prozatím se staral, aby jej hodně pohostil, věda, že Kočubejovi nemají rádi hladu. „Jez, neboť v noci ti nedám,” — žertoval Mazepa, věda, že generální soudce občas i v noci zvonil a šafáři poručil, aby mu přinesl něco k jídlu, že ho prý rozčilil zlý sen tak, že dostal hlad.

Po moučníkách přinesli pocukrované a kmínem posypané „opoščanské” švestky, napíchané na špejlich. Hetman nabídl Kočubejovi lulku a děkoval mu, že se obtěžoval a přijel do Bachmače.

„Je pravda, Ivane Stěpanoviči, že nemám právě nyní náladu na cestování, ale povinnost je povinnost. Plním hetmanův rozkaz.”

„Ani já nejsem pro cestování v tomhle nečase. Celý týden trápí mne bolestí dna. Sotva nohama hýbám. Musím však s tebou projednávat mnoho záležitostí.”

A dali se do projednávání všelijakých důležitých otázek správního rázu, načež přešli k otázkám politickým.

Kočubej pozoroval Mazepu a obdivoval se, jak tento muž se mění: před chvílí byl pouhým obyčejným bohatým a po-hostinným statkářem a hle, nyní mluví tónem vládce. Každé slovo, každičká slabika zní jako rozkaz. Vše zná, nepronáší žádného zbytečného slova, neučiní ani sebemenší chyby — jakoby četl z knihy.

„Už sám jsem mnohé vady odstranil” — děl hetman, — „avšak nezbývá pro tebe málo starostí, aby se zamezilo anarchii, která nyní na nás doléhá. Každý občan, ať šlechtic nebo sedlák, budiž ujištěn, že jest chráněn mocí zákona. Dopřeje-li mi Bůh, abych dožil ještě několika roků a uskutečnil své plány, vynasnažím se, aby u nás byl uveřejněn kodek nehybný, jasný pro každého, jako byl kodex římský. Není možno, aby v jedné říši někomu bylo dovoleno vše a jinému nic.”

„Totiž, Vaše Jasnosti, chcete dáti lidem rovnoprávnost?” — zeptal se obdivuplný Kočubej.

„Jme-li všichni rovni před Božím majestátem, musí i státní majestát všem bez rozdílu zajistiti rovnoprávnosti.”

„Tedy já a můj „fores” budeme sobě rovni?” — pokračoval Kočubej ve svém údivu.

„Jde-li o krádež, loupež, násilí, vraždu —, tu má každý býti stejně proti nim chráněn, vždyť jsme všichni křesťany, kteří stejně poslouchají Božího přikázání. Vražda na šlechtici nebo na prostém člověku spáchaná, jest stejným hříchem, jedná se vždy o člověka.”

Kočubej byl tím celý pomatený a namáhal se pochopiti, proč právě nyní hetman začal tento rozhovor. Hetman, jakoby četl jeho myšlenky, pravil:

„Říkám ti to nyní přátelsky, ale za několik let budeme snad jinak mluviti. Nyní chci, aby alespoň lidé mně blízcí mi přispěli, aby tato nutnost byla poznána. Všude se již k tomu kloní. Nehled'me na Polsko, ani na Francii, ale obrat'me své záky k Anglii, připomeňme si antické Řecko.”

„Které právě proto dospělo ke zkáze,” — namítl Kočubej.

„Odporučuji ti, abys sobě dobře přečetl řeckou historku a

jistě svůj úsudek odvoláš. Člověk dychtí po svobodě a o tento ideál není možno lidi oloupiti. Národy jako jednotlivci žádají si svobody. V prvé řadě národy, pak teprve jednotlivci. Tak je to! Nevymaní-li se národ z poroby, ani jednotlivci si svobody nedobudou."

„Nepřeji si toho dožítí, Ivane Stěpanoviči,” — řekl Kočubej s hořkým úsměvem.

„Snad se toho ani nedožijeme — to vše jest v Božích rukou. Ale je smutné, že vedoucí vrstvy nehledí kupředu, ale zpět.”

„To tedy znamená, že budu muset sám orati, seti, konati všelijakou hrubou práci, a moji hajduci budou snad dokonce soudci?”

„No, přeháníš. Nemluvím o poměrech ekonomických, nýbrž o právech lidských. Státní řád a pořádek má být takovým, aby zodpovídal národu, tedy — státu. Samozřejmě, že musí být zachována i privilegie, avšak nesmí převyšovati lidské hodnosti. Dejme tomu na příklad, že nyní Stěpán zabije Ivana a bude oběšen, zabiješ-li však ty několik takových, nic se ti nestane.”

Kočubej v měkkém křesle byl jako na trní.

„Narázíš snad na moje utkání s tamtěmi?” — tázal se nesměle.

„Ne, řekl jsem to jen *exempli gratia*. Pokud se týče oné události, jež se ti přihodila cestou z Kovalivky do Batúryna, musím ti sděliti, že mi není nijak milou, tím méně nyní, kdy i bez toho mám mnoho starostí.”

„Já se jen bránil, Ivane Stěpanoviči, hájil jsem své ženy a dcery.”

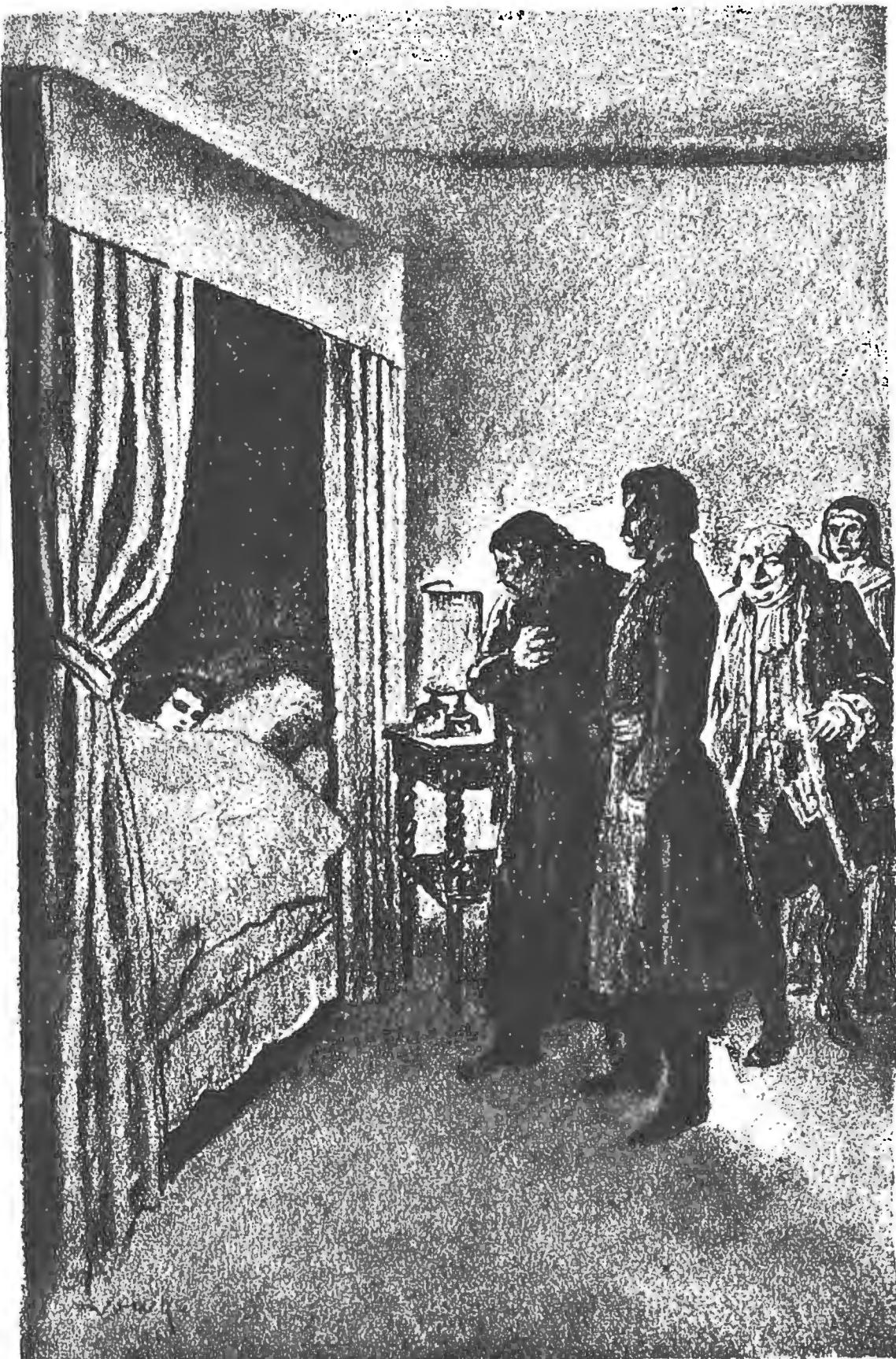
„To vím a chápu, bude-li však car chtít pochopiti, až dostane zprávu?”

Kočubej se všechn měnil, — tu bledl, tu opět rudl. Mazepa se na něm pásl pohledem.

„Zda-li to byli carovi lidé, to nevím; vím jen, že můj tábor byl přepaden jakýmisi lotry —.”

„Nu ano, Vasyle, a právě proto se znepokojuji.”

Kočubej cítil, že ztrácí půdu pod nohama a usoudil, že se musí podrobiti hetmanově svrchovanosti.

„Já, moje žena i dcera, spoléháme na tebe, — jako na svého vládce a protektora.”

„Lépe bude, řekneš-li jako na továryše a přítele. Ano! Bud' jist, že se nezklameš. Ale nechme této události. Beru ji na sebe, ačkoliv i bez ní mám plnou hlavu. S tvým dovolením dám ti ještě jednu otázku. Pravíš, že s bráníš dcery a choti před útočníky, proč tedy nebráníš dcery před matkou?”

Kočubej cítil se touto otázkou zaskočen.

„To je rodinná záležitost,” — odvětil, klopě oči.

„I násilí konané v rodině jest proti zákonům božím a lidským.”

„Za rodinu zodpovídá otec.”

„A za otce zodpovídám opět já, hetman, vaše hlava. Nikdo jiný, než já budu za vás zodpovídati před Bohem. Dcera není matčinou otrokyní, nýbrž jejím dítětem. I jí patří lidská práva.”

„Práva otce rodiny nesmí se nikdo dotýkat,” — vpadl mu Kočubej do řeči.

Hetman se pozvedl. Pak pokračoval v řeči hlasem klidným, ale rozhodným. Každé slovo znělo, jako by bylo lité z bronzu.
„Vaše Milost si přeje, abych já autoritou své osoby a vlády se vás zastal proti carovu hněvu, a zároveň nedovoluje mi brániti Motrie Kočubejovny před hněvem a násilím Ljubov Fedorivny. Vaše Milost neráčí pozorovati paradox, do něhož se dostává. Znám svá práva a závazky. Dbal jsem jich a budu jich dbáti i napříště, pokud mne Bůh k sobě nezavolá. Hledá-li u mne někdo obrany a pomoci, bude mu vyhověno, nechť by to byla i dcera, přivedená krutostí a hněvem svých rodičů k zoufalství —. *Dixi!*”

Kočubej naslouchal; po každém slově se jeho oči zvětšily, rty se otevřaly, obočí se zvedalo.

„Ivane Stěpanoviči,” — blábolil v rozechvění — „Ivane Stěpanoviči! Což ty —? Můj Bože! Což Motria —? Je-li to možné —? Co je —? Pro Boha! Mluv, dobrdinče můj, přítele můj, továryši věrný!”

Pohnut vstával a opět usedal, mrkal očima a křivil obličeji. Všecka jeho postava jevila tolik obdivu, radosti i neklidu, tolik hrdosti, zastíněné pokorou, že Mazepovi bylo líto tohoto ubohého muže, který pro svou ženu byl s to zapříti v sobě všechnu hrdost vysokého hodnostáře a člověka.

„Uklidni se, továryši,” — řekl, usazuje ho do křesla a přiblížuje se k němu. — „Odpusť mi, že já, hostitel, jsem takto mluvil k svému hostu. Avšak muselo to konečně být řečeno —. Motria je u mne.”

„Motria, u Te—be?” A hlava generálního soudce Vasyla Leontijeviče bezmocně klesla na opěradlo křesla. Před svýma zavřenýma očima viděl státi Ljubov Fedorivnu triumfující, zlobně se usmívající a neúprosnou. „Mazepa je všeho scho-pen,” — syčela mu do ucha. Avšak současně přeplňoval se v duchu otcovskou láskou k dceři, které matka ubližovala a projevoval radost, že jeho dcera jest na živu a že ji uvidí.

Kočubej povstal a sevřel hetmanovu ruku. „Děkuji ti!” — Políbili se.

„Kde je?” — ptal se Kočubej, nezatajuje své radosti. Byl šťasten, že skončí onen nepokoj, jenž ho zbavoval snů, po němž jídlo hořklo a nápoje trpkly. Radoval se, že není už zapotřebí rozesílati kurýrů, hledati, stopovati, souditi —, byl by rád všem chtěl odpustiti, na vše zapomienouti, vzít Motriu a odvézti domů. Vždyť Ljubov Fedorivna políbením kříže přisahala, že bude k ní hodná.

„Kde je?” — opakoval svou otázku.

„Zde blízko,” — klidně odvětil hetman, — „Jen několik stěn dělí ji od nás. Musím ti však sděliti, Vasyle, že je nemocna a pochybuji, že tě pozná.”

„Můj Bože! Motria nemocná?” — vzkřikl Kočubej a cítil svou radost náhle mizeti. Pocítil ve svém nitru zlobu na hetmana, domnívaje se, že je to on, kdo ji unesl a tím způsobil její nemoc.

„Bůh potrestej toho, kdo její nemoc zavinil!” — řekl, kle-saje do křesla.

„Ne toho, nýbrž tu tam,” — namítl hetman.

„Míníš Ljubov Fedorivnu?”

„Nese na tom vinu pouze ona. *Ona* vyhnala dceru z rodného domu, ona chtěla ji zavřít do kláštera, ona kazila život své vlastní dceři a záviděla jí štěstí.”

„Ale ten, jenž ji unesl, zloděj, rušitel práv rodičů —!”

„Míníš snad, že já?” — pravil hetman, poklepávaje Kočubojovi na rameno, — „To jsi se tedy minul cílem. Neunesl jsem Motrie, sama ke mně utekla oné noci, prchajíc před klášterem, před vlky a — před matkou. To ti rozhodně tvrdím já, hetman Ivan Mazepa.”

„Kdo tedy?”

„Nevím. Neřekla toho, neboť přiběhla ke mně již v horečce, usnula a dodnes nenabyla vědomí.”

„Oh, můj Bože, Kriste Pane, budíž milostiv mně ubohému!”

„Nezoufej. Je mladá a silná; Bůh dá, že nemoc přestojí. Můj osobní lékař ji opatruje, a ještě jsem poslal do Kyjeva pro druhého. Starám se o ni lépe, než vlastní matka. — Co je možné učiniti, učiním. Nyní je řada na tobě, Vasyle.”

„A co?”

„Musíš se postarat o její budoucnost. Je nutno jednou již konečně ukrotiti Ljubov Fedorivny — je toho již přespříliš. Ačkoliv jsem ti velmi nakloněn, nestrpím nadále v naší důstojnické společnosti takové ženy. Musíš už jednou pochopiti! Mne máš poslouchati a nikoliv jí. Nejsem přece tvým nepřítelem a tvé dceři přeji největší štěstí, jako nikomu jinému na světě — a proto nedovolím jí křivditi.”

„Máš mé slovo, že nedopustím, aby jí bylo křivděno.”

„Slovo?”

„Chceš-li, budu i přísahati.”

„Netřeba. Pojd’me!”

* * *

Motria ležela na bílé posteli, jako červená růže na sněhu. Jen dlouhé její řasy vrhaly pod oči modravé stíny.

Teplá pokrývka rychle a vysoko se zdvihala na jejích prsou. Vznášela z pod ní své ruce a neklidně jimi pohazovala, tu svírajíc, tu zase otevírajíc své útlé dlouhé prsty.

Lidie Petrivna brala šetrně Motriiny ruce do svých a kladla je pod pokrývku —. „Nevyndavej, dceruško, ručičky, abys nenastydla. Lékař nařídil držeti tě v teple.” Motria však nerozuměla, co jí říkají.

Na stole matně svítily dvě svíčky, zastavené stínítkem, aby světlo nerušilo Motrie. Její postel byla v jemném soumraku, avšak druhá polovička pokoje byla jasně ozářena a světlo padalo na lysinu starého chirurga, který po bezesné noci chrápal ve vysokém křesle.

Lidie Petrivna se rozčilovala. Odbíhala od Motriiny postele a tahala starého Němce za šos fraku: „Monsieur! Nechrápejte tak hlučně, zbudíte nemocnou.”

Monsieur otevíral rozespalá víčka, udiveně pohlížel na Lidii Petrivnu a ujišťoval ji, že nikdy nechrápe.

„Jak pak ne, vždyť jsem slyšela.”

„To snad nemocné v hrudi chraptí.”

Odvracel hlavu od světla, malou chvilku rozvažoval o tom, je-li nutno zůstati při obkladech, nebo zkusiti lazebnické baňky, leč nerozhodnut a unaven, pokračoval opět v chrápaní. Byl to starý, ale velmi zkušený lékař. Neopouštěl Motrie ani na okamžik, neboť tak mu rozkázal hetman — a hetmanovým rozkazům se kořil. Byl vědom blížícího se příjezdu svého kyjevského kolegy, který se těšil velké slávě za zmírnění „černé nemoci“*) a tomu se radoval: předně rozdělí se s ním o zodpovědnost, za druhé si ulehčí, neboť budou bdít u nemocné střídat. Kromě toho bude s kým pohovořiti německy.

Již asi po desáté zatáhla Lidie Petrivna Němce za kabát, když se dveře tichounce otevřely a do pokoje vešli hetman a Kočubej.

*) Epilepsie. (Překl.)

Němec jako opařený se vzchopil se svého místa a klaněl se, shýbaje hlavu a záda, ruce vztahuje před sebou.

Hetman se k němu přiblížil a šeptem se zeptal: „Jak se daří nemocné?”

„Gnädiges Fräulein tuze sangvinisticky komplekce, tuze mnoho krev, mladý krev —. Velmi důležitý věc, největší casus —.”

Kočubej nespouštěl s něho svých očí. Nedůvěřivý od přírody a podezíravý ze zkušenosti, rozvažoval v duchu, není-li ona náhlá Motriina nemoc předstírána, neboť nikdy nepodléhala Motria fysickým nemocem, vyjímaje nervosních záchvatů při silném rozčilení. Nepředstíral-li mnohdy lstimy Mazepa svých nemocí? Proč by tedy i ona Motriina nemoc nemohla být výmyslem, aby naplašil Kočubeje a odvrátil tak jeho pozornosti od případu únosu. Avšak zneklidněný Němec, upakaná Lidie Petrivna a rovněž i smutný hetmanův obličej přesvědčily ho, že skutečně jde o vážný případ.

Tiše a lehce, jak tomu jen dovolila jeho nemotorná postava, přiblížil se k lůžku nemocné a zahleděl se na ni. Motria pochnula sebou a široce otevřela oči: „Tatínku!”

Chtěla usednouti, avšak lékař a Lidie Petrivna jen s námahou ji opět uložili a přikryli. Němec jí dal na hlavu studený obklad. Motria vykřikovala jakási nesouvislá slova, jakési věty bez konce a opět bez začátku, o královně ve věži, o slze, která se v moře rozlila, a mlýně a krvi, až se jí rty sevřely a pouze duté sténání se dobývalo z její hrudi.

Kočubej to pozoroval, nohy se mu chvěly, hlava nervosně se pohybovala — ještě okamžik a — zapláče.

Hetman ho vzal oběma rukama za ramena a odvedl do své pracovny.

Nešťastný otec k němu přilnul a vzlykaje, děl: „Ivane Stěpanoviči, oh, Ivane Stěpanoviči, jaký jsem ubohý.”

Mnoho námahy bylo třeba Mazepovi, aby jej uklidnil.

„Nechť Milosrdný Bůh” — pravil Mazepa, — „neušetří nás, neboť jsme oba starí hříšníci, ale ji. Jest mladá, krásná

a hodná. Proč by neměla zůstat na živu, aby se nabažila života? Bud' klidný, nesluší se důstojníkovi projevovati své malomyslnosti. Mnoho lidského utrpení jsme viděli, a snad i nemálo způsobili, — proto musíme i sami trpěti."

„Nemůžeš pochopiti otcova utrpení!” — vzlykal Kočubej.

„Ani ty nemůžeš pochopiti mého, a není menší, než tvoje. Mám Motriu rád, tak rád, jako nikoho na celém světě.”

„Příteli můj”, — odpověděl Kočubej, — „nemám důvodů, abych ti nevěřil. Nemyslím, že s Motrií myslíš zle, a není-li ona k tvým citům lhostejna, tedy já, její otec, nebudu se vzpírat vašim záměrům. Pokud se však Ljubov Fedorivny týče, nemohu říci ničeho.”

„A činíš dobré, není takovou, aby za ni mohl rozhodovati manžel. Však i toto tvé slovo přijímám s vděčným srdcem, dej jen pozor, abys mu dostál —.”

Kočubej chtěl odjeti, ale hetman tomu nedovolil. Je zimní noc a Kočubej velmi unaven a ročilen. „Nejsme již, Vasyle, tak mladí —,” děl hetman, — „abychom se v noční dobu toulali, musíme šetřiti svého zdraví.”

„Ljubov Fedorivna na mne čeká. Bude zneklidněna.”

„Nechť rovněž trpí. Neuškodí.”

Kočubej byl skutečně unaven cestou a rozčilen dceřinou nemocí, že se nedal příliš prositi, a přijal hetmanovo pohostinství. Brzy usnul tvrdým a klidným spánkem.

Nebudili ho, ačkoliv několikráté za noc dostala Motria kruté záchvaty. Hetman však se ani nesvlékl. Teprve za svítání, když ho chirurg ujistil, že se již nemocné daří lépe, položil se a zdříml.

Asi dvě — tři hodiny ležel mezi sněním a skutečností. Přespříliš mnoho starostí dopadlo na jeho hlavu. Avšak proto je Mazepa, aby jich přemohl. Vždyť jen štěstí, vybojované s těžkou námahou, je pravým štěstím; všechno ostatní je pouhá almužna, kterou ti hodil rozmarný osud.

Probudil se. Uvíralo ho tiché jitro. Sníh padal klidně jako mouka ze síta.

Hetmana se zmocnila důvěřivá nálada. Byl jist, že se Motria uzdraví a přemůže utrpení.

Mladá, krásná, hodná, — proč by neměla býti šťastnou? A snad i někdo jiný zároveň? —

Srdečně se s Kočubejem rozloučil.

Generální soudce se udivil, když místo svých uviděl před schodištěm hetmanovy koně a sáně s Mazepovými erby.

„Odjíždíš?” — zeptal se.

„Neopustím nemocné. Sáně jsou pro tebe. Tvoje koně jsou unaveni, ať ještě odpočinou. Vojnarovský bude tvým společníkem, aby se ti cestou nestýskalo. Vraceje se, přiveze mi mého kancelistu, Ivana Čujkeviče. Potřebuji ho. Máme mnoho psaní. Pozdravuj rodinu!”

* * *

„Pročpak se mi Ivan Stěpanovič tak dvoří?” — uvažoval Kočubej, usedaje do hetmanova povozu. — „Včera mi dovolil jezdit šestispřežím, a nyní odjíždím v jeho povoze. Nezachází-li se mnou, jako zeť se svým tchánem? A proč by ne? Vždyť je hetman a — není čeho tajiti — veliká hlava. Snad i napříště bude mu osud přáti jako dosud. Avšak Ljubov Fedorivna —! Co s ní počneš?”

Celou dlouhou cestu se Kočubej trápil obavami, co tomu řekne Ljubov Fedorivna. Konečně usoudil, že Motriina nemoc je hroznější, než Ljubov Fedorivna, a začal se v duchu modliti.

* * *

Vojnarovský se několikrát pokusil zahájiti rozhovor, ale zpozorovav, že Kočubej odpovídá krátce a jakoby nerad, přestal starce obtěžovati. „Má toho v sobě příliš, —” pomyslil si.

Zajeli do zámecké kanceláře.

Kočubej se zeptal, co je nového. Přečetl a podepsal několik aktů a pozval Vojnarovského k obědu. Vojnarovský se však omluvil, že spěchá s Čujkevičem k hetmanovi.

Hetmanovy sáně dovezly Kočubeje k jeho domu, vrátily se pro Vojnarovského i Čujkeviče a ubíhaly zpět k Bachmači.

S E M P E R I D E M.

„Starý cizoložník, nestydatý prostopášník, hubitel dívčí ctnosti,” — zneuctívala Ljubov Fedorivna Mazepu, naslouchajíc zprávě svého muže o cestě do Bachmače:

„Pravila jsem ti, že Mazepa je všeho schopen, pravila jsem ti, že nikdo jiný než on neunesl Motriu, a nyní vidíš, že jsem měla pravdu.”

„Máš i nemáš, —” odpověděl Kočubej, když se dostal konečně ke slovu.

„Všemouhoucí Bože, velká mučednice Barbora a vy všichni svatí a spravedliví Páně, smilujte se nade mnou, bezradnou

a opuštěnou ženou, a porad'te, co mám činiti s tímto duševně neschopným člověkem!" — křičela Kočubejová, až klesala zlobou.

„Nevyslovuj marně jména Páně, a nenuť mne, abych tě zkrotil jako svéhlavého koně," — odpověděl Kočubej, vyrušený ženou z rovnováhy.

Doufal, že Ljubov Fedorivna, když přede dvěma dny se obměkčila a kála a k tomu ještě políbila svatý kříž, že i na dále zůstane takovou, — že se změní. A hle, jak se změnila! K horšímu —.

„Co-o? Svéhlavý kůň? Jak jsi to řekl, opakuj ještě jednou, — opakuj!"

„Pop dvakrát nekáže!" — odpověděl rozhodně Kočubej, — „leč dej pozor, ženo, abych ti neřekl ještě něco horšího, čeho sis již dávno zasloužila. Jen dej pozor!" — a tak hrozně se na ni zadíval, že se Kočubejová odmlčela. Ale chystala se jen ke skoku jako kočka.

Kočubej, dostav se konečně ke slovu, začal naříkat, že k vůli hubaté ženě zrauje svého věrného přítele hetmana, že k vůli ní musel se dívat na utrpení své dcery, a že napříště takové týráni nedovolí, nedovolí!

„Dcera umírá a matka pro zbytečné věci mění domov v hotové peklo, ani Boha se nebojí."

„Motria, že umírá? A ty tomu předstíráni věříš?"

„Víš ženo, vše má svůj konec, jenom tvoje zloba je věčná. Žádáš-li, abych tvé zlobě věřil více nežli svým očím, nebudu s tebou ani mluviti."

Práskl dveřmi a odešel do svých pokojů.

Ulehla nesvlečen a díval se upřeně na strop, přemýšleje. Motria nemocna, a s Ljubov Fedorivnou se neporadiš, třeba, abys ještě na stará léta zažádal o rozvod.

Usnul rozčilen.

Když se probudil, spatřil na okraji postele seděti Ljubov Fedorivnu.

V starobylém kontuši z drahého brokátu, v třpytícím se čepci, snad něco nalíčena — vyhlížela slavnostně.

K posteli byl přistaven stůl s jídlem a nápoji, až se prohýbal.

„Co to znamená?” — zeptal se Kočubej a zaclonil si rukou ústa, zívaje.

„Přinesla jsem ti postní *borščik*, *pečerský* (vždyť jej tak rád), smaženého *šveca* s hrozinkami a mandlemi, nadívanou štíku a „*pirožky*”.

„Ale proč právě sem? Což se nemohu dostati ke stolu?”

„Myslila jsem, že můj ubožáček je unaven a velmi rozčilen, ať si tedy odpočine.”

„Děkuji ti, Ljubočko! Jsem skutečně velmi unaven, a zármutek mne hlodá. Snad ani nevíš, co se děje v mém nitru a jak bolestně se svírá srdce otcovo.”

„Kdo to lépe ví, nežli já, která prožila s tebou tak mnoho let a která uhodne tvé myšlenky, modré s nebe bych ti dokonce snesla.”

Pravící podepřela si hlavu, levici podložila pod pravý loket a kývala sebou, jako by byla velmi zarmoucena.

„Výborný boršč, není-li pravda? A ochutnej jen ryby! Výtečná, každičký kousíček stojí za to, aby se mu poděkovalo.”

„Netřeba ani chváliti. Nevím, má-li někdo, vyjímaje Mazepu, takovou výbornou kuchyň, jako je naše, — díky tobě Ljubočko. Jsi dobrou hospodyní, jen co je pravda.”

Ljubov Fedorivna utřela si ústa a zase se podepřela a kývala jako dříve. Generální soudce ukonejšil svůj hlad, napiil se se ženou výtečné „*hrušovky*”, jíž nikde neznali tak dobře připravovati jako u Kočubejů, a opět se položil.

„Uf! To jsem se unavil! Patrně jsou takové starosti nad moje síly. Ještě jedna, dvě takové rány a již jich nepředržím.”

Kočubejová neodporovala.

„Nechceš dýmku?” — zeptala se.

„Dej, bud' tak laskava.” Jakmile měl Kočubej v ústech dýmku, znamenalo to, že bylo s ním možno bezpečně mluviti.

„Co tedy máme činiti s Motriou?” — tázala se vzdychajíc.

„Hm — hm! Co činiti? Nic. Jen Bůh rozhodne, my nikoli. Vždyť, jak již víš, je Motria nemocna, a těžce! Bude štěstí, vstane-li během měsíce s postele, a budu za to děkovati Hospodinu ráno i večer, až do konce života svého.” Kočubej odložil lulku a pokřížoval se.

„Pokud je nemocna a nemůže s lože,” — pokračoval po chvilce, — „je samozřejmě, že nemůžeme ničeho učiniti.”

„Ale je-li slušné, aby naše dcera zůstala u hetmana? Co řeknou lidé? Je vdovcem, mimo to znají ho všichni jako záletníka a milovníka žen. Je-li tedy dobré, že Motria leží u něho, že se přibližuje k jejímu loži a že se o ni stará jako by se staral o svou ženu.”

„Motria není samotna. Lidie Petrivna je stále u ní, čemuž jsem velmi povděčen. Stará se o naši Motriu jako o vlastní dítě. Sám jsem viděl, jak plakala.”

„Krokodilí slzy!”

„Neříkej toho. Je hřichem opláceti chléb kamenem.”

„Ať je i tak. Lidie Petrivna svou povahou podobá se naší Marii Fedorivně. Mimo to pohlíží na Mazepu jako na Boha a nepozoruje na něm ani jediné hříšné vady. Avšak musíme počítati s tím, co řeknou lidé, dovědí-li se toho.”

„Nedovědí. Hetman to uchová v tajnosti.”

„Už všichni zvěděli, že Motria uprchla rodičům.”

„Ale nevědí, kde je.”

„Lidé všechno vědí, před nimi ničeho neutajíš.”

„Nedbám lidí, jen kdyby Motria byla zdráva.”

„Co znamená fysické zdraví, čeká-li na ni morální smrt.”

„O-ho!”

„Ano, rozvaž si to. Mazepa ji přivede ke hřichu. A protože je jí kmotrem, bude hřich dvojnásobný. Kde je tedy naše čest, naše hrđost, Vasyle Leontijeviči —? Podle mého názoru musíme ihned vzítí Motriu domů.”

Kočubej se posadil, jako by ho někdo jehlou píchl.

„Jsi při smyslech, ženo? Nevidělas Motrie. Naše dcera stěží dýchá — a ty ji chceš vézti domů?”

„Sáně jsou kryté; vysteleme je polštáři, dobře Motriu přikryjeme a ani nezpozoruje, jak se dostala z Bachmače do Batúryna. Jsem matkou a beru to na svou starost a zodpovědnost.”

„Ale já nedávám svého souhlasu. Ještě by se, chraň Bůh, něco stalo, a pak bych neměl klidu do konce svého života. Vytýkal bych si, že jsem zavraždil vlastní dítě —. Ne, nechci! A kromě toho musíš i s tím počítat, dovolil-li by hetman. Je jí celý pomaten. Patrně se do ní skutečně zamíloval.”

„Můj Božíčku!” — Ljubov Fedorivna nemluvila, spíše zpívala. — „Kriste Pane! Jaký jste lehkověrný, Vasyle Leontijeviči! Jak je snadné vás oklamati jako malé dítě. Nejste člověkem dnešní doby. Nyní jsou lidé jako vlci, leč vy — odpusťte mi toho slova — jako beránek. Vlci roztrhají beránka, oh, roztrhají!”

„Jen dále zvoň umíráčkem živému! Nejsem tak lehkověrný, jak se někomu zdá. Narostly mi zuby.”

„Ale jaké zuby? Měkké jako vosk, a nyní je nutno míti pevné jako ocel. Poslouchejte, Vaše Milosti, co vám povím —. Poslouchej, Vasyle!”

Kočubejová opravila na hlavě brokátový čepec, přejela rukou záhyby kontuše, tak hustě protkávaného zlatem, že se zdál být ulity z kovu, utřela si své tlusté rty a svírajíc mužovu ruku ve svých oblých dlaních, nehovořila, ale vkládala mu šepcem do ucha: „Nyní si v duchu myslím, Vasyle Leontijeviči, není-li již nejvyšší čas, abychom se vyrovnali s Mazepou. Vždyť dnes nemá on nás ve svých rukou, nýbrž my jej.”

„Pro Bůh, Ljubov Fedorivno! Snad ani nemůžete na něco podobného mysliti. Stále tvrdíte totéž, že to až mrzí poslouchati. Vždyť jsem vám dosvědčil, že se únosu Motriina ani v duchu neúčastnil.”

„Nebyla jsem při tom, ničeho nevím — a věřiti nemusím. Vím pouze, že Motria není v klášteře, ale v Bachmači, v hetmanově paláci. I to postačí, abychom se mohli pomstít za učiněnou křivdu.“

„Za jakou?“

„Oh, Bože můj, on se ještě ptá! odstrčil tě do stínu. Je hetmanem, tvým vládcem, a ty — kým jsi ty? On má na svých prsou řád Svatého Ondřeje — a ty — knoflík. Kromě toho unesl nám dceru. Zachtělo se mu milkování a nám z toho kyne výsměch a ostuda. Ještě se ptáš, jakou křivdu nám učinil?“

Kočubej se zpod obočí zahleděl na ženu, zívl a položil se na znak na polštáře.

„Vše mne již omrzelo!“ — řekl mávaje rukou. „Jako na podzim dešť z okapu, nebo jako v létě dotěravé mouchy, tak i vy stále totéž mi kladete do ucha. Taková moudrá žena a nemá ve své hlavě jiného „konceptu“. Až se tomu divím.“

„A čeho byste si přál, Vasyle Leontijeviči? Každý má svou bolest, na kterou si stěžuje. Moje srdce je přeplněno nářkem na hetmana, za křivdy nám způsobené. Nechť mu Bůh odpustí, já však nemohu, naprosto nemohu — moje duše bolí, krev se ve mne bouří. Pohlížím na vás a chce se mi plakati — ah! tak vám bylo ukřivděno, ba — byl jste dokonce ponížen Jeho Jasnovelmožností. Jako věrná vaše žena nemohu k tomu chladnokrevně přihlížeti, ani toho trpěti.“

„Nepokoušej Boží trpělivosti, ženo! Pamatuj si, že není dnes čas k odvetě, nýbrž k modlitbě za uzdravení Motrie. Zítra nařídím, aby ve všech mých kostelích byly konány prosebné bohoslužby za její uzdravení.“

„Leč zdravý člověk musí žíti, mysliti! Co patří Božímu rozhodnutí, to mu ponecháme, co však závisí od nás, čiňme. Čas kvapí. Ztrácíme vhodné příležitosti a budeme toho litovati a naříkat na svou nemotornost. Musíme zažádati, aby hetman nám vrátil Motriu. Nevyhoví-li, máme příčinu ztropiti takový křik, že jej uslyší car a metropolita, a národ se vzbouří proti hetmanovi. To musíme učiniti!“

Ljubov Fedorivna zabodla svůj pohled do mužových očí. Avšak Kočubej je zakryl víčky a jen kýval hlavou: „Ne, ne, ne — a ještě jednou ne! Není třeba, neučiním, nechci — a nedovolím! Jest štěstí, že Motria je na živu, bude ještě lépe, uzdraví-li se. Prozatím je u hetmana a pod jeho dozorem. Není křesťanské modlitи se ústy a srdcem dychtiti po odvetě. Toť hřich. Mám již na svědomí dosti hřichů, dosti! A pak, připomeň si, zabili jsme onoho dne několik lidí carových a potřebujeme hetmanovy protekce. Jen on může oné záležitosti zlomiti hrot! — Takové to je!”

Ljubov Fedorivna pravicí kryla ústa — zívala. Levicí opravila si čepec a poté oběma rukama přejela po kontuši.

„Pospíchám,” — řekla a vzdálila se.

* * *

„To je tvrdohlavost,” — pravil k sobě Kučubej. — „Dcera zápasí se smrtí a matku hlodá touha po odvetě. To Ljubov Fedorivně sám čert našepthal. Jsem mezi kladivem a kovadlinou: zde ona, tam hetman. Kladivo je těžké, avšak kovadlina není lehkou. Těžko je Vasylovi Kočubejovi, oh, tak těžko!”

Zavolal džuru a poručil mu, aby ho svlékl. „Jen dej pozor, bolí mne každičká kost! Netahej boty, jako psa za ocas, ale lehce je zouvez! Ta-ak — a klid’ se!”

Džura mu přál dobré noci a zmizel. Kočubej pokračoval v myšlenkách. V tom, co Ljubov Fedorivna pravila, je něco pravdy. Patrně nemá hlavu pomatenou. Vyzná se v životě a v lidech. Leč co je to platno, když nedá klidu? Stále se jí čehosi chce — brzy pocty, brzy odvety. Jemu je vše lhostejné. Přál by si jen klidu. Celý svůj život pracoval, staral se, skládal groš ke groši, nabyl velkého jmění. Nyní má pohodlí i

úctu, i vážnost — jen klidu postrádá. Ah, kéž by alespoň jeden rok přežil klidně a nemusil se účastnit tažení, zabývat se politikou, strkatи prstů mezi dveře.

,,Tūere tupatule, recubano sub tegmine fagi.” — Začal skandovati římského básníka, až ukolébán plynulými slabíkami této krásné řeči, zavřel své oči.

M E Z I R O Z U M E M A S R D C E M.

Před schodištěm tančilo hetmanovo šestispřeží. Maštalíř a foresové stěží udržovali bujně koně, jež se chtěli pustiti do běhu. Poletoval snížek. Foresové jej setřásli z drahého pozlaceného postroje, nepřetržitě se ohlížejíce po dveřích — nejdeli hetman.

Mazepa ve své pracovně rozmlouval s Čujkevičem.

„Nevím, kdy se vrátím,” — pravil. — „Snad za den — za dva — snad budu nucen i celý týden se zdržeti v Batúryňě. Můj synovec jede se mnou. Bachmač svěruji tobě.”

Čujkevič se uklonil, děkuje za důvěru.

„Dej pozor na dvůr a náležitě jej spravuj. Myslím, že nepotřebuješ poučení.”

Čujkevič se opět uklonil.

„Kdyby za mé nepřítomnosti přijeli sem nějací vyslanci, zadrž je, pohostí a mne zprav, kdo jsou a co chtějí. Zprávy zasílej jen mým důvěrníkem, však ho znáš, a dej mu k ochraně několik serd'uků —. Rozumíš?“

„Ano, Vaše Milosti!“

„Ještě něco —.“ Hetman přistoupil blíže k Čujkevičovi a upřeně se naň dívaje, děl: „Za čtvrtou stěnou, nalevo od nás leží Motria Kočubejovna nemocna.“

Čujkevič neobstál, pohnul sebou, celý jeho obličeji se proměnil v otazník.

„Znáš ji, — a doufám, že pod tvou ochranou bude v bezpečí. Je těžce nemocna. Nachladila se, utíkajíc z kláštera, v němž ji matka chtěla uvěznit.“

Čujkevič vzplál horečkou a hněd se zatřásl zimou. Věděl, že Motria zmizela, a že ji hledali, ale že by byla v Bachmači a u hetmana, to ho ani ve snu nenapadlo, třebaže znal Motriju podivínskou povahu. Bylo to naprosto k neuvěření! Kdo to zavinil — on, nebo ona? Či snad oba?

V hlavě mu hučelo jako ve mlýně, cosi se trhalo, řítilo, jako stavba, kterou ještě neukončili — a ona padá, jako domeček z karet.

Hetmanovi neušlo Čujkevičovo pohnutí a položiv mu na rámě ruku, tázal se: „Snad tě vydávám příliš těžké zkoušce? Mluv, mám ještě kdy, mohu odjezd odložiti do zítřka a místo tebe přivolati někoho jiného!“

Čujkevič zavrtěl hlavou. „Ne, Jasnosti! Jsem hotov každé chvíle vykonati každý rozkaz svého pána, byť by mi byl nejtěžší. Jen mne pohnula zpráva o Motrii Vasylivně, neboť se známe od dětských let.“

„Tak se tedy potěš: lékaři praví, že přestála nebezpečí a je naděje, že se jí zdraví navrátí. Ale přes to jí hrozí jiné nebezpečí.“

„Ljubov Fedorivna?“

„Ano, uhodl's. Obávám se, že toto druhé nebezpečí je horší prvého. Je nutno chrániti Motrie, a Ljubov Fedorivnu ani na

okamžik k ní nepřipustiti. To by mohlo nemocnou rozčiliti a jí uškoditi. Kdyby Ljubov Fedorivna, využívajíc mé nepřítomnosti, přijela do Bachmače a přála si spatřiti Motriu, ne-pouštěj ji — řekni prostě, že hetman zakázal.”

„Učiním tak.”

„Zvláště v noci hlídej dvůr jako své oko. Vše se může přihoditi, neboť lidé jsou všeho schopni, zejména za peníze. A peníze neobcují vždy s ctností — zlí lidé jich mají více, než dobrí.”

„Chápu!”

„Nu tedy, bud' zdráv. Spoléhám na tebe jako na vlastního syna.”

Vztáhl k Čujkevičovi ruku, tento se sklonil a po zvyku políbil.

Hetman zatleskal. Páze přineslo kožich, Čujkevič mu pomohl obléknouti se a doprovázel ho k sáním.

Hetman do nich vstoupil a po jeho levici usedl Vojnarovský. Sluhové přikryli jím nohy, džura zavřel dvířka a vyskočil na kozlík vedle maštalíře. Tento o něco povolil otěžím, zahoupali se foresové, zatančili koně a sáně se rozjely zasněženou cestou.

Čujkevič stál na schodech a díval se, až sáně zahalily bílé zimní mlhy.

Odjeli —.

* * *

„Kéž by se nevrátili!” — kmitlo mu hlavou. Zůstal by s Motriou, opatroval by ji, hlídal by ji jako svoje oko, odhadoval by její myšlenky a snad by ji získal pro sebe.

Zapudil ihned tuto myšlenku. Toť sobectví! Uprchlali Motria k hetmanovi, patrně tedy má jej ráda. Budiž —.

Zamyslil se. Hetmanův lokaj přiběhl s kožichem.

„Vaše Milost se nachladí — je mráz!”

Čujkevič poděkoval, přehodil přes sebe kožich a kráčel kolem dvora, aby se rozhlédl, kterak nejlépe rozestaviti v noci stráže. V duchu si představoval obraz Bachmače, jak se pře-

měňuje v pevnost, již obléhá nepřítel a on ji statečně brání. Soustředil k této představě všechny své myšlenky a vše ostatní přestalo proň existovati.

Když se vrátil do pokojů, jež mu byly vykázány, opět si vzpoměl na Motriu.

Měl touhu spatřiti ji, byť jen na okamžik, přesvědčiti se, že se uzdraví, že bude zachována životu, — třebas ne pro něho.

„Nerozketou všechny zahrady,
jež se na jaře zelenají.”

Připomněl si národní píseň a tiše pokračoval:

„Nejdou všichni k oltáři,
kteří se rádi mají.”

A zdálo se mu, že tato píseň je právě proň složena. Motria ho nemá ráda, vezme si hetmana — a on, hetmanův kancelista, bude ji stále viděti vedle hetmana při hodech a zábavách ,krásnou a vznešenou, jako královnu z pohádky — a podivnou, jako nerozluštitelnou hádanku, jako sfinx.

Bouřila se duše. Hlas srdce nutil k pomstě, ale Čujkevič jej tlumil a přivolával rozum k zápasu se srdcem.

„Umlkni srdce! Přemoz svou bolest! Rozum praví, že je nyní doba, kdy pro obecné blaho musíš i na sebe zapomenouti.”

Co znamená štěstí jednotlivcovo nyní, kdy se rozhoduje o blaho národa?

Co znamená hetmanův vojenský kancelista v porovnání s blahem a bědou, se svobodou a porobou celé Ukrajiny?

Což by se považoval Čujkevič za šťastného, kdyby si ho Motria vzala a Ukrajina se zmítala v poutech?

Ne, stokrát ne! Sténání ujařmené země utlumilo by i sebe-milejší smích radosti a otrávilo by dokonce i největší spokojenost.

Šťastlivci jsou ti, kteří omezují štěstí stěnami svého domu.
On k nim nenáleží — a Motria rovněž ne.

Pro ni dům, ba i nejbohatší, jen klec, v níž je srdci těsnou.

Narostla jí příliš velká křídla. Na nich vzlétá vysoko a daleko. Nesváže je ani rozmarný Cupido, ani Vesta, přísná poručnice domácího krbu. Její křídla možno jen zlámati, a toho Čujkevič neučiní. Nikdy!

Opřel se lokty o stůl, rukama podepřel hlavu a vzhlížel ke stěně.

Pouhá stěna odděluje ho od štěstí.

Od jakého —? Od sobeckého štěstí.

Ale jest ještě jiné štěstí, — které mu dává jeho práce, zápas a boj pro blaho národa.

Těžce se bojuje zápas jeden — a vybojovati oba není možno. Bude tedy bojovati jako statečný rytíř v těžkém zápase za svobodu, bude tam, kam ho postaví vůdce, a vydrží v tomto postavení, třebas by bylo sloučeno s pohromou jeho vlastního štěstí, třebas by onen vůdce na něm vymáhal těch nejtěžších obětí.

V těchto myšlenkách našel úlevu, cítil, jak se srdce uklidňuje a rozum vítězí.

Unésti Motriu, dovezti ji do Kovalivky, neb ukrýti v některém dalekém spustlém klášteře, kde by ji nemohl hetman nalézti nebo odvézti ji za hranice hetmanovy vlády a svěřiti ochraně Moskevského vojevody — nebylo by těžké dokázati toho, neboť by mu v takovém podniku byla činným a pevným pomocníkem Ljubov Fedorivna —. Ale co by tím vyzískal? Zradil by hetmanovu důvěru, pošpinil by svou rytířskou čest a poštval by proti sobě Motriu, ona by se dovedla smířiti s nejhorším, ale nikdy s podlostí.

Nemá-li ho nyní ráda, váží si ho aspoň jako statečného a věrného vojáka, ale pak by ho považovala za věrolomného, podlého bídníka.

Je lépe ono první. Nemohl by vydržeti pohrdavého pohledu jejich krásných očí.

Uklidněn, vyprostil svoje horké skráně ze svírajících je rukou a pozoroval, kterak ho zimní večer zahalil modrošedým závojem a sloučil barvy tapet, kontury obrazů a siluetu nábytku v jediný klidný celek.

Rovněž tak za večera života budou zapomenuty pronikavé okamžiky a zůstane pouze vědomí vykonaného závazku, nejvyšší odměna morálně založeného člověka.

* * *

Ve dvoře bylo ticho, — celý dvůr si vážil Motriina utrpení.

Měl-li by tedy on, Čujkevič, odríci jí této úcty? Vždyť ji má rád, miluje ji nyní ještě vroucněji, než včera, — a to láskou posvěcenou citem sebeobětavosti.

Jako by se děsil své chůze, aby její ozvěna nedoletěla k Motrii, tiše se pohyboval z kouta do kouta, mluvě sám s sebou.

„Včera ji milovala tvoje krev, nyní ji však miluje tvá duše. Včera jsi ji chtěl, nyní jsi spokojen vědomím, že je na živu; nyní je ona prchavou vidinou, tím krásnější, čím vzdálenější a nedosažitelnější.“

Motriina postava se mu zjevovala na šedivém večerním pozadí jako svatý obraz v neosvětleném kostele, štíhlá a pružná jako topol na obzoru, jásající hrdé oči, rty, usmívající se nerozluštitevným úsměvem, jenž je s to přivésti do stavu nejvyššího nadšení a bezedného zoufalství.

Připomínal si každý pokyn její hlavy, každý pohyb jejích ramen, rukou, hudbu její řeči. Poznovu prozíval všechny okamžiky, zažité s ní o samotě v pyšných komnatách, uprostřed bujněho pole, na lesním palouce, kdy zkrotil jejího splašného koně.

Diana, víla — Sfinx —. Zmlkni srdce, zmlkni!

Kráčeje podle dveří, za nimiž ležela nemocná, dychtivě naslouchal hlasu večerního ticha, doufaje uslyšeti v něm alespoň vzdech. Neslyšel —.

* * *

Vešel do malého pokoje, prvního od předsíně, určeného pro službu konajícího důstojníka. Usadil se u stolu a pozorně přehlížel poslední stránku zápisníku, ležícího na stole.

V předsíni rozmlouvali šepetem lékaři lámanou německo-moskevskou řečí, do níž s oblibou míchali latinské fráze.

„Zdejší zem je velká a bohatá, to je beze sporu. Lidé šlapou po zlatě, jen se sehni a zvedni —. Nečiní toho, spokojují se obilím a dobytkem.”

„A hospodaří ještě prastarým způsobem, ani si nevšimajíce pokroku.”

„O hygienu se nestarají. Neničí much a komárů, nevysoušíjí bažin. Proto za suchého léta řádí tu zimnice a má skvělou žeň.”

„Když dozrává ovoce, zjevuje se nový host — „*rothe Ruhr*”.

„Čeho používáte, pane kolego, proti této dotěravé nemoci?”

„*Cort. Simarub. dr. 3. Cascari: dr. j. Tinct. opii serup. j.*, samozřejmě, že po náležitých předběžných opatřeních.”

Rozhovor se táhl do nekonečna.

Čujkevičovi připomínalo bzučení dvou much na okenní tabuli za horkého letního odpoledne. Doufal, že uslyší něco o Motriině nemoci, ale o té se ani nezmínili. Patrně je již po nebezpečí a lékaři se o to nestarají. Nyní je zajímá více to, že unce růžového výtažku stojí 32 dukáty a unce růžového oleje — 4 dukáty — a že prý není možno připravovati laciné kosmetiky pro rozmarné dámy.

„Dobrého zdraví přeji ctěnému *collegio medico*” — řekl Čujkevič, vcházeje k nim.

„Dobrého zdraví přejeme Jeho Milosti, panu náměstkovovi,” — odvětili mu.

„Jak se vám daří, pánové?”

„Výtečně, *ausgezeichnet*, díky Bohu, a Jeho Jasnosti, panu hetmanovi.”

„A jak se daří nemocné panně?”

„Jí se daří lépe” — odpovídal lékař, který před nedávnem přijel z Kyjeva — „než bylo možno očekávat, o což bezprochyby největší zásluhu má pan kolega *leibmedicus*,” — tu ukázal na hetmanova lékaře, jenž stál po boku.

„Tedy, pánové, soudíte, že nebezpečí je zažehnáno?”

„Pokud je možno důvěrovati naší vědě a mnohaleté zkušenosti. — Avšak potřebuje ještě pilného opatrování, diety, stejnoměrné teploty a — úplného klidu, aby se ničím nerozčilila.”

„O to poslední se již postarám sám, pánové,” — ujistil je Čujkevič a vzdaloval se k parku.

Colegium medicum sledovalo ho očima, jež se dívaly přes okraje brýlí. „Snad rovněž trpí bolestí — srdce.”

„*Sagitta Amoris periculcsa est.*”

A důvěrně potichu pokračovali:

„Naše pacientka stojí za to, dopustiti se pro ni i největšího hříchu.”

„Skutečná ukrajinská *Venuše.*”

„*Mazepa ist ein Feinschmecker ohnegleichen.*”

„*Mit dem Essen kommt der Appetit, mein Herr.* Onen mladý důstojník jest rovněž hoch krásný a zdvořilý. Je mi ho líto.”

„Však s Mazepou zápasiti nemůže. Pravda, že se zaň přimlouvá mládí, ale za Mazepu — vše ostatní.”

„Vtipně jste to ráčil říci — za Mazepu vše ostatní.”

J E Z E R O V L E S E.

Dva serďuci právě vystřídávali stráže.

Přešli zahradou a přiblížili se ke košaté hrušce, která se zdála býti stvořena k tomu, aby bylo útulno podní státi na stráži.

„Ale dej pozor továryši, abys neusnul. Čujkevič se toulá jako náměsíčník celou noc Bachmačem. Včera překvapil jednoho při milkování s děvčetem a potrestal ho třídenním postem.“

„Nevíš, co tak hlídá?“

„Střeží hetmanovo bohatství.“

„Před kým?“

„Což je málo všelijakých lumpů? Rovněž před Tatary nejsme jisti.“

„Vždyť v zimě Tataři neútočí.“

„Což nepřepadli Síč právě na Nový rok?“

„Nu, ano. Však se to stalo za temné noci, ale nyní svítí měsíček a to tak jasně jako by byl den. Vězí v tom jistě něco jiného: Čujkevič se chce zasloužiti před svým pánum — nic více. *Nové koště dobře mete.* Až se stářím otřepe, bude jako jiné.“

Vystřídali stráže. Nový vzal přes sebe dlouhý beránkový kožich, přes boty obul slaměné pletence, a rameny se opřel o kmen. — Stojí!

Připomíná si poltavské letní noci, myrhorodské zahrady, tiché milostné rozprávky.

„Nyní na stráži bdi a zítra do boje jdi —. Těžký je osud tvůj! — — —“

„Stůj! Heslo!“

„Poltava.“

„Můžeš dále.“

Stráž dává zase pušku na rameno a spatří velitele státi před sebou.

„Nu, jak se ti daří?“

„Dobře.“

„Nic tě nepokouší?“

„Bohudíky — ne. Zapomněl jsem.“

„Při pilné práci a věrné službě zapomeneme na vše nedobré.“

„Ano, Vaše Milosti, zapomeneme.“

„Jen se nesmí zapomínati na službu. Dej pozor!“

Vzdálil se.

Prošlapává si cestu hlubokým sněhem. Kráčí daleko v polích. Rozestavil stráže na dva dostřely ode dvora, což se obvykle nečinilo. Je to pro Motriin klid: pro případ alarmu dá nepříteli odseč opodál dvora. Z opatrnosti poručil, aby na

okenice její ložnice navěsili přes noc hrubé slaměné rohožky, které by tlumily ryk střelby, kdyby došlo ke srážce.

Motria —!

Ah, jaká krásná noc! *Kozácké slunce** svítí, sní oslepuje až oči. V takovou noc seděti v sáních, tisknouti „ji“ k sobě, ohřívati ji svým teplem, — tak se vraceti domů z návštěvy. Může-li býti nad to něco krásnějšího? A doma teplé pokoje, služebnictvo očekává své pány, věrní psi s veselým štěkotem vybíhají jim vstříc až za vrata. Odložili kožichy, ohřáli se; jdou se podívat ke kolébce, jak spí jejich synáček. Snad za oněch několik dní nepřítomnosti rodičů povyrostl —. Jaké nádherné dítě —!

Ah, jaká nádherná noc, a — jaká tma v srdci, jako by slunko navždy shaslo.

Čujkevič kráčí od stráže k stráži. Občas se zastaví a naslouchá, občas pátrá očima daleko zasněženými poli — nezpozoruje-li nějakého nepřítele.

Ticho a prázdnno vůkolem —.

Spi, Motrio, spi! Načerpej nové síly, nové chuti k slávě, abys jako nejkrásnější hvězda skvěla se v hetmanově dvoře. Vždyť jsi nejkrásnější ozdobou jeho zlatého žezla. Spi, Motrio, spi! Čujkevič bdí!

Na strážnici malou hodinku odpočívá. Rozmlouvá s důstojníky o rozestavení stráží, o střídání bojovních sil, jež má po ruce k obraně hetmanova dvora, aby každý po určeném znamení přibyl se svými lidmi na určité místo. Chceš-li býti přísným, je každý úkol těžký.

Kolem Bachmače je ticho. Čujkevičův neklid je docela bezdůvodný, ba nepravdivý, neboť je namířen proti neviditelnému nepříteli.

Však nepřátelé jsou. Je si tím jist, že nepřepadnou-li Bachmače dnes, učiní tak zítra —. Odkud —? Ze severu či ze západu —? V duchu o tom rozvažuje.

*) Měsíc. (Překl.)

V druhé strážnici s velkou chutí snědl horký „boršč“. Je to dobré, neboť maličko promrzl. — Půlnoc již dávno minula. Posilniv se, vytahuje z kapsy zápisník a poznamenává si změny, jež má zítra provésti.

Před úsvitem zaslechl hvízdání. Spěchá v one místo. U strážce, který dal smluvené znamení, byl již desátník se svým oddílem. Je přesný. Pochválil ho.

Stráž prý zpozorovala jakousi karavanu, která se ubírala polem opodál dvora. Proto dala znamení.

Kdo to je?

Čujkevič posílá v onu stranu několik kozáků. Za krátko se vracejí oznamujíce, že to sedláci vezou obilí do mlýna, neboť jejich nejbližší mlýn před svátky nemůže všem vyhověti.

„Doprovodíte je až ke mlýnu a přesvědčíte se, není-li to nějaký podvod. Prohlédněte pytle a vyslechněte lidi. Jděte!“

Kozáci jdou. Čujkevič zůstává a lituje, že vše skončilo jen prázdným poplachem. Bylo by lépe již dnes se utkat s nepřitelem, než čekati.

Po malé chvilce vleče se dále sněhem.

Tak mu ubíhá dlouhá zimní noc.

Když se rozednívá, vrací se unaven do dvora a usíná.

* * *

Vůkol les, prostřed lesa jezero. Voda hluboká, hluboká — až černá. Na jezeře člun s přídí ostrou jako šíp. Zvedá se vítr a víří hladinu. Vlny zmítají člunem a ženou jej stále rychleji a rychleji.

V člunu kdosi sedí. Snaží se dostati ku břehu, — není však s to. Vlny odrážejí člun od břehu dále a dále, ženou jej až do středu jezera, kde vír tančí nejdivočeji.

Čujkevič slyší výkřik zoufalství. Zná onen hlas. Rozbíhá se, ale opět se bezradně zastavuje.

Jezero je hluboké a rozbouřené. Není možno plovati. Vlny by tebou pohrávaly jako skořápkou. Hlava se točí — už jen okamžik — a člun bude stržen vírem, ponoří se do černé vody.

Čujkevič upřel zraky na člun a poznává Motriu —.

Vrhá se do vody.

„Motrio!“ — volá, — „to jsem já, Ivan! Vydrž ještě chvíli, zachráním tě, nebo zahynu s tebou.“

Ale Motria ho neslyší, voda příliš hučí a šumí. Člun, vlny, ona a on, — divoký vír, d'áblovo to dílo, hrozící dvě duše strhnout do hlubiny.

„Motrio, Motrio, Motrio!“ — zmítá sebou, křičí —. Nikdo neodpovídá —.

Ví, že je to sen, vysilující sen; chce se probuditi, slyší se křičet, ale sen ho nepouští ze své neuprosné náruče.

„Probud'te se, Vaše Milosti, zdá se vám o něčem hrozném!“ Motriino páže s ním zalomcovalo — a Čujkevič otevírá oči.

Studený pot zrosil mu čelo, srdce buší prudce jako kladivo. Zornice polekaně těkají pokojem Bachmačského paláce a po pážeti, ustrojeným v stejnokroj hetmanských sluhů.

„Kolik je hodin?“ — táže se Čujkevič.

„Poledne, Vaše Milosti. Přál byste si oběd?“

„Zatím mi přines studenou vodu. Počkej —! Co je nového ve dvoře?“

„Nic, Vaše Milosti!“

„Jak se daří panně?“

„Lékaři praví, že dobře!“

„Jdi!“

Omyl se studenou vodou až po pás. Osvěžil se. Cítí se zdráv a občerstven. Avšak nemůže zapomenouti tíživého snu. Příšerný sen!

K obědu dostal boršč, kaši a smaženou rybu. Nepije ničeho.

Obsluhuje džura. Snaží se ho rozveseliti — rozpačitě začíná rozhovor na rozmanité téma. Čujkevič neodpovídá, nebo odpovídá krátce.

„Pan ľa se na vás ptala,” — dí džura.

„No, a?”

„Její Milost se zneklidňuje, že se přemáháte, hlídaje celé noci dvůr. Pravila, že se někdo musí s vámi střídati.”

„Vyříd’ panně můj pozdrav a oznam jí, že nejsem zvyklý svěřovat své závazky někomu jinému.”

„Prosím, Vaše Milosti!”

Džura odchází. Botky vrzají po kamenné podlaze předsíně. Čujkevič není schopen zbavit se rozčilení. Sen mu nejde z hlavy. Tu se jeho zrak zastavil na zácloně. Odhrnul ji — záni police s knihami. U Mazepy jsou všude knihy, naše i cizojazyčné. Přehlíží je — staré známé: „Messiáš Spravedlivý”, „Labuť”, „Alkorán Mohamedův”, „Pohanští bůžkové” —. Četl je ještě v Akademii. Knihy připoměly mu autora, vousatého rektora Joanikie Haljatovského.

Otevřel „Messiáše Spravedlivého” a čte: „Čarodějové klamou lidské oči a poletují vzduchem. Čti příběh Gottfrieda Bouillonského —.” Dále uvádí se pohádka o čaroději Ismenovi z Tassova „Osvobozeného Jerusaléma” — Čujkevič si ji připomíná. Autor i hrdina básně přicházejí do Svatého města a počínají rozhovor. Jerusalém, Sion, neumírající křesťanská idea. Kolik se pro ni prolilo krve! Dokonce i děti, nedospělí hoši, opásali se mečem a vydávali se na dalekou cestu do krutých bojů, jen aby osvobodili z rukou nevěrců ona místa, která byla posvěcena nejkrásnější legendou —. Oh, Kyjeve, matko našich měst, Sione náš a svatá Golgatho, kam ztratili se tví rytíři? Nejen děti, ale i silní muži lhostejně se dívají na tvé zotročení a pokročení. Kdo a kdy tě osvobodí?

„Zlý duch zformoval si z větru nebo oblak tělo, přijal na sebe obraz nebožky matky Vašeho vylhaného cara, a pouze proto byl s to ji vzkřístiti,” — četl Čujkevič dále.

Můj Bože! Jakými zarostlými stezkami bloudí ukrajinská myšlenka, jakými středověkými houštinami se zastírá, aby nepohlédla pravdě do očí! „Co je to Pravda?” — tázal se Pilát —. Kdo však zeptá se, co je naše pravda?

„Jeden car se rozhněval na slunce, i velel vystaviti obrovskou věž a v ní slunce uvěznil. Ale dvanáct velkých planet, zbavených slunce, se vzbouřilo. Ukovaly velký mlat, rozbily věž a osvobodily slunce —.” Kdo a kdy osvobodí slunce Ukrajiny, které nepřítel uvěznil v černé věži?

Čujkevič pokračoval v prohlídce knih.

Rozevřel polsky psanou: „Výpravu řeckých vyslanců” od Jana Kochanovského.

Listoval —. „Matko! Nebudeš pro svá dítka plakati, ale výti budeš —”, čte. — Jaká děsná slova a jak tragická! Ale nikdo jich neslyší. Troja se stává symbolem, varovným znamením těm, jimž hrozí zkáza, leč oni ji nevidí, neposlouchají starobylé Kassandry. Klanějí se Bacchovi a obětují Priapovi. Nejdůležitější životní otázkou je jim: jak a kdy jísti, kolik a čím zapíjeti. Jako děti těší se řeckým koněm, jenž pojednou se objevil pod hradbami Troje. Nevpouštějte ho, nevpouštějte do svého města, neboť čihá v něm zrada, nese vaši záhubu —! Ale oni neslyší —. Vlastníma rukama táhnou koně do města, bourají zed’, neboť brána jest pro koně nízká a úzká. A hle, v noci proměňuje se kůň v apokalyptickou šelmu. Kam šlápně kopytem, tráva nevyrosté. Nezbude ze slavné Troje kámen na kameni. —

Stará legenda, avšak obsah věčně nový.

Dej pozor Ukrajino, aby ses nestala novou Trojí! Nevpouštěj, nevpouštěj cizího koně.*)

Bere do rukou spis Černyhovského arcibiskupa Lazara Baranoviče „Meč duchovní“. Otevřel nazdařbůh a čte: „V těchto dnech plných nepokojů nejužitečnější věcí je meč. Sám Ježíš Kristus uznal jeho nutnost, řka svým učedníkům:

*) Narážka na Moskaly. (Překl.)

„Kterýkoli z vás nebude mít peněz, nechť prodá svůj šat a koupí meč“ (Lukáš, XXII., 38) —.“

Dosti! Pro dnes je toho až přespříliš.

Opásá se šavlí, přes sebe přehodí kožešinou podšíty plášt' a jde do nádvoří. Mění včerejší nařízení. Tak se zajišťuje, aby ho nepřítel nepřepadl. Snad bude přemožen, ale ne zaskočen. Vítězství je věcí síly, ale úskok následek nepozornosti, malomyslnosti, duševní lenosti. Takového hříchu by si nikdy neodpustil.

Kozáci, třebaže i potichu naříkají na Čujkevičovu přísnost, na jevo to nedávají — natahují se před ním jako struna, vězí v nich ryzí vojenská povaha. Je politování hodno, že se nepěstí v národu přirozený rytířský duch. Bez něho se neobstojí v stepích. Náš kraj není chráněn ani horami, ani mořem, ani příkopy, ani věžemi pevností — jen step, step, step, jako širé moře. Co tedy má odraziti nepřitele, ne-li rytířská hrud'?

Tu si Čujkevič připomněl dnešní sen.

Naše národní věc podobá se onomu člunu. Dostala se do historického víru a ncpřirazí-li brzy ke břehu, pak se ponoří na dno —. Ponoří se —!

Čujkevič nevěří snům. Chce věřiti jen vlastnímu rozumu, zkušenosti a síle. A přece nemůže na onen sen zapomenouti.

V uších mu zní posud jeho vlastní výkřik: „Motrio!“ Bylo to pouhé snění nebo předtucha? Onen les jest mu tak znám, a i jezero kdesi viděl. Ale kde? Jen na to stále myslí. Konečně si připomenul. Cestou od Bachmače k severovýchodu je les a v tomto lese jezero jako bláto, — hnijící černá voda. Byl tam kdysi a proto se mu i o něm zdálo. Leč proč právě o něm?

Vše má svou příčinu a směruje k určitému cíli. Jinak by nebyl život ničím jiným, než pouhou hříčkou bizarní „fortuny“. Jaký tedy účel měl onen sen? Nevaruje-li ho jakási nadpřirozená síla?

Tato myšlenka nedá mu pokoje. Setkává se se starým setníkem, který zná zdejší kraj jako vlastní kapsu, a táže se ho na onen les a jezero.

„Není to jezero,” — odpovídá tázaný, — „nýbrž obyčejná bažina, do níž stéká voda s pahorků. Říká se mu Čertovo jezero — nejedna duše našla si v něm hrob. Onen les není bezpečný. Kdysi se hemžil všelijakými podezřelými lidmi, neboť je stranou cesty. Ba i nyní se neví, co se tam děje.”

„Neměli bychom se tam podívat?”

„Proč pak? Co jsme tam zapomněli?”

„Nevadilo by prohlédnouti ona místa. Alespoň budeme mít jištou a klid.”

„Rozkažte, Vaše Milosti. Třebas okamžitě tam pojedu. Bude to pro mne rozptýlení, neboť mne již omrzela klidný život v Bachmači, jako koně, který dlouho stál ve stáji. Snad je Vaší Milosti známo, že kozákovi se po vojenských událostech stýská.”

„Rád věřím.”

„V době mé služby pod velením Jeho Milosti plukovníka Novického, musili jsme se nejednou utkat s Tatary. Dvakrát se nám to nezdařilo, Jasnovelmožný pan hetman vytýkal to plukovníkovi Novickému, obzvláště nezdaru pod Bohutinskou slobodou. A přece, jak je Vaší Milosti snad známo, pan hetman a plukovník nebyli sobě cizí: Hetmanův synovec, pan Mazepa Troščinský, vzal si za ženu dceru plukovníka Novického, je tedy jistlo, že byli přáteli. Leč přátelství jest přátelstvím a služba službou — v tom ohledu náš hetman nezná vyjímek —.”

Setník Petranivský občas si rád pohovořil trochu od plic. Proto i nyní rozvázal. Vyprávěl o různých událostech a vzpomínal i na Petryka, jak před deseti lety přišel na Ukrajinu s Tatary a prohlásil se hetmanovým synem, využívaje všem známé velké přízně pana hetmana k němu —. Setník probral celý příběh až do Petrykovy smrti, když v boji pod městysem Kyreňkou byl rozsekán důstojníkem komonného pluku Věčírkou, který v témže boji padl rukou Tatarů.

„Je ten les velký?” zeptal se náhle Čujkevič.

„Který?”

„Ale ten s bažinou, na který jsem se vás tázal.”

„Aha, Čertův háj? Zda-li je velký? Ne. Kdysi zde byly velké lesy, ale nyní jsou většinou vykáceny, a to hlavně proto, že jsou kolem města a pevnosti. Okolí jich musí být lesů prosto, aby se nemohl nepřítel dostati do blízkosti města nebo pevnosti. Lesem se může nepozorován stráží přiblížiti až k samým hradbám a jest pak těžko dát mu odseč. Proto byly mnohé lesy vykáceny.” Pak počal celou přednášku o systemech obrany kdysi a nyní. Ale Čujkevič přetrhl jeho řeč otázkou, jak je tam daleko.

„K onomu lesu?”

„Ano.”

„Nu, asi hodinu cesty koňmo.”

„Vezmeme tedy několik desítek mužů a pojedeme tam.”

„Vaše Milost rovněž?”

„Samozřejmě!”

„Kdyby Vaše Milost chtěla mne vyslechnouti, dovolil bych si poraditi něco jiného. Bude lépe, vezmu-li s sebou polovinu své setniny a prohlédneme-li celý les. Jest počítati s hlubokým sněhem, a tu musíme přiznat, že koně jsou jen na obtíž. Pěšák proleze každou děrou — je to výhodnější a bezpečnější. Pokud pak jde o Vaši Milost, neradil bych, abyste se účastnil této výpravy a opustil dvůr. Každá výprava, i sebe nepatrnejší jako dnešní, není jistou věcí. Jdeš, a nevíš, zdali se vrátíš. Vy však máte na starosti a zodpovědnosti dvůr, nebylo by tedy dobré, abyste se do něho nevrátil. Já, to je něco jiného — na mé postavení čekají již celé desítky mladších důstojníků.”

Čujkevič mu přitakal.

Dal rozkaz a polovina náhradní setniny se dala na nedalekou výpravu.

Čujkevič stál na valech a doprovázel je zrakem, pokud nezmizeli v mlze.

Poté ubíral se ke dvoru, doufaje, že se doví něčeho nového o Motrii.

Ale neuslyšel ničeho. V posledních dvou dnech není jí ani hůře ani lépe. Lékaři byli znovu znepokojeni. Zkouší nové léky. Motria je jaksi neklidna: tu se rozčiluje, tu zase je netečna. Kéž by aspoň příští noc mohla klidně spáti.

* * *

Čujkevič zase opouští dvůr a jde na hradby. Myslí na starého setníka Petranivského. Kéž by se nedostal do úzkých. Je sice zkušený lišák, avšak i na takové jednou dojde. Statečný kozák neumírá nikdy přirozenou smrtí.

Naslouchá, nezaslechne-li střelby. Nic — snad je to příliš daleko. Jde tedy, aby vypravil rozvědčíka a tak navázal spojení. Učiniv to, dal rozkaz, aby druhá polovina náhradní setniny byla připravena a pak si dal předvolati komonného rotmistra.

„Musím na hodinku ze dvora, ujmete se tedy na místo mne velení.”

„Rozkaz, Vaše Milosti.”

Čujkevič udělil mu náležitá vysvětlení a nařízení.

Tu se již objevil rozvědčík.

„Nu, co je tam?”

„V lese střílejí.”

„Skutečně jsi slyšel?”

„Ano, Vaše Milosti!”

Za malou chvíli byl Čujkevič připraven vyraziti se svými lidmi na pomoc. Aby se tam rychleji dostali, posadil kozáky do sání. Pokud cesta bude dobrá, pojedou. A tam už se uvidí, co činiti.

„Kupředu!”

Sáně se rozjely. Čujkevič byl unesen vojenským zápalem. Kéž by tam již byl, aby se mohl utkat s nepřitelem. Kdo jsou? Tataři, či nějací lumphové? Atž jsou kdokoli, trestu neujdou.

Snad si umyslili útok na hetmanův dvůr. Ještě dobře, že se nedostali blíže. Ukončí se to srážkou v lese, Motria se o tom ani nedoví.

Připomněl si onen příšerný sen. — Ne, nebyl to sen, nýbrž předtucha, která ho neklamala.

* * *

Čujkevič jel na prvních sáních, drže ručnici připravenu.

Slunce se klonilo k západu a postřibřovalo čerstvý sníh, na němž bylo viděti stopy Petranivského oddílu.

„Zastavte!“

Sáně se zastavily, kozáci z nich vyskočili a s ručnicemi v rukou běželi za Čujkevičem. Obklopili les s polední strany. Podle střelby poznali, že Petranivský postupoval od severu. Je nutno nepustiti nepřítele z lesa, obklopiti ho, a chytiti jako rybu do sítě.

* * *

Tak se též stalo.

Ještě před počátkem večera, Čujkevič se zmocnil lesa. Raněné kozáky odvezli do Bachmače na sáních. Nebylo jich mnoho, neboť zaskočili nepřítele z nenadání. Snad se chystal právě večer zaútočiti na dvůr. Nyní po dobrém obědě spali jedni spiti, druzí hráli v karty, netušice hrozícího nebezpečí. Lesem nevedla žádná cesta, nikdo sem nepřišel, neměli tudíž obav. K tomu ještě napadlo na pokraji lesa tolík sněhu, že nebylo možno jen tak lehce se k nim dostati. Proto útočníci nevyslali ani hlídek a když stráže pozorovaly blížící se kozáky, bylo již pozdě.

Petranivský měl zkušenosť s neregulerními bandami a i nyní pochodil dobře. Čujkevičovi zbylo jen dokončiti, co on počal. Pochytali zbytky bandy, přebíhající lesem křížem krážem.

Některí se schovali do děr a bylo nutno vytahovati je odtud jako jezevce. Jiní opět utíkali a byli stiháni kulkou. — Bylo však i takových, kteří se statečně bránili. Na bílém sněhu červenaly se kaluže lidské krve.

Zapadající slunce pozlacovalo vrcholky stromů. Čujkevič

stál nad zamrzlým jezerem uprostřed lesa a přemýšlel. Jezera málem nebylo ani vidět — sníh jej zasypal a srovnal s břehy. Kdyby i byl na něm nějaký člun, nebyl by rovněž pod sněhem k rozeznání.

Tedy odtud hrozilo Motrii nebezpečí! Od tohoto jezera měl přijít onen vír, který měl způsobit její neštěstí. Čujkevič nechtěl ani domýšlet.

Odkud se vzala ona drzá banda? Odkud se dověděli, že je hetman mimo dům? Odkud ta smělost, útočiti na hetmanův dvůr, který nikdy nezůstával bez obrany?

Tyto otázky nešly mu z hlavy.

Cítil něčí ruku, jež řídila ono podnikání. Vždyť to byl skutečný vpád!

V „*Rzeczi pospolitej*“*) takové vpády nebo útoky byly všechní věcí. Neboť v zemi, kde vláda postrádá výkonné moci, usilují soukromci sami o své právo — právo silnějšího. Avšak útočiti na hetmana Mazepu, toť pošetilosť. Obyčejní lumpové by se k tomu neopovážili. Zde musí být někdo, kdo nabádá a pomáhá; zde musely účinkovati peníze, a to nemálo!

Čujkevič byl už blízek rozluštění — čí to ruka, nechtěl však zatížiti své svědomí hřichem.

„Uvidíme! Nepochytali málo z oné bandy, tedy snad při výslechu se něco prozradí. Ne všichni budou věděti, kdo byl původcem onoho zločinu, avšak *po niti dojde se ke klubku*.**)

Kolem Čujkeviče sbírali se jeho lidé. Petranivský lovil poslední zbytky bandy. Zasmušilí, ušpinění, s ledajak ovázanými ranami stáli, seděli nebo leželi kolem ohně na lesním paloučku. Bylo jich asi dvacet, neboť nezahynulo jich v boji málo. Někteří se před srážkou oddělili od skupiny, a zaslechly střelbu, již se k ní nepřidružili. Těm se podařilo zachrániti útěkem. Mezi nimi byl i velitel, vůdce těchto rytířů černé korouhvě. To mrzelo Petranivského tak, že si hryzl kníry.

„Máme sekeru, avšak nemáme onu ruku, která nás chtěla

*) Polsko.

**) Lidové ukraj. pořekadlo. (Překl.)

sekati." — Vrčel na sebe i na své lidi. — „Patrně jsem již zestárl, že jsem tak hloupě pochodil.“

Čujkevič starého setníka chláholil. „Vždyť i bez toho jste se vyznamenal. Za hodinu zdolal jste nepřítele — a k tomu ještě téměř beze ztráty. Budete hetmanem odměněn, tím jsem jist.“

Čujkevič byl skutečně úplně spokojen s výsledkem. Nyní již může být klidným, neodváží se již vbrzku nikdo přepadnouti dvora. — Toto ztroskotání udrží všechny podezřelé osoby opodál. A zvláště se těšil z toho, že ke srážce došlo dále od dvora: nebezpečí bylo zažehnáno a Motria ušetřena zbytečného vzrušení, které by mohla zaplatiti svým zdravím, ba snad i životem.

Vzpomínka na Motriu obměkčila jeho náladu. Člověk zvítezil nad vojákem.

Přiblížil se k zajatcům a začal si je prohlížeti zblízka. Vyčerpáni, raněni, v potrhaném oděvu, působili žalostným dojmem. Byli to většinou mladí hoši, kteří se snad v něčem před zákonem provinili, a pak ze strachu před trestem se dali na zločinnou dráhu. Nebylo nyní takových málo. Jedny věhnala bída do zločinu, druhé horkokrevnost, pomstychtivost, nebo i nějaká nešťastná okolnost. V Síci stávají se z nich stateční vojáci, podaří-li se jim tam dostati.

Čujkevičovi se zzelelo těchto ubohých lidí. Stanou-li před soudem, nevyhnou se mučení, potrestání a snad i smrti.

Nepoletí do nebes málo kleteb a nezrodí se málo nových těžkých hřichů, neboť zřídka se stává, aby jeden hřich nezplodil nový.

Co tedy má činiti? Nechce se mu zatěžovati svého svědomí. Zdálo se mu, že by si i Motria neprála, aby pro ni byli lidé mučeni a trestáni. Zajisté, že ne! Je sice rozmarná, statečná a odvážná jako muž, ale povahu má srdečnou a šlechetnou. Mučení, jehož by se pro ni dostalo těmto lidem, bolestně by se dotklo jí samé.

Chodil od jednoho zajatce ke druhému a vyptával se, kdo

je, odkud a jak se dostal do houfu. Neodpovídali zprvu ochotně a okamžitě, leč jeho jemný hlas, jeho lidské jednání pozvolna rozvazovalo jim jazyk. Ukázalo se, že to jsou většinou nováčkové v zločinném řemesle, děti nezdaru, oběti doby.

Ukončiv výslech, Čujkevič se rozhodl. Zastavil se před nimi a hlasitě zvolal:

„Lidé!“

Kdo seděl nebo ležel, povstal — a tak stáli se zchýlenými hlavami, nečekajíce ničeho dobrého.

„Lidé! Víte, že jsem pánum vašeho života i smrti. Budu-li chtít — dostanete svobodu, ne-li, budete viset na větvích. Překvapil jsem vás ozbrojené na hetmanových statcích, sloučené v houf, od něhož nelze očekávatni ničeho dobrého. Jako hetmanův zástupce po dobu jeho nepřítomnosti mohu ihned na místě vyřknouti nad vámi rozsudek a učiním tak, abych věci zbytečně neprodlužoval a neobtěžoval úřadů.“

Ničemové sice nevěřili mnoho v milost, ale po těchto slovech ztratili i poslední špetku naděje. Smutně se dívali do země, jako by v ní hledali svůj poslední útulek. Kdeko vzdychal, lituje svého mládí a vzpomínaje na příbuzné, kteří se ani nedoví, kde se jim ztratil.

Pominou léta, avšak dlouho ještě budou na něj čekati zaslzené, milující oči.

Jednomu z nich nebylo dosud šestnáct let. V jeho očích zasvítilo takové poděšení, že Čujkevič nevydržel tohoto pohledu a odvrátil se.

Odmlčel se na chvíiku, pak pokračoval: „Leč nechci vaší krve. Odzbrojil jsem vás a odvrátil od zločinu. Doufám, že po druhé se ho nedopustíte.“

„Nedopustíme, Vaše Milosti!“ — odvětilo několik hlasů.

„Udělím vám milost, přiznáte-li se, kdo vás sváděl a co jste se právě chystali podniknouti.“

Zajatci mlčeli.

„Proč neodpovídáte? Nemám chuti za takového mrazu čekati dlouho na odpověď!“

Strkali jeden druhého: „Mluv! Mluv ty! Já ničeho nevím.”

Čujkevič chápal, že jsou v rozpacích, že se obávají prozraditi bandu a jejího vůdce; snad jsou dokonce vázání přísahou —. Zahleděl se na ně a ukazuje prstem na třetího v řadě, houkl:

„Mluv ty!”

„Nechť mi Bůh nedopřeje, abych se vrátil domů, vím-li, proč nás vedli k Bachmači.”

„A já ani nevěděl, že jest to Bachmač,” — podotkl jeho soused. — „Proti Bachmači bych netáhl ani za celý svět.”

„Kdo vás tedy vedl?”

„Jakýsi Tohobočný, chlapík, jenž prý brání pravdy.”

„Neřekl-li vám kam a proč táhnete a s kým budete bojovati?”

„To ne! Jen každému slíbil, po jednom červonci odměny a mimo to ještě, že nás všechny odvede do Síče.”

„Pravil, že jakmile obstaráme koně, ihned tam potáhneme.”

„Válčiti že budeme pro svatou víru.”

„Že máme potrestati nepřátele kozáckého národa.”

„A nyní hle, kam nás zavedl.”

„Nechť ho d'as, aby již nesváděl dobrých lidí.”

„Nedopřej mu Bože dožít se zítřka!”

Čujkevičovi bylo zřejmo, že naříkají upřímně. Byl to hněv, jenž mluvil z jejich úst. Vždyť vůdce v nejtěžší chvíli opustil svou bandu, které toho tolík nasliboval.

„Lidé!” — pokračoval Čujkevič. — „Tak to nejde. Uvažte jen: jsem vojákem; zastihl jsem houf zlosynů, připravený se zbraní v ruce k činu zajisté nedobrému, a propustil je bez ospravedlňujících důvodů. Byl by to nesmysl, a toho se nedopustím. Vysmáli by se mi za to všichni, počínaje panem setníkem.”

Ohlédl se po něm. Seřazoval své kozáky.

„Nuže tedy, musím se konečně dověděti, kdo a k čemu vás sváděl, a pak se mohu rozhodnouti, mám-li vás propustiti

nebo s vámi jinak naložiti. Nemohu přece ponechati vás dalšímu lotrovství.”

„Jistě, že ne.”

„Toť zřejmě.”

„Ovšem že —.”

„Proč tedy se zdráháte mluviti?”

„Proto, že nevíme, co říci.”

„Myslíte, že vás oklamu?”

„To ne! Vaši Milosti věříme.”

„Je známo, že Vaše Milost je hodným člověkem.”

Vyšetřování s počátku tak přísné, měnilo se ponenáhlou v rozprávku. Čujkevič cítil, že se takovým způsobem k ničemu nedostane.

„Řeknu vám své poslední slovo. Bud' se od vás dovím celou pravdu a ušetřím vašich životů a svobody, anebo nikdo z vás živý neopustí tento les. Nemám čeho dodati.”

* * *

Houf se pohnul.

„Mluv!”

„Povídej!”

„Pročpak mlčíš?”

Jeden postoupil kupředu, přiblížil se k Čujkevičovi a zticha promluvil:

„Mám Vaši Milosti cosi říci.”

Čujkeviče napadlo, že nechce mluviti před všemi a vzdálil se proto s ním od zástupu.

„Mluv!”

„Vaše Milosti! Ti tam za nic nemohou. Slíbil nám, že nás dovede do Síče. Ale že bychom měli přepadnouti Bachmač, toho nesdělil nikomu. Že mluvím pravdu, mohu dosvědčiti políbením kříže.”

„Jen to víš? To jsem už slyšel.”

„Ne, nejsem ještě u konce —. Dnes v noci byl Tohobočný trochu podnapilý a prozradil mi, že jdeme osvoboditi jakousi pannočku.”

„A ta je?”

„Nevím.”

„Aha —. Co dále?”

„Pravil, že osvobodíme-li ji a přivedeme-li k rodičům, že dostaneme velkou odměnu a snad i dokonce koně pro každého hochu. Vaše Milost zajisté ráčí věděti, co znamená pro našince vlastní kůň.”

„A o tom jsi se žádnému nezmínil.”

„Ne, neřekl jsem nikomu ničeho.”

„Tedy mlč i nadále. Bez mého rozkazu ani si toho nepřipomínej.”

„Budiž.”

„A nevíš snad, kam jste měli onu pannočku odvésti?”

„To nevím, jen si myslím, že nedaleko, neboť ihned po útoku měli jsme se s ní tam dátí.”

Čujkevič malou chvíli přemítal.

„Půjdeš se mnou. Neobávej se, ničeho se ti nestane.”

Chlap padl Čujkevičovi k nohám.

„Vstaň! A nyní mi řekni upřímně, kdo z tamtéch lidí zaslhuje, aby byl propuštěn na svobodu?”

„Všichni, Vaše Milosti. Nejsou to lidé zlí, nýbrž nešťastníci.”

„Tedy by bylo dobře vzít je na práci, snad by se polepšili. A tento hošík?”

„Je ze všech nejchudší. Zabili mu na dvoře otce, bránil ho. Zabili ho hrozně — až utekl.”

„Díš pravdu?”

„Mohu-li klamati svého dobrodince? Vždyť můj život je ve vašich rukou.”

„Tedy na to pamatuj a nyní se přidruž k ostatním.”
Odešel.

* * *

Čujkevič se zamyslel.

„Tak tedy to je. Tedy Ljubov Fedorivna vymyslela tento nebezpečný kousek. Vasyl Leontijevič snad o tom ani neví, neboť by k tomu nesvolil. Je to přece zločin, násilí. Tato žena způsobí ještě mnoho zla.”

Byl skutečně v rozpacích, co činiti.

„Je dobré, že vše takto skončilo. Je dobré, že vůdce uprchl. Jeho banda ničeho neví, vyjímaje jediného, ale ten bude pod mým dozorem. Budeme předstírat, že jsme rozbili a zajali obyčejnou lotrovskou bandu, která se skrývala v lese. Promluvím s Petranivským, aby se nevychloubal příliš vítězstvím, a aby jeho kozáci o tom nepovídali. Avšak hetmanovi musím sděliti pravdu, nebude si přáti veřejné ostudy pro Motriinu matku. Ale bude to jeden trumf, aby držel Kočubeje ve svých rukou.”

Tak se poradil se svým rozumem a svědomím. Pak se Čujkevič přiblížil ke svým zajatcům.

„Kdo z vás chce domů a kdo do služby pod mým velením?”

K návratu domů se hlásili pouze tři. Nechali prý doma ženu a děti. Bylo na nich zřejmě viděti, že se zaradovali nad tak neočekávanou láskou hetmanova důstojníka.

„Polibte svatý kříž na znamení, že napříště se podobného lotrovství nezúčastníte,” — pravil Čujkevič, vytasiv svou šavli, jejiž rukověť měla tvar kříže.

Třikráte se pokřížovali a zbožně políbili. Pak klekli před Čujkevičem.

„Otče náš, dobrodinče bohumilý!”

„S Bohem se vraťte a více nehřešte.”

A podávaje každému zlatý červonec, dodal:

„Tu máte pro své dítky.“

Houf stál nehybně, jakoby byl očarován. Jakživí neviděli takového pána. V tomto okamžiku nebyl by se nikdo z nich zdráhal obětovati pro něj svůj život.

„Pospěšte si, abyste se ještě za dne dostali z tohoto lesa.“

„Nikdo už nás zde neuvidí.“

Odcházeli.

* * *

Petranivský přispěchal k Čujkevičovi.

„Co to znamená?“

„To znamená, že jsem je propustil, neboť jsou nevinni. Doufám, že se stanou napříště hodnými lidmi.“

„A ostatní?“

„Vezmeme s sebou.“

„Půjdou před soud?“

„Ne, — do služby. Požádám pana hetmana, aby je dal pod moje velení. Stanou se dobrými a věrnými vojáky.“

„Podivná věc!“

„Ne, pane setníku, — jen lidumilnost. Což bylo dosud proti mání krve v naší zemi? Musíme šetřiti lidí, bude jich zapotřebí.“

„Míníte válku?“

„Nu, ovšem, že ne zábavu, pane setníku! Nejsme kocoury, abychom se bavili s myškami.“

„Válka,“ — opětoval starý setník a tato myšlenka jej uklidnila. Civil se, že k tak jednoduché věci nedošel sám. Nu, jistěže pro válku je zapotřebí statečných lidí.

„Ale co tomu řekne pan hetman?“

„Poděkuje vám i mně.“

Setník kroutil knír.

„Nu, což, vyrazíme tedy ke dvoru?“

„Jen dejte rozkaz.“

To lichotilo starému ještě více. Zazněl rozkaz a seřazení „lotrové“ se hnuli kupředu, za nimi Petranivský se svou setninou. Čujkevič kráčel poslední, ponořen v myšlenky.

Sníh skřípal pod nohami, na nebeské klenbě zasvítily hvězdy. Od kmene ke kmene letěla ozvěna kozáckých bot.

M E Z I K N I H A M I.

Hetman se z Batúryna nevracel. Měl tam asi mnoho práce.

Kyjevský lékař odejel a u Motrie zůstal jen hetmanův „leibmedicus“, jak sám se rád tituloval. Třikrát denně navštěvoval nemocnou a těšil se, že její zdraví vůčihledě se zlepšuje.

„K vánocům,“ — pravil, — „Jasná pannočka bude moci opustiti postel a poslouchati koledy.“

Motria se těšila na blížící se svátky, neboť se jí již stýskalo.

V Bachmačském dvoře bylo jako v klášteře. Do Motriiných komnat, vyjma tety a pázete, nikdo nepřišel. Sluhové přecházeli kolem dveří nemocné po špičkách. Nikdo se neopovažoval hlasitě mluviti, — byl to hetmanův rozkaz.

K zaplašení nudy velela Motria pážeti, aby jí četl knihy.

Bylo jich v paláci mnoho, ale bohužel, neuměl hoch čísti cizojazyčných knih a naše literatura většinou nebyla zajímavá, vyjma některých kronik, jež znala Motria téměř nazepamět.

„Manna chleba životního”, „Akos, totiž lékařství”, „Opravdová zpráva”, „Svědectví pravdy”. — Hoch četl nápisy knih, jichž byl donesl z hetmanovy knihovny a dal na stůl v Motriině ložnici.

Motria pokaždé zavrtěla hlavou. Nezamlouvaly se jí.

„Co tam ještě máš?”

Hoch pokračoval:

„Mnich Jeofimi: „Osteň”, „Bratří Lichudovi”, „Meč duchovní” — .

I tyto Motrii nebyly vhod.

„Není to zajímavé. Hledejme dále, snad najdeme něco vhodného. Taková spousta knih, a není co čísti.”

„Arithmetika, věda o počtech”, — četlo páže. Tu mu náhle zajiskřily oči: „Zprávy o vojenských a jiných záležitostech”, přečetl. — „O vojenských záležitostech” — opakoval, — „zajímavá kniha!”

„Jsi-li na ni zvědav, dej ji stranou a přečteš si ji sám. Mne nemůže zaujati, neboť je to první moskevský deník, zpravidlostí o rozmanitých věcech a událostech v Moskevské zemi v roce 1703. V onu dobu to bylo aktuální, nyní se přežilo, a proto přestalo zajímati.”

„Ano —.” Hoch zaclonil rukou ústa, — zíval.

„Jak — pozoruji, že se ti chce spát?”

„Mně?”

„Nu ano, mně ne! Dosti jsem se již vyspala po dobu své nemoci.”

„Ne, mně se spáti nechce. Učinil jsem tak bezděky, — ve dvoře je tak ticho, jak bývá v kostele, když z něho vyjdou lidé.”

„A ty jsi tichu neuvykl. Chce se ti dobrodružství, větroplachu můj malý —. Tak tedy již konečně něco čti, nebo mi skutečně usneš.”

Hoch přejel rukou po čele, odkašlal, vzal si prvou nahodilou knihu a počal čísti, hodně přizvukuje na první slabiky každého slova a odděluje větu od věty přestávkami: „Můj milý příteli, pane komorní plukovníku! Mám potěšení tímto dopisem sděliti Vaší Milosti, že jsme dorazili do carského velikého města Moskvy. Měsíce srpna, dne desátého, byli jsme od vysokých tamních hodnostářů důstojně uvítáni a v povoze, samým carem pro nás poslaným, s velkými poctami do vyslaneckého dvora odvezeni, v něm v určených pro nás komnatách ubytováni, a dne 11. srpna v neděli, byli jsme před Osvícenost Jejich Carského Nejsvětlejšího Veličenstva předvedeni —.”

Dočetší poslední dlouhou větu, odvrátilo páže zraky od knihy a tázavě se zahledělo na svou paní: „pokračovati?”

„Čti, je to zajímavé!”

„Zde tedy, vida Jejich Nejsvětlejší Mocnářské Osoby, největší, nejmilosrdnější, nevyslovitelnou Jejich Mocnářskou Milostí byli jsme vyznamenáni, Veliký Car a Veliká Carevna, Nejsvětlejší Veličenstva, nejmilostivější k nám svou náklonností, ráčili nás důstojně přijmouti a svými mocnářskými ústy nás, rejmentáře a rovněž i všechny hodnostáře při nás jsoucí, milostivě za naše služby chváliti, slibujíce, na příště nás, hetmana, a veškeré vojsko záporožské a všechnen národ Ukrajinský v takovéž nejmilosrdnější mocnářské své milosti zachovati; pro potvrzení toho u svého carského stolu jídlem a pitím nás nasytili a poskytli všelijakého pohodlí. V hojnosti nás milostivě obdařili a pak domů nás propustiti ráčili.”

„Uf, jaké je to dlouhé, avšak krásné,” — doplnilo páže. — „Čísti?”

„Čti! Jen čileji, protahuješ, jakobys četl v kostele apoštolská kázání. Čti čileji!”

„Nedovedu. Na škole jsem nestudoval, rethorických znalostí si nezískal, —” odpověděl hoch vzdychaje.

„Čti tedy, jak umíš.”

„Onou tedy, Velikého Cara a Veliké Carevny, Jejich to Carského Veličenstva nejsvětlejších Milostí, jíž se nám poddaným nadbytkem za naše zásluhy pro pravoslavnou víru křesťanskou dostává, nejen před vojskem a Maloruským národem pochlubiti se sluší, leč rovněž i celý svět o ní zpraviti patří. A nyní, Vaše Milosti, veškerým při sobě jsoucím důstojníkům, jak starším, tak rovněž i mladším, toto ohlásiti ráchtež, aby ona veliká náklonnost a milost nám prokázaná, byla každému známa, a taktéž se horlivě starejtež, aby byl pořádek ku spravování Vaší Milosti svěřený, k neporušenosti veřejného blaha náležitě zachován.”

Hoch oddechl a otřel si rukou zapocené čelo.

„Unavil ses?”

„Pravda, je to trochu těžké, ale zajímavé. To asi pan hetman píše, jak jej přijímali Moskevští carové.”

„Uhodls. Vid', že tě to zajímá. Ukaž mi onu knihu.”

Hoch se nerozhodně přiblížil k Motriině posteli a podal jí ne příliš velikou, v pergamem vázanou knihu, která se uzavírala krásně provedenými sponami.

Pokročil ke stolu, a Motria prohlížela knihu.

Byly to opisy z hetmanových universálů a dopisů, připravené hbitým písářem. Něco podobného vidí Motria po prvé. Toť jsou hetmanova slova a myšlenky. Zde možno pozorovat jeho bystrý rozum, sloh a povahu. Zajímavé! Mlčky četla do konce onen dopis, který v roce 1689 psal Mazepa v Moskvě plukovníku Novickému.

„Neklidné pak a malomyслné osoby, které otravnými po mluvami veřejný klid ruší, budou do nejostřejšího vězení uzavřeni a tam až do mého návratu ponecháni. Toto vše vám kategoricky nařizujeme, a k bdění a k odporu nepřátelům Vaši Milost vyzývaje, Vás Hosподinu do ochrany svěřujeme.

V carském městě Moskvě, srpna 12. roku 1689.”

Nebyl tento list psán tak dávno, a kolik za onu dobu se změnilo.

„Velký car a Velká carevna“ byli ti tam. Rovněž pominuly jejich „mocnářské lásky“. Nic na světě není stálé. Vše se přeměnuje, pluje, jako řeka. Jenže se nepřeměnilo naše podřízení „carskému městu Moskvě“, a že „neklidné a malomyslné osoby“ i nyní, rovněž jako to činily tehdy, ruší veřejný klid.

„Děkuji ti Pavlíčku! Tuto knihu si ponechám do zítřka, ostatní dones do knihovny a dej na místa, kde byly dříve. Pamatuješ si to?“

„Proč ne? Jsou na policích seřazeny podle čísel, jež je na každém hřbetě napsáno.“

„Jsi důvtipný. Budeš-li chtít, ustanovím tě někdy ředitelem své knihovny.“

„Ne, děkuji Vaše Milosti. Toužím jen po koni a po šavli.“

„A zde ti ji nedají?“

„Neopovážím se o to žádati.“

„Počkej, Pavlíčku! Uzdravím-li se, tedy o to požádám. Uvidíme, jaký z tebe bude kozák. A co je zde nového, — neslyšel's?“

Pavel se poškrabal za uchem: „Obávám se, abych neřekl něco, o čem bych měl raději mlčet.“

„Mluv! Nemáš nikoho poslouchati kromě mne.“

„Jeho Milost, pan kancelista Čujkevič jest velmi rozčilen.“

„Čujkevič?“

„Ano! Měli srážku v háji s nějakými ničemy, přemohl je a několik z nich přivedl do dvora.“

„Byli potrestáni?“

„Kde pak! Dal je na práci, stará se o ně, obdivuhodný pán. Střeží Bachmač jako oko v hlavě. Po celé noci nespí, chodí od stráže k stráži, až celý zhubl od tohoto bdění.“

„Vyříd' panu Čujkevičovi můj pozdrav.“

„I on vzkazuje pannočce svou úctu.“

„A-ano?“

„Když jsem mu vyřídil vzkaz pannočky, aby se šetřil, řekl

mi: vyříd' Jasné pannočce, že nemám ve zvyku svěřovati svou práci jiným."

„Opravdu?”

„Ano. Jest takový. Lidé říkají, že prý pan hetman si ho chce vzít za důvěrníka, jako kdysi byl Petryk.”

„Však pan Čujkevič nezklame hetmanovy důvěry, jak to učinil Petryk.”

„Ovšem že ne. Pan Čujkevič jest velmi hodný člověk.”

Pojednou se Pavlíček odmlčel a natáhl uši.

„Někdo jede.”

„Je to vzácnost? Nejezdí zde málo lidí,” odvětila Motria.

Přiblížil se k oknu v naději, že něco uvidí, ale marně — tabule byly zamrzlé.

„Skočím si na zápraží.”

„Jak jsi zvědavý, Pavlíčku!”

A již utíkal.

* * *

Motria přehlížela Mazepovy universály a dopisy.

O mnohem se dověděla, o čem se jí ani ve snu nezdálo. Netušila nikdy, že hetmanování je tak složitou a tak těžkou prací. Musí hetman brániti říše před nepřáteli jak vnitřními tak i vnějšími. Těch i oněch je mnoho. Carovi vyhov, ale svých lidí nezrad'. Musil choditi okolo horké kaše, nenápadně upevňovati a rozširovati svou vládu. Jen ono dopisování s plukovníkem Novickým úplně to dosvědčovalo. Jednou ho oslovuje hetman „továryši můj, příteli”, pak opět mu vytýká, že nesplnil náležitě rozkazů. Leč vždy to činí slovy pozornými, ba občas i lstimy —. Není snadnou věcí „hetmanovati”.

Vtom Pavlíček jako vichr vrazil do komnaty.

„Hetman!” — a plácl rukama do šosů.

„Co říkáš?”

„Jasnovelmožný pan hetman ráčil přijeti.”

„Jak to? Bez fanfár, beze zvonů?”

„Snad se tak stalo z rozkazu Jasnovelmožného pana hetmana, aby Vaši Milost nevyrušoval. Ale je to pravda — viděl jsem na vlastní oči, jak kráčel do paláce. Pan Vojnarovský ho doprovázela. Jeho Jasnost se usmívala mluvě s ním.“

Mořia uschovala knihu pod polštářem.

K D Y S I A N Y N Í.

Čujkevič šel kolem hřbitova a cosi ho zlákal vstoupiti.

Sám nevěděl proč. Obvykle čilý, pln chuti k životu a k zápasu o něj, neměl nikdy rád útulků smrti.

Leč nyní bylo mu smutno, že ani nevěděl, jak se dostal mezi hroby. Sráh je srovnal a jen kříže vyčnívaly z bílého koberce. Dřevěné kříže, zašlé větrem a plískanicemi, povznášely svá zkřive. a ramena, jako by kostry vylézaly z hrobu, kamenné opět se klonily k zemi, jako by byly unaveny dlouhým stáním a chtěly se položiti na bílou peřinu.

Na některých byly nápisy, dnes však již nečitelné. Čas je zahladil svou neúprosnou rukou.

Jen s námahou přečetl Čujkevič několik jmen „božích otroků, již zde odpočívají.“

Neznámá mu jména, jež pro něho měla pouze prázdný zvuk.

A přece i oni kdysi milovali a nenáviděli, doufali a zoufali, honili se za prchavým štěstím —, krátce: žili.

Tedy i nám všem určen jest taký bídný konec a totéž zapomenutí? Srazíš strom, s hlukem se skáčí na zem, pomlátí krví, zničí trávu a — leží nehybný, nemluvný.

Což neurčil-li osud snad i nám taktéž ležeti, snad kdesi v neznámé zemi, snad i bez kříže nad hlavou?

K čemu pak jsou veškeré naše starosti a snahy, rozrušení a touhy, všecka honba za neznámým štěstím?

Smutek zimního večerního šera vplížil se do jeho kozácké duše. Nevrle si připomenu Dorošenkův hrob v Jaropolči blízko Moskvy, a hrob nebohého Tetéri v Adrianopoli.

Za živa tak sobě vzdáleni, po smrti stejně leží oba v cizině, a třebaže nezemřeli příliš dávno, již zarůstají travou stezky k jejim hrobům.

A dále si připomenu nešťastného hetmana Vyhovského:

„Nebylo mi dopřáno, abych se ospravedlnil, bez soudu a šlechtického práva jsem byl vydán smrti,” — donášelo se mu k uchu z dalekých polí Haličské země.

Čujkevič sebou trhl, tříkráte se pokřížoval a sklonil hlavu. Zdálo se mu, že vidí Olchovec a onen dům, do kterého Machovský zlákal Vyhovského po bitvě u Konotopů;*) zdálo se mu, že slyší ho pronášet chvalozpěv Svaté Panně a pak vidí ho klesati sraženého na zem kulí „žoldnéřů”.

„Moji mrtvolu nechť pohřbí podle křesťankého obřadu, mým hrobem budiž sklepení kostela Pozdvižení Svatého Kříže ve Velkém klášteře. Odkazují nyní na pohřeb svého hříšného těla dvě stě červonců, a dvě stě tálerů své manželce.”

Avšak jeho manželka toulala se v lesích, štvaná, jako srna psy. Jako Priam Hektorovu mrtvolu, tak i ona musela si vyprositi manželovy pozůstatky, ba nemohla ani vyplnit náležitě jeho odkazu.

*) V roce 1659, v této bitvě zvítězil Vyhovský nad Moskaly. (Překl.)

A byli to přece lidé, jejichž jména jsou zapsána nevyhladitelnými písmenami do knihy dějin. Co můžeš si tedy přáti ty, Ivane Čujkeviči, vojenský kancelisto?

Čím jsi nyní? Jakou mají cenu tvé starosti a touhy?

Zkroť sebe, neboť naše svéhlavost způsobila již mnoho bědy, a ještě způsobí —. Což snad Orlík a Vojnarovský vědí, jaký je očekává osud? Proč tedy věsíš svou hlavu zde uprostřed neznámých hrobů?

Havrani, vyplášeni neočekávanou návštěvou, vzlétali se stromů a zavěsili se jako tmavý mrak nad hřbitovem. Čujkevič překročil příkop a ubíral se ke dvoru.

* * *

Jako obvykle obešel stráže a vracel se unaven k odpočinku. Nedospané noci, nepřetržité starosti o náležité plnění hetmanových rozkazů, jakož i obavy o Motriino zdraví, to vše způsobilo, že Čujkevič byl naprosto vyčerpán jak fysicky tak i duševně.

„Ah, nechť mne d'as!“ — zlobil se sám na sebe. — „Hle, i mne něco pokouší, jak onoho Myrhorodce. Nuže, co si přeješ: děvče, bohatství, slávu, nebo čisté svědomí, vědomí, že jsi vykonal své povinnosti? Nuže, jdi — neotrvuj si život!“

Viděl svítiti okna paláce. Poznal, která patří k Motriiným pokojům. Zdálo se, že ona zvláště mu osvětlují cestu a lákají ho k sobě.

„Ah, Motrio, Motrio!“ — pravil sám k sobě, vzdychaje, — „Jak je těžko na tebe zapomenouti, jak těžko je zříci se svého štěstí! Avšak — musím!“

A v duchu se ještě jednou rozhodl, že podrobí své štěstí blahu národa.

Kdesi v tajném zákoutí jeho srdce zmítal se pocit křivdy na něm spáchané, ale Čujkevič se mu bránil, odháněl jej jako d'ábelské pokušení. Probíral v myšlenkách minulost a uvažoval, koliká neštěstí byla vyvolána pomstychtivostí. Postrá-

dáme obětí jednotlivců pro státní ideu. Zosobnění oné idei viděl v milovaném hetmanovi a byl odhodlán k sebeobětování.

„Motrio! Zdali i ty si toho přeješ?” — tázal se onoho světla, které se prodíralo jejími okny, a zdálo se mu, že se naň usmívá a přitakává.

Večerní šero zahalovalo krajinu. Kontury jednotlivých předmětů mizely, nastávala smutná nálada, nálada zimní noci, bez luny a hvězd, oživovaná pouze lehce poletujícím sněhem a smutnou písni, kterou zpívá vítr.

Když se přiblížil ke dvoru, povšiml si, že je osvětlen více, než obvykle.

V hetmanově pracovně a sousedních komnatách rovněž se svítí. Zneklidněn zrychlil krok.

Před palácem potkal se s Petranivským.

„Jeho Milost, pan hetman, přijel,” — řekl tento, nakrucuje si knír a svítě svýma očima.

„Skutečně?” — tázal se Čujkevič, jsa touto zprávou rozradostněn.

„Ano. Ještě před večerem ráčil přijeti. Jak myslí Vaše Milost, nebude se na nás hněvati, že jsme tak s oněmi bídníky naložili?”

„Nemějte obav, pane setníku, to už je mou starostí.”

Čujkevič odebral se do svých pokojů, převlékl se a čekal. Doufal, že hetman ho předvolá k sobě ještě dnes. Bude chtít vyslechnouti zprávu.

Nestál před hetmanem jednou, přece však byl rozrušen jakýmsi zvláštním neklidem, nikoli strachem, nýbrž nejistotou, zdali jeho jednání schválí.

Čujkevičovi se zdálo, že by nebyl s to přežiti nespokojenost svého nejvyššího vůdce a žasl nad oněmi plukovníky, kteří klidně naslouchali hetmanovým výtkám a snad si jich ani nebrali příliš k srdci.

Nyní byl na rozpacích, neboť skutečně nevěděl, jak hetman bude pohlížeti na jeho zacházení s útočníky.

Spoléhal však ne své věrné služby a svou upřímnost, s kterou mu vše sdělí. Hetman není sice sám upřímný, ale rád tuto vlastnost hledá u ostatních. Je přirozené, že máme u jiných rádi, čeho sami postrádáme.

Hetman nemůže být upřímný, poněvadž kolem něho je samý klam. Nebýti lstivosti, dávno by byl zničen, ne-li cizinci, tedy jistě svými lidmi.

Kromě toho spoléhal Čujkevič na Motriu. Hetman musí na ni bráti zřetel, neboť ona byla bezděčným původcem oné události.

* * *

Čujkevič se nemýlil.

Skutečně ještě téhož večera hetman ho zavolal, třeba že již byla pozdní noc.

V paláci již vše spalo. Jen serd'uci bděli na stráži a komorníci připravovali lože.

Hetman rozmlouval s Čujkevičem ve své pracovně.

„Jak jsem se přesvědčil,” — pravil hetman, — „vynasnažil ses pro mne, seč jsi mohl. Jsem s tebou spokojen.”

„Rád posloužím Vaší Milosti, vůdci svému!”

„Jen že nevím, zdali si dobře učinil, když jsi propustil ony bídníky na svobodu. Ty jsi jednal s nimi šlechetně, ale jsou přece zloději. *Vlk vždy po lese touží.**) Mám obavu, aby se nedopustili nových zločinů.”

„Vaše Jasnoti! Nejednal jsem snad dobře, ale jednal jsem upřímně, poslouchaje hlasu srdce.”

„Srdce se poslouchá při svatbě, nikoli však při srážce, byť sebemenší. Zápas není věcí svědomí, ale síly.”

„Zzelelo se mi oněch lidí, kteří poslechli svádění zlých duchů.”

Hetman povstal z křesla a jal se kráčeti pracovnou.

*) Přísloví. (Překlad.)

„Zlých duchů, — pravíš?” — zeptal se náhle, zastavuje se před Čujkevičem.

„Totiž ne duchů, ale jenom jednoho ducha.”

„Ano? Kdo je to —?”

„Podle sdělení jednoho ze zajatců možno se domnívati —, avšak račiž Vaše Milost mne zprostiti další odpovědi. Vždyť, Jasnosti, zajisté jste to již sám uhodl.”

Hetman se pousmál.

„*Nemo omnia scire protest* — zapamatuj si to. Ale nyní jsi se nemýlil, skutečně toho ducha poznávám. Je to duch ženského rodu, že?”

„Taktéž i já soudím, Vaše Jasnosti, ačkoliv je mi těžko se k tomu přiznat.”

„Tak soudíš?” — pronesl hetman a zase kráčel pokojem. Obě ruce zastrčil si za pas, jehož dosud neodložil, neboť teprve před chvílí hovořil s tetou Lidií. Kráčeje pokojem, přemýšlel.

Čujkevič nevyrušoval ho z myšlenek.

„Pročpak se neposadíš, Ivane?” — zeptal se náhle Mazepa.
„Zde máš křeslo, přijmi místo.”

Čujkevič se hluboce uklonil, sečkal, až se hetman posadí a poté usedl. Byl skutečně unaven a nestál rád. Bylo to po prvé, že s hetmanem tak dlouho a důvěrně mluvil a nebyl s to ubrániti se vzrušení.

„Nicméně nevadilo by vzítí onoho chlapa k výslechu. Vždyť musíme míti důvody zajištěny písemně — snad budeme jich někdy potřebovat. Není vyloučeno, že nyní mluví tak, a zítra bude hovořiti onak. Musí se to sepsati přísně dle formy.”

Čujkevič se poděsil. Výslech nebo vyšetřování zdály se mu vůbec ukrutností, nadtož, týkalo-li se to Motrie, hnusily se mu a vyvolávaly v něm nechut. Motria a výslech! Obě tyto představy vzájemně si odporovaly.

„Smím-li uctivě prositi Vaši Jasnost, aby ona záležitost byla

svěřena mně? Vyslechnu onoho člověka před svědky, zapíši jeho přiznání a potvrďm to přísahou. Svým čestným slovem zajistil jsem mu bezpečí a nedotknutelnost jeho osoby, spolehlaje na lásku Vaší Jasnosti, jehož rozkazy jsem plnil vždy s největší horlivostí.”

„Chápu tě,” — řekl. — „Budiž dle tvého přání. A co tomu říká Motria Vasylivna?”

„S Motrií Vasylevnou jsem se po dobu vaší nepřítomnosti ani neviděl, ani nemluvil.”

„Ani jednou?”

„Ani jednou ne.”

Hetman upřel svůj zrak na svého kancelistu.

„Jsi podivuhodný člověk, Ivane, věru podivuhodný.”

„Mně však se zdá, že zcela obyčejný.”

„Právě proto jsi podivný, že nyní lidé nejsou obyčejní, totiž tací, jakými by měli být.”

„Chci býti čestným sám před sebou a věrně konati službu Ukrajině a svému vůdci.”

„Kéž ti Hospodin dopřeje obstáti v tomto šlechetném úmyslu. Takových lidí bych potřeboval co nejvíce. Nejsou nyní spolehlivé časy, a proto postrádáme spolehlivých lidí. Počítám s tebou.”

„A nezmýlíte se, Vaše Jasnosti.”

„Pamatuj na to, a nyní jdi a dobře se vyspi. Po mnohých probděných nocích patří ti vhodný odpočinek. Pod ochranou mých serďuků můžeme klidně spát.”

Čujkevič se pozvedl.

„Vaše Jasnost račiž vzíti na vědomí, že setník Petranivský je statečným a v bojích zkušeným důstojníkem.”

„Ten staroch s nažloutlým bělmem, jako by trpěl žloutenkou —? Dobrá, vzpomenu si naň.”

„On to byl, jenž porazil onu chasu.”

„Odměním jej. Dobrou noc, Ivane!”

Čujkevič se vzdálil. Hetman ho doprovázel svým pohledem.

„Podivný člověk. Vím, že má Motriu rád, a že Ljubov Fedorivna je mu nakloněna, ale přece mi zůstává věrný. Tedy přemohl sebe, což nedovede hned tak každý. Je nutno ne-pouštěti onoho Čujkeviče s očí! Spolehlivý to člověk.“

A hetman se pohrouzil do myšlenek. Měl skutečně na co mysliti. Před jeho zrakem se pestřila ona jemná politická síť, kterou zvolna tkal.

Byl obklopen na tisíci lidmi, a sty a sty dopisy, jež očekávaly jeho moudré odpovědi. Není-li toho přespříliš pro jednu unavenou hlavu? A nadtož ještě Motria! Proč právě nyní onen jasný sluneční paprsek prorazil černý závoj mraků?

Nevyzpytatelné jsou Tvé cesty, o Hospodine!

Není to naší starostí, uhasínati žár slunce. Nechtě si svítí! Blíží se vánoce, starobylé *Saturnalie*. Naši předkové věřili, že se navrátí časy starého Saturna, za něhož vládly světem láska a mír: jehně se bavilo s tygrem, zem rodila obilí bez pomoci pluhů, kováři nekovali mečů, nýbrž srpy. Nyní se radují křesťané, že se narodí Kristus, vítěz nad nepravdou a křivdou, že vychází slunce, které zdolá soumrak.

Tímto sluncem je hetmanovi Motria. Ona je mu svátostí. Je mu nadějí, že konečně nastane den Vzkříšení, kdy po celé Ukrajině zahlaholí velikonoční zvony, kdy bratří se obejmou a nenávistníci vzájemně se uvítají, řkouce: bratře! sestro! Jsme volni, volni!

Jak se podivně splétá staré s novým, minulé s budoucím, jak nezvratně věří člověk ve vítězství života nad smrtí, v příchod zeleného jara. „Budiž požehnán život jednotlivce i národů, kteří si zvolili ne prázdnou, nýbrž — čin, ne hanebnou pokoru, ale — zápas.“

K tomuto přemýšlení na téma starobylé báje o zrození Životvorné Síly připlétaly se obrazy a lidé dnešní reální doby.

V zápase mezi létem a zimou personifikovala Ljubov Fedorivna pohádkovou Ježibabu, tak pokročilou ve své zlobě, že by ráda *sítem přikryla slunce*.* Ljubov Fedorivna v úloze Ježibaby —!

Hetman, velký milovník divadla, představoval si onen zjev na prknech a usmíval se této své myšlence.

Toť skutečně žena, kterou sám d'ábel nám byl dlužen. Nebýti na Ukrajině Mazepy, vládla by jí Ljubov Fedorivna, ovšem, že pod záštitou ústupného Vasyla Leontijeviče.

To by byla pěkná vláda — despotie ženy je nejkrutší, neboť nezná mezí.

Avšak prozatím je Ivan Stěpanovič na živu a proto si musí Ježibaba u kováře objednat ocelové zuby, aby mohla prohrýzti dveře, za nimiž sedí on, Ivan Mazepa.

Vězí v ženách veliká síla, leč plýtvají jí, používajíce jí proukojení svých malicherných tužeb. Obzvláště pak — u nás. Vyhýnaje několika málo, zejména Annu Regne, Dobrohnivu, Marthu Boreckou, setníkovou Zavísnou a Olenu Vyhovskou, jejichž jména přešla do dějin, všechny ženy mění zlatý peníz vysokých schopností za měděnou minci malicherných tužeb.

Ljubov Fedorivna patří k posledním. A je to škoda, neboť není hloupá a má pevnou povahu.

Nebylo to Mazepovi potěšením zápasiti s ní, ale nebylo možno vyhnouti se tomu — musí! Nedá se přece pod Kočubejovu bačkoru. Poslední podnikání Ljubov Fedorivny, totiž výprava k násilnému únosu Motrie, je událostí velké váhy.

Nyní měl hetman velký trumf v rukou. Ljubov Fedorivna ztratila masku, pod kterou se tajil její pravý obličej.

Nepomohou nyní žádné farisejské úskoky. Před nedávnem

*) Ukraj. průpovídka. (Překl.)

ještě, při slavnostní hostině v Kovalivce, ujišťovala ho, že nestrká svých prstů do žádných pletich — a nyní, hle, k čemu se dala svěsti. Vysílati darebáky proti hetmanovu dvoru!

„Jeden z nás si na tom zlomí vaz. Konečně!“

Hetman zatleskal na znamení komorníkům, že jde na lože.

J E T O K P L Á Č I N E B O K S M Í C H U ?

Motria dychtivě čekala na hetmana. Ten však jen po tetě Lidii vzkázal jí svůj pozdrav a předal dárky, které pro ni přivez' — nové, luxusně upravené knihy. Dotazoval se po jejím zdraví, ale do ložnice ani nevstoupil. Dříve, kdy ležela bez vědomí, neopouštěl jí po dlouhé hodiny, nyní, kdy by mohla se s ním rozhovořiti, nepřichází.

Motria se zlobila na sebe i na hetmana. Domnívala se, že tak činí ze slušnosti, že nemůže překročiti práh dívčí ložnice, když nemocná se uzdravuje. Vzdor tomu se zlobila, že ho nevidí. Po tak dlouhou dobu neviděla kromě tety Lidie, svého džury a oněch nudných „Leibmediků“ ani živé duše. Stýskalo

se jí. Tak krátké byly zimní dny, a tak nesmírně dlouhé večery —. Proč tedy nepřijde, aby zaplašil stesk? Snad ji navštíví zítra ráno, jako sluneční paprsek.

Ráno však poslal jen velkou kytici s malým lístkem. Líbá prý ručičku a přeje brzkého uzdravení Její Milosti, Motričce Vasylivně.

Motria se opájela vůně květů a hlavně — hetmanovými slovy.

„Nyní opustím lože,” — řekla lékaři, jenž ji přišel z rána navštívit.

Němec se na ni poděšeně zahleděl.

„Kterak?”

„Tak, poslechněte: levou nohou s postele, skok, a — hotovo.”

Tvářila se sice silnou a čilou, leč neměla ještě dosti síly.

Lékař zašoupal nohama, zakašlal a neustále snímal a opět nasazoval brýle na nos.

„Můžete ovšem vstáti třeba okamžitě,” — začal Němec, — „avšak jaký bude toho následek?”

„Následek, následek!” žertovně opakovala Motria —. „Nechce se mi ležeti, a to je vše.”

„Panna tak jemné konstrukce nesmí riskovat svého drahocenného zdraví. Je to neodpustitelná *chimerika*.*) Nemocný musí poslouchati lékaře, neboť ten se stará o jeho zdraví.”

„Důvěřuj mi a uzdravím tebe —, že ano?”

Němec byl ustrnulý. Neviděl Motrie zdravé, neznal její povahy, a proto se divil, že je taková resolutní, temperamentní pannočka, „*temperamentvolles Fräulein*”.

„Chimerika, histerika, komplekce, apoplekce —! Říkejte jen co je Vám libo, leč já vstávám, neboť to déle nevydržím — nuda! Zdali jste slyšel kdysi ono slovo, velectěný pane *Leibmedikusi*? ”

*) Vrtoch. (Překlad.)

„Slyšel jsem, nuda, *Langeweile*, totiž taková psychická náladu, kdy se nám zdá čas delším, mnohem delším, nežli ve skutečnosti je.“

„Nu, mluv s ním, když je Němec. Neumí lidsky odpověděti, — jen: fysická, psychická a všelijaké jiné nálady. Jsem velmi zvědava, zdali se vám nikdy nestýskalo, pane? Snad nikoliv. Vašincům se snad nikdy nestýská; je to asi nemoc výhradně naše — slovanská, a snad ještě anglická. Tedy si pamatujte — je to příšerná nemoc, tak příšerná nemoc, že uráčí-li se vám ještě déle zdržovati mne na loži, tedy se mne zmocní melancholie, neurastenie, — tak je to!“

Němec nevěděl, zdali má bráti hrozby vážně, nebo má-li se smáti. Hetmanovým žertům byl zvyklý. Tento v žertování byl skutečným mistrem. Avšak nevěděl, co počíti s Motrií. Byl zvyklý u vzdělaných pannen, že se v rozmluvě s cizím člověkem nedostávaly dále než „ano“ nebo „ne“. Leč tato ukrajinská víla baví se s ním jako s loutkou.

„Nuže, pane Němče, co tomu řeknete, upadnu-li do melancholie?“ — tázala se ho.

Lékař se zahleděl na její nevšední krásu, připomenul si Madonny a Venuše všech nejslavnějších mistrů, a smutně povzduchuje, odpověděl:

„Není možné, Vaše Milosti, není možné, aby pannočka tak vyvinutých intelektuálních schopností a tak čilé komplekce dostala se do onoho stavu.“

„Hled'te, neříkala-li jsem právem? Psychická komplekce —! Němec, Němec a nic více! Poslechněte tedy, co vám řeknu: Dovolte mi zkoušku opustiti lůžko. V pokojích je teplo. Mimo to můžete rozkázati, aby bylo ještě vytopeno, kolik vám bude libo — nenachladím se. Přesvědčím-li se, že nejsem dostatečně silna, tedy opět ulehnu. Dobrá? Řekněte, souhlasíte nebo ne?“

Lékař vzal ji za ruku, poslouchal její tep a poté přiložil ucho na její prsa. (Ucho zrudlo jako mák.)

„Dnes — ne,“ — rozhodně vyřkl.

„Kdy tedy?”

„Snad po dvou — třech dnech.”

„Ukrutný národ jsou tito Němci! Nu, tedy zítra. Ano? Zítra to zkusím.”

Po dlouhém smlouvání zůstali na tom, že zítra po obědě Motria na malou hodinku vstane. Leč jen na hodinku.

„Dobře! Díky, pane Leibmedikusi! *Ich danke sehr!* Přeji vám dobré chuti —! A dopřej vám Bůh, abyste se nikdy v životě nedověděl, co je to nuda.”

* * *

Ah, jak nedočkavě očekávala Motria příští den!

Uvidí-li jej?

Zdali se změnil?

Kterak ji uvítá? Snad chladně a lhostejně, snad zdvořile, ale politicky, snad to nebyla láska, ale vrtoch, *chimerika*, jak tomu říká Leibmedikus. A snad za dobu její nemoci se hetman dohodl s rodiči a přiměje ji k tomu, aby se navrátila domů? Málo-li si mohou lidé usmyslit, obzvláště tací nerozluštitelní, jako je hetman.

Motria právě dočetla hetmanovy dopisy a *universaly*,*) a mnoholeté hetmanství Ivana Stěpanoviče jí jasně vyvstalo před zrakem. Zápas o žezlo. Leonti Polúbotok, Michal Halický, Semen Trocký, Petrykova vzpoura, — kolik jen námah k potlačení neustálých úskoků! Bohužel její otec rovněž nezůstal nečinným. V roce 1690 radný tajemník Ukrajincev důvěrně pověřil generálního tajemníka Vasyla Kočubeje, aby dozíral na chování hetmana Mazepy. Současně Petryk rozšiřoval zprávy, že je vyslancem Kočubejovým, který vzdoruje Mazepovi, chce ho svrhnouti z hetmanství a sám se státi hetmanem. Nebylo to vše bezdůvodné!

*) Provolání.

Jak je smutno dceři, když se doví takových věcí o svém otci. Tedy i on patřil k těm, kteří šířili vzpouru na Ukrajině, aby v této vichřici se zmocnili žezla! Staré hříchy!

Což, nerozkladajete-li Bůh, aby dcera ospravedlnila otcovo provinění, aby smířila Mazepu s rodem Kočubejů?

Všechny události těchto dnů, i její útěk od rodičů do hetmanova paláce, ještě více odůvodňovaly tuto myšlenku.

„Matko! Proč nechceš smíření? Proč rozžehláš svýma hrbavýma rukama znova oheň zápasu a nenávisti?”

Říkají, že hetman je lstitivý člověk, přetvařující se a úskočný. Leč může-li být jiným v ovzduší lsti, úskoků a intrik, které jako plazi čihají za každým keřem, na každičké stezce? Být lehkověrný a upřímný, dávno již ztratil nejen žezlo, ale i život. I tak je podivuhodné, že vykonal tak dlouhou cestu, jsa stále ohrožen viditelnými a neviditelnými nepřáteli. Kéž by již konečně doplul do čisté vody, stanul na hladké cestě! Dopřej mu Bože, aby se to co nejdříve stalo!

* * *

Vešla teta Lidie a rozžehla svíce.

Motria ji měla ráda. Během dnů, kdy lékař Motrii dovolil mluviti, seznámily se spolu blíže. Teta Lidie se v něčem podobala Marii Fedorivně, jen že byla čilejší povahy. Měla nevšední paměť. Od ní se Motria dověděla mnoho, mnoho o Mazepovu mládí a jeho rodině —. Jako by četla v knize, kdy se kdo ženil a vdával. Dítky počítala na prstech.

Motria ji zvala tetou a ona Motriu — dceruškou.

„Tetičko, zítra konečně vstanu.”

„Ty? Zítra?”

„Ano. Po obědě, na malou hodinku, nebudu-li míti horečky. Lékař dovolil.”

„Nu, Bohu díky. Leč ty, dceruško, neodvažuj se příliš, dej na sebe pozor, neboť z podobné nemoci mohou se dostati souchotiny. Snad to víš?”

„Ano. Však já souchotiny nedostanu. Chci žít.“

„Každý chce žít, a hle, kolik lidí umírá.“

„Já ale jsem mladá a zdravá.“

„To je to, že právě mládí nešetří si zdraví. Jako bujný kůň rve se s břemenem do kopce.“

„Tetičko?“

„Co dítě?“

„Chci se vás na něco otázati, ale pojďte sem blíže.“

Lidie Petrivna přiblížila se k Motriině posteli. Motria objala ji kolem krku:

„A co dělá Jasnovelmožný? —“ náhle se zeptala tak upřímně, jako dítě, že touto upřímností spoutala i tetu.

„Hle! Jaká zvědavost! Vřeteno a jehlu si neráčíš? Co?“

„Ne. Do toho se mi nechce, to mne netěší!“

„Ježíši, Maria! To jsou časy! Dívka se zříká toho, k čemuž Bůh stvořil!“

„Nejsem stvořena pro vřeteno.“

„Myslíš snad, že pro žezlo?“ — zeptala se teta Lidie — a obě se hlučně rozesmály. Dlouho nebyly s to se uklidnit.

Jedna druhé dlaněmi uzavírala ústa, ale smály se tím více.

„Nu, dosti už, nebo to uslyší hetman a přijde sem,“ — řekla teta.

„Ať přijde, nebojím se ho,“ — odvětila Motria.

„Ani když mu řeknu, proč ses tak smála?“

„A ty snad ne?“

„Nu, bud' zticha! *Schluss!*“

Malou chvíli tvářily se vážně, ale pak zase propukly v smích.

Motrii se vracelo zdraví, těšila se ze života. Zdálo se jí, že nepřemohla jednu nemoc, ale dvě, a že nyní už nemá čeho se obávati. Může-li se přihoditi něco horšího než bylo? Rodiče chtěli, aby šla do kláštera, a ona uprchla do hetmanova paláce —. Je to k pláči, nebo k smíchu?

J E T O S E N ? N E B O P Ř E L U D ?

Sníh přestal padati. Mráz zastřel okna. Okenní tabule byly dole hustě zpestřeny bizarními květinami, horními bylo možno viděti nebe.

Motria poslala nebi svůj pozdrav.

Měla ráda širý prostor, toužila po něm, a nyní musila zde prolezeti skoro měsíc.

Kvapně se ustrojila do plachty a korsetky a zapiala pas.

Ah, jak se jí chvějí ruce. A rovněž i státi je jí zatěžko. Posadila se proti zrcadlu, aby si upravila účes. Nebyla s to, — chyběla jí síla. Ledajak zapletla si vrkoče a hodila na záda.

Tety Lidie nevolala. Vždyť snad ani nebyla doma, neboť chtěla dnes k zpovědi. Snad již z rána jela do kostela, že se

k ní dnes ještě nepodívala. Ve dvoře bylo ticho. Čeleď byla vyučena kráčeti pokoji tiše. Ah, jak toto ticho unavovalo Motrii. Nebyla stvořena pro klášterní život. Ale není ještě jistو, zdali nebude nucena žít v klášteře.

Zaplašila černé myšlenky. Přála by si poslouchati slavíky, nikoli havrany. Ale slavíčci v zimě nezpívají a jaro se ještě ani nehlásí.

Radost se prolínala se zármutkem. Zdraví přemáhalo nemoc, ale nemoc nerada se zříkala svých práv. Motria cítila ji jak na těle, tak i na duši. Na těle — neboť jí chybělo sil, na duši — protože postrádala trvalé radosti. To ji rozčilovalo. Pokusila se choditi pokojem. — Šlo to ztěžka. Po každém kroku musila si odpočinouti. Je patrno, že se Němec ve svém oboru vyzná, neboť podle všeho není ještě čas opouštěti lůžko.

Ale na jednu hodinku, na malou hodinku může vstáti —.

A Motria otevřela dveře do tetina pokoje. Ticho a prázdro. Jen ptáčkové poskakují ve svých klecích. Otevřela další dveře, ani zde nikoho nebylo. Prošla ještě jednou velkou komnatou a byla by málem klesla na zem. S velkou námahou dovlékla se do křesla.

„Bože, jak jsem zeslábla!“

Hlava se jí točila, stěny zdály se pohybovat. Zastřela si oči rukama a tak chvíli seděla, snažíc se nemysleti na nic. Odpočívala.

V tom zaslechla ostré mužské kroky, — to se střídala stráž před hetmanovými pokoji.

Tedy za těmito dveřmi je hetman, to jest jeho pracovna, v níž se nejraději zdržuje.

Lehce zaklepala na dveře.

„Dále!“

„Dále! Kdo je?” — zaslechla hlas Ivana Stěpanoviče.

Neodpovídala. Kéž by nebylo tak daleko do ložnice, byla by raději odtud pryč.

Ale bylo již pozdě.

Hetman povstal se svého křesla, prošel od stolu ke dveřím a položil ruku na kliku.

Motria se pozvedla.

„Je to sen? Nebo přelud? Či se to skutečně na mne slunéčko-skrze mraky směje?” — děl rozradostněn zjevem neočekávaného hosta.

„Není to ani sen, ani přelud. To milující srdce se touhou po tobě chvěje.” — Sotva mohla odpověděti, cítíc, že jí nohy klesají a že se s ní země do hloubky propadá.

Hetman ji zachytil a spíše donesl, nežli dovedl do své pracovny a posadil do vysokého křesla vedle psacího stolu.

Cítila, jak jí líbá studenou ruku, jak dával jí k ústům číši s vínem, rozředěným vodou.

Byla mezi snem a skutečností, mezi bytím a nebytím, jako by visela nad zemí, nedotýkajíc se jí nohami.

Bylo to tak trapné, ale zároveň tak milé a neobvyčejné, že si nepřála vrátiti se k vědomí, raději by byla přešla přímo k nebytí, zapomenutí všeho, a ponechala by si jen tento jediný okamžik, jako nejdražší vzpomínku na tento svět.

Kdosi přešel předsíní, před zápražím zazvonily rolničky. — Nevrátila se to teta Lidie?

A Motria otevřela oči.

Hetman stál vedle ní, a nepokojně se na ni díval. On to byl, on, který ještě nikdy neprozradil svých citů.

Neotevřela. Posadila se do křesla vedle dveří, neboť se obávala, že upadne.

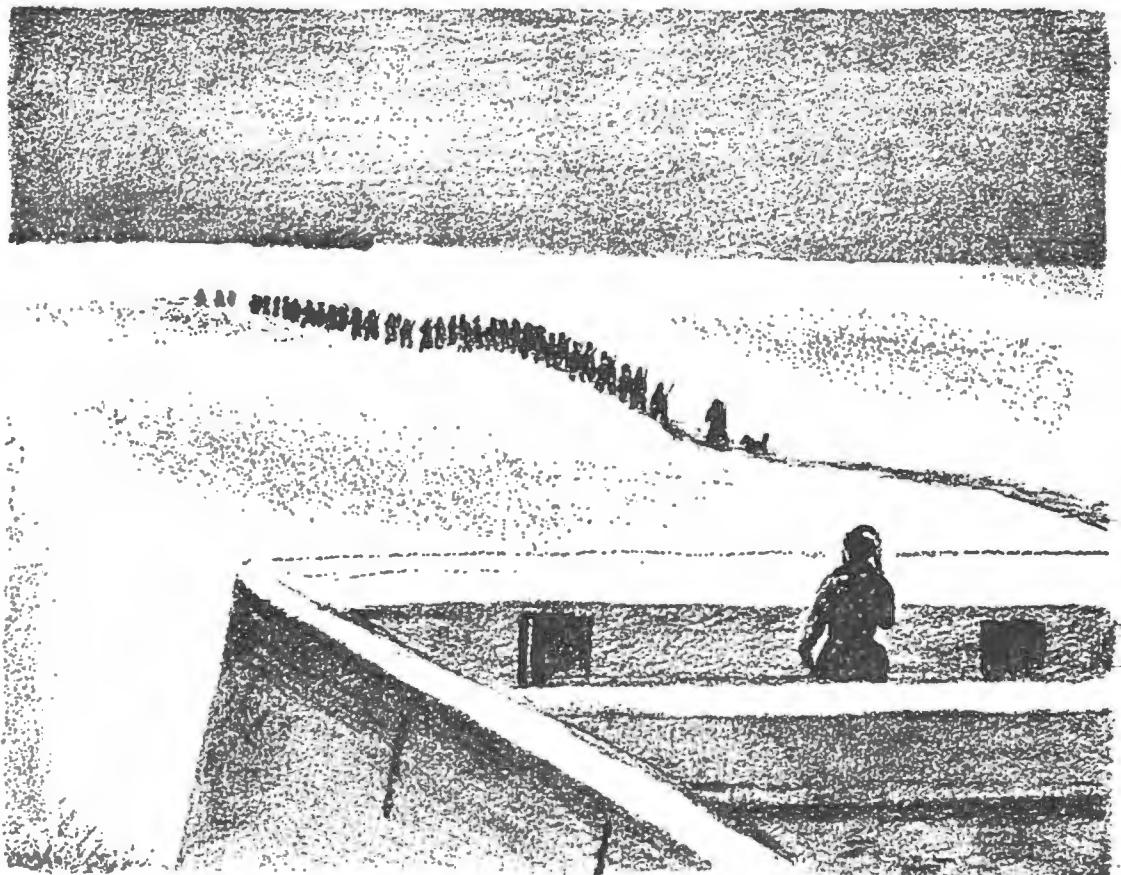
Pousmála se, jako by děkovala za soucit.

„Motrio, slunce mé!“

„Můj vládče!“

A zase ji spíše odnesl, nežli doprovodil do ložnice.

J E M U Ž S T V Ě J I Ž O D Z V O N Ě N O ?

Na druhý den přijel do Bachmače Kočubej, aby blahopřál hetmanovi ke svátkům.

Hetman si nyní nepřál oslavovati vánoce v Batúryňě. V residenčním městě o svátcích bývá příliš hlučno. Generální důstojníci, úředníci, kněží, občas i plukovníci a setníci z nedalekých míst spěchají k hetmanovi s pozdravem. A hetmanovi se zachtělo klidu, omrzely ho již farizejské poklony.

Kočubej přivezl zvěřinu a ryby, neboť se vždy podle starého zvyku vzájemně obdarovali. Je pravda, ony dary neměly pro ně ani materielní, ani morální ceny, nýbrž byla to pouhá forma zdvořilosti, ale té zanedbávati nechtěli.

„Přivezl jsem ti, Ivane Stěpanoviči,“ — hřímal Kočubej

svým basem, — „co jsem ve své chatě měl dobrého. Bud’ tak laskav, přijmi a nepohrdej. Sám jsem ulovil —.”

„Srdečné díky, Vasyle Leontijeviči. Bud’ jist, že jak upřímně dáváš, tak upřímně i já přijímám,” — odvětil hetman. — „Však je mi líto, že ses tak o mne staral, sám zvěř střílel a snad i ryby chytal.”

„Zvěřinu — ano, avšak ryby lovila moje čeled’ — nejsem toho milovníkem.”

„Chytati ryby je zaměstnání apoštolské, jen ne v kalné vodě. Ale apoštolum se nevyrovnamo — jsme hříšní lidé.”

„Nemáme v rukou síť, ale meč.”

„Kdo mečem žije, mečem schází, ať je to již meč jakýkoliv.”

Chvilku se měnily vtipy, neboť nebyli s to dostati se k žádoucímu thematu.

Mazepa jako hostitel musel dávat pozor, aby neurazil svého hosta, Kočubejovi opět nedovolovalo nečisté svědomí mluviti otevřeně.

„A jak se daří tvé choti?” — náhle se zeptal hetman.

„Děkuji ti, je zdráva,” — odvětil Kočubej a mávl rukou, zamezuje tak další rozhovor. — „Eh”. Chvilku se odmlčel, pak se zeptal: „A jak je Motrii?”

„Dosti dobře,” — odpověděl hetman, — „zdraví se vrací, budiž díky Bohu! Vždyť jsem tě zpravoval o jejím uzdravování.”

„Ano. Děkuji ti, Ivane Stěpanoviči,” — a vztáhl k hetmanovi ruku. Hetman ho sevřel v objetí.

„Jsem zpraven, že jí bylo zle.”

„Ba, velmi.”

„A mohu ji viděti?”

„Jen rač. Což nesmí otec viděti své dcery?”

Hetman doprovodil Kočubeje k Motriiným dveřím a vrátil se.

Kočubej vstoupil.

Zděsil se, vida Motriu pobledlou a všech sil zbavenou.

„Dceruško má ubohá,” — pravil tiskna ji k sobě: „Bože, jak jsi zhubla. Kam se poděla červeň z tvých tváří?”

„Zeptejte se po tom matky,” — odpověděla se zármutkem.

„Nechme ji na pokoji. Díky Bohu, že tě zachránil a ne-potrestal nás, tvé rodiče. Jak se ti zde daří?”

„Dobře. Váží si mne, starají se o mne. Lidie Petrivna je ke mně tuze dobrá.”

„Jsou na světě hodní lidé.”

„Jsou, otče, ale velmi zřídka.”

Tato slova zněla jako výtna.

„Co tedy hodláš pro budoucnost činiti, Motrio?” — tázal se Kočubej nesměle.

„Co Bůh nadělí,” — odvětila krátce. — „Avšak do kláštera nechci. Kdepak já — a do kláštera. Chce se mi žít.”

„Bylo by pro tebe nejlépe, kdyby sis vyhlédla hodného muže. Myslím, že to není ohtížné: Je hezký a jinými dobrými vlastnostmi od Boha obdařen.”

„Nechme toho, otče. Osudem přisouzenému ani na koni neujedeš.”

„Ano, osudu neporučíš,” — přitakal Kočubej, a po krátkém odmlčení se zeptal: „A nejela bys na svátky domů? Mám kryté sáně, rychlé koně a ani cesta není daleka. Bude mi smutno slaviti vánoce bez tebe. Vždyť víš, že se těším jen rodinou, — zdali by to byly svátky bez dítěte?”

Motria se hořce poušmála. Ježíši! Jak je tento otec ubohý, třebaže je pánum velkých statků! Je zřejmé, že ne bohatství, ale povaha činí člověka šťastným.

„Jak to tedy bude?” — dotazoval se Kočubej.

Motria zatřásala odmítavě hlavou. „Vždyť sám vidíte, že nejsem nyní jízdy schopna. Vrátila jsem se právě z daleké cesty, — a nevím, mám-li za to děkovati, nebo ne.”

„A já jsem se těšil, že tě přivezu domů, Motrio,” děl smutně Kočubej.

Motria se nař podívala dlouze — dlouze. Otec nevydržel však dceřina pohledu. Odvrátil se a povstal. „Tak je to, tak!” — a učinil rukou pro něho charakteristický pohyb, v němž se vyznačoval jak hněv, tak i urážlivá lhostejnost k celému světu. „E-e!”

„Chcete již odejítí?”

Neodpovídal. Jemu by se chtělo hovořiti mnoho, mnoho; o sobě, o Ljubov Fedorivně a o ní, o Motrii. Zachtělo se otci odhaliti svou duši milované dceři. Vyzpovídati se před ní. Rozhovor s manželkou končil vždy stejně — žádostí po odvetě Mazepovi. Avšak Kočubej si nepřál odvety, nýbrž upřímného a stálého smíření, byť i na stará léta. Jak dlouho ještě se má zabývati intrikami, jak dlouho má zápasiti pro ono třptytí se, ale tak těžké žezlo, jež by snad ani nebyl schopen udržeti v ruce? Byl si jist, že totéž, co dnes činí Ljubov Fedorivna Mazepovi, činili by Kočubejovi Polubotok, Apoštol, Orlík, snad i Vojnarovský a jiní, kdyby se zmocnil hetmanského žezla. K čemu to vše? Ljubov Fedorivna však nedala pokoji. Chtěl by si postěžovati dceři, říci jí, že se jí nepostaví do cesty k jejímu štěstí, že v předvečer velikých svátků jí odpouští její nerozvážné chování, její útěk do Bachmače —. Vše, vše chtěl Kočubej říci, ale zahleděl se na nemocnou dceru a jen opět mávl rukou: „E-e!”

„Tatínku. Vy něco přede mnou skrýváte,” — řekla Motria, odhadujíc otcovy myšlenky.

„Já že tajím? Co bych mohl tajiti před tebou, Motrio?”

„To nevím, ale nechcete se mi svěřiti. Mluvte, taťko.”

Kočubej váhal.

„Ne, Motrio, ne! S ničím se před tebou netajím. Vždyť všecko víš, o mně i o matce — i o hetmanovi. A ostatní tě nezajímá. Naše finanční záležitosti tě nebabí. Mne rovněž ne. Co znamená deset volů či koní, více nebo méně? — Maličkost, jen kdyby bylo štěstí.”

„Jen kdyby bylo štěstí,” — opakovala Motria. „Tak je to, tak —. Což však víme, kde je ono štěstí? Uháníš za ním, jako za vidinou, stihneš ho, a hle — není to ono, po kterém jsi toužil. Rozmarná věc je štěstí.”

„Neuháníš-li i ty za tímto rozmarem, Motrio?” — tázal se s povzdechem generální soudce. „Rozvaž si, zeptej se svého srdce, porad’ se s rozumem, abys později nelitovala.”

„Ne, taťko. Neuháním za rozmarem a nikdy nebudu litovati.”

„Lidé nejsou světci. Nebud’ tak příliš důvěřivá, aby ses nezklamala. Zklamání je hořké.”

„Pak tuto hořkost vypiji sama. Nebudu si nikomu stěžovati, jak chutná. Toho se neobávej, otče.”

„A přece se bojím, neboť já, dítě mé, chci tvé štěstí, jehož sám postrádám. Snad jsem příliš mnoha hřichy zatížil svou duši. Rodiče vidí vždy štěstí svých dětí v tom, co jim samotným chybělo. Mně, Motrio, chyběl vždy klid.”

„Mně rovněž, taťko.”

Krátký zimní den se klonil ke konci. Slunce hledělo již šikmo do pokoje, bledé, jako nemocné, podobající se tak mnoho Motriinu obličeji.

Jen bílé květinky na okně rozkvétaly čím dále, tím pyšněji.

Kočubej se na ně zahleděl, jako by ode davar takových neviděl.

Náhle opět mávl rukou — „E-eh” — a odcházel k hetmanovým pokojům.

Motria vtiskla hlavu do polštářů.

„Nu, jak se daří Motrii Vasylivně?” — zeptal se hetman, když spatřil na prahu své pracovny Kočubejovu širokou postavu.

„Děkuji, zotavuje se.”

„A neztěžovala si, že ji zanedbáváme?”

„Co pak je Motria z tak nevděčného rodu? Já osobně ani si nemohu domysleti, jak ti mám děkovati, Ivane Stěpanoviči, za tvou starostlivost věnovanou mé dceři. Nenatrápil ses s ní málo. Oh dívčí vrtochy!”

Hetman poklepal Kočubejovi na rameno. „Snadno se ti řekne — vrtochy, Vasyle. Každý má rád život a vysoce si cení svobody. Brániti jí — toť zákon přírody.”

„Zajisté —. Rozumím, na co narážíš. Ale Motriu nikdo nenutil.”

„A klášter?”

„Nezůstala by tam dlouho. Jak milující otec dostal bych ji z kláštera při první příležitosti.”

„Vím, co znamená první příležitost. Neuvěznili jednu dívku do první příležitosti, aby tam zůstala doživotně.”

„Nepopírám, že se to také stávalo. Leč utíkati a ještě k tomu k samému hetmanovi, to je už přespříliš velká odvaha. Ne-pěkně se zachovala Motria.”

„Dle mého mínění nevěděla si jiné rady. Proto tedy veškerá zodpovědnost za celou událost nepadá na ni, nýbrž na někoho jiného.”

„Je to pravda, že i onen jiný není bez viny. Avšak minuly již ony krásné časy, kdy dívky poslouchaly svých rodičů.”

„A braly si, koho rodiče poroučeli, ba šly k oltáři, ani nevidouce dříve onoho člověka, s nímž svazovaly svůj osud. A pak se rmoutily, vadly a trápily po celý život.”

„Mluvíš tak, protože nemáš dcery.”

„Snad. Ale myslím, že bych své dítě nikdy nenutil. Koho máš ráda, za něj se vdej. Srdci neporučíme. Ale hled'me, dali jsme se do tak vážného thematu! Bude lépe, posvačíme-li, *co Bůh nám nadělil.**) Pojd'me!”

Při stole Mazepa jako by se byl vyměnil. Tázal se na všecké zprávy o všelijakých lidech a žertoval. Jeho vtipy byly

*) Lidová průpovídka

tak veselé, že Kočubej zapomenuł na své trápení a smál se jako na svatbě.

„Jsi do onoho Jiskry tak zamilován,” — pravil hetman, — „*jako cert do vyzáblé hrušky*.*) Kdo je nejmoudřejší? Jiskra. Kdo nejstatečnější? Jiskra. Kdo nejspolehlivější? Opět Jiskra. Jiskra, Jiskra a Jiskra! Dej si pozor, Vasyle, aby ses s onou jiskrou neožehl.”

Vzpomínali na dávné časy, jak se hádali a jak se opět smířovali.

„Jsi chytrák, Vasyle,” dorážel hetman na Kočubeje, — „oh, chytrák!”

„Však ani na tobě nešetřil Bůh chytráctvím, Ivane Stěpanoviči.”

Vzpomínajíce na ona chytráctví, smáli se.

„Z tvých vtipů, Ivane Stěpanoviči, je možno potrhati si všechny útroby, i mrtvého bys rozesmál.”

„Je lépe žertovat, než smutek pěstovat, — zapiš si to za ucho, Vasyle.”

„Směji se tolik, jen když jsem s tebou.”

„Tedy musíš častěji sem přijíti, pak se budeš také více smáti a méně rmoutiti.”

„*Ráda by duše do ráje* —.”**))

„Ale Ljubov***) tam nepustí, že ano?”

Kočubej náhle zvážněl. Ba, i k odjezdu se chystal, snad že si připomněl Ljubov Fedorivnu.

Leč hetman ho nepouštěl.

„Noc, to je věc nebezpečí.”

„Musím ale do chaty.”

„Což já nemám chatu?”

„Není to chata, ale palác.”

„I v palácích bydlí lidé. Nějak zde přenocuješ.”

*) Národní pořekadlo.

**) Národní pořekadlo.

***) Nepřeložitelná slovní hříčka, Ljubov ženské jméno, též značí lásku.

Vojnarovský přispěl a všichni tři usedli ke karetnímu stolečku. Hetman nehrál rád karty. Činil tak pro hosta, který byl milovníkem hry, ač často nehrával, protože ho za to Ljubov Fedorivna plísnila.

Při hře hetman vyprávěl zajímavé a šprýmovné události ze svého mládí, když cestoval ještě za hranicemi. Nezažil toho málo. Vždy měl něco nového, že dokonce i Vojnarovský, který téměř ani na hodinu neopouštěl svého strýce, nikdy neslyšel po druhé téhož vtipu.

Kočubejovi přálo štěstí, vyhrával a byl proto v dobré náladě. Ne snad, že by byl lakový, ale nerad prohrával a hněval se na kartu.

Rozhovořili se a nepovšimli si, jak prchá čas, který jim rychle uběhl až do večeře.

Opustili hrací stůl.

„Říkejte si, co je vám libo,” — začal hetman, — „leč může-li býti něco lepšího nad život čestného a bohabojného velkostatkáře? Nestará se ani o politiku, ani o válku; dobytek dává mu mléko, máslo a maso; zem rodí mu svatý chléb, voda pěstuje ryby, včelka přináší med a jemu nezbývá, než dohlížeti, aby se jméním neplýtvalo, a aby lidé ještě více pro něho pracovali. Je to skutečně rajský život. Dojde-li k válečnému tažení, k válce, onoho bohabojného není: ihned onemocní, má prý ochromenou polovinu těla. Nač také marně prolévat lidskou krev —?”

„Mně, hříšníku, nedopřál osud takového bohulibého života: stále nějaké války, tažení —, zkrátka — hřeším. Skutečně se již nepamatuji, kdy naposledy jsem strávil tak bezstarostný večer jako dnes. Není-li pravda, Ondřeji?”

„Ano, již dávno nebyl jste tak veselý, Vaše Milosti,” přisvědčil Vojnarovský.

„Leč víte,” — podotkl náhle hetman, — „přece nám zde něco chybí. Nuže, uhádnete-li, co?”

Nemohli uhádnouti.

„Žena —. Bez ženy je v chatě jako bez slunce, tak smutně.”

„Bez ženy je zle, a s ženou opět — nedobře,” — usoudil Kočubej. „Člověk touží vždy po tom, co mu chybí.”

Všichni tři se smáli. Kočubej proto, že si byl břitkostí svého vtipu jist; hetman a Vojnarovský pak proto, že při pohledu na Kočubeje si připomněli Ljubov Fedorivny. Oh, kéž by ona to slyšela, to by se mu dostalo!

„Se ženou je velké pohodlí,” — pokračoval Kočubej, — „leč občas se stává hrozně nepohodlná.”

Hetman a Vojnarovský smáli se ještě více, a Kočubej pravil dále:

„Kdybych se po druhé narodil, přisámbůh, do stáří zůstal bych svoboden.”

„Kéž by člověk věděl, kde upadne, pak by na ono místo slámy nastlal, že ano?” — žertoval hetman.

„Eh,” — odvětil Kočubej, a posunkem ruky vyjádřil svou pohrdavou lhostejnost vůči ženám.

Při večeři pokračovali v rozhovoru o ženách. Hetman vypravoval o milostných dobrodružstvích ministra Chammillarda, o francouzském královském dvoru, o znalcích lidských, zvláště ženských duší, St. Simonovi, o němž se říká, že píše své paměti, kterými jednou zajisté překvapí svět, neboť v onom mladíku jsou spojeny schopnosti dějepisce s nadáním básníka.

„Myslím si,” — podotkl Vojnarovský, — „že skutečný dějepisec musí být přece do jisté míry básníkem, aby znázornil minulost. Jinak by jen shrnoval to, co mu poskytly historické dokumenty. Co může být zajímavějšího, nad zkoumání lidí? Byli jako my, nebo jiní?”

„Samozřejmě, že člověk jest nejjednodušší otázkou, ale na tu dějiny obvykle neodpovídají bezprostředně, neboť jsou zaměstnány více otázkami veřejného rázu — politikou, diplomací, válkami — —. Ba ani Tacitus nevysvětluje, jak lidé jeho doby reagovali na život, jak se radovali a čím trpěli, nýbrž píše prostě jak žili a co činili. Mám obavy,” — tu hetman náhle zvážněl, — „že i nás budou kdysi posuzovat po-

vrchně, aniž by vnikli do našich duší, do našich povah, z nichž prýští naše činy jako voda z pramene."

„Lidé, již vystupují ve veřejné areně, vládcové, vůdcové a jiní, objevují se před davem v hermelínech, pancéřích, s žezly, palcaty, berlami a s jinými atributy svého postavení a veřejné hodnosti. Ztrácejí to nejdůležitější — lidskost. — Nemožno souditi vždy člověka podle jeho činů, neboť nejednou musí jednat proti své vůli, kořiti se zákonům, tradicím a sběhu historických okolností — —,” pravil Vojnarovský.

„Pravdu díš,” — přisvědčil hetman. — „Nejednou činí člověk to, co musí, a nikoli, co chce. A čím vyšší je jeho postavení, tím větší je ona tragedie. V dějepise musí čtenář sám vyhledati lidi — a to není snadné. Do srdcí zírají jen básníci, počínaje Homérem, přes klasiky až k Shakespeareovi, od Cervantese až k Mollièrovi. Ale St. Simon má nadání sloučiti jedno s druhým: zobrazuje lidi v jejich purpurech a hermelínech a současně je svléká do košile. Sám dvořan, pro něhož král jest sluncem, nemůže asi žít jinak, než při dvoře, ale poslechněte si jen, jak se o tomto životě vyjadřuje a jak ony lidi pitvá —, je to až ku podivu. A nejpodivuhodnější je jeho mládí, je o tři roky mladší než náš Orlík — a narodil se, když jeho otci bylo již přes sedmdesát!”

„Skutečně?” — udiveně se zeptal Vojnarovský.

„To není možné!” až udiveně vykřikl Kočubej, těkaje svým pohledem po hetmanovi.

Hetman se rozesmál. „Ano, mojí pánové, ano. Klaudiovi de St. Simonovi bylo 71 roků, když jeho manželka Charlotte de l'Abespin porodila Louis St. Simona, o němž hovoříme.”

„A je zdráv, s normálně vyvinutým rozumem, lidem podoben?” — tázal se Kočubej.

„A jak ještě k tomu! Krásný, zdravý, důvtipný, ano i stačný důstojník.”

„Je to podivné a neuvěřitelné.”

„Pročpak?”

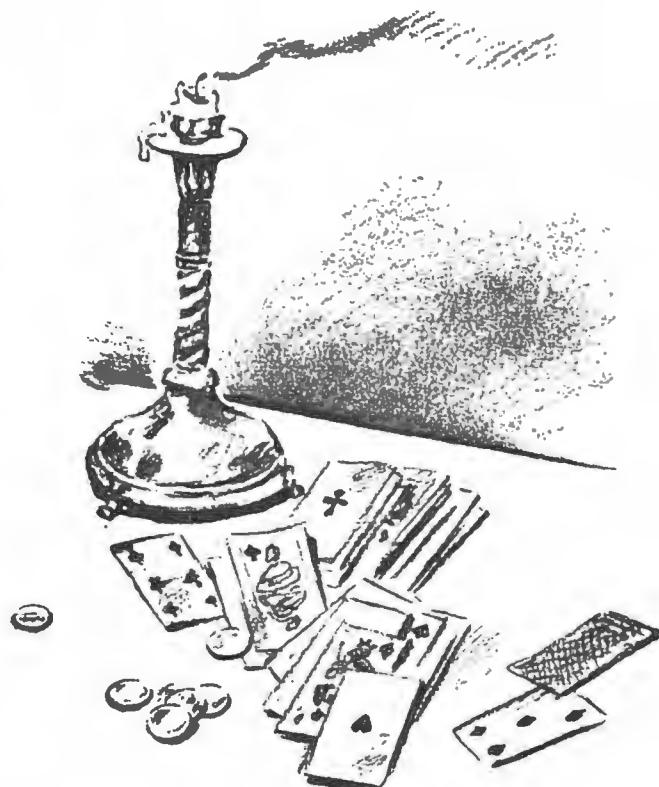
„Proto, že i národ se vyšmívá pozdním dětem: „Moje milá, od staré to matky”, si prospěvuje.”

„Od matky ano, ale ne od otce.“

„To by znamenalo —.“

„To znamená, že není ještě našemu mužství odzvoněno, Vasyle Leontijeviči,“ — řekl hetman poklepávaje Kočubeji na rameno a všichni tři se rozesmáli.

„Mému je zajisté, ale tvému — nevím,“ — odpověděl po chvilce Kočubej a mávl rukou, nevěda, co říci dále. „Eh!“

V Y S L E C H N E P R A V D U.

Po večeři doprovodil hetman svého hosta do ložnice.

Byla to komnata s jediným oknem a jedněmi dveřmi. Silné zdi, ve výklenku mahagonová postel se zlatými okrasami bez záclon. Nebylo tu ani chladno, ani horko, právě tak, aby se dobře spalo.

Kočubej, vkročiv do ložnice, pokřížoval se před svatými obrazy, přeběhl okem po pěkně ustlané posteli a přiblížil se pak k oknu. Zkoušel, zdali je dobře zavřeno a jsou-li na něm okenice.

„Cože, Vasyle Leontijeviči, máš strach před zloději?”

„Nemám strachu,” — odpověděl Kočubej, „činím tak ze zvyku.”

„Jak to — ze zvyku?”

„To pochází ještě z dávných časů, když jsem ještě neměl
tolik čeledi a stráží, jako nyní, a časy nebyly tak jisté. Tehdy
bývalo mým zvykem vždy před spaním prohlédnout každý
kouteček, podívat se pod každou postel, ba i do skříní. Byl
jsem vždy považován za boháče, a je známo, že zlosyni jsou
všeho schopni, aby se zmocnili nicotného zlata. Mému strýci
se přihodilo toto —.”

Posadili se na velkém otomaně a Kočubej počal vyprávěti:

„Jednoho dne za večera přišel k němu jakýsi Srb či
Maďar, či něco jiného — pocestný. Na zádech nesl velkou
bednu, až se podní prohýbal. „Bud'te tak laskav, milostivý
pane,” — praví ke strýci — „dovolte, abych tuto bednu po-
nechal u vás přes noc. Cestuji do města, mám v bedně vseli-
jaká sukna. Bude-li se Vaše Milost zajímati, ukáži je ráno,
snad si i něco koupíte; nyní však se již stmívá a nebylo by
dobře viděti. Sám přespím v krémě, a taková cenná bedna
nebyla by tam v bezpečí přes noc.” Můj strýc byl kozák, ani
příliš bohatý, ani příliš chudý, a žil prostě. „Dobrá, příteli,”
řekl onomu člověku, „dej svou bednu sem do světnice. Bude
zde v bezpečí.” Tento přál dobré noci a odešel. Až po večeři
vrátil se můj bratranec, strýcův syn, z lesa se psem. Pes zpo-
zoroval bednu a jal se na ni štěkat, skákat a výti, až zem
pod sebou hrabal. Bylo to všem k smíchu, — fuj, fuj, hloupý
Hryvko. Ale pes trval na svém. Vyhiali ho ven a on pod
oknem vrčí a drápe se do okna. „Eh”, praví strýc — „zde
není vše v pořádku. Vždyť pes není tak hloupý.” Zavolali
kováře, otevřeli bednu, a co myslíte, že tam nalezli? Sukno?
Kdepak! Byl tam chlap s velkým nožem! Patrně se smluvili,
že v noci vyleze z bedny, otevře druhému dveře, a dál není
třeba řečí, co by činili —. Byl jsem tehdy ještě kluk, ale zů-
stalo mi to pro vždy v paměti, a proto i nyní nikomu nedů-
věruji a zvláštně ne, jdu-li spat.”

„A jednáš správně a moudře. Dobrý hospodář dává sám
pozor na vše, a jen lenoch spoléhá ve všem na čeleď. Našinci
podle příkladu polských šlechticů chtějí celé břemeno života

vložiti na své poddané a ponechávají pro sebe pouze pohodlí a radost ze života. Myslí, že v tom vězí celé štěstí. Při takovém způsobu života člověk zlenoší a podléhá nudě. Neříká se nadarmo: „*Nezkusíš-li hořkého, neucítíš sladké!**“ Pro člověka je nejprospěšnější ovoce vlastní namáhavé práce.”

„Ty, Ivane Stěpanoviči, dodržuješ snad přísně tuto zásadu, neboť zabýváš se osobně všelikými veřejnými a soukromými záležitostmi.”

„Dobре bych byl nepochodil, kdybych se ve všem byl na jiné spoléhal. Je nutno, aby i pes poznal hospodáře. Dobrý hospodář jmění nabývá a špatný je rozsévá. Říká se, že bez hospodáře dvůr pláče, a můj dvůr — toť celá Ukrajina.”

„Ano, ano. Nicméně se divím nejen tvému rozumu, ale i tvé pilnosti a pracovitosti.”

„Rozumem nás obdařil Bůh, a o pilnost musí se postarat člověk sám. Ať si oči odpočinou, ale ruce nechť dělají!”

„A nechybí ti ani veselosti, vždy si vymyslíš něco vtipného, že je milo s tebou pobýti.”

„Takovou povahu mi Bůh nadělil.”

„Ve tvém starém těle sídlí mladý duch, Ivane Stěpanoviči.”

„Proto se také dosud nezříkám ženy,” — odvětil hetman s úsměvem.

Ačkoliv se chystali brzy na lože, zapomněli na svůj záměr a rozhovořili se. Kočubej nemohl před dcerou hovořiti od plic, byl tedy rád, že tak může učiniti před hetmanem. Příliš mu překypěla duše. Cítil se velkým hříšníkem a zároveň duševně ubohým člověkem, jenž si zaslouží, aby mu byly veškery hříchy odpuštěny.

„Pravíš, Ivane Stěpanoviči, že se nezříkáš ženy. Nu, což, očeň se tedy, nechť ti pomůže Bůh. Pobavíme se na tvé svatbě.”

Hetman položil svou ruku Kočubejovi na koleno, a dívaje se mu upřeně do očí s lítostí pravil: „Oženil bych se, ale mí nepřátelé to nedovolí. Závidí mi mé štěstí. Žezlo prý ti musí postačiti, o dívku se neucházej, nech ji pro jiného.”

*) Nár. pořekadlo.

Tato slova byla pronesena tak prostě a upřímně, že Kočubeje rozčilila.

„Ivane,” řekl — „druhu můj a dobrodinče! Narážíš-li tím na mne, pak, přisámbůh, zatěžuješ svou duši velkým hřichem. Nechci státi tvému štěstí v cestě a rovněž nechci nutiti své dcery.”

Poposedl na otomaně a odkašlal. Patrně mu nebylo snadno mluviti.

„Je pravda, jsou některé překážky, a nezlob se, upozorním-li tě na ně, a to ještě v tvém pohostinném domě. Ale nechci zatajovati pravdy.”

„A ty jsou?”

„Ještě se ptáš? — Tvé stáří i to, že jsi Motrii kmotrem. Ovšem, pokud se týká prvého — můžeš ještě všechny mladíky vstrčiti do kapsy. A o druhou záležitost nechtě se stará církev, nikoli my. Bude-li s tím souhlasiti metropolita, je vše umožněno a po překážkách. Dlouho jsem o tom přemýšlel a došel k tomu, co ti nyní pravím, přisámbůh!”

Hetman nespouštěl ho s očí. Znal svého druhu jako sebe sama. Vždy rozpoznal, kdy mluví upřímně a kdy ne. Nyní mluvil Kočubej od srdce. To znamenalo, že se onoho nezdářilého útoku na Bachmač neúčastnil, a že snad ani o něm neví. Vždyť přiznání onoho zajatce zůstalo v tajnosti a samotna srážka s darebáky, kteří v lese byli rozehnáni a pochytnáni, byla všední událostí, které se nikdo nevšímal. Hetman se chvíli rozmýšlel, co má činiti, — zdali má Kočubejovi poděkovati za jeho upřímná slova, přáti mu dobrou noc a jítí spat, — či snad, využívaje dobré příležitosti, upřímně a srdečně mu odhaliti celou pravdu a zavésti tak záležitost do čistého proudu. Věděl, že onou pravdou bude Kočubej bolestně dotčen, ale soudil, že jednou mu tuto bolest způsobiti musí, a že nyní je k tomu nejlepší příležitost —. Budiž! — a vzal Kočubeje za ruku.

„Děkuji ti, tovaryši můj, za milá slova. Z toho, co jsi řekl, mohu se domnívat, že nejsi proti mému přání pojmoti Motriu Vasylivnu za ženu. Myslím to vážně, snad věříš, že na

stará kolena bych si nepřál mladistvého obletování. Bůh je toho svědkem, že mám vážný záměr, ba velmi vážný. Nesluší se Mazepovi hráti úlohu směšného záletníka. Nejsem sice již mlad, ale srdce mám ještě horoucí; pravím ti upřímně, že mám Motriu rád a ona mne rovněž. Myslím, že tato láska nám přinese žádoucí štěstí.”

Kočubej schýlil hlavu a poslouchal. Smířil se již s myšlenkou, že se nebude protiviti Mazepovi ani Motrii. Mají-li se rádi, — nechť jim žehná Bůh. Je přece nutno jednou zkrotiti Ljubov Fedorivnu, dále by to takto nešlo. S Mazepou je těžká hra, — neprohrál dosud nikdy. A pak, není-li lépe býti tchánem hetmana, než nějakého mladého důstojníka, který si není jist, zdali se doslouží hodnosti plukovníka? Proto Kočubej upřímně přitakal posledním slovům hetmanovým.

„Já si rovněž myslím, že tato láska bude vaše štěstí,” — řekl.

„Ještě jedno,” — začal opět hetman. — „Nezapomínej, že nejhorší věc pro Ukrajinu je, nezanechá-li hetman syna, a to syna hodného, ne takového, jakým byl Jiřík Chmelničenko.*) Snad mi dopřeje Bůh toho štěstí, a já nemám žádného důvodu k obavě, že by syn Ivana Mazepy a Motrie Kočubejovny byl nemotorou. Taková rozumná matka dovede ho vychovati tak, aby byl hodným nástupcem hetmana Mazepy, třebas by mne i smrt v brzku zavolala. Toť rovněž příčina, která mi dodává odvahy, abych se ucházel o tvou dceru, aby se stala nejen ženou zestárlého Ivana Stěpanoviče, ale aby se stala také manželkou hetmana Mazepy, který se stará jen o to, aby vyvedl svou říši z chaosu na širokou, rovnou cestu a navždy jí zajistil skvělou budoucnost. Co tomu říkáš?”

„Překvapil jsi mne, Ivane Stěpanoviči. Něco podobného mne ani ve snu nenapadlo, myslil jsem, že svým nástupcem by sis přál svého synovce Vojnarovského.”

„Je tělu bližší košile než kabát, syn bude tedy otci vždy milejší, nežli synovec, byť i tak mému srdci blízký, jako Ondřej.”

*) Syn hetmana Bohdana Chmelnického. (Překl.)

„Máš pravdu. Teprve nyní tě dobře chápu.“

„Nechápou mne lidé, milý příteli, a snad ani nepochopí tak brzy. Závidí mi bohatství, postavení, ba i ony chrámy, které jsem postavil pro Boží slávu. Snad jsi slyšel, jaké překvapení mi bylo připravováno?“

„Vévodství?“

„Ne, vévodství — toť otřepaná báchorka. Chystali pro mne něco jiného: útok na Bachmač.“

„Útok? Na Bachmač? Na hetmanův dvůr? Na něco podobného neodvážil bych si ani pomýšleti. Stávalo se u nás všelicos, avšak o takové drzosti jsem dosud nikdy neslyšel.“

Mazepa četl Kočubejovi z očí, že není jen překvapen, ale i rozhněván. Vždyť je to drzost! Mohou-li se opovážiti k útoku na hetmanův dvůr, možno-li pak mluviti o nějaké autoritě a bezpečí pro generální důstojníky?

„Ne, Ivane Stěpanoviči! To ti snad někdo namluvil své výmysly, aby se před tebou učinil zasloužilým.“

„Ano — někdo —. Chceš vědět kdo?“

„Kdo tedy?“

„Čujkevič.“

Kočubej nedůvěroval nyní svému sluchu.

„Čujkevič? Ne, ten klamati neumí — je člověkem pravdomluvným. Vypravuj, co se přihodilo.“

„Není toho mnoho k vypravování. Čujkevičovi napadlo, aby prohlédl les; víš, ten stranou cesty z Bachmače k Batýrynu, uprostřed něhož je malíčké jezero. Tam tedy vydal se s kozáky a překvapil bandu zlosynů, kteří skryti v onom lese, se chystali přepadnouti v noci můj dvůr.“

„Ne, to je tak podivné, že již na spánek ani nepomýslím,“ — a rozčilený Kočubej až se pokřížoval.

„Jen si rozvaž, Vasyle,“ — pokračoval Mazepa — „co by z toho vše pošlo! Nejen ostuda, a to nemalá! — nejen prolévání krve, neboť ani moji serďuci by nelenili, a Petranivský čeká jen na vhodnou příležitost —. Ale co by se mohlo státi Motrii? Byla tehdy těžce nemocna, to by ji stálo — zdraví.“

„Život,” — opravil ho Kočubej.

„Tedy vidíš! A oni chtěli Motriu unésti.”

Kočubej se chytil za hlavu. „Co říkáš, Ivane Stěpanoviči?” — tázal se nedůvěruje opět svému sluchu.

„To, cos právě slyšel,” — odvětil hetman. — „Avšak nerozčiluj se. Bohudíky nebezpečí již minulo a moje stráže jsou silné.”

Kočubej se nemohl uklidniti.

„Můj Bože, můj Bože!” — opakoval, pobíhaje pokojem.

Hetman ještě jednou zaváhal, má-li mu odhaliti celou pravdu, nebo je-li toho již dosti. Ale usoudil, že je nutno říci vše, a lépe nyní, než kdy jindy.

„Ale není ještě konec. Uklidni se a poslyš mně dále. Nevypravuji toho, abych tě rozčiloval, ale aby ses dověděl plnou pravdu. Ony bídníky vyslala na můj dvůr — Ljubov Fedorivna.”

Kočubej zabodl do hetmana svoje velké, těkavé, užaslé oči, zamrkal víčky, zamával rukama nad hlavou a pak jak dlouhý tak široký se skácel na podlahu.

Hetman mu rozepjal kontuš a košili, rozvázal pas a pokropil mu obličej vodou.

„Ondřeji!” — zavolal a s pomocí Vojnarovského uložili omklelého Kočubeje na postel.

Hetman zůstal u Kočubeje, zatím co Vojnarovský letěl pro lékaře.

„Dej však pozor, abys nepoplašil Motrie. Nesmí o tom ani zvědět.”

* * *

Lékaře stálo mnoho námahy, aby Kočubejovi navrátil vědomí.

„*Gott sei Dank,*” — pravil, klaně se hetmanovi. „Těžký záchvat, velmi těžký záchvat. Je to starší člověk a není pevné

konstituce —. Ještě dobře, že při tom jen zůstalo. Vaše Milosti, račte se odebrati na lože, a my s Jeho Milostí panem Vojnarovským posedíme u nemočného. Vaše Jasnovelmožnost musí šetřiti svého drahocenného zdraví.”

Hetman však neposlechl svého Leibmedika. Zůstal u nemočného, až se uklidnil a usnul. Pak teprve odešel.

J S E M K O Č U B E J O V A.

„Osud mne spoutal s Kočubeji,” — pravil hetman, — „kde jen jaká nehoda — tam je i Kočubej. Dříve jak nyní. Dva z nich leží v mé paláci, a já to musím ještě zachovávat v tajnosti, aby se o tom nedověděla Motria. Jen samé tajnosti. Ale co z toho? Co sis nadrobil, to si musíš snísti! Co však mám činiti s Ljubov Fedorivnou? Není jiné rady: musím ji zpraviti, že Vasyl Leontijevič onemocněl, uklidnit ji, že není nebezpečí, a že snad se vrátí již zítra domů. Zítra budu tutéž zprávu opakovati a tak budu pokračovati, pokud bude nutné. Kéž by se jí jen neuráčilo navštíviti nemocného chotě. K dceři nepřijela, neboť se na ni hněvá, ale k muži snad přijede. Co tedy činiti? Jak by se taková návštěva vysvětlila Motrii —? Má m to starosti s Kočubejovými.“

Ale Kočubejová nepřijela. Tvrdochlavě stála na svém, uzařela, že v ničem Mazepovi nepovolí a že s ním bude válčiti až do konce. Tento konec nepředstavovala si jinak, nežli svržením hetmana a vyhnáním kamsi do daleké Sibíře. Samozřejmě, že jeho nástupcem nepředstavovala si nikoho jiného, nežli svého manžela, Vasyla Leontijeviče Kočubeje.

Byla vážně rozrušena zprávou o nemoci Vasyla Leontijeviče. Je pravda, že nyní často trpěl poruchami zdraví, a že během posledních měsíců se velmi zhobl, obzvláště po oné události s Motrií; nechť ji za to nestihne Boží trest! Avšak odjel k hetmanovi zdráv a — náhle se nemůže vrátiti. Co to má znamenati? Snad se příliš rozčilil v rozhovoru s hetmanem o Motrii, nebo něco nedobrého snědl či vypil.

Tato poslední domněnka byla jí velmi po chuti.

Nu ovšem, Mazepa je všeho schopen. Vsypal něco do jídla nebo do nápoje, a Vasyl Leontijevič onemocněl. Ne, že by to mělo za následek smrt — věděla, že by Mazepa nebyl tak hloupý, aby se dopustil vraždy ve svém domě, ale uškoditi na zdraví, toho on je schopen.

Ljubov Fedorivna tomu sice nevěřila, ale přece si vsugerovala, že je tomu tak, neboť tento nápad mohl ji velmi prospěti. Nebyla by to malíčkost: dceru unesl, otce otrávil —. Může-li býti ukrutnějšího zločince?

Ve vhodném okamžiku ponížilo by to hetmana v důstojnických kruzích a snad i zničilo jeho autoritu v očích národa.

Důstojnické kruhy! A Ljubov Fedorivna v duchu probírala nejen generální, ale i plukovní důstojníky, snažíc si připomenouti, kterému z nich učinil Mazepa dobro a kterému zlo. Pro větší jistotu otevřela schránku, v níž její muž schovával koncepty svých dopisů všelijakým vznešeným osobnostem a jejich původní odpovědi.

Pamět se může zmýlit, ale perem napsané řádky se nemění. Ljubov Fedorivna procítala staré dopisy, jakýsi to životopis svého muže, počínaje nepatrným kancelistou až do hodnosti generálního soudce a stolníka Jeho Carského Veličenstva. Byl to věru dlouhý řetěz, přesto, že mezi tím uběhlo pouhých 5 let. Nyní je Kočubej osobností. Je na Ukrajině po

hetmanovi první. Po hetmanovi! Jak dlouho ještě bude hetman jej zastiňovati? Je již na čase jítí kupředu, je na čase!

Ljubov Fedorivna zlobila se, že útok na Bachmač skončil tak nezdařile. Zdálo se, že vše bylo připraveno tak pečlivě, tak obezřetně, že lépe ani nebylo možno, — a nezdařilo se.

Neměli přivézti Motriu přímo domů, nýbrž skrýti v jakémse zastrčeném koutě a zpraviti Kočubeje, že Motria je v bezpečí, ale že bude vrácena rodičům jen proti výkupnému. Takto přála si Ljubov Fedorivna zahladiti stopy svých cest, iimiž bloudila. To by dělalo dojem, že obyčejní zlosyni provedli ono přepadnutí jedině za tím účelem, aby obdrželi dobré výkupné. V týž čas by byla Mazepovi stržena maska. Celý svět by se byl dověděl, že je Mazepa schopen unéstí rodičům dceru, a k tomu jakým rodičům! Kočubejům!

Připomněla si všechny události ode dne hetmanova příjezdu až dodnes. Byla na sebe zlostna, že sama neodvezla dceru do kláštera a že pověřila tímto úkolem ony můry, jež nedovedou ani tak jednoduchou věc provést. Ať si za to posedí v klášteře nejméně do velikonoc, ať se trochu postí, bude jim pak Kočubejův chléb lépe chutnati.

„Bylo docela zbytečné,” — pravila si Ljubov Fedorivna, — „dělati z toho tajnost, bylo nutno otevřeně, za bílého dne odvézti dceru do kláštera. Pak by nebylo došlo k oné nehodě. Což je to ostuda? Bylo snad málo pannoček z nejlepších rodin dáno do kláštera? Šly tam i velmi vznešené ženy, na příklad hetmanova matka. O ní se vypravuje, že je čarodějnicí, ba i samému caru docházely takové zprávy. Nicméně je abatyši, třebaže má syna hetmana. Mohla tedy i Motria Kočubejová státi se abatyši.” Celou tou událostí je vinnen Vasyl. On to byl, kdo trval na tom, aby celá věc byla provedena potajmo, a souhlasila-li Ljubov Fedorivna s tím, učinila tak jen proto, aby ukryla Motrii před hetmanem, aby ji nemohl osvoboditi z kláštera. „Avšak,” — řekla si Ljubov Fedorivna, — „nedočká se, abych mu dala dceru. Hory zbořím, ale zůstanu na svém!”

Ze svých myšlenek byla vyrušena příjezdem šenkýřky. Na zavolání Kočubejové přijela ona věrná rádkyně ve vypůjče-

ném povoze, v novém kožichu s vysokým límcem, aby nebyla poznána. Byla si toho vědoma, že se pro Kočubejovou nesluší kamaráditi se šenkýrkou a to ještě v takových tajných záležitostech.

Zamkly se v oddělené světnici a šeptaly.

„Nepřipravila jste onen podnik náležitě,” — naříkala Kočubejová, — „a přece jsem vás žádala, abyste nezačínala ledajak, protože věc je velmi vážná.”

Připravila jsem vše velmi pečlivě a rozmyšleně, ale sám čert byl nám Čujkeviče dlužen a poslal ho tam. Ne nadarmo mu přezdívaly Čujko, neboť *slyší růsti trávu.**) Koho by to napadlo, že znenadání učiní prohlídku lesa, do něhož v zimě se nedostane živá duše vyjma psa, honícího se za zajícem.”

„Je to ztraceno. Nyní dejte pozor, aby nebylo prozrazeno, že se to stalo z mého popudu. Toho si nepřeji.”

„Nemluvila jsem o té záležitosti s nikým než s vůdcem, a to je člověk spolehlivý. Jak je mi známo, unikl Čujkevičovi a je na svobodě.”

„To je dobře. Člověk může se do všeho pouštěti, leč pozorně,” — poučovala Ljubov Fedorivna šenkýrku.

„Vaše Milost mi toho nemusí říkat: věrnější a prozřetelnější pomocnici a důvěrnici než jsem já, nenajde Vaše Milost, ani kdyby za bílého dne se svící hledala.

„O tom nepochybuj, a nechci to též zadarmo.”

„Nesloužím Vaší Milosti pro odměnu, nýbrž z pocitů vděčnosti a náklonosti za vše dobré, jehož se mi od Vaší Milosti dostalo. Leč činit s Mazepou, jemuž patrně sám d'ábel pomáhá?”

„Myslíte?”

„Ano, Sotvaže si někdo usmyslí něco proti němu, vždy si popálí ruce.”

„Totiž?”

„Stačí jen si připomenouti Michala Haličského, Semena

*) Nepřeložitelná hříčka slovní: Čujkevič-Čujko od ukrajinského „čuty“ t. j. slyšeti. (Překl.)

Trockého a mnicha Šalomona —. Zdá se, že to nebyli lidé hloupí, nechystali se s *motykou proti slunci*,*) ale hle —, jak to skončilo! Jsou nyní vinníci potrestáni, jeden smrtí, jeden vyhnánstvím do Sibíře a hetman z toho vyšel světlý jako anděl. A upamatujte se, jak bylo naloženo s Polubotky.”

„Vojenský tribunál vynesl rozsudek, jímž byli zbaveni veškerého majetku a svobody. Pamatuj se na to dobře, neboť můj muž byl rovněž v tribunále.”

„Oh, byly to těžké časy, Vaše Milosti: hlad, mor a mraky kobylek. — Všecka úroda byla jimi sežrána až do Staroduba.**) Popové a mniši, nakloněni hetmanovi, kázali, že je to prý Boží trest za to, že národ se nekoří svému hetmanovi a že prý na křídlech kobylek je zřetelně napsáno „trest Boží”. Kromě toho trpěl národ velice požáry.”

Kočubejová naslouchala a přitakala hlavou.

„Boží trest! Pročpak nás nestihal dříve Bůh takými tresty?”

„To nevím. A připomeňme si Petryka. Zdálo by se, že byl rovněž člověkem moudrým a vzdělaným. A ačkoli měl velkou pomoc od Tatarů, hetman ho přemohl a on přišel o hlavu.”

„Neujal se věci dosti politicky.”

„Oh, jaká provolání uveřejňoval, jedna radost je čistí.”

„To byl Petryk. A co řeknete o Starodubci Suslovi? Šel naprosto svědomitě s odůvodněným udáním proti hetmanovi, a vrátil se do Batúryna na děsné mučení. Mimo to naskytla se Mazepovi ještě příležitost honositi se milosrdenstvím, neboť mu daroval život.”

„Farizej!” — málem by byla vzkřikla Ljubov Fedorivna, a šenkýřka pokračovala ve svém seznamu.

„Nedávno teprve tomu, co pan bunčuzný továryš Danylo Vasyljevič Zabila společně s hetmanovým dvořením Ondřejem Soloninem a popem Leontijem se dostali s udáním na Mazepu až k bojarovi Šeremětěvu —. Pamatujete se Vaše Milosti na to?”

*) Znamená: pouštěti se do nemožnosti. (Překl.)

**) Město na severu Ukrajiny. (Překl.)

„Ovšemže! Není tomu tak dávno — před šesti nebo sedmi roky. Zdálo se tehdy, že chytili štiku —.”

„A hle, štika vyskočila ze sítě a plove beztrestně až dodnes. A tamti, jak si ráčí Vaše Milost připomenouti, byli souzeni, mučeni a k trestu smrti odsouzeni. Ale i tenkráte hetman si zahrál na velkomyslného a udělil jim milost. Zase jsou oni černí a on opět — bílý.”

„Licoměrník!”

„Tak to pokaždé dopadlo. Proto tedy říkám, že je Mazepovi sám čert nápomocen.”

„Hodnému člověku nepomůže.”

„Protože hodný člověk takovými cestami nepůjde —.”

A daly průchod své výřečnosti.

Kočubejová vřela zlobou. Odveta nedala jí klidu. Mnohokráté podniknuté a ztroskotané výpady proti hetmanovi štvaly ji, dodávaly jí odvahy dokázati toho, co se dodnes nikomu nezdařilo.

Přišližila se ještě blíže ke své společnici a ukazujíc na dlaň své pravé ruky, rozhodně pronesla: „Dříve narostou mi zde vlasy, nežli bych se mu podrobila. Motriu mu vezmu, oddám ji, s kým mi bude libo, a pak přijde na řadu vše ostatní. Nejsem nějakým Zabilou nebo Soloninem, jsem — Kočubejová!”

R O Z K V É T E J T E K V Ě T Y !

„Motrio, slunéčko moje!“ — znělo Motrii v uších.

Hetman ji tedy nezradil, nebyla jeho láska pouhým rozmarrem, za kterým uháněla jako dítě za slunečním prasátkem po pokoji. Hetman ji má rád. Oh, jak je radostno žíti!

Zimo, prchni brzy, zazelenejte se louky, rozkvétejte květinky, ptáčkové, vraťte se z dalekých krajů a pějte píseň radosti a lásky — Motria chce býti šťastna!

Lidé jí záviděli dvory, pole, bohatství, a nevěděli, že teprve nyní se na ní pouasmálo štěstí, právě nyní, kdy se vracela z onoho světa. Je to věru podivné!

Rozhovor s rodiči, jízda do kláštera, přepadení neznámými lidmi, mlýn, mlynářka a mlynář, vlci a — konečně Bachmač.

To vše kmitlo se před ní jako babiččiny pohádky za dlouhých zimních večerů za dávných, dávných časů.

Patrně musila to vše zkusiti, aby byla hodna vstoupiti do svatyně štěstí; patrně je štěstí blahem, jež nutno vykoupiti utrpením. Vytrpí!

Za onu vidinu, která se jí z nenadání objevila, jako duha po bouři na nebeské klenbě, je odhodlána ke všemu utrpení. **neboť bez oné vidiny není pro ní život ničím. Co znamenají pro ní pohodlí a dostatek, bohatství, pyšné úbory, dokonce pocta a vysoké postavení, nemá-li před sebou velkých plánů, nevšedních nadějí, nedosažitelných ideálů?**

A to vše jí dává hetman, vládce státu, vrchní vůdce kozáckého vojska.

Četla a slyšela mnoho povídek o smělých rytířích a věrných ženách, o nepřemožitelné lásce, která vítězí nad všemi nepřátelskými silami, a věřila, že její život je rovněž jedním z takových románů a ona — jednou z hrdinek. Její srdce bylo plno lásky, prosto všedních starostí a duše toužila do říše pohádek a do říše rytířských snů.

Žítí životem krátkým, ale krásným; býti šťastnou, ale velkým štěstím; zahynouti, ale slavně, aby lidé na ní vzpomínali, aby její jméno bylo jako píseň.

Zelenejte se louky, rozkvétejte květinky, — Motria chce býti šťastna!

Cítila, že se přeměnila. Dívala se na svět jinýma očima. Mnoho nyní viděla, čeho se dříve ani nepovšímla, a to na lidech i na přírodě.

Dříve se lidé před ní míhali jako obrázky, skákali jako loutky v divadle; pohlížela na ně povrchně, nezkoumajíc jejich povahy, netázajíc se jich, co cítí a po čem touží.

Nyní měla na všem zájem, ba i na starém lékaři. Nyní chápala i svou matku, vnu hrdou, sobeckou ženu, nestvořenou pro pokoru, ale pro vládnutí. Což má ona na tom vinu, že nemůže sama sebe zdolati?

A čím více o lidech myslila, tím více je chápala, tím raději jim odpouštěla. Vždyť jsou lidé!

Co však způsobilo u ní tuto změnu? Její těžká nemoc či velká láska?

Na tuto otázku nebyla s to odpověděti.

Snad obojí.

Jen to věděla, že miluje, miluje po prvé, miluje horoucně, silně a nepřemožitelně.

Zelenejte se louky!

První zkouška opustiti postel, aby uviděla hetmana, se nezdařila. Opakovati se neodvažovala. Čekala, až sám lékař k tomu svolí. Nikdy nebyla tak trpělivá, jako nyní.

Dychtivě chytala z úst tety Lidie a svého džury každou zprávu o „něm“.

O otcově nemoci nic nevěděla. Zatajili to přední.

* * *

Kočubej ležel ve vzdálené rohové komnatě.

Druhého dne po srdečním záchvatě chtěl opustiti postel a

jeti domů. Pravil, že je už zcela zdráv. Ale hetman s tím nikterak nesouhlasil.

„Chtěl bych ti navrhnuti toto,” — pravil hetman. „Požádáme Ljubov Fedorivnu, aby se svou sestřičkou Marií přijely do Bachmače, a oslavíme vánoce v mé domě. Bude pěkně, vesele. Doufám, že přijedou bursáci i spudeji*) s betlémem, budou zpívat kanty**) a koledy. Poslechneme, připomeneme si dávné časy, kdy jsme mohli žít rodinným životem, nezabývající se vážnými veřejnými záležitostmi.”

Kočubejovi se tento návrh zamlouval. Nestarati se o hosty, neprožívat onoho svátečního shonu, který ho čekal v Batúryňě, naopak těšiti se z práv hosta v hetmanově paláci — to by bylo pro něj největší radostí. Svátek Narození Páně změnil by se tak ve svátek smíření hetmana s Kočubejovými.

Vyslechl tento krásný návrh a jen hlavou záporně zakýval. „Neznáš patrně mé ženy, Ivane Stěpanoviči. Ona rozhodně nebude souhlasiti, aby slavila vánoce v cizím domě —,” (nechtěl říci „v Mazepově domě”).

„Je mi to líto,” — odvětil Mazepa, — „velmi líto. Neříkám to jen o sobě, ale hlavně o Motrii. Snad po prvé ve svém životě bude světiti vánoce mimo dům svých rodičů a taková první zkouška obyčejně vyvolává smutnou náladu. Není to nyní pro ní dobré. Nyní potřebuje radost a nikoliv smutek.”

„Všem je nám zapotřebí radosti a nikoli smutku,” — doplnil s povzdechem Kočubej.

„Radost je nutno pěstovat v srdci. Kdo ji nemá v srdci, nenalezne jí v celém světě.”

„Jenže svět nechce pustiti na povrch onu radost, jež se v srdci chová; včzní ji jako v žaláři.”

„Proto jsme muži, Vasyle Leontijeviči, abychom tuto krásnou zajatkyni osvobodili z nepřátelského vězení.”

*) Chovanci akademie.

**) Duchovní písň. (Překlad.)

„Myslíš? Mně však se zdá, že pro úlohu takového rytíře jsem příliš stár.”

„Není dobře, soudíš-li tak. Pak tedy dobrovolně odkládáš zbraň a vzdáváš se. Není to kozácké a rytířské. Muži ještě starší než my dva, radovali se a činili velká díla. Jak sám vidiš, nemám příliš silného zdraví, ale přece nepovoluji. Není ještě našemu mužství odzvoněno, opakuji ti to.”

„Ano, ano, divím se ti. A přece mi dovol, abych se poroučel, poděkoval se za srdečné pohostinství, a požádal tě za odpuštění za veškerou starost, jež jsem ti bezděky způsobil, a abych se vrátil domů.”

„K Ljubov Fedorivně,” — podotkl hetman. — „Ted’ vidíš, jakou moc mají nad námi ženy, jak nás lákají k sobě.”

Kočubej mávl rukou: „Eh!”

„Avšak ještě jednou ti radím, Vasyle Leontijeviči, abys nepodléhal oné moci. Braň se. Obyčejně mají ženy zvyk odvracet i muže od veřejné práce, neboť pro ně jest nejvážnější chata a rodina. Muž má tvořiti, ničiti, žena ale zachovávat i pro sebe a děti to, co má. Avšak jsou opět ženy, jež mají právě opačnou neženskou povahu: nestojí o mír, nýbrž raději válčí. Je jim málo to, co mají, chtějí více, mnoho, velmi mnoho — vše! Neurázej se, ale není-li z těchto Ljubov Fedorivna?”

„Snad. Je pevné povahy. Znám její chyby, ale nemohu jí upříti její velké důstojnosti. Obdařil ji Bůh zdravým rozumem a neunavnou pracovitostí. Jsem-li nyní považován za boháče, je to do jisté míry její zásluhou, neboť čím víc bohatství, tím více se naskytuje příležitost rozházeti je, tím větší jsou starosti. Větší podíl těchto starostí brala vždy na sebe Ljubov Fedorivna, a na to právě nesmím zapomínati, abych se nestal nevděčníkem. Proto tedy nutí mne svědomí, Ivane Stěpanoviči, abych se v mnohých případech podvoloval své manželce.”

„Leč byť i v mnohých, ne ve všech, Vasyle. Jsou přece záležitosti, do nichž ženám přece naprosto ničeho není. Snad víš, co míním?”

„Domnívám se.”

„Pak tedy nepodrobuj se Ljubov Fedorivně v tom, co může

pokaziti naše přátelství a uškoditi naší budoucnosti. Ukaž, že jsi mužem."

„Vynasnažím se.“

„Učiníš nejlépe, nezmíníš-li se jí o tomto nezdařilém pokusu přepadnouti Bachmač, ale dej pozor, aby po druhé se toho neodvážila. Víš, že nejsem člověkem pomstychtivým a krvelačným. Zajisté se pamatuješ, že vojenské tribunály obvykle odsuzovaly k smrti udavače, kteří posílali carovi všeli-jaké klepy na mne? Já však uděloval jim milost. Tím více chci odpustiti matce mé vroucně milované Motrie, ale ať již svou nezbytnou činnost namíří jiným směrem. Je-li málo věcí dobrých, ve kterých by taková žena, jako Ljubov Fedorivna, mohla býti činna?“

„Já rovněž nechci ničeho jiného,“ — odpověděl Kočubej louče se.

* * *

Jeda v pohodlných hetmanových saních, na měkkých poduškách, v medvědím kožichu, rozvažoval o všech otázkách, které zatěžovaly jeho starou hlavu. Viděl pouze jednu cestu — smířiti se s hetmanem, vdáti za něho Motriu a klidně dožítí svého stáří nejenom jako generální soudce a ohromný boháč, ale rovněž — jako hetmanův tchán.

V duchu si maloval půvabný obraz úcty a vážnosti, jimiž se bude těšiti v důstojnických kruzích jako člověk hetmanovi nejbližší.

Současně ztrácel chut k zmocnění se žezla.

Je sice žezlo věc půvabná, to je samozřejmé, ale i těžká. Je ještě otázkou, zdali na stará léta a ještě k tomu za tak nejistých časů by si s ním věděl rady. A takto — ať se o to stará Mazepa — a Kočubej bude žiti klidně v úctě a vážnosti.

Kéž by to konečně chtěla pochopiti i Ljubov Fedorivna.

A Kočubej si v duchu skládal koncept rozhovoru se ženou na toto thémá.

Připomene jí, jak bídně skončily všechny pokusy podkupati carovu důvěru k hetmanovi, a jak skončily všelijaké pokusy udavačů, třebaže neútočili na hetmana nazdařbůh. Připomene jí mučení, jež museli zkoušeti, onu ostudu a majetkovou zkázu, do nichž se dostaly jejich ženy a dítky.

Což může se ona opovážiti, připravovati jemu, sobě a dítkám podobný smutný osud? Což nevidí, že on, Kočubej, již zestárl, že schází na zdraví? Je-li možná, aby pro ukojení své lačnosti po pomstě a vládě vydávala jeho život v nebezpečí —?

* * *

Počasí bylo zimní, ale pěkné. Nebe jasné, sníh oslnivě bílý, takže bylo viděti daleko kolem. Hetmanovo šestispřeží rychle uhánělo k Batúrynu. Před Batúrynem doháněli velké sáně s boudou, které se nechtěly vyhnouti s cesty, třebaže foresové z daleka již houkali: „Z cesty, cestu pro hetmanův vůz, cestu!“

Kočubejovi bylo velmi divno, kdo by se mohl opovážiti k takové drzosti. Nebyl to snad některý z carových vojvodů nebo náměstků? Avšak rovněž mu bylo podivno, aby někdo jel touto cestou, aniž by se zastavil u hetmana v Bachmači. Podíval se tudíž okénkem ve dveřích povozu a — poznal svoje sáně.

Právě v tuto chvíli míjelo šestispřeží čtyřspřeží a Kočubej spatřil v saních svou choť.

Posunkem ruky zastavil obě spřežení. Vytáhl z kapsy několik červonců, odměnil hetmanovy sluhy a přesedl k ženě.

Hetmanovy sáně uháněly zpět k Batúrynu, jako by je bouřka unášela.

K residenčnímu městu nebylo již daleko. Již se na obzoru zřetelně rýsovaly vysoké zdi a věže krásných pevností, na nichž Kočubej se vždy pásł pohledem a litoval, proč se neobnovují a neupevňují.

Pozdravil ženu, ukryl své nohy, oddychl, a čekaje, až se počne vyptávati, oznamoval jí, že ji hetman dává pozdravovati a přeje jí veselé svátky.

„Chce-li již blahopřáti, nechť přijede k nám, není to daleká cesta.“

„Avšak Ivan Stěpanovič světí svátky nyní v Bachmači. Je velmi unaven a chce si odpočinouti.“

„Patřil by mu skutečně odpočinek, ale již věčný,“ — odvětila Ljubov Fedorivna, odkašlávajíc.

Kočubej se odmlčel. Ljubov Fedorivna opět odkašlala a utřela si kapesníkem ústa.

„A Motria?“

„Dosud leží.“

„Patrně se jí dobře leží v hetmanově posteli.“

„Tak mluvíš o své vlastní dceři?“

„Není lepšího slova hodna.“

„Je!“

„Není,“ — a znenadání počali se hádati.

Leč na štěstí vjížděli právě do Batúryna. Lidé zpozorovavše sáně generálního soudce, zastavovali se a hluboce se klaněli; kdo jel, již z daleka se uhnul s cesty, aby nerozhněval důstojnou osobnost.

Kočubej vystoupil před generální kanceláří. Kočubejová šla navštíviti svou sestru, která ještě stále byla nemocna.

„Ty jedeš z dvorce?“ — tázala se Marie Fedorivna.

„Z dvorce. Chytaly se ryby pro svátky. Rozdělovala jsem. Vracejíc se, potkala jsem Vasyla Leontijeviče.“

„Nu co, je zdráv?“

„Snad se uzdravil. Zajisté, že něco nedobrého snědl nebo vypil.“

„Neříkej to. Nesluší se to. U hetmana a — nedobré!“

„Záleží na tom, pro koho.“

Marie Fedorivna pozvedla oči k svatým obrazům.

Ljubov Fedorivna se na ni po očku dívala.

„Myslila jsem, že ty, sestro, mne pochopíš, a i ty jsi s nimi.“

„Nejsem s nimi, ale s pravdou.“

„U mne je tedy lež?”

„Toho neříkám, ale nechci Boha hněvati, ačkoliv požívám tvého dobrodiní.”

„Kdo mluví o dobrodiní?”

„Cítím to sama.”

* * *

Rozhovor se sestrou Ljubov Fedorivnu neuspokojil. Přijela do dvora ještě více rozhlněvána.

Vasyl Leontijevič se posud nevrátil a ona dychtila po tom promluviti si s ním. Věděla, že po každé hostině u hetmana vrací se příznivě mu nakloněn. A bylo zapotřebí vždy nových úskoků, aby ho opět naladila podle svého. Vasyl Leontijevič byl člověk jemný a dobrácký, který se stále kymácel mezi hetmanem a svou ženou, kloně se tu k němu, tu k ní, podle toho, kterému právě podléhal.

Ljubov Fedorivna chtěla co nejrychleji dostati manžela na svou stranu a nepochybovala, že se jí to podaří, třebas i s velkou námahou. Potřebovala jen nových, dojemných argumentů. Chodila pokoji, otevírala a zavírala skříně a kufry, jako by zde hledala ony argumenty proti hetmanovi.

Střetli se při obědě. Oběd byl postný, ale dobrý, právě ona jídla, jež Kočubej měl rád. Rovněž i nápoje.

Byl to první krok, aby jej příznivě naladila. K tomu účelu oblékla se do onoho úboru, v němž ji kdysi manžel vídal v době jejího mládí a krásy. I to mělo svůj vliv.

I svou řec náležitě přizpůsobila — mluvila klidně a jemně.

„Dobrých ryb možno nyní u nás nachytati. Poslala jsem je proto do klášterů a známým; když Bůh nadělil nám, nechť i jiní mají.”

„Toť samozřejmo. Musíme se děliti s bližními.”

„Avšak bližní neradi dělí se s námi.”

„Nemají oč.”

„Však jsou i tací, kteří mají.”

„Kdo?”

„Na příklad hetman.”

Kočubeje jako by někdo jehlou bodl. „To nemluvíš pravdu. Nejednou poslal nám hetman dárky.”

Ljubov Fedorivna se pousmála.

„Ale pocty si ponechal pro sebe.”

„Jsi zvláštní, Ljubo! Jen si vzpomeň, kolik statků mi obstaral, a i titul stolníka mám jen jeho pomoci děkovati.”

„Stolník, nástolník, podstolník,” — pravila žertovně Kočubejová, — „to je potěchou pro Moskaly, nikoli pro nás.”

„A jaká hodnost u nás může být vyšší, nežli generálního soudce?”

„Hetman,” — odpověděla chytře se usmívajíc.

„Ale dva hetmani najednou být nemohou a ani nemusí. I když se to někdy stalo, vždy vzešlo z toho jen zlo.”

„A to je celá věc: nemá být dvou, ale jen jednoho. Kdyby Mazepa byl tak hodným, jak ty o něm tvrdíš, řekl by: „Dosti dlouho jsem držel žezlo a proto ho nyní odevzdávám tobě. Ano!”

Kočubej se hlučně rozesmál.

„Pěknou věc sis vymyslila, Ljubo, ku podivu pěknou. Jen se o tom nikomu ani nezmiňuj, neboť by se ti vysmáli.”

„Mně se dosud nikdy nevysmáli, tobě ale, — neurázej se však proto —, se lidé posmívají. A dovědí-li se o posledních událostech, pak se smíchy popukají.”

To bylo jeho nejcitlivější místo. Nepřál si, aby se mu lidé sebe méně posmívali.

„Copak by se lidé dověděli, že by se Kočubejovi vysmívali?” — ptal se, nakrucuje si knír a upravuje si pas.

„Co? Pouze to, že ti unesli dceru a ty že se ani nenamáháš, aby ti ji vrátili.”

„Říkal jsem ti nejednou, že se toho hetman nezúčastnil. Motria sama k němu přijela a pak onemocněla.”

„Uvidíme, vrátí-li ji, až se uzdraví.”

„Uvidíme,” — krátce odvětil Kočubej.

Avšak cítil v srdce vkrádati se hada, kterého tam Ljubov Fedorivna tak obratně vpustila.

Nu, je to pravda, že pokud lidé nevědí, že Motria je u hetmana, do té doby je vše dobré. Co se však stane, dovědí-li se o tom? Vždyť tajně se nevezmou. Bude nutno, aby se vrátila domů, aby hetman si ji bral z domu rodičů, s jejich souhlasem a požehnáním, po nádherné svatbě, jak tomu velí zvyk. Kočubej se nad tím dosud ani nepozastavil.

Byl opět vyrušen ze svého rozhodnutí smířiti se upřímně s hetmanem.

Ljubov Fedorivna uhodla, že její první útok se zdařil a jala se v něm pokračovati. Klidně, jemně, ba i mile, aby se neprozradila.

„Byl's hodně nemocen, Vasyle?” — zeptala se vznášeječ oči k nebi.

„Srdeční záchvat. Mysleli, že nepřežiji noci. Avšak hetman, Vojnarovský a lékař navrátili mne opět světu. Po dobré večeři šli jsme s hetmanem do ložnice pro mne určené, rozhovořili jsme se přátelsky a náhle zmocnil se mne záchvat.”

„Pravíš, že po večeři? Patrně jste hodně pili?”

„Nu, ano pili jsme, ale mírně. Hetman mnoho nepije.”

„A neuškodilo to nikomu mimo tebe?”

„Ne.”

„To je podivné —.”

Kočubej se zahleděl na manželku. Domníval se, co má na srdeci a rozhodně tomu vzdoroval:

„Ne, ne. To už je přespříliš, Ljubočko, věru přespříliš. O jedno tě snažně prosím, abys takového něco nikomu nevyprávěla. Vřele tě o to prosím!”

Kočubej nebyl s to věřiti, že by mu v Bachmači něco nedobrého namíchali, avšak kdesi v úkrytu duše pohnulo se něco, tak maličkého, škaredého a šeptalo: „ A snad —?”

Jako člověk malomyslný a podezřívavý, nedovedl se tomuto

šeptí vzepříti. Pozvolna sice, ale přece jistě ho to přemáhalo, toho se obával a toho nechtěl.

„Ty, Ljubočko,” — řekl jí, — „Bůh nechť tě chrání, jinak se ještě zblázniš na „bod” *Mazepa*. Ať již čímkoli počneš, vše na „*Mazepa*” obrátíš. Tak jako nyní od ryby jsi se dostala k Ivanovi Stěpanoviči —, je to k popukání!” Opravoval si pas a smál se.

„Dej pozor, Vasyle, aby ses nesmál před neštěstím.”

„Právě totéž jsem ti chtěl říci, ženo.”

„Ty? Mně?”

„Ano! Neboť tvoje nenávist k *Mazepovi* zavádí tě příliš daleko, až k činům trestuhodným.”

Kočubej se zahleděl na svou ženu a nevěděl, co jí má říci. Dívala se naň tak sebevědomě a v jejích očích leskla se pouze ženská zvědavost.

„Pročpak mlčíš? Vypravuj,” — popoháněla ho.

A on zapomněl na slib daný hetmanovi a vše jí vypověděl.

Ljubov Fedorivna vyslechla vše se zájmem, leč klidně. Leckdy jako by něčeho nechápala, dala si opakovati, promýšlejíc zatím plán dalšího zápasu.

Kočubej ukončil své vypravování zprávou, jak Čujkevič porazil v lese ony zloděje a tak zamezil ostudě a hroznému nebezpečí, jež hrozilo Motrii.

„Že je Čujkevič tak chrabry,” — vpadla mu do řečí, — „toho jsem nikterak nečekala. Je to podivuhodný člověk. Měla jsem o něm jiný úsudek.”

„Totiž?”

„Počítala jsem ho za muže.”

„Což není úkolem muže zápasiti se všelijakými bídníky, zloději, nebezpečnými pro veřejný pořádek a dokonce i pro život klidných občanů?”

„Je tu věc docela odlišná. Myslím nyní na muže, který má rád dívku a místo aby si ji vzal, se jí zříká pro jiného. Ať již to činí pro samého hetmana, to nemění nic na věci. Skutečný

kozák by nedopustil, aby zlosyni se zmocnili dívky, ale neponechal by ji také onomu starému hřišníku, — tak je to! Čujkevič nejednal kozácky, ale — zbaběle.”

„Čujkevič jednal rytířsky,” — rozhodně pronesl Kočubej. — „Jako důstojník věrný svému vůdci plnil svědomitě jeho rozkazy. Tak to právě musí být!”

„Oh, to je mi ale věrnost,” — až vzkřikla Ljubov Fedorivna. — „Mám jí až po krk. Věrnost pro ukojení smyslnosti starého záletníka —, tomu se říká věrnost!”

A odmlčevší se na malou chvíli, náhle se zeptala:

„Vasyle, řekni mi, proč se tak lepíš k hetmanovi jako moučka v pavoucí síti?”

Zaskočen tak náhle vyjádřenou otázkou, Kočubej dovedl jen široce otevřít oči a ústa a nebyl s to odpověděti. Pochopil, že ženinou lstivost nepřemůže, neboť vždy vymyslila něco takového, co mu ani nenapadne.

„Řekni, co tě žene k Mazepovi? Vždyť vidíš, že tě chce chytiti do své sítě a pak s tebou naložiti, jak se mu uráčí. A ty, místo abys bránil sebe a nás, lneš k němu jako nemluvné zvíře! Je to až k omrzení, věru k omrzení, Vasyle Leontijeviči.”

„Odchylujeme se od thematu,” odpověděl Kočubej, zachraňuje svou mužskou hodnost. — „Nyní se jedná o vážnější záležitost.”

„Pro tebe jsou to snad vážnější věci, leč pro mne je nejvážnější tvá čest a budoucnost tvoje i naše, vydaná hetmanovi na *Schwank*.“

„Říkej si, co ti je libo, přemýšlej podle své chuti, myslím však, že jsi nejednala správně a dobře, vysílajíc ničemy na hetmanův dvůr, aby Motriu unesli. Ještě se u nás něco takového nepřihodilo. Na podobný *casus* ani se nepamatují. Je pravda, nejednou událo se u nás přepadení a loupež, ale aby se kdo odvážil přepadnouti hetmanův dvůr, o tom jsem ani vyprávěti neslyšel.“

„Nuže, tedy jsi uslyšel!” — odvětila Ljubov Fedorivna vyslechnuvši dlouhou větu svého muže a zároveň rozmyšlejíc

se, jak musí jednat dál. Rozhodla se, že se nebude zpečovati, že se ke všemu přizná a přiměje muže, aby s ní byl zajedno. Vždyť se nezrekne své ženy a nedá ji do kláštera! Kdepak, na to je příliš slaboduchý!"

„Nuže, tedy jsi uslyšel!" — opakovala, lstimě se usmívajíc. — „A svět se nepropadl. Hetman není Bohem a zápasiti s ním je možno a nutno, když nelze jinak."

Pod Kočubejem se zachvěla země. Celý plán, který si promyslel, rozpadl se v niveč. Byl přesvědčen, že ke smíření s hetmanem nikdy nedojde, neboť Ljubov Fedorivna nepřeje si míru, nýbrž války.

Bezděčně mávl rukou: „Eh!" — a odešel do své pracovny.

* * *

Ljubov Fedorivna ho následovala.

„Proč se rozčiluješ, Vasyle? Přesvědčíš se, že se vše ukončí dobrě, jen se nesmíme zastavovati na půl cestě — nesmíme Mazepovi ukázati svou slabost a ochotu vyhověti všem jeho vrtochům. Nejsme přece Mazepovou čeledí, jsi generálním soudcem a stolníkem Jeho Veličenstva, smíš a musíš brániti své cti a svého práva. Spolehni se na mne, sval na mne vše — ponesu a donesu, o tom se přesvědčíš. Bud' klidný, Vasyle!"

Vasyl Leontijevič lítostivě se zahleděl na ženu. Chápal, že mu činí velkou křivdu, v jeho srdci se pohnula jakási zlověstná, nedobrá předtucha, ale necítil se dosti silným, aby se vzepřel ženě. Musil by tak býval učiniti s počátku, musil s ní krutě jednat po zmizení Motrie, kdy nebylo ještě známo, kde je, co se jí přihodilo a je-li živa či mrtva, a kdy Ljubov Fedorivna, cítíc se vinnou, na kolenou prosila za odpuštění.

Nyní je vše to ztraceno. Hetman má sice po ruce živého svědka proti Ljubov Fedorivně, ale nechce ostře jednat. A to nechce k vůli Motrii, aby jí nečinil ostudu a netýral její srdce. Ljubov Fedorivna to využitkuje, postranními cestami povede dále své ukrutné počínání, on však bude bezradně tomu při-

hlížeti, bolestně pociťovati nepravdu, bude litovati, že je tak slabý a neodhodlaný a váhati mezi hetmanem a svou krutou chotí.

A bylo mu sama sebe líto, litoval svého zneklidněného stáří, oněch klidných dnů a roků, jimž by se ještě mohl těšiti jako vysoký kozácký hodnostář a tchán samého Jasnovelmožného.

„Proč jsi se zarmoutil, Vasyle?“ — tázala se Ljubov Fedorivna přiblížila se k němu.

„Eh!“ — odvětil Vasyl Leontijevič a rychlými kroky dal se do své ložnice.

Š T Ě S T Í.

Slunce vycházelo pozdě.

Nesměle přelétlo po stěnách a prchalo opět a schovávalo se za lesem.

Dni krátké a noci dlouhé — dlouhé.

Co s nimi počíti? Kde nabratí tolík snů? Myšlenek? Nic není bez konce. Ani myšlenky nepostačí pro dlouhé zimní teskné noci.

Občas nahlédne sem oknem měsíc.

Měsíčku, kníže, rytíři potulný, poutníku neúnavný, pojď, pojď' ke mně. Vypravuj, co jsi viděl ve světě, kolik hvězd jsi okouzlil, jak jsi se bavil s mraky, jak jsi plul bezmezným nebeským mořem k neznámým břehům!

Měsíčku, rytíři potulný!

Hle — hle, již skočí do Motriiny ložnice.

Ale — mraky jej nepustily. Jako by jej lapily do sítě. Aha, chytíl ses, starý lenochu!

Podíval se snad i do hetmanovy komnaty? Snad viděl i jeho myšlenky? Nač nyní hetman as myslí? Na Motriu, či na nějakou princeznu?

Měsíčku, rytíři potulný!

Hle, hvězdička mrká. Jako opuštěná sirota, ubohá, zapomenutá. Proč hledí do Motriina okna? Jako by od ní útěchy žádala, od ní, přítelkyně své zarmoucené. Hvězdičky, zdali i u vás tam je týž život, jako zde? — zármutek, starosti, dlouhé — dlouhé noci?

Šum. To vítr rozhoupává stromy. Jako by jim nechtěl doprati spánku a vyháněl je odsud. Dosti dlouho již jste stály, vari, vari! Hled'te, jak já neúmorně hýřím! Nuže, nuže — k tanci!

Stromy mávají větvemi: „Nechceme, ne! Nech nás zde; navykly jsme tomuto místu!” Klanějí se mu.

Uprosily jej. Zaletěl do pole. Šumí, o čemsi vypráví.

Jestli o minulém, není to zajímavé, jestli však o budoucím, pak ano. Přilnul k Motriinu oknu, vzduchá, stená, vzlyká.

Nu, copak tě tak rmoutí? Řekni. Snad věstíš Motriin osud?

Vítr zmítá okenicí, pobádá: Vstávej! Utíkej odsud, utíkej! Pro takové, jako jsme my, ani v celém světě není místa, nikde není tichého domova! Dítě věčného zármutku, dcero neukojené touhy! Proletíš nad zemí jako letavice, jejíž původ není znám — a směr, toť rozcestí vesmíru!

Motria zvedá hlavu, neboť polštáře pálí. Zahledí se oknem, zdali se rozednívá.

Ne, ještě ne. Jen sníh jiskří, až plápolá, jako démanty na hetmanově žezlu. Až oslnuje. Jaká krása!

O, noci, dlouhá zimní noc, kdy se skončíš?

Těžce přimkla víčka. Neotvírají se —, tak —. Tma. Jako by závoj mraků ovinul zeměkouli. Z mraků vynořuje se Ljubov Fedorivna —. „Matko!“ „Pryč mi s očí, pryč!“ — „Nejsem ti matkou, nehodná dcero!“ — — — O, noci, kdy se skončíš?

A opět tma, opět mraky a z nich vychází Čujkevič. Pobledlý, ústa sevřena. „Proč tak trpíš, Ivane?“

„Mám tě rád —!“

Ó, noci!

Ostrov, kolem voda, na ostrově věž, ve věži ubohá královna. A rytíř kolem jezera cválá, ocelové podkovy řinčí: řin — řin — řin —. Voda je hluboká, mlčelivá, bezedná, — pst!

Na stěnách poskakovaly sluneční paprsky, v kamnech plál oheň, na nádvoří lomoz —.

Oh, jak dlouho asi spala Motria!

Rozradostnělá, že je už den, krátký sice, ale den. Uvidí tetu Lidii a snad i lékař dovolí jí vstáti a uvidí „Jej“.

* * *

Lékař svolil. Nežádala o to — sám řekl, že dnes může vstáti.

„Jasná panna přestála nemoc bez komplikace a déle zůstat v posteli není třeba.“

Je věru směšný! Jak mnoho mluví, a klaní se jako hlavička čínské loutky, která, sotva se jí dotkneš, bude se klaněti den a noc.

Avšak je velmi hodný. Konal své poslání velmi svědomitě.

„Děkuji vám, pane doktore! Způsobila jsem vám hodně starosti, že?“

„Starosti? Konal jsem jen svou povinnost. Neuzdravil jsem vás já, ale Bůh. Co znamenají naše léky v porovnání s mocí Boží?“

„Tak? —”

Ještě jednou se uklonil, pozdravil a odešel.

Vstala.

„Ale poležela jsem si. Hle — již přijdou vánoce. Jak rychle utíká čas, přesto, že jsou občas takové dlouhé chvíle.”

Strojíc se, rozvažovala o tom, co je to čas, až se rozesmála. Takové otázky jí dříve ani nenapadly. — Dříve —.

Kde jsou její šaty?

Na kresle leží aksamitový kontušík, hermelínem podšitý. Zbrusu nový. A jak krásný! To je zajisté od hetmana pro ni. Ale Motria jej na sebe nevezme. Oblékne jej teprve, až hetman ji o to poprosí. Musí si sama sebe vážiti. Vážiti —? Což nepřijela sama k němu —? A Motria se zarděla —. Ano, přijela, jako by ji bouře sem zavála —. V noci —.

Tak zaletí občas zimou hnaný ptáček otevřeným oknem do domu a dlouho, dlouho naráží na okenní tabule, nemoha najít zpětné cesty, až je chycen. Jsou-li to lidé dobrí — pustí ho na svobodu, ne-li — bývá usmrcen. Taký je život!

Je lépe nemysleti naň a žíti. Zavříti oči a kráčeti kupředu.

Kupředu? A jsi-li si toho jista? Snad se ti to jen zdá — a ve skutečnosti stojíš na místě, nebo se dokonce vraciš, odkud jsi vyšla, a čas utíká. Stárneš, toť jediná skutečnost. Život!

Nemoc učinila její duši přístupnou. Dlouhé osamocení naučilo ji dívat se do hloubky.

Však kontušík na sebe nevezme — ať ji nejprve o to požádá..

Ustrojila se do svého obvyklého úboru. Ba ani korále na sebe nevzala. Žádné ozdoby! Ať ji má rád takovou, jaká je, ne-li, ať ji nemiluje. Jak mu libo. Nepřeje si tlačiti se někomu do srdce. Nebylo by snad přece lépe jít do kláštera?

Ne, ne, naprsto ne! Před ní leží život. Chce žíti, žíti! Chce dozpívat onu píseň, kterou slyší její duše, píseň nedosažných výšin. Snad je právě pro to stvořena, pro onu píseň, kterou lidé pro lomoz všednosti neslyší.

Pohlédla do zrcadla. Přejela rukou po vlasech. Je jich jaksí

více, a rovněž i oči se zvětšily. Vidí tak mnoho a tak daleko. Tváře pobledly a ústa zbělela, ztratila svou živou barvu, barvu višní. Úsměv nad nimi nyní jen poletuje a nemůže na ně usednouti. Nebo snad nechce?

Popotáhla si korsetku, upravila pas, — vyšla. Prochází opět týmiž pokoji. Nepospíchá. Rozhlíží se po stěnách.

Jak je jasno. Sluneční paprsky poskakují po hedvábných tapetách a hrají si na drahých ozdobách. Jemný přepych, po-hodlí v souladu s krásou.

Obrazy se usmívají v slunci. Portréty předků a příbuzných. Zdají se potěšeny, že se nalézají zde u syna, vnuka, švagra, v jeho hetmanském paláci. Sluneční paprsky oživují jejich oděvy, takže se zdají skutečnými. Zlaté okrasy jásají, drahoty se třpty.

Dveře hetmanovy pracovny jsou otevřeny. Od okna padá na stůl snop slunečního světla. Je tak oslnující, že Motria je nucena přimhouřiti oči.

Je hetman přítomen?

Jako onehdy, chce se i dnes Motria vrátiti. Hetman však zaslechl její kroky a pospíchá jí vstří.

„Motrio, slunéčko moje!”

„Můj vládče!”

Je to sen nebo skutečnost?

„Nechte, Ivane Stěpanoviči, nechte!” Ale hetman nepouští jejich chladných rukou. Drží je ve svých horkých dlaních, líbá, hladí: „Ubohé, ubohé ručičky. Jak chladné, jak bledé, jako lilie bez slunce. Jsou moje, pravda-li, moje?”

„Vaše.”

„Ne vaše, leč tvoje. Nu, řekni: tvoje.”

„Tvoje,” — stěží šepce Motria.

Hetman usazuje ji do pohodlného křesla, slunce ji ozlakuje, u jejích nohou se mihotá odlesk slunce.

Motrii je tak blaze.

„Pročpak mlčíte, Ivane Stěpanoviči?”

„Dívám se a raduji. Jaká krása. I sám božský Rafael nemaloval tak krásně Madonnu.”

„Je hřichem takto mluviti. Jsem pouhou smrtelnici.”

„Ale tvoje krása není pomíjející. Nemohu si ani představiti, že by někdy přestala. Ne, ne, tato krása musí býti věčná, neliv v životě, tedy v pohádce a v písni.”

„Nerozumím vám.”

„Tobě —!”

„Nerozumím ti, vládče můj, nejsem tak vysoce vzdělána.”

„Opakuj to.”

„K čemu? Mluv ty zřetelněji, Ivane Stěpanoviči. Tak dlouho jsem neslyšela tvého hlasu.”

„Stýskalo se ti?”

„Ano —.”

„Tedy?”

„Sám to víš, co to znamená.”

„Vím pouze jedno, že tě mám rád, jak ještě nikdy a nikoho jsem nemiloval a milovati nechci. Jsi mou poslední láskou, posledním a nejkrásnějším jarem mého bouřlivého života. Tebou se chci radovati, chci zapomenouti na podzimní nečas, na mlhu, která zastírala před mými zraky dobro a krásu. Ozářený tebou, chci kráčeti do Neznáma. Vím pouze jedno, že tě mám rád.”

Motria naslouchá těmto slovům a zapomíná na vše, chce býti šťastna!

Štěstí, štěstí, — prchavá vidino! Kdo tebe dostihne, přivine k sobě, chytí do rukou, uschová do srdce, abys neuteklo? Štěstí — hvězdo padající, kde je tvůj původ a kde tvůj cíl?

Slunce zalévá Motriu svými paprsky, zlatem tkaná „plachta”

je jako v ohni — vzplane — a Motria shoří. O Lásko, ohni hrozný! Zda má před tebou prchnouti, schovati se, nebo sklopiti oči a čekati, jako Svatá Panna na obraze Zvěstování? — Budiž vůle Boží!

O Lásko — anděli s nebe vysokého, kdo tebe posílá na naší ubohou zem —?

„A ještě jedno vím: že lepší odměny za mou práci a snahu naše rodná zem nemohla mi dát, nežli poslati mi mou nejpyšnější květinu, svatojanskou květinu ze svých pohádkových doubrav. V tobě je vtělena zázračná nádhera naší líbezné země, ryzost, nezíštnost, upřímnost. Bouře staletí šumí nad našimi stepmi, boří život, ničí dobro, vysmívá se lidskému osudu, ale v nitru naší svaté země tají se velké požehnání, věčné zrno rozumu a krásy, jehož dokonalým vtělením jsi ty, Motrio, přelude můj!“

Slunce se blíží poledni. Nebe je modré, modré jako za doby žní, sníh až oslňuje. Ba i mráz polevil. Taje. Ach, jak je horko za tohoto zimního poledne a kolik je v něm žáru. Ani se neubráníš podivu.

Shoříš, shoříš celá. Prchni raději! Nebo ne! Jako Svatá Panna na obraze Zvěstování, sklop oči a staniž se vůle Boží —.

Stála jsi již jednou nohou na prahu Neznáma, Bůh však tě navrátil životu. Proč, ne-li proto, abys plnila jeho vůli? Vyplň ji. Jaká jeho vůle je — nevíš. Nevadí. Bud' jeho nástrojem k osvobození, k slávě, k majestátu, k uskutečnění ideí, o nichž se zdálo našim předkům v jejich nejkrásnějších snech, a které pouze neuprosný osud jím nedopřál uskutečnit. Snad ty jich uskutečníš. Podej mu ruku a jděte spolu proti bouři a nečasu, trním a houštím, mocnými mraky a černým dýmem, v tu stranu, kde zlatým jasem září vaše slunce: idea! Shoříš! — Co však na tom! Nevíš, že Fénix, zázračný pták z pohádky se zjevuje z popela? Tak i duše, jež horoucně miluje, nezahyne.

„Ivane Stěpanoviči, nechte toho!“ Ale hetman neustává zahřívati jejich studených rukou vřelými polibky.

„Motrio, slunéčko mé!“

„Můj vládče!“

Slunce se klonilo k západu a schovalo se za rohem bachmačského dvora.

Zesmutněly stěny, pobledly koberce, paprsky zmizely.

Motria se počala chvěti.

Což, zda i štěstí prodlí tak krátce, jak tento světlý zimní den, — který se zableskne, ozáří celý svět, aby opět zmizel a zanechal za sebou jen zimu.

„Mojí Motričce je zima? Proč nevzala na sebe kontušík?”

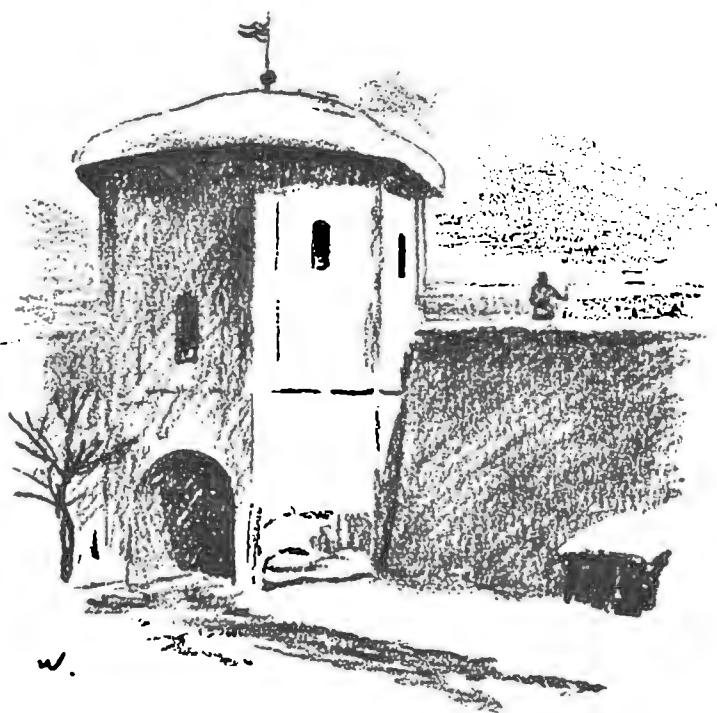
„Jaký?”

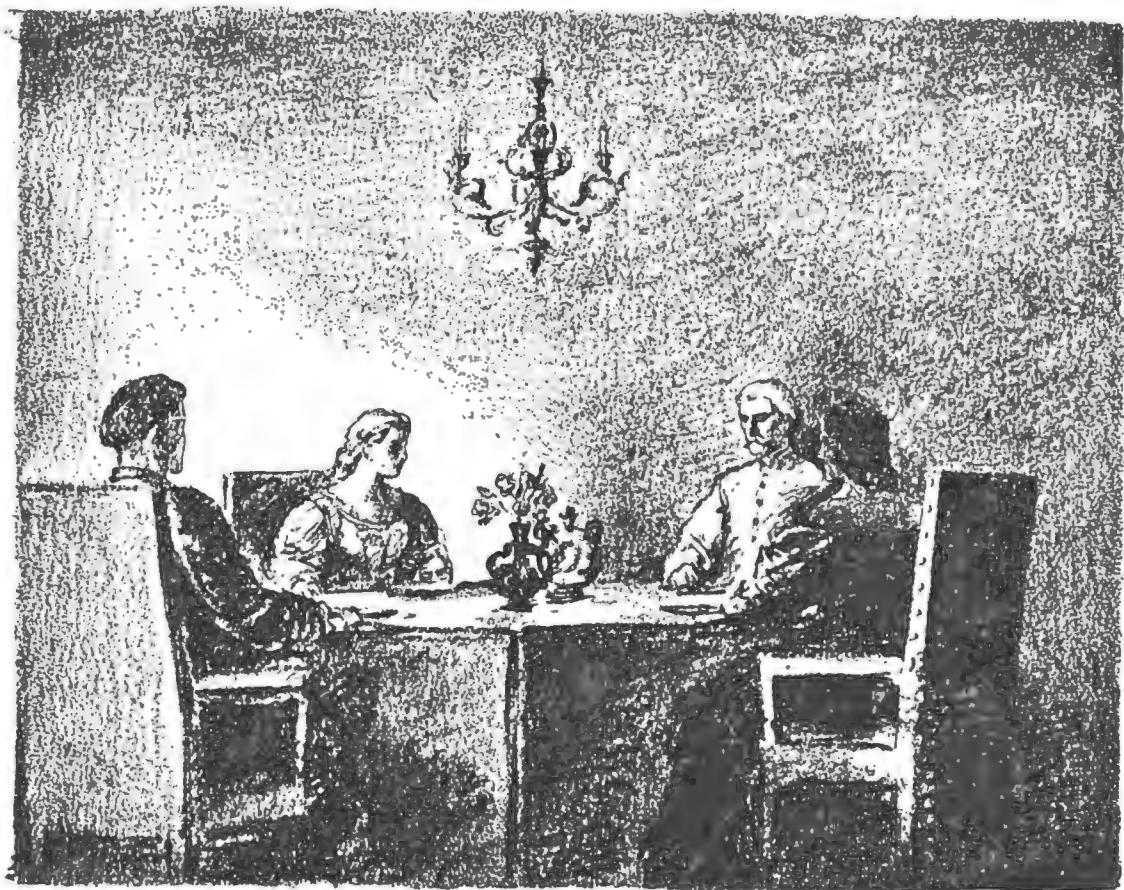
„Onen, který jsem pro tebe dal zhотовiti, podšitý hermelínem.”

„Je to pro mne příliš vzácné.”

„Nic není pro Motriu příliš vzácným. Zasypu tě zlatem, drahokamy a posadím na knížecí trůn pro radost a slávu.”

Odešel a za chvíli se vrátil s kontušem, který položil na její krásně modelovaná, jakoby mistrnou rukou z mramoru vytесaná ramena.

BÍLÉ KONE.

Při obědě se zeptal hetman tety Lidie: „Nu, jsme již před svátky. Kdy budeme míti vánoce?”

„Zitra je *Svatvečer*. Staří lidé předpovídají tuhé mrazy.”

„A my s tebou, Lidie, jsme snad mladí?”

„Na našem dvoře není jich málo, kteří by nám mohli býti ještě rodiči. Je-li to stáří, 60 roků? Můj nebožtík otec dožil se sta let.”

„Rovněž i mé dobré mamičce chybí jen málo do sta let,” — odpověděl hetman a přenesl se v myšlenkách do Kyjeva, do onoho kláštera, v němž Marie Magdalena byla abatyší.

„Je to ku podivu s těmito vánocemi. Světís je každý rok a

přece tě to neomrzí. Nikdy tak živě nevzpomínáš na mladá léta, jako za Svatvečera, — na otce, matku, příbuzné.” — A obraceje se na Vojnarovského, pravil: — „Kdybys věděl, Ondřeji, jak jsme kdysi s tvou matkou čekali na první hvězdu, odhadovali náš osud a oddávali se veselí.”

„Moje matka vypravovala, jak vás kdysi, strýčku, kluci zvolili hetmanem.”

„Ano! Je to pravda, že ještě za dětských let jsem hrál úlohu hetmana. A opatřili mi tak těžké žezlo, že jsem jen stěží mohl jím vládnouti. »Dej pozor, Ivane, abys s tím žezlem neklopýtl!« To přimělo všechny k smíchu a iluse byla ta tam. Na tento otcův výsměch nemohl jsem dlouho zapomenouti. Slyšel jsem tuto jeho výstrahu ještě, když jsem již byl u královského dvora, i po dobu studií na zahraničních školách — a ještě nyní časem slyším jeho hlas.”

„Já dávám přednost velikonocům. Jaro, hlahol zvonů, velikonoční zpěvy — to vše působí radostně na srdce.”

„Vánoce, toť svátek rodinný, Ondřeji, a velikonoce — společenský. A vy, Motrio Vasylivno, co tomu říkáte?”

„Vánoce světí se v domě, velikonoce — na kostelním nádvoří, na náměstí. Každý svátek je radostný a krásný mezi dobrými lidmi.”

Hetman se zahleděl do jejích velkých očí a neušlo mu, že ona stěží zadržuje slzy. Nepríměl ji k smutku svým rozvažováním? Nermoutila se Motria, že bude muset světit vánoce mimo rodný dům?

Aby zahladil nemilý dojem, jal se vyprávěti o vánočních zvycích za hranicemi. „Angličané okrašlují si svá obydlí jmelím, které se zavěší na lustry ke stropu. Zapomene-li se některé děvče a zastaví-li se pod jmelím, každý hoch může ji beztrestně políbiti. Lidie, že je to hezký zvyk? Ty by ses snad ještě dnes zapomínala.”

„Můžeme to zkoušit,” — odpověděla teta Lidie. — „Myslím však, že Vaše Milost nevyužila onoho zvyku jedenkráte.”

„A snad ani pannočky nevzdorovaly příliš,” — podotkl Vojnarovský, vida dobrou náladu svého strýce.

„Stalo se tak častokráte, přátelé,” — odpověděl hetman usmívaje se, — „ale bohužel — už je to pryč. Němci opět mají zvyk strojiti stromek: okrášlí jej všelijakými tretkami a svíčkami, pod stromem položí dárky, určené rodiči pro dítky a dítkami pro rodiče, ba i pro služebnictvo. To způsobí velké potěšení. Když se rozsvítí svíčky, je i v nejubožejším domě světlo a radostno jako v královském paláci.”

„Je však v paláci vždy radostno?” — vzdychla si Motria.

„Máte pravdu. I v královském paláci nebylo vždy veselo. A nejhůře bylo v ženském křídle paláce, kde vládla žárlivost. Stalo se, že jsi spatřil pannu choditi zarmoucenou, jakoby nemohla vyjádřiti, jaké neštěstí ji potkalo. Byl jsem tehdy ještě královským pážetem —.”

„A k tomu ještě hochem ne ošklivým,” — prohodila teta Lidie.

„Tak tehdy o mně soudili. Tedy se k ní přiblížíš a otážeš se na důvod jejího smutku. »Jeho Milost, král včera se po- usmál na Vandu a mne ani si nepovšiml.« Hled’me, jaké neštěstí!”

„Občas i úsměv může oblažiti,” — mínil Vojnarovský.

„Nu, stálo by za to onen úsměv viděti, Ondřeji! Král Jan Kazimír byl člověk hodný a srdečný, ale velmi ošklivý.”

„Za to si však držel krásná páže.”

Hetman se pozvedl: „Děkuji vám, Motrio Vasylivno, za poklonu. Leč i nejkrásnější páže nemůže se vyrovnat krásné královně.”

„Krásný král zastíní i nejkrásnější královnu,” — odpověděla bez rozpaky Motria.

„Aha, chytala vás, strýče!”

Hetman se tvářil, jako by neuměl odpověděti.

„Motria Vasylevna nemá zapotřebí vypůjčovati si slova.”

„Ne vždy. Občas je těžko i jediné slovo ze sebe vypraviti.”

„Hle!”

Rozhovor oživoval.

Starý kastelán, jenž nyní sám obsluhoval (hetman si nepřál nyní jiných sluhů) spokojeně se usmíval. Nebylo pro něj větší radostí, než viděti svého pána veselého.

„Co myslíš,“ — zeptal se ho hetman, — „budou u nás nyní vánoce veselé nebo ne?“

Kastelán se uklonil a přitiskl ruku k srdci. „Myslím, Vaše Milosti, že nyní budou tak veselé, jak dosud nikdy nebyly.“

„Uhodl jsi. Dej nám proto dobrého vína. Připijeme na Veselí. Ať žije Veselí! Je lépe žertovati, nežli se rmoutiti. Není-li pravda, Motrio Vasylivno?“

„To nevím,“ — odpověděla a zamyslila se.

Myšlenkami utíkala ke svému domovu. Připomenula si, jak tam každý paprsek veselosti ubíjel jediný pohled Ljubov Fedorivny, jako mráz usmrcuje květiny. Ba, ani otec nesměl zažertovati, o dětech ani nemluvě. Její pohled byl tak studený, že se až zdálo, že pod ním chladnou i jídla na stole. A zde, v hetmanově paláci je tak teplo. Dokonce i kastelána považují za člověka sobě rovného. Všichni tři jsou jí tak blízcí, jako by byli příbuzní, srdeční a zdvořili. Žertují a nepíchají se žihadlem, nekousají, jak podzimní mouchy.

Venku se smrákalo, ale v duši se rozednívá.

„Nad čím jste se tak zamyslila, Motrio?“

„O svátcích, Vaše Milosti.“

„Nemějte starostí — uspořádáme je tak, že lepších ani v ráji býti nemůže. Že ano, Lidie?“

„Jste-li veselý, Ivane Stěpanoviči, pak nepotřebujeme jiné radosti.“

„Nejsem v domě jen já. Je nutno, aby bylo všem veselo. Nešetřete, Lidie, pro čeled' a služebnictvo ani nápojů, ani jídel. Obdarujte dítky štědře, aby si dlouho pamatovaly, jak hetman světil vánoce v Bachmači. A ty, Ondřeji, nařídíš, aby pro kozáky vyvalili ze sklepů sud vína, a rozdej po několika zlatých, ať se potěší. Chci, aby všichni byli veselí. *Carpe diem!*“ — a hetman se zamyslil.

„Kam jste odletěl svými myšlenkami, Vaše Milosti?“ — tázala se ho Motria.

„Myslím na to, kde as budeme světiti vánoce za rok. Přál bych si, aby to bylo v Kyjevě, s mojí mamičkou. Ale abychom byli tam všichni, jak zde dnes sedíme, a matka aby rozdělila mezi nás hostie a žehnala nám.“

„Dejž to Bůh!“ — řekla teta Lidie, svírajíc Motriinu ruku.

„Nemám rozžehnouti svíce?“ — optal se kastelán.

„Není třeba. Avšak, jak si přejí dámy?“

„My? Nikoli.“

„Tedy přilož pouze dříví do krbu.“

Kastelán poklekl u krbu, přiložil dříví a zlatá záplava zálila hetmanovu jídelnu.

Motrii bylo opět teplo. Oheň dostával se jí k srdci.

Utíkej od něho, utíkej, jinak shoříš. Ještě je čas, ještě sis nespálila křídel. Opálíš-li si je, kterak pak chceš letěti —? Povleku se nohama —.

„Víš co, Ondřeji?“ — počal za chvíli hetman: „Vánoce jsou přece lepší, nežli velikonoce. Velikonoce následují po týdnu utrpení Páně. Lidé se sice radují nad vzkříšením Kristovým, ale v nitru si uchovávají vzpomínku na jeho utrpení a smrt na kříži, na Annu a Kajaphu, na Piláta, Jidáše a Petra, který se zříká svého učitele — to vše je smutné a zarmucuje. Kdežto vánoce jsou prostě radost, že Kristus se narodil, a není žádného zármutku.“

„Ale ubíjení nevinných dítěk?“

„Máš pravdu. Je podivné, že každou radost vždy kalí nějaký smutek.“

„Velká idea vyžaduje si vždy velkých obětí.“

„Ano, ano — není nic bez obětí.“

Teta Lidie odešla uděliti rozkazy k večeři.

Vojnarovský se rovněž pozvedl.

„Kampak?“

„Musím do kanceláře.“

„Já na ni docela zapomněl, mám už nyní jakousi sváteční náladu. Tedy jdi a nezdržuj se. Je škoda večera. Strávíme jej pohromadě.“

Hetman přisunul křeslo blíže ke krbu.

„Zde ti bude tepleji, Motrio. Plamen tě ozlatí jako polední slunce.“

Motria se posadila.

„Ah, jak jsi krásná. Nemohu se nabažiti. Jsi jako nadzemské zjevení. Chtělo by se žít jen s tebou a jen pro tebe, opustiti všechny a vše.“

„A i žezlo?“

„Vše.“

„To nechci, Ivane Stěpanoviči. Nevěřím v takové bezstarostné štěstí. Je jako stojatá voda; jen tekoucí uspokojí zrak i sluch.“

„Tiché štěstí je bezpečnější, Motrio.“

„V nebezpečí však leží zvláštní krása.“

„Nebezpečná.“

Plamen skutečně ozlacoval Motriu od hlavy k patě. Celá zářila.

„Kdybych věděla, Ivane Stěpanoviči, že vy —.“

„Copak?“

„Že k vůli mně byste se vzdal velkého díla a zaměnil žezlo za rodinné štěstí, za polibky ženy, pak bych —.“

„Pak bys —?“

„Pak bych opět tak rychle odsud zmizela, jak náhle jsem se objevila.“

„Mám stráže, neunikne odtud ani myš, nebudu-li chtít. Nepustím tě.“

„Mám džuru, chytřejšího než veškeré stráže.“

„Džuru podplatím. Dám mu pěkného koně, skvostnou šavli — a opustí svou paní.“

„Neopustí!“

„Opustí.“

„Ne!“ — a dupla nožkou.

„Motria se rozzlobila?“

„Ano. Jsem zlostna. Musíte to věděti od počátku, abyste si později nestězoval.“

„Kriste Pane, jaký děs! Ani nepřítel na válečném poli není tak strašný, jak tento pár líbezných oček —. Smíříme se!“

„Nežertuji. Mluvím vážně. Chcete-li snad pro mne nechat velkého díla, bude lépe, zanechám-li já vás.“

„Obtáhnu celý dvůr zlatými dráty, láskou přikuji tě k sobě, neopustíš mne více. Půjdeš se mnou ke štěstí neb neštěstí, pro čest a slávu —.“

„Půjdu. Třebas i na smrt — pro vlast.“

„Třebas i na smrt,“ — opakoval dutě Mazepa. — „Skutečně půjdeš? Snad se ti to jen dnes tak zdá, a zítra řekneš: ne, nemohu, je pro mne příliš stár; je večerem a já jitrem —. Je-li to pro mne milenec?“

„Řekla jsem již a svého slova nezruším, duši svou pro ně dám. Moje slovo — toť já.“

„Tvé slovo — toť ty, Motrio, slunéčko moje, sviť mi, sviť!“

„Můj vládče!“

Nebyla s to uvolniti své ruce od jeho polibků.

„Mnoho jsem hřešil, ale i mnohé utrpení zakusila má duše. Zdá se, že Bůh srovnal mé činy, snad Dobro převážilo Zlo, a v odměnu za to poslal mi tebe, největší odměnu mého života.“

„Největší odměna — toť sláva. Neboť jest věčná.“

„Nic není věčné.“

„Na tebe čeká sláva.“

„A ty?“

„Já? — Já rovnám se někdy podzimní mlze, jež se rozprostřela stepí, jindy zase nebeské duze po bouři; jsem jako jmelí na dubě, jsem smutek, jenž občas se směje —. Což sama vím, kým jsem? — Jsem prostě rozmarné děvče.“

„Jsi písni vesmíru, Platonovým ideálem. Bez tebe je život černou propastí. Bez tebe nechci ani slávy. Motrio, slunéčko moje!“

„Můj vládče!“

Hetman rozžehl svíce.

Vrátili se ke skutečnosti.

„Již se hlásí vánoce!“ — začal hetman. — „Omládl jsem duchem, díky tobě, Motrio.“

„Nechval dne, Ivane Stěpanoviči, dokud se nesklání k večeru,“ — odvětila Motria, povstávajíc se svého křesla.

* * *

Při večeři žertoval hetman tu na účet tety Lidie, tu opět na účet Vojnarovského.

„A nebude se ti, Ondřeji, stýskat, světiti vánoce se starým strážcem? Vidíš, kdybys lépe obletoval sestřičku Jeho Jasnosti knížete Daniloviče,* snad by se ti lépe zamlouvaly svátky a lépe by ti chutnala *kuchařka*. A je to hezká pannočka. Je podobna svému bratru.“

„Víno bývá někdy kyselé,“ — odvětil Vojnarovský. „Moskalé nesvětí ani Svatvečer. Netáhne mne to právě tam.“

„Ne? Pak by sis přál snad nějakou krásnou šlechtičnu, že? A snad dokonce i kněžnu? Proč by ne —? Mazepův synovec může si vzít i kněžnu.“

„Nepotrpím si na vysoké tituly. Hle, Orlík, — i on není člověkem tuctovým, a vzal si naši dívku, plukovníkovu dceru — a jsou šťastni. Jejich dceruška Nastusia umí už čísti a syn, tvůj kmotřenec Hrycko, vyrůstá rovněž svým rodičům pro radost.“

„Mluvíš pravdu. Je mnoho květin na zemi, ale nejlepší vyrůstají jen na naší zemi. Napijme se na zdraví Motrii Vasilivny, aby nás svou krásou dlouho oblažovala, připomínajíc nám veškerou nádheru Ukrajiny!“

„Nevelebte mne, drazí přátelé — nejkrásnější květinka roste skromně někde v ústraní,“ — a Motria se dotkla číše svými rty, neboť se nesluší, aby dívka pila. Bez tak se jí hlava již točila.

*) Kníže Menšikov. (Pozn. překl.)

Okenice nebyly zavřeny.

Bylo viděti měsíček plouti temným nebem nad Bachmačem jako stříbrný člun po modrých vlnách moře.

Měsíčku jasný, rytíři potulný, tuláku noční, milenci hvězd a dívčích myšlenek! Proč se lstivě usmíváš, pohlížeje do hetmanovy jídelny a ponořuješ se zpět do mraků? Jsi veselý či smutný? — Řekni, co máš na srdci?

„Ticho!” — řekla náhle Lidie Petriva a společnost umlkla. Naslouchají.

„Co se vám zdálo, teto?”

„Kdosi jede, — rolničky cinkají.”

Vojnarovský popošel k oknu a hledí na cestu. Je jasně vidět.

„Nic není vidět, teto Lidie. To se vám jen zdálo. Noc je tak tichá.”

„Snad.”

Leč po chvíli opět: „Ticho! Slyšíte již nyní?”

Tu popošel i hetman k oknu.

„Přisámbůh, Lidie, zbytečně nás vyrušujete. Na silnici není ani živé duše.”

Teta Lidie se pokřižovala. „Slyšela jsem rolničky. Dobře jsem je slyšela. Možná, že jsou to bílé koně.”

V jídelně jako by zavanul chladný vítr.

„Bílé koně?” — táže se Motria. — „Co je to, bílé koně, tetičko?”

„Pouhé lidské výmysly,” — uklidňuje hetman Motriu. — „Nestojí ani za to poslouchati to.”

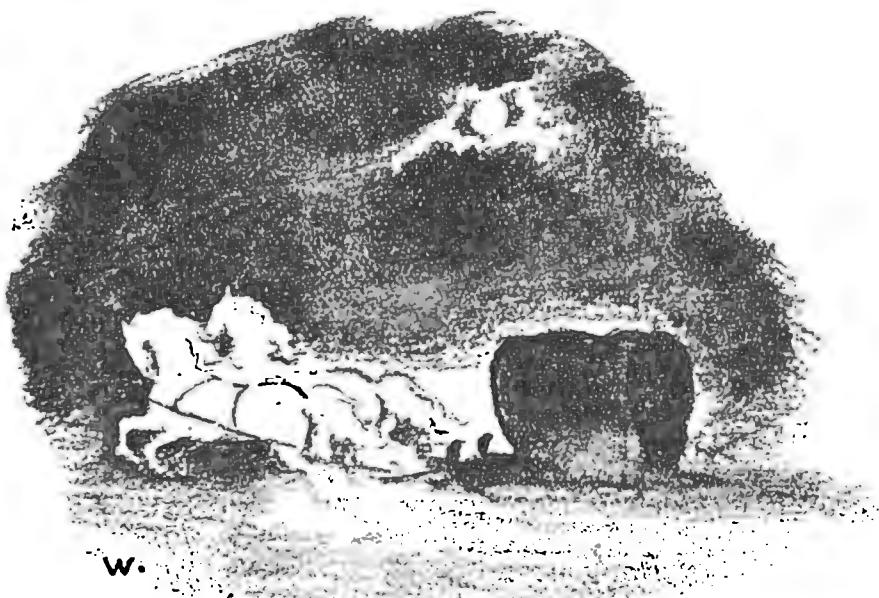
„Nezatajujte mi ničeho, mluvte. Mne ničím nezastrašíte.”

„Lidé praví, že má-li se v Bachmači státi něco nedobrého, objeví se bílé koně. Je-li to v létě — vlekou za sebou černý povoz, v zimě — sáně, a v nich kdosi sedí. Přiblíží-li se někdo k nim, zmizí lidé i koně. Před okamžikem ještě tu a náhle ti tam,” — žertoval hetman.

„Ticho, přece jednou,” — a teta Lidie sáhla si rukou k srdci.
Vojnarovský vyšel na zápraží. Po chvilce se vrátil. „Nikde nikoho není. Ptal jsem se i stráže — nikdo nešel ani nejel.”

„To asi jelo k nám štěstí, zpozorovalo, že brána je uzavřena a vrátilo se zpět,” — řekla Motria a oči se jí potáhly smutkem.

Měsíc se schoval za mraky.

BÍLÝ SNIH.

V důstojnickém křídle Bachmačské strážnice hráli *bunčukové továryši kostky*. Jednomu štěstí nepřálo. Jakmile vsadil — prohrál. Zbyly mu v kapse poslední dva zlaté.

„Poslechni, příteli,“ — pravil k svému spoluhráči, — „neházej rukou, snad ti přeje; házej z číše.“

Dal kostky do číše, zatřásl, hodil — devět.

Pro druhého padlo sedm. A zase prohrál.

Bunčukové továryši, synkové plukovních a generálních důstojníků, získávali si zásluh, plnící službu u hetmana. Byli to mladíci dosti zámožní, u kterých rodiče nezeleli peněz, aby se mohli důstojně representovati u hetmanova dvora. Když

se tedy bavili hrou, činili tak pro rozptýlení, nikoliv z touhy po penězích.

„Nyní si zahrajeme na čest.“

„Jak to míníš?“

„Na čestné slovo: zaplatím, jakmile budu míti opět peníze.“

„Tedy si pamatuj. Říkají, že Vojnarovský nás nyní obdaruje z hetmanovy pokladny — a to dle hodnosti a zásluh.“

„Podle hodnosti měli bychom dostati všichni stejně, podle zásluh ovšem nepatrí tobě nic a mně se dostane za nás oba.“

„To asi proto, že jíš za dva.“

„A ty, že za dva šálíš.“

Pokračovali ve hře. Štěstěna se obrátila.

Ten, jenž dosud prohrával, počal vyhrávati.

„Nemám rád Svatvečera.“

„To proto, že nepodávají oběd.“

„Za to bude večeře dobrá.“

„Doma je lepší.“

„Jsi ty maminčin mazlíček!“

„A ty jen o dívkách sníš.“

„To není chyba. Nebo chceš snad říci, že šenkýřčiny dcery z Kočubejovy krčmy na poltavské silnici nejsou krásné?“

„Kočubejova dcera je mnohem krásnější.“

„Hle, kam míříš! Samozřejmě, že růže je krásnější než heřmánek. Tato kráska však není pro naši lásku.“

Čujkevič seděl stranou s knihou, v níž četl a tvářil se, jako by ničeho neslyšel.

„Eh, kéž by bylo možno dostati takovou krásku za ženu!“

Čujkevič se pozvedl.

„Hetmanovu kancelistovi se nečte zde dobře.“

„Překážíte.“

„Čím pak?“

„Žvaníte nesmysly. Nemiluji poslouchati prázdných řečí.“

„A to snad, Vaše Milosti, protože — jak bych to řekl — máte rovněž zálusk na Kočubejovu zahrádku. Zajisté znáte pohádku o onom vlku, jenž se díval plotem na zelí, a jehož bába zahnala. Ljubov Fedorivna dovede každého odehnati.”

Čujkevič mrštil knihou do kouta. „Příteli! Když hra, tedy hra, ale Kočubejovou nechte na pokoji. Nemám rád, mluví-li se o mých známých nesmysly.”

Pohrdavě se na ně zadíval, zazvonil šavlí a odešel.

„Oho, zdá se, že má láskou pomatená kolečka.”

„O tom není pochyby.”

„Bohužel. Je statečným kozákem a nevypíná se. Toť druh, jakých není mnoho.”

„A je přísný ve službě.”

„Hetmanův důvěrník.”

„A takového hocha dívka upoutala.”

„A rozpoutati je těžko.”

„O to se ani nepokoušej, zabil by tě!”

„Co se šavle týče, je skutečným mistrem.”

„Nu, kdo z nás není mistrem? Co však je to platno? Neexistuje svět jen šavlí.”

„Přijde na to, který? Náš — ano. Můj otec jedním sekem dvě hlavy odťal.”

„Stačí i jedna. Dosti! Přichází Vojnarovský.” — Uschovali kostky.

* * *

Čujkevič chápal, že svátky v Bachmači jej nepotěší, ba napak, že ho budu drážditi. Jen vědomí, že Motria je zde a že na něho ani nepomyslí, kozáka rozčilovalo. Je lépe být kdo ví kde, jenom ne zde.

Sdělil Vojnarovskému, že touží do Batúryna, ke známým, příbuzným. Vojnarovský přislíbil mu vymoci slyšení u hetmana.

A bez odkládání splnil svůj slib.

Hetman byl velmi udiven, že Čujkevič právě na svatvečer chce odcestovati. „Touhu po rodičích, to bych pochopil, leč v Batúryne nejsou. Nenechal-li jsi tam snad nějaké děvče?”

„Nenechal, protože žádného nemám!”

„Ne?” — a hetman zpytavě se zahleděl na Čujkeviče. — „Proč tedy tak pospícháš?”

„Nuda se mne zmocnila a jakási těžkomyslnost —. Snad se jí cestou zbavím.”

„Zkus to. Nařídím, aby ti dali koně do Batúryna. Odvezes Orlíkům dárky, mým jménem vyřídíš sváteční blahopřání jim a dítkám. Mého kmotřence vezmeš na ruku, pozvedneš ho vzhůru a řekneš: »Hetman ti přeje, aby z tebe byl statný chlapík«.”

Čujkevič chápal, že hetman schválně s ním tak upřímně mluví, aby zaplašil jeho těžkou náladu. Hluboce se mu uklonil.

„Díky, Vaše Milosti! Učiním podle vašeho rozkazu.”

Poté šel k tetě Lidii.

* * *

„Kampak? Je-li to možné, abys odjízděl právě na svatvečer —? Což tě něco odtud vyhání?”

„Nuda mne vyhání.”

Teta zakývala hlavou.

„Těchto květin je plno na světě — vás však nelze přesvědčiti! Mladí nerozvažuje. Časem to přejde Ivane, přejde. Neprál by sis rozloučiti se s Motriou? Je v sousední komnatě.”

Nebylo by slušné říci „ne” — proto vstoupil.

Spatřivši ho, podivila se.

„Přišel jsem se poroučeti, Motrio Vasylivno. Chce se mi na svátek ven. Přeji ti veselých vánoc, bud' zdráva a vesela.”

„Díky, přeji ti rovněž, abys byl vesel.”

„Žertuješ —.”

Pohlédla k oknu, a poté: „Proč bych žertovala. Což nejsi mlád a zdrav? Což ti není otevřen celý svět?”

„Raději nemluv, Motrio. Sama nevěříš, co říkáš. Víš, co mám na srdci.”

„Ještě jsi nezapomněl?”

„A nezapomenu.”

„Vždyť jsi mi to slíbil.”

„Neslibil jsem, že zapomenu, neboť něco takového jsem nemohl přislíbiti. Toho bych nedodržel.”

„Já ti rovněž nemohu poskytnouti zapomenutí. Jsi muž a kozák; opanuj se. Vzpomeň si na to, o čem jsme mluvili. Před námi leží veliký čin. Bude-li nám souzeno, abychom zaplatili za něj svým štěstím, pak zaplatíme.”

„Zplatíme, —” opakoval jako daleká ozvěna.

„Nu vidíš! Proč však taková nálada? Jako bys přišel čisti smuteční žalmy. Máme dnes svátek Radosti. Dnes se zrodí hvězda nad Betlémem. Snad i nad naším Betlémem hvězda již září, a my ji posud nevidíme.”

„Snad, Motrio, snad, a — dej to Bůh! Odpusť mi, že jsem přinesl smutek do této veselé komnaty. Nechtěl jsem toho. Tobě ničeho nevytýkám, ale snad chápeš, že Svatvečer vždy nám připomíná dětská léta a dětská snění. První vzpomínka je na tebe. Odpusť mi!”

„Jsi přepodivný!” — A připomněla si včerejší rolničky: „Zticha, bílé koně!”

Snížek začal poletovati, jako by strojil Bachmač k svátku do bílého šatu. Stromy parku prodíral se zlatý proužek — slunce se kladlo za lesy a vrhalo na Bachmač nachový plášť.

„Cin — cin — cin —”, zvonily rolničky spřežení, jež odváželo Čujkeviče.

„Snad to štěstí k nám jelo a vidouc zavřenou bránu, vrátilo se zpět.”

„Bud'te zticha!”

Bílý sníh, bílé koně, jenom myšlenky jsou rudé. Co je to svět, co je to štěstí, a co je láska?

„Cin — cin — cin —”, zase a zase —.

Umlkněte již jednou, umlkněte! Dosti!

Bílý sníh měkkými vločkami padal s výše na stromy, na pole, na střechy, jako by skutečně strojil Bachmač k svátku do bílého roucha.

S V A T V E Č E R.

Nádvořím pobíhali dvorní zřízenci, čeled', služebnictvo — muži a ženy. Pod botami chrupal sníh, se stromů a křoví sypala se jinovatka, na knírech mužů přimrzaly rampoušky, na uších a lících rozkvétaly růže. Všichni spěchali, běhali, podupávali; hoši házeli na děvčata sněhem. Čilá radost zmocňovala se lidí, — blížil se svátek, veliký svátek: Svatvečer.

Hle, i Vojnarovský vrací se z vojenské kanceláře k paláci. V rukou svitek papíru, na čele jako vždy — zamyšlení. Ani svátek ho nerozveseluje. V srdci mu dříme smutek. Přemýšlí. Patrně si na něco vzpomněl — vrací se. Hetmanův synovec nemá málo starostí. Má plnou hlavu rozmanitých záležitostí. Hetmanův dvůr není malý. Je zde mnoho lidí a každý má

svá přání, zvláště k Novému roku. Hetman nemůže to vše zastati, a tu Vojnarovský přebírá díl těchto starostí na svá bedra.

Motria pohlíží oknem do nádvoří, jako na divadelní jeviště a je unešena onou zvláštní náladou, která přichází jen o Štědrém večeru.

Připomíná si svá dětská léta, kdy její rodiče neměli ještě tak velkých statků jako dnes. Matka šukala v kuchyni, připravujíc se služkami 12 pokrmů ke svaté večeři. Otec, slavnostně ustrojen, hladce oholen a nově ostříhán, přecházel pokoji, zkoumaje, zdali je vše náležitě připraveno. Dítky naň útočily všelijakými otázkami o Herodovi, o třech králích, o Betlému — a on ochotně a spokojeně odpovídal, nešetře ani slov, ani mazlení.

Motria si připomněla, jak jednoho Svatvečera, jsouc malým děvčátkem, pobíhala v jídelně, klopýtla na slámě, jíž dle starého zvyku byla posypána podlaha, a natáhla se, jak dlouhá, tak široká. Otec ji pozvedl, posadil na klín, houpal a prozpěvoval:

„Jede, jede pán, pán,
na koníčku sám, sám,
a za pánum žid se třese,
sotva v sobě duši nese,
a za nimi sedlák cválá
hop — hop — hop, dceruško malá!
Hop, hop! Hop — hop — hop!”

Zpívaje, představoval nohou koně, který čím dál, tím rychleji veze Motriu. Motria tomu věří a zapomíná na svoji nehodu, na modřinu i na „bubu” na ručičce.

A dále vzpomněla Motria svého staršího bratra a sestry, jak očekávali první hvězdu, jak se hrabali v senu, hledajíce zlatý oříšek; jak se lekali pšeničného snopu, který postaven v koutě, kýval se jako strašidlo a hrozil, že je vezme s sebou, nebudou-li hodni.

Tak přešla v myšlenkách k tetě Marii Fedorivně, hodné, milé, téměř svaté duši, jež dovedla vyprávěti Motrii vždy něco nového a poutavého a vésti dětskou představu spletitými stezkami říše pohádek a legend. Milá Marie Fedorivna uplatňovala k dítkám své sestry veškerou lásku, které krutým osudem vlastním dítkám dáti nemohla.

Jak se jí dnes daří? Co dělají otec a matka? Což ani vánoční kouzlo neobměkčí matčino srdce a nenakloní jí k dceři?

Motria se v duchu modlila, aby aspoň jediný paprsek betlémské hvězdy pronikl k srdci Ljubov Fedorivny a způsobil zázrak, který nikdo ze smrtelníků vykonati nedovede. Jak ráda by nyní přitiskla své rty k matčině studené ruce a zapomněla na vše, co jako neoblомнá zed' mezi nimi stálo, na vše, co rozdělovalo dvě nepovolné povahy — matku a dceru.

Ó, betlémská hvězdo! Zajásej nad Kočubejovým dvorem, který nepostrádá ničeho, kromě oné Kristovy lásky, onoho mírumilovného ducha, jehož ON chtěl přinésti lidstvu jako nejvzácnější dárek.

„Jaké to myšlenky unesly moji Motriu?” — pronesl znenadání sametový hlas.

Motria se ohlédla a zpozorovala, že hetman stojí vedle ní.

Obvykle měl doma vždy oděv černý nebo šedivý, dnes však byl ustrojen do světlého kontuse se zlatými knoflíky; límec byl spjat skvostným knoflíkem, jenž zářil jako večerní hvězda.

„Stýská se mojí Motričce po domově?” — tázal se.

„Nestýská se, ale je mi jaksi podivno.”

„Podivno, ano. Jsouť vánoce svátkem rodinným, svátkem vzpomínek na dětská léta, na ony časy, kdy jsme ještě byli dobrí, nevinní, když jsme pohlíželi do světa okénky betlémských jesliček, — není-li pravda?”

„Je tomu tak, Ivane Stěpanoviči.”

„A nyní se cítíme hříšnými a provinilci nejen před Bohem, ale i sami před sebou.”

„Provinilci?”

„Ovšemže, — neboť příliš posloucháme své srdce. Nenese-
me znovuzrozenému Kristovi dárkem zlato, kadidlo a myrhu,
nýbrž přejeme si, aby svět přinášel skvostné dary nám, aby
nám se klanělo vše jako modle.”

Motria se tázavě zahleděla na hetmana. Což i on vytýká jí
hrdost?

Hetman pochopil tento pohled. Sevřel její ruku a usedaje
vedle ní, pravil: „Urazila jsi se, Motričko moje? Neříkám to
c tobě, nýbrž jen všeobecně, snad do jisté míry i o sobě. Mojí
Motričce se stýská po rodinném krbu. Zanechala jej tam a
zde dosud nového nenalezla. Že ano?”

„Ne, — u vašeho krbu, Ivane Stěpanoviči, je mému srdci
teplo.”

„U — vašeho! To je to celé neštěstí. Pokud se nestane tento
krb *naším*, nebude u něho Motriinu srdéčku teplo, nadtož
v takový den, jako dnes, kdy hlava je plna všelijakých vzpo-
mínek. Přítomnost musí se shodovati s oněmi vzpomínkami.
Jsou-li vzpomínky veselé a přítomnost prázdná, není možno
býti veselou.”

„Jsem veselá, Ivane Stěpanoviči, ale tuto veselost slovy ne-
mohu vyjádřiti, snad ani toho nechci — nač?”

„Řekni raději — »nemohu«, tak to bude pravděpodobnější.
Mému zkušenému oku svůj smutek neschováš. Přesně vím, co
máš na srdci — zda radost neb zármutek. A tomuto zármutku
se nedivím. Je pro mne jasný a ospravedlněný. To, co jsi za-
kusila za poslední dobu, i pro mužské srdce by bylo těžkým
břemenem. Však se, Motričko, nermuť a spoléhej na mne.
Upravím pro tvoje malounké nožky cestu, zprostím ji trní a
poseji růžemi tak krásnými, jako ony, jimiž jsi mne uvítala
v Kovalivce. Pamatuješ se na to, Motrio?”

„Pamatuji.”

„A budeš kráčeti mezi růžemi jako víla, jako rajský zjev,
k němuž se vznášelo moje srdce v době idylického mládí i za
časů bujného mužství, a jehož Bůh mi posílá teprve nyní, za
večera mého života.”

„Umíte pěkně rozveselovati, Ivane Stěpanoviči, děkuji vám za to. Nechci však býti ani vílou, ani zjevem. Chci se vám státi věrnou družkou, důvěrnicí vašich myšlenek a horoucí spolupracovnicí. Omrzela mne prázdnota, chce se mi činu, krásného činu.“

„Kterého?“

„Vy se ještě ptáte? A přece jste pravil, že dovedete uhodnouti moje myšlenky. Nuže uhodněte, jakého činu si přeji!“

„Velikého, pro nějž umírali naši předchůdci, pro nějž naše zem se přeměnila v poušť a pro který proudily řeky slz. Vím, Motričko, po jakém činu dychtíš. Já rovněž jen pro něj žiji, na něj myslím každou chvíli, ba i nyní, když s tebou mluvím. Lidé závidí mi mé postavení i moc, a nevědí, že jsem v zajetí své idee, že jsem jejím sluhou, otrokem. Nikdo mimo mojí matky to nevěděl, neměl jsem dodnes nikoho, jemuž bych se mohl svěřiti s tímto zármutkem. Jsi první, která se o tom dovídá. Nezatajím před tebou ničeho, povím ti každý svůj záměr, budu s tebou sdíleti radost i smutek — a to mi pomůže nésti onen kříž, jenž dobrovolně beru na svá bedra.“

„Pomohu ti onen svatý kříž nésti, třebas i na Golgathu. Neboj se, neklesnu pod jeho tíhou. Jsem silná, otužilá, třeba žena. Rovněž dovedu mlčeti — velikým mlčením lásky. Nezaslechnes ode mne ani jediného hořkého slova, nedám pe luňku do tvé číše. A dopřeje-li nám Bůh, abychom tento kříž donesli na vrch a tam jej upevnili, aby obstál proti větrům i bouřím, — pak osuším pot tvého čela, umyji tvé nohy od pozemského prachu a přilnu svými rty k tvým rukám, které vybojovaly slávu.“

„A já sevřu tě ve svém náručí jako svého věrného druhu. a vděčným srdcem požehnám šťastné chvíli, v níž jsem tě poznal. A posadím tě vysoko na trůn a řeknu celému národu: hled'te, toť moje spolupracovnice, toť slunce, jež hřálo mou duši a vydobylo nové síly z mého těla i ducha. Bez ní bych nedokončil toto velké dílo, — děkuje jí, milujte ji!“

„A umlkne lidská zloba jako had rozdracený nohou obra, a zmizí v zapomenutí bolestné chvíle minulosti, ztratí se

v radostech, jak se ztrácí růžové trní v houští listí a květů. A teprve tehdy si řekneme: jsme šťastni nekonečným štěstím, štěstím, které poskytuje svědomí dokonale vykonaného činu, — štěstím zaslouženým.”

„A budeš sluncem mého večera, Motrio Vasylivno!”

„A budeš měsícem mé noci, Ivane Stěpanoviči!”

„A budeme žít jako nejšťastnější manželé na celém světě.”

„A budeme jako jedna duše ve dvou tělech.”

„Jako jedno přání ve dvou srdcích.”

„Jako sen, jenž se současně zdá dvěma lidem.”

„Jako přelud, jenž se uskutečnil —.”

Motria ani necítila jak její hlava klesla na hetmanova prsa.

A on zatajil dech, aby nezaplašil této vidiny.

Rozjízděj se, Illuse, na svém zlatém voze, vez snivou duši cestami, vysoko nad zemí se vznášejícími! Jak rychle uhánějí tvé koně přes obrovité propasti, černými lesy neznáma k nedosažitelnému vrcholu přání. Mizejí lomozné lidské příbytky se svým všedním zápasem o kus vezdejšího chleba, o místečko na této ubohé zemi. Síří se věčně zelenající se louky, porostlé pohádkovými květinami; šumí stinné háje, vane větrík z Vesmíru. — Velikost, Věčnost a Krása mluví k srdci.

Rozjízděj se, Illuse, na svém zlatém voze, a vez snivou duši cestami, vysoko nad zemí se vznášejícími —!

Kdy je lépe se vydati na tuto cestu, ne-li dnes? Dnes putujeme všichni na východ, cestou, kterou šli Marie a Josef k Betlému, kterou pastýři spěchali k ubohým jeslím a kterou tři králové nesli svoje dary Novorozenému. Dnes jsme všichni poutníky do říše dětských přeludů, do království ze všech největšího, do království neuspokojených snah —.

Rozjízděj se, Illuse, ve svém zlatém voze!

„Slyš, rolničky zvoní, jejich zvonění s námahou si klestí cestu mrazem a sněhem. Vítr je tlumí; umlkou — a opět:

„cin — cin — cin —,” chvíli co chvíli se přibližují, — běží do Motriina ouška.

Motria otevřá oči.

„Odpusťte mi! Sen mne přemohl.”

„Sen, jenž se současně zdá dvěma lidem.”

„Přelud, jenž se uskutečnil —.”

Povstala: „Je již pozdě. Hle — první hvězda!”

„Kde?”

„Tam —, vidíte? Zavěsila se nad vrcholky stromů. Chvěje se, snad zimou, snad únavou po tak dlouhé cestě.”

„Přišla z Batúryna od Kočubejova dvora.”

„O ne, ne! Z daleka připutovala. Snad je to tatáž hvězda, která provázela tři krále do Betléma.”

„Ne, Motrio, to není ona. Ta byla velká a zářící, kdežto tato se ostýchavě třpytí, jako by se skutečně chvěla, jako by zhasínala. Hle, zhasla!”

„Zhasla —,” dutě opakovala Motria a oba se odmlčeli.

—————

Rolničky chvíli co chvíli zvoní blíže, až došly ke bráně, kde zaprosily, aby jim bylo otevřeno.

„Někdo jede.”

„Ano, jede někdo.”

Sáně klouzaly ke bráně. Vlekli je hubení koníčci. Na saních se tyčilo cosi vysokého, plátnem pokryté. Několik lidí sedělo na saních, několik běželo za nimi. Mávali rukama, plácali se do ramen, — patrně byli zmrzlí, skřehlí, a takto se ohřívali.

„Bursáci*) přijeli s Betlémem,” — řekl hetman, povstávaje s místa. — „Ano i zde mne vyhledali. Nejsem s to schovati se těmto ztřeštěncům. Je to však přece od nich pěkné, že na mne nezapomínají.”

„Mohou-li zapomenouti na svého dobrodince?”

*) Chovanci „bursy” (duchovní škola). Pozn. překl.

„Mohou-li zapomenouti, pravíš? Vždyť ostatní zapomínají, Motrio? Nyní nemůžeš na lidskou vděčnost spoléhati. Tito jsou ještě mladí, nezkušení a proto i pamatuji. Až dospějí, snad rovněž zapomenou a snad se i kamenem za chléb odvděčí. Nu, musím pryč —, nařídit, aby byli slušně ubytováni a pozváni ke společnému stolu.“

„Necháváte mne o samotě?“

„Jen na malou chvilku. Dle starého zvyku poděkuji za sváteční blahopřání, sním s nimi talíř *boršče* a vrátím se. Budeme večeřeti zde všichni čtyři: ty, Lidie, Vojnarovský i já. Souhlasíš?“

Odešel.

* * *

Motria tonula v myšlenkách.

Kde a jak bude světiti vánoce po roce? Jako hetmanka, či jako jeptiška? V radosti, nebo smutku? Ve zdaru, nebo po ztroskotání? Bože, jak je těžko odhadnouti budoucnost!

Kdyby jí před rokem někdo byl řekl, že bude o Svatvečeru u hetmana v Bachmači, byla by se mu do očí zasmála: „Zbláznil jsi se!“ Ale je skutečně zde, navzdor své matce a k utrpení svého starého otce.

Přivedla ji sem nevyzpýtalena síla, a jen ona ji odtud odvede.

Ale Motria si toho nepřeje. Celým svým srdcem se spojila s hetmanem; cítí, že on je pro ní vším, že se při něm změnila, uklidnila, přetvořila. Není již tou rozmarnou dcerou bohatých rodičů, která se s ničím nespokojí, která ani sama neví, co chce a po čem touží — ale je služebnicí velikého činu, jenž se zmocnil celé její duše, veškerých jejích myšlenek, celé bytosti. V dokonání tohoto činu leží její štěstí, její klid a spokojenost.

Neodtrhuj ji, o Bože, od něho, nevracej ji k bývalému bezúčelnému životu, neučiň ji opět hluchým květem, který jen tak dlouho těší oko, pokud kvete, a je zcela nepotřebným, jakmile uvadne a opadne. Neporoučej jí jít do kláštera, neboť nemá ráda mrtvolný klid, ale chce žít.

Hrubé zdi by ji vždy tlačily, temná cela je pro ní horší než hrob. Nech ji, Bože, zapěti z plných plic píseň života — ať již veselou neb smutnou, avšak upřímnou, ne přetvářku —.

Proč ona hvězdička, kterou oba spatřili, tak brzo uhasla?

Jak je těžko uhadnouti svůj osud, svou blízkou budoucnost —!

Motria tønula v myšlenkách.

* * *

Jako ospalá následovala tetu Lidii do jasně osvětlené komnaty, v níž byl prostřen svatvečerní stůl pro čtyři osoby.

Bílý ubrus, lehce posypaný senem, dvanáct svíček z čistého vosku v stříbrných svícnech, pod svatými obrazy snop slámy. — Motriiny oči zaplavily slzy.

Hetman se již vrátil.

Stojí s talířem v ruce, rozděluje hostie medem potřené, a blahopřeje všem.

„Nikdo nemůže probadati cizí touhu,” dí, přibližuje se k Motrii: „V každém srdci je svátost, k níž neradi pouštíme své bližní, ba ani nejbližší. Každý člověk chce třebas jen jediný kouteček svého srdce vyhraditi pouze pro sebe. Nyní vám, Motrio Vasylivno, přeji, abyste zachránila svou svátost, aby zlý osud a nedobrý lidé ji nezneuctili. Přeji vám, mnoho štěstí, milá Motrio Vasylivno.”

„Srdečně děkuji Vaší Milosti,” — odvětila. — „Nemám slov, abych mohla vyjádřiti své myšlenky, odpusťte mi!”

Políbila tetu a Vojnarovskému podala ruku.

„Nicméně jsou velikonoce lepší,” — začal hetman, usedaje mezi Motriou a tetou Lidií; Vojnarovskému poukázal místo naproti sobě.

„Proč tak soudíte, strýčku?” — tázal se Vojnarovský.

„Proto, že o velikonocích všichni se líbají, kdežto o vánoční nikoli.”

„*Hladová kmotřenka jen na chléb myslí*“*) — řekla s úsměvem teta Lidie. — „Vy, Ivane Stěpanoviči, stále se držíte jara a nepovšimnete si ani, že nejen podzim, ale už i zima je tady.“

„Hledě na to, jak komu: já mám na hlavě sníh, ale v srdeci zeleň. Zdali za to mohu, že mne takým stvořil Bůh? Občas se zdá, jako by mi někdo tři křížky vzal, a opět jsem týmž, jakým jsem kdysi byl, když mi bylo odevzdáno žezlo. V přátelském kroužku a ještě k tomu za Svatvečera, říkám to docela upřímně, bez vychloubání.“

„A mně se občas zdá,“ — vzdychal Vojnarovský — „jako by mi někdo ony tři křížky hodil na krk.“

„To je proto, že dnešní generace se ve svém mládí neotužovala tak, jak jsme se otužovali my, lidé minulého století. Prodělali jsme dobrou školu života.“

A hetman jal se vyprávěti o svých dávných dobrodružstvích. Kolik nebezpečí zažil, kolik bědy poznal — a vždy ze všeho šťastně vyzázl. „Jiný by na mé místě již dávno hlavu ztratil, staň se prý vůle Boží, — já však na Boha spoléhal, ale současně ani vlastní síly nešetřil.“

„Ne tak síly, strýčku, jako rozum, kterým vás Bůh štědře obdařil.“

„Ani rozum, synku, nepomůže, nepřiložíš-li současně ruku k dílu. Rozum bez energie je totéž, jako nerozsvícená lampa. Jen si pomysli, kolik dopisů jen, ne sta ale tisíce, jsem musil napsati. Není to pouze práce rezumu ale i rukou. A co nejhodnotnější, ta ztráta energie. Tuto energii musíme vydobýti sami ze sebe. Dnes ani svému nepříteli nepřeji to, co mi zatažuje hlavu. Avšak — nějak bude —.“

Pozvedl číši, naplněnou starým maďarským vínem, a ukončil: „Napijme se na to, aby vše skončilo dobře. Aby s narozením Kristovým narodilo se nám to, o čem Kristus kázal — bratrství a svornost.“

Všichni povstali a připili.

*) Nár. pořekadlo; znamená: Každý sleduje stále své přání. (Pozn. př.)

„Ne, tak to nejde,” — pravil hetman Motrii. — „*Nutno pítí až do dna, neboť na něm je Pravda.**) A ty, Lidie, nedělej ze sebe ostýchavou panenku a vypij vše, abys tuto pravdu poznala. Víno je staré a dobré. Není vše staré špatné, — není-liž pravda, Motrio?”

„Je to pravda, avšak obávám se, abych se tím starým vínem neopila.”

„Abyste se neopila, říkáte? Nemějte strachu, není zrádné. Rozproudí krev, zahřeje, ale hlavy nezatěžuje. Mladé, ještě nevykvašené víno spíše hlavu pomate, věřte mně, starému, zkušenému muži.”

Byla podávána štika „po hetmansku”.

„Nad čím ses zamyslil, Ondřeji? Nad rybou se nemá člověk zamýšleti.”

„Pročpak, Vaše Milosti?”

„Proto, že ryba má kosti — je nutno jísti pozorně.”

Jedli rybu mlčky.

„Za živa plove ryba ve vodě, po smrti ráda plove ve víně, proto se tedy napijme.”

Dámy si vyžadovaly milost. Hetman poručil nalít pro ně malé kalíšky sladkého španělského vína.

„Pro sladká ústa sladkého vína,” — vtipkoval na adresu Motrie.

„Dobré slovo je sladší než víno,” — odvětila tato.

„Sladké slovo ze sladkých úst, toť můj vkus.”

Motria se zarděla.

„Ivana Stěpanoviče nikdo v slově nepředčí, Motrio,” — podotkla teta Lidie.

„Vždyť já ani nechci.”

„Toť chyba, Motrio Vasylivno. Pannočka se musí v slovné potýčce cvičiti, aby — když se provdá — se nedala přemluviti od svého muže.”

Vojnarovský si připomenuл Motriinu matku a poušmál se.

*) Nár. pořekadlo. (Pozn. překl.)

„Je ale tento Svatvečer veselý, když i můj Ondřej se směje. Ale řekni nám přece, Ondřeji, nač jsi se tak zamyslil, když se podávala štika.“

„Na to, o čem jste před tím ráčil mluviti.“

„A to je?“

„Vaše přání, aby se na vánoce narodila svornost.“

„A k jakému závěru jsi dospěl?“

„Snad je to těžké, aby se nám narodila. Jsme příliš nesvorným národem. Koušeme se jako koně, které kočí bije. Nejsou s to zakousnouti se do biče, proto kousají sebe. A my, nejen že bič, ale i samého kočího zničiti můžeme, leč nechceme. Našinec je bližší, nežli onen kočí, a proto si tedy na něm vylejeme svou zlost.“

„To sis nic nového nevymyslil, Ondřeji. Tak bylo od dávna, je tak i nyní. Proto právě jsme takými ubožáky. Plete se mi na mysl jedna pohádka, ale škoda ji vypravovati.“

„Povídejte, Ivane Stěpanoviči,“ — prosila Motria.

„Dítky mají rády pohádky,“ — vtipkoval hetman, — „tedy poslouchejte, dětičky.“

Trochu se narovnal v křesle a upíraje oči na svůj smragdový prsten, vyprávěl:

„Byl jednou jeden Turek, který miloval ptactvo. Uměl je chytati a ochočovati. Jednou nachytal sto koroptví a tak je vycvičil, že za ním běhaly jako štěňata. Kam se hnul, tam i ony hejnem letěly. I usmyslil si darovati je svému sultánovi. Vypravil se, zapískal — a již běží za ním. V poli sice poletují a pobíhají, ale postačí, aby se zastavil, vykřikl na ně a hle, okřídlená armáda poslušně spěchá k svému vůdci. Tak se dostal až před jasný sultánův zrak a koroptve s ním. V síni až se zatmělo. „Můj pane,“ praví sultánovi, — přináším ti darem to, co mám nejraději, své »nejmilejší a nejspolehlivější«.“ A počal sultánovi předváděti své kousky. Moudří ptáci sedali mu na ramena, do záňadří se mu schovávali, do úst mu hleděli. Sultánovi se to velmi líbilo, poděkoval za dárek a pravil: „Ah, kéž bys vycvičil i mé poddané a přiučil je poslušnosti,

pak bych tě ihned jmenoval ministrem —.” A tak si často myslím, že i u nás na Ukrajině spíše vlky ochočíš, nežli lidi přiučíš svornosti a poslušnosti.”

„Tak je to, tak,” — přerušil mlčení Vojnarovský. — „Nasinci poslouchají jen cizí bič a vlastní rozum ne. Spoluobčan je jen k tomu, aby mu ťali do živého. Jak byl slaven Bohdan Chmelnický, avšak na důstojnickou radu přicházel občas s vytasenou šavlí. Měli před ním strach.”

„Ale já, Ondřeji, chci vychovati důstojníky, kteří by se svého vůdce nebáli, nýbrž si ho vážili, chci vychovati státo-tvorný element, bez něhož stát ani býti nemůže. Sedlák stará se o půdu, toť jeho říše — a zde chce býti vládcem. Je těžko odtrhnouti ho od pluhu, aby šel do státní rady. Mimo to je otázkou, zdali by v tak rozsáhlé zemi bylo možným svolati je v případě neodkladné nutnosti. Je nám zapotřebí lidí vzdě-laných a ochotných dostaviti se na každé zavolání tam, kde se rozhoduje o osudu říše. Císařství se drží rytířstvím, Polsko šlechtou, my opět potřebujeme zámožných a uvědomělých kozáků, kteří by se nestarali pouze dostati co nejvíce statků, ale chtěli, a také dovedli brániti naší země. — Avšak dali jsme se do politického rozhovoru a máme Svatvečer. Teta Lidie snad opět řekne, že hladová kmota jen na chleba myslí a Mazepa z politiky blázní, — proto tedy zanechme politiku a těšme se svátkem. Hle, koledníci jdou.”

Bylo slyšeti na schodišti lomoz, odkašlávání a přitlumené hlasy: „Začněme!”

„Kterou pak?”

„»Prostírejte stoly« —.”

„Ne, »Nová radost nastala.«”

„Nejprve »Bůh odvěky se narodil.« Sopranisté pozor!”

A nad Bachmačem rozléhala se majestátní píseň o narození Páně jako sváteční hymna.

Hlasy hošků zazněly zprvu nesměle, jako by se bály, že neuspokojí rafinovaného sluchu hetmanova, leč každou větou se vzmáhaly a v souladu se slévaly v akord.

„To je, co dovedeme,” — zašeptal hetman, — „zazpívat! Bohužel, pouze v písni je souzvuk. V životě pak — dissonance. Když se náš život přetvořuje v píseň, vyskytá se nádherná harmonie.”

Motria dotkla se svým pohledem, lehkým jako vlaštovčí křídlo, obličeje hetmana. Poslouchal koledy, ale svými myšlenkami dlel kdesi v dálí.

Koleda vyprávěla o minulosti, on pak tvořil píseň budoucnu.

*„Bohu chvalozpěv zapějme,
čest synovi Božímu,
a vládci našemu
v zbožné úctě vzdejme.”*

Hetman potřásl hlavou:

„Naše písni jsou plny smutku.”

„Protože je jím přeplněn život —”, přisvědčila Motria.

„V písni je smutek starobylý.”

„A v životě stále nový.”

Koledníci začali novou koledu:

*„Nová radost nastala,
jaká nebi chvála —
nad Betlémem čarokrásná,
divná hvězda zajásala.”*

„Toť nejlepší z našich písni,” — řekl hetman. — „Lepší jsem v celém světě neslyšel. Dojímala mne již v době mého dětství a ani dnes nemohu ji klidně poslouchati. Text její je radostný, ale melodie smutná. Slova vyprávějí o narození Páně, melodie však jako by předvídala Jeho mučení a smrt. Takový kontrast neobjevil jsem ani v jediném hudebním díle.”

„Celá Ukrajina jest jediným uměleckým kontrastem,” — doplnil Vojnarovský, který dosud mlčky poslouchal zpěvy. — „Kdo ví, zdali nás tak nepřemožitelně neláká k sobě právě tímto spojením radosti a smutku, bohatství a ubohosti, životního nadšení a orientální těžkomyslnosti —.”

„Myslíš?”

„Neboť, proč se mi nechce odjeti do Polska, koupiti si statek a žíti, jak praví Rej, „životem poctivého člověka”, totiž šlechtice? A nejsem sám. Bylo a je takových mnoho, jichž Ukrajina k sobě láká jako krásná milenka. Vědí, že ona láska povede k utrpení, avšak přece milují.”

„Ale není málo ani takových, kteří ji zrazují.”

„To jsou lidé bez srdce nebo bez charakteru.”

„Poslední je správnější. Nechybí nám srdce, ale vůli postrádáme. Trpíme polskou nemocí.”

„Kterou?”

„Tou, které se říká — sobectví. To již Bůh nás obdařil takovými sousedy, od nichž se nemůžeme naučiti ničemu.”

„Jelikož nepřijímáme od nich dobré, ale pouze zlé.”

„Člověk je vždy nakloněn více zlému než dobrému. K dobrému přidržuje člověka jen vzdělání. Připomeňme si své dětství. Kdyby nás otec a matka nebyli poučovali a neodvraceli od zlého, kdož ví, jakými bychom byli vyrostli.”

Motria tomu vážně naslouchala.

„Oh, je to věru smutná píseň,” — naříkal Vojnarovský, vzduchaje. — „Rmoutí srdce. Cítím, že nemine mne nehoda, naše ukrajinská nehoda.”

„Jsi jako baba, Ondřeji, — dámy ráčeji mi toto slovo odpustiti. — Pop ještě nezačal kázati a on již vzlyká. Arab praví: »Nespoléhej na koně, který se potí, a na ženu, která pláče.« Fňukavý kozák je ještě horší.”

Hetman poklepal svému synovci na rameno a zadíval se naň tak srdečně, že Vojnarovskému až slzy se zabloudily v očích. Políbil strýcovi ruku a tento sevřel ho ve své náručí. „Pokud jsem živ, můžeš býti bezstarostný a veselý — a pak

se budeš o sebe sám starati." A obrátil se k Motrii a Lidii Petrivně, dodal: „Říká se, že se na vánoce nelibají a hle, strýc se synovcem se objímají. Co tomu říkáte?"

Motria stála těsně vedle tety Lidie, která místo odpovědi ji objala a políbila na čelo.

„*A ty, Kreste králi,
nebeský vladáři,
podél radostí a štěstí,
tohoto domu hospodáře —*”

zpívali koledníci.

„Hle i štěstí pro mne od Boha žádají takovými smutnými hlasy," — řekl hetman.

Poté koledníci začali novou koledu:

„*Dobrý večer tobě,
pane hospodáři, raduj se!
Oj, raduj se země, —
syn Boží narodil se.
Prostírejte stoly
krásnými koberci. Raduj se!
Oj raduj se země,
syn Boží narodil se.*”

„Toto zpívají již pro tebe, Lidie. Naříd, aby je pozvali ke stolu, pěkně pohostili a nechť jim rozdají dárky."

„Vše je již v předsíni připraveno," — odvětila Lidie Petrivna a již chtěla odejít, náhle se však zastavila. Líce hochů zaplály zlatě, rudě a fialově. Hvězda*) se jím vzňala, oni jí zmítili, hasili. Vojnarovský byl již u nich a pomáhal. Přes to shořela celá.

*) Na Ukrajině jdou koledníci s mistrně provedenou hvězdou. Její kostra se zhotovuje ze dřeva a polepuje se barevným papírem. Uvnitř je postavena svíčka, která ji osvětluje. (Pozn. překl.)

„To je již druhá hvězda, která před našimi zraky shasla,“ — řekla Motria smutně.

„Zdali jen jedna hvězda uhasne? Nic není na světě věčného?“

„Ubozí hoši. Lepili, malovali, pracovali na ní asi týden, těšili se krásnou hvězdou a hle, během malé chvíle jejich hrdost proměnila se v plamen a dým.“

„Tomu neodpomůžeš. Mnohý z nás také na své hvězdě pracuje ne týden, ale mnoho, mnoho let, až náhle mu v okamžiku shasne. Však to neznamená, aby na ní již nepracoval. Nebeřme si tudíž tuto malichernou událost tak k srdci, dosti již na tom, že Vojnarovský nás tak zarmoutil.“ A obrátil se k Lidii Petrivně, řekl: „Bud' tak laskava, Lidie, a dej hochům tyto tři červonce. Ať si udělají novou a ještě lepší hvězdu. A bursákům vyřid', že jsme ochotni podívat se na jejich *Kumsty*.“

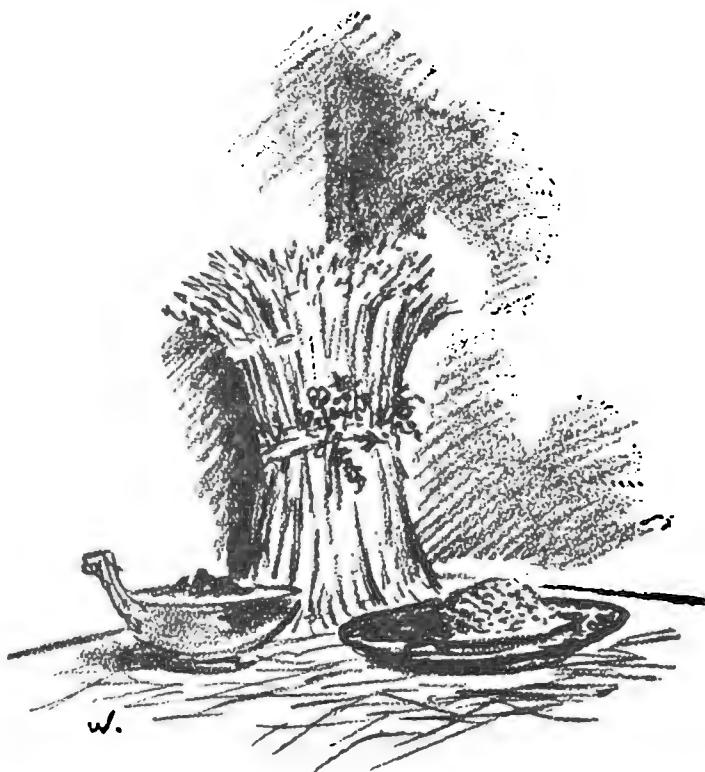
„Ale kde?“

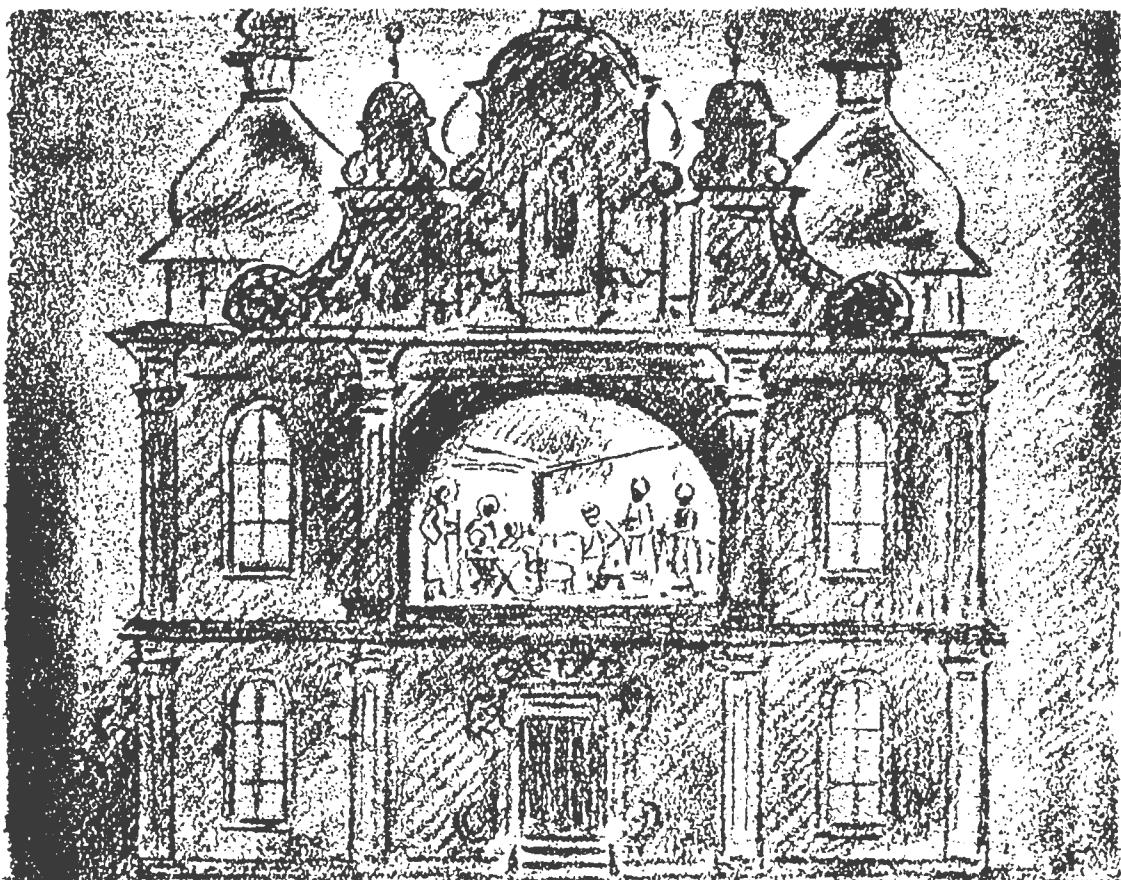
„Třebas ve velké předsíni. Je tam vytopeno, že?“

„V krbu hoří od samého rána.“

„Tedy půjdeme tam. Souhlasíte, Motrio?“

„Jen račte. Jsem na Betlém zvědava. Má ráda ony mluvíci loutky.“

B E T L É M.

Široké dveře od knihovny do předsíně byly otevřeny. Před prahem stálo křeslo pro hetmana, za ním křeslo pro tetu Lidii a Vojnarovského. Vedle nich poněkud stranou seděla Motria.

Viděla vše, ale sama nebyla viděna.

Předsíň byla jasně osvětlena množstvím svíček, z krbu sáhalo teplo a vonělo královským kadidlem.

Uprostřed rozsáhlé předsíně na podiu stál betlém — model kostela o třech báních krásně malovaných a pozlacených. Celé průčelí bylo mistrně provedeno: římsy, pilíře, okna. Okenní tabule z voskováného papíru, uvnitř svíčky — to vše činilo dojem bohatě osvětleného kostela, v němž se slouží roráty.

Ke kostelu vede schodiště, za ním brána. Nad branou široká galerie s dveřmi, vedoucími do kúru.

„Je pravda,” — podotkl hetman, — „že dveře jsou nějak široké, zvláště horní, čímž trpí architektura, jinak ale celek je náležitě zpracován.”

Pohlížel okem znalce na tuto miniaturu, která měla veškeré zvláštnosti kyjevských kostelů, jeho přispěním postavených. Kulturní činitel nyní přemáhal politika, tvůrce státu zajímal se o stavbu betléma. Sám se sobě divil, že pro veliké činy zapomíná na malé, že váží vše živé a krásné.

„Je to jako v divadle před počátkem představení,” — prohodil Vojnarovský. — „Vše je připraveno, jen opona vzhůru —. Hle, již zvoní.”

V sousedním pokoji bylo zazvoněno a tři bursáci postavili se před hetmanem. Uklonili se tak hluboko až prsty se dotýkali země a ten, jenž stál uprostřed, počal přednášeti připravenou a naučenou sváteční řeč.

Vyprávěl o betlémské hvězdě, o pastýřích a darech tří králů, o radosti celého vesmíru z narození Kristova a o potěšení bursy, které Bůh poslal takového blahorodého a velkomyslného mecenáše, přítele mus a gracií, jakým je Jasnovelmožný hetman Ivan Stěpanovič Mazepa.

„Jako kdysi ubozí pastýři se svými beránky a ovečkami do betlémské stáje, tak dnes my se svými ubohými Kumsty přicházíme k tobě, dobrodinče náš, abychom ti poděkovali za tvou pečlivost, lásku a velkomyslnost, jimiž nám přispíváš k získání světla vědy. A jak pastýřům se objevila zářící hvězda a provázela je k Betlému, tak též před námi jásala tvoje postava, ukazujíc nám cestu k Bachmači. Račiž nyní náš důstojný pane přijati od ubohých bursáků hlubokou poklonu a přání veselých a šťastných svátků a všelijakého blaha na mnohá — mnohá léta —. Kristus se narodil!*)

„Slavíme Jej!**”) odvětil hetman a poděkoval chovancům slavné kyjevské „*almae matris*” za snaživost a blahopřání.

„Dovolíte, Jasnovelmožný pane hetmane, abychom začali?” — zeptal se řečník.

*) **) Pozdrav a poděkování na Ukrajině za vánoce.

„S boží pomocí začněte!”

Zazněl zvonek a široké vrchní dveře betlému se otevřely.

Tma. Pastýři spí vedle svého stáda. V tom přispěchá Paňko.

„Ivane, Petře, Klime, Onysyme, vstávejte! Hled'te jaká hvězda na nebi jásá!”

Na nebi skutečně je vidět kometu s dlouhým chvostem. Polekaní pastýři se na ní dívají. Poplach, domněnky, rada; co činiti? Rozhodli se, že půjdou, kam je hvězda zavede. Ponesou darem co mají nejlepšího. Zbudí ospalé stádo, vybírají nejlepších beránků. Stádo bečí.

Bursák, jenž pohyboval loutkami v betlému velmi dovedně napodoboval všechny zvuky.

Dveře betléma se zavírají, sbor zpívá vánoční *tropar.**) Všichni povstávají jako v kostele a přidružují se ke sboru. Opět zvonění a dveře se zase otevírají. Stájenka, Svatá Panna a v jeslích narozený Kristus. Vůl, kůň a osel svým dýcháním ohřívají nemluvně. Starý Josef, opřen o svou sukrovku, přemýšlí. Jednoduchý, ale tklivý obraz, jako starobylá malba, provedená rukou, kterou vedla víra a oddanost k tradici.

Malá chvilka mlčení. Postavy v betlému se nehýbají.

„*Jen kůň se smutně pase,
osel zimou se třese,
pastýři se klanějí,
velkou radostí se chvějí —
vidit Boha v ztělesnění.*”

Po pastýřích přicházejí tři králové. S velkou úctou přiblížují se k jeslím a klekají. Uprostřed starý, po levici a pravici — mladí. Všichni tři mají na ramenou dlouhé, sametové, hermelínem podšité pláště a pod nimi kozácké kontuše.

Lidie Petrivna obrátí se k Motrii: „Hle! Tenhle uprostřed je hetmanovi podoben, ten tam po pravici — Orlíkovi a třetí Vojnarovskému —. Jsou ale tito bursáci důmyslní!”

*) Kostelní verš. (Pozn. překl.)

Hetman stěží byl s to se vážně tvářiti — nenapodobovala jej loutka jen zevnějkem, ale osvojila si jeho chůze, pohyby, kynutí hlavy — jako by byla živou.

„Jako na obrazech německých mistrů —” šeptal Vojnarovský, — „jenže u nich Svatá Panna s děckem a před nimi burgmistr se svou ženou a dítkami, kdežto zde —.”

„Umění vždy se přizpůsobuje životu.”

„Neznalost okolností pomáhá si podle možnosti.”

„To právě je živé a krásné, a krása, toť vše.”

Obraz se ukončí koledou.

Začínají zpěv bursáci, hetmanova společnost jim přizvukuje, a po nich zřízenci a sluhové, jež seskupili se v otevřených bočních dveřích.

Přestávka.

„Herci jsou unaveni,” — dí Vojnarovský, — „musí odpočinouti.”

To zaslechl bursák, jenž pohyboval loutkami. Vyběhl ze svého skrytu s dosti velkou skřínkou.

„Tady jsou! Takových zdvořilých herců není na celém světě. Poslušní a klidní. Nehádají, neopíjejí se, ani o jídlo nežádají. Božím duchem jsou živi.”

Vytáhl ze skřínky jednu loutku a tak mistrně jí pohyboval, že zdála se býti živým člověkem.

„Ukloň se, Ostape, vidíš, kdo tam sedí!”

Loutka se klaněla, kývala hlavou, rukou se dotýkala země.

„Pro ně jen aby bylo ošacení. Jsou hrdy, dostanou-li nový kontuš nebo botky. A ženy, ty teprve touží po šatech.”

„Zítra dostaneš ode mne sukna, sametu a zlatotkaného hedvábí pro ošacení.”

„Poděkuje Jasnovelmožnému za dobročinnost,” — odvětil smělý bursák, a vytahoval ze skřínky nové a nové loutky, které se klaněly, přikládajíce ruku k srdci; ženy zlehka přisedávaly, držíce ve svých ručkách spodničky. Celý dvůr se smál.

V tom bursák naházel loutky do skřínky: „Ku práci!” — křikl a ubíral se se svými herci za betlém.

Opět zvonění a otevřely se dolní dveře betlému.

Herodova trunní síň. Na trůně Herodes. Je obrovské postavy s vypoulenýma očima, nervosně kývá hlavou tak, že koruna se stěží drží na hlavě.

„Car Petr! Přisámbůh, Petr! —” šepce Vojnarovský.

Hetman přitlačil mu rukou koleno: „Pst!”

Před Herodem Ráchel, ustrojena jako ukrajinská žena v korsetku, plachtu, červené botky.

„A tahle, jakoby Ukrajina!” — šeptá Lidie Petrivna.

Ráchel vytýká Herodovi jeho ukrutnost, zavraždění neviných dítek a hrozí mu smrtí.

„Proklet budiž, vyvrheli ohyzdný, bud' na věky proklet Bohem a lidmi!”

Odejde. Herodes se zamyslí. „Doufal jsem žít věčně a tato mně smrtí hrozí, však s ní budu zápasiti. Hej, strážci! Postavte se u dveří, kdyby přišla smrt, ihned ji chyťte.”

Sbor umístěný za betlémem zpívá hroznou píseň, která se ukončí kletbou Herodovi.

„Děsné,” — zašeptala teta Lidie. „Kéž by se tak stalo skutečně —.”

„A to co nejdříve, —” dodal Vojnarovský.

Přichází smrt. Kostra s kosou, — zuby jektá.

„Tahle již nikomu není podobna,” — praví Motria.

Smrt se hněvá na Heroda, že velel svým strážím, aby ji zavraždili a volá na pomoc čerta:

„Tebe volám na pomoc ho usmrtiti,
pomož mně touto kosou hlavu mu stíti.”

Vyskočí čert. Černý, s červenými prsy, ocasem, parohy, křídly a kozími kopyty; na jednu nohu kulhá.

„Hu — hu — hu!”

„Nač mne sem voláš, pro kterou radu?”

Pochopiv oč jde, setne Herodovi hlavu kosou.

„Hle, nemá již hlavy.
zapějte mi slávy.”

Herodova hlava padá na zem a zlatá koruna skutálí se k hetmanovým nohám.

Sbor zpívá:

*„Jeho ukrutnost
je odsouzena
a v pekle místo mu připraveno.
O, Herode, prokletý!“*

Všichni si ulehčením povzdechli, jako by se těšili, že Herodes neušel zaslouženému trestu a nebude již tyranisovati ubohé lidi. Na jeviště vyskočí stařeček a žena. Rozradostnění, že Herodes zhynul, zpívají veselé písň. Stařeček obletuje mladou ženu, zve k tanci, ona se mu vysmívá, radí ukrýti se do chaty a nemysliti na tanec. Stařeček však zůstává při svém a začínají oba tančiti, mistrně, ohnivě. Hetman významně po-hleděl na Motriu. Nadšení diváci tleskají.

„Hle, k čemu mají nadání mojí bursáci,“ — praví hetman. „V tomto oboru jsou skutečnými mistry, ale v pravidlech réthoriky a básnictví se nevyznají ani z poloviny tak dobře.“

„Proto, že zde je život a od oné středověké scholastiky páchné plesnivinou.“

„Zkus, Ondřeji, říci to scholastickým kapacitám.“

„Avšak bylo by nutno, aby jim to konečně někdo řekl. Je škoda vězniti rozum nadaných hochů v ovzduší odříznutém od reálního života.“

„Život není možno uvězniti. Neměj obav — vyhledá si štěrbinu, aby se dostal ven ze scholastického hrobu. Zde máš důkaz. Tento betlém je skvělou satyrou, groteskním obrazem Ukrajiny. Tato bursácká chasa je nadaná, přisámbůh, nadaná.“

„Když vystudují, potáhnou tedy do Moskvy hledati cizí chléb.“

„Neboť našinci se vlastní chléb brzo přejídá. A nadtož tam je samostatná říše, car, dvůr; našinci tam letí jako noční můry k světlu. Avšak podívejme se lépe na produkce.“

Na jevišti se objevil moskevský voják. Vychloubá se, kolik jen *Chochlušek*^{*)} oklamal a kolik *Chochlů*^{*)} zavraždil. Přiznává se, že mu je z celého životního blaha nejmilejší kořalka a smažené selátko. Za každým slovem sprostě nadává a plivá. Když je vychloubání syt, vytáhne z kapsy láhev a pije, pije až se skáčí na zem. Leží. Tu přijde kanec a strká do něho: „*roh-roh-roh-roh.*“ Olizuje mu ústa.

Tento vtip, namířený na Moskaly, odměňují spokojení diváci potleskem.

Přijde cikán. Pohlédne na Moskala a řekne:

„*Bůh patrně měl dlouhou chvíli a stvořil — mizeru.*“ Uchopí Moskala za nohy a odtáhne ho z jeviště. Po malé chvíli eválá na Moskalově herce.

*„Tato klisna,
velmi pyšná,
velmi rychle běží.
Ona klusá
jako husa,
když padne, tak leží.“*

Náhle klisna padá na zem a s ní cikán.

*„Fuj, ať hrom uhodí do tvé hlavy,
bídná klisno, tvore žravý,
abys víc už neklusal
a zde věčným spánkem spala.
V ústech jeden zub jsem měl,
a i o ten jsem přišel.“*

Hledá svůj zub ve sněhu, nenalázá jej. Chce prodati klisnu, ale nikdo ji nechce koupiti. Práská ji bičem: „Do stanu, do stanu, do stanu!“ Klisna se zvedá a utíká.

^{*)} Chocholuška — Ukrajinská, chochol — Ukrajinec (přezdívka Moskala). Pozn. překl.

Jako vždy je cikán hladový. Avšak nermoutí se tím, ale žertuje o tom se svou ženou a synkem.

Žena se ho táže:

„*Pročpak, cikáne, neoreš?*“

A cikán odpovídá:

„*Vždyť já nemám pluhu.
Kromě toho nejsem s to,
cítím již neduhu.
Proč, cikánko, nepředeš?*“

Cikánka:

„*Toho nedovedu.
Vyhledám však cizí tele,
do stanu je odvedu.*“

Cikán:

„*Pojďme tedy již do stanu,
co máme činiti.
Špatně zvyká se cikánu
jen hladově žíti.*“

Tančice, se vzdalují.

Přichází polský šlechtic:

„*Dobrý večer přeji pánům!
Jsem od děda a praděda
urozený šlechtic.
Byl jsem ve Lvově,
byl jsem v Krakově,
byl jsem v Kyjevě
a nyní přicházím
k Jasnovelmožnému panu hetmanu.
Uctivě ho zdravím,
štěstí a zdraví mu přeji
na mnohá, mnohá léta.*“

Tančí se svou paní Krakovjak. Za jejich zády napodobí je čeledín. Náhle klopýtnou a šlechtic leží jak dlouhý tak široký na zemi a křičí: „Ah, nechť tě d'as, ničemo! Zabiji tě!“

Jeho paní ho chlácholí a radí mu, aby raději utekl, že přichází kozák.

*„Co mi, hroupá huso, pravíš?
Nechť jich přijde třeba třicet,
všechny šavlí posekám.”*

Tu zaslechne z dálí kozáka zpívat:

*„Leč není nikde lépe,
není nikde milejší,
jako u nás v Ukrajině.”*

— — — — —

Vyskočí a uteče.

Jako zakončení předvádějí komický výjev se strejdou Klymem, kostelníkem, bakalářem a prasetem.

Strejda Klym se rozhodl obětovati prase ve prospěch školy a to proto, že prase již dodělává.

Hetman se srdečně zasmál:

„Toť výborné. Skvělá satyra na občanskou náklonnost ke škole.”

A kostelník*) ještě děkuje:

*Atť vás Bůh za to odmění!
My však prase přisouzené,
atť již mrtvé nebo živé,
s velkým díkem přijímáme.”*

Toto poděkování je vrcholem ironie. Diváci se neudržitelně smáli.

A strejda Klym, obráтив se k divákům, praví:

„Vskutku, pánové, je zač děkovati. Prase není tuctové, — všechna žebra jsou zřetelně viděti. Nežli je nechat zadarmo pojiti, je lépe darovati je kostelníkovi za vyučování svého synka.”

* * *

**) Za oné doby v národních školách vyučovali začátečníky kostelníci. (Pozn. překl.)*

Svíčky v kostelních oknech zhasnou, dveře se uzavrou. Jen pozlacené báně se třptytí a kříž na kostele se leskne.

Betlémské představení se skončilo. Za betlémem seskupují se bursáci, sbormistr udává tón a hetmanovu předsín naplňují zvuky starobylé koledy:

*„U pana Ivana, jeho dvorem — Svatvečer! —
sám Bůh přechází s třemi světiteli,
s třemi světiteli — anděli.
Tu první anděl Boha žádá:
Oj, Bože, naděl panu Ivanu
na poli štěstí — mnoho obilí,
mnoho obilí, bohatou sklizeň!
A druhý anděl Boha žádá:
Oj, Bože, naděl panu Ivanu,
panu Ivanu ve včelíně štěstí,
na tisíc rojů, sta sudů medu,
sta sudů medu, sta pudů vosku!
A třetí anděl Boha žádá:
Oj, Bože, naděl štěstí jeho domu,
at blaze žije, tobě chválu pěje,
slávu vybojuje, pravdě holduje, —
Svatvečer!”*

Hetman kynutím liliavy děkuje za koledu. Tu však koledníci spatřili za jeho zády krásnou pannu. Nevědí kdo je, — asi hetmanova příbuzná; jest tedy nutno i jí blahopřáti.

*„Oj, žala panna
hedvábnou trávu,
oj, ráno — — —”*

žala trávu a ztratila prsten. Žádá žence, aby jej hledali. První prý v odměnu dostane hedvábnou trávu, druhý — zlatý prsten, a třetí — dostane ji samotnou — mladou krásnou pannu.

„To stojí za to, aby hledali,” — žertoval hetman. Motria couvá kreslem stranou, aby ji nebylo viděti. Před hetmanem

se postaví nejmladší bursák, skorem dítě. Hezoučký, kurážný, asi miláček celé bursy. Opravil si límec, odkašlal a recituje:

*, „Zde před vámi student malý,
pravidel společenských znalý,
recitovati já budu.
Nezpůsobím si ostudu,
pilně jsem se připravoval,
abych vám zde recitoval.
Račte nyní poslouchati,
co vám budu povídati:
Dnes je Páně narození,
všichni jsme tím potěšeni,
hodně jsme vás veselili,
odměny si zasloužili.”*

Skončiv, obratně se uklonil. Ihned si získal všeobecné obliby. Hetman vytáhl tobolku a podával mu odměnu. Teta Lidie líbala hošíčka na čelo. „Takový maličký a je dnes mimo domov. Vykonal tak dalekou cestu, aby nám blahopřál, jaké štěstí, že cestou nezmrzl.“

„Nemám domova, Vaše Milosti, jsem sirotkem.“

Teta Lidie vzala hošíčka za ruku a zavedla ho do pokoje, kde byly připraveny dárky a zvala tam současně i ostatní bursáky. Odcházeli, hluboce se uklánějíce hetmanovi.

I dvořané se rozcházejí, dveře se zavírají, předsíň se prázdní. Jen ve svícnech dohořívají voskové svíčky, vrhajíce své poslední paprsky na pozlacené báně kostela v Betlémě. Z jedné svíčky kape vosk na koberec. Vojnarovský se zvedá a zhasíná ji.

„*Finita la comedia,*“ — praví hetman k Motrii.

„Před chvílí jas, lomoz, smích — a nyní světla uhasínají, divadlo je prázdné, zastírá se tmou. Herci leží v kufříčku, aby očekávali příští vánoce: Herodes leží vedle Ráchel, pastýři na třech králech, čert vedle anděla.“

„Jako v životě, Vaše Milosti,“ — odpovídá Motria.

„Jako v životě,” — opakuje hetman. — „A nám se zdá, že náš betlém životní je věčný.”

„Není nic věčné na světě.”

„A sláva?”

Hetman nabízí Motrii rámě. Jdou do pokoje, v němž večeřeli. Zde je již uklizeno. Jen na stole stojí stříbrné podnosy s ovocem a „*kutia*” ve velké stříbrné půlmíse. Zbytky jídel leží v křišťálových talířích na krbu.

To teta Lidie připravila pro duchy. Snad sem přijdou.

„Pro které?” — táže se v duchu hetman. Je jich mnoho, mnoho! Vyplnili by celý dvůr. Jistě dobře, že člověk jich nevidí, dobře, že mezi tímto a oním světem je postavena neprůhledná zed’. Neprůhledná pro naše smrtelné oči —.

Motria pocituje hetmanovy myšlenky. Ale jen pocituje, neboť sama na to nemyslí tak napiatě. Má čisté svědomí, nemůže se na ni žádný duch hněvati.

„Kdo ví, Motrio, zdali někdo někdy pro mne takovou večeři připraví, zdali si vzpomene někdo na duši Ivana Stěpanoviče?”

„Nač se zabývati nyní takovými otázkami, Ivane Stěpanoviči! Není na to kdy. Dnes se narodil Kristus, oslavujme ho tedy.”

„Moje matka je stará, Lidie rovněž není mladá, dítěk mi Bůh nedopřál —. Snad jediný Vojnarovský vzpomene na mne.”

„A národ?”

„Národ, Motrio, toť živel právě tak jako step a moře. Šumí! Jednotlivci mají své starosti a národ opět své. Živý žije, myslí. Pokud žiješ, jsi vážen, neboť jsi větrem, jenž nad stepí vane, snad pro některé jsi i sluncem, v jehož teplých paprscích vše vyrůstá a se rozvíjí. Zemřeš-li, je tak, jako by slunce se schovalo nebo vítr ustál na malou chvilku. Ale počkej jen, vítr opět zavane, slunce opět zítra ukáže se na obzoru. Začne den, začne nová práce a nové starosti. Pro ně zapomenou na tebe, a snad i klíti budou, kdož ví? — Dítěk mi Bůh nedopřál.

Ach, kdybych tak měl syna a to zdárného, pak bych v něm žil dále svým duchem."

„A já nejsem pro vás ničím?”

Hetman pozvedl na Motriu své krásné oči.

„Jsi pro mne vším, Motrio! Jsi mojí nadějí, mým sluncem,” — a vzal ji za ruku.

Motria neodporoval. Je tomu ráda, že je pro něho vším. Ráda spojí svůj osud s jeho, bude ho podporovati, pracovati s ním, aby národ na něj nezapomněl. Toho může býti jist.

„Snad jsi to řekla v šťastnou chvíli a vše se uskuteční, vždyť je dnes svatvečer. Netoužím po ničem větším. Mám tě rád a v tobě je mé vše, co jsem prožil krásného, vše, čím je hrda naše zem, vše dobré, co se tají v ukrajinské povaze.”

„V tobě mám ráda majestát naší minulosti a budoucí naši hrdost, kterou ty vzkřísíš.”

„Motrio, slunéčko moje!”

„Můj vládče —!”

A dvěma bytostem zdá se tentýž sen.

* * *

„Po roce, na příští vánoce, dá-li Bůh, staneš se mou chotí. Ustrojím tě tak, jak se ještě nikdo a nikdy nestrojil. Zasypu tě perlami, ozářím —.”

„Svou slávou, Ivane.”

„Té nepotřebuješ. Sama budeš slavnou. Vždyť nebylo dosud tak krásné hetmanky, tak moudré a tak velkomyslné. Na vánoce sejdou se mojí důstojníci na důstojnickou radu a ty je budeš hostiti sladkým vínem a ještě sladšími slovy ze tvých úst. A nebude již generálních důstojníků, jež by svému starému hetmanu záviděli bohatství, nebo Svatého Ondřeje,*) ani žezla, nic, — kromě jeho choti, která je nade vše krásnější.

„Hle, jakého štěstí se od Boha dočkal na stará kolena.” A nastane opět den, kdy já, dívaje se na tvou nádheru, spokojen tvou moudrostí a snaživostí, rozradostním se celým svým srdcem a řeknu: *Dnes, ó vládče, žechnáš otroku svému k opuštění tohoto života.*”

*) Řád. Pozn. překl.

Sevřel ji ve své náručí a ona očima plnýma nesmírné víry dívala se do jeho temných zraků. Tonula v nich.

„To vše se jednou stane, ale nyní musím do kostela. Před schodištěm již na mne čekají koně. S Bohem!“

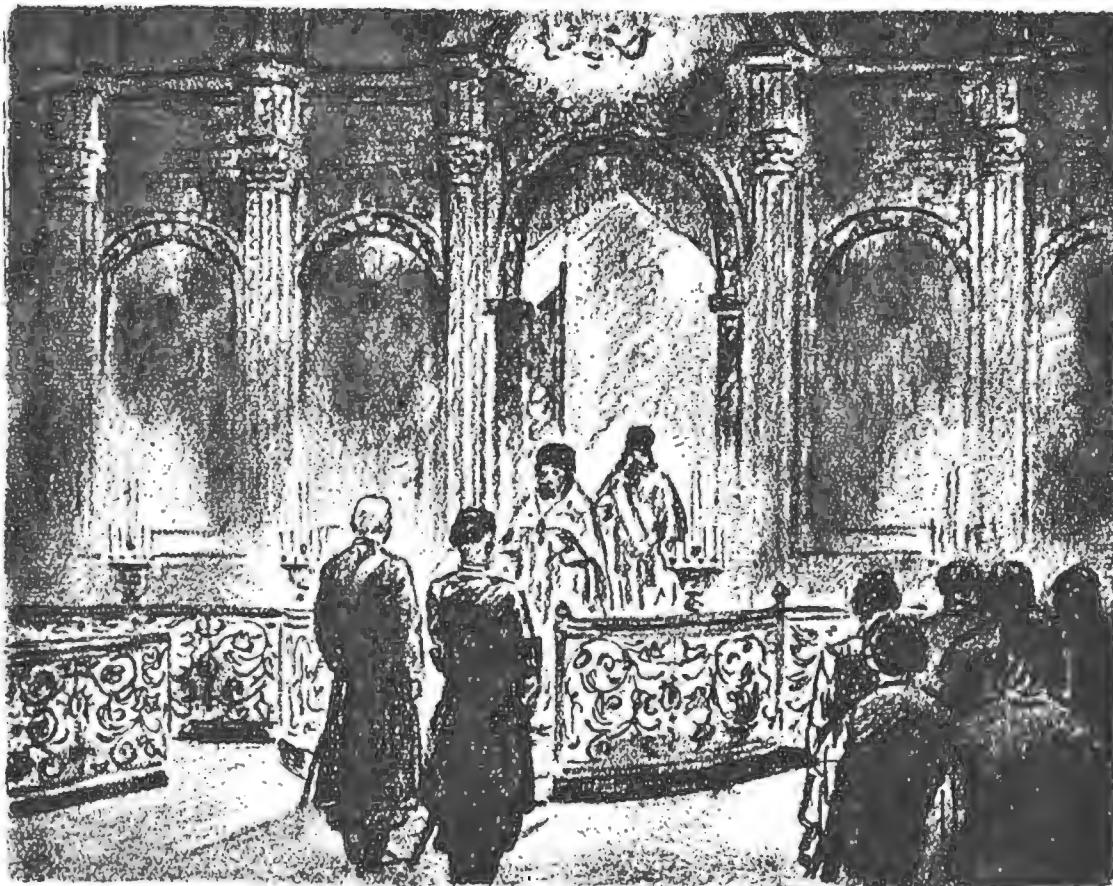
Motria si přálajeti s ním, ale hetman nesouhlasil. Předně je po nemoci, a za druhé, aby se nedráždili lidé.

„Ani na ně nemyslím, jsi-li mým.“

„I pro mne jsou lidé jako *páté kolo u vozu*.*) Ale jsem hetmanem a proto musím na vše dáti pozor, ne snad pro svou osobnost, ale pro ono žezlo, na němž se každý očima pase. Každému jinému je dovoleno vše, čeho jen může dobýti a svou silou zastati, hetmanovi však ne. Nu, bud' zdráva. Na shledanou — zítra.“

*) Lid. pořekadlo, značí: to je mi lhostejno. (Pozn. překl.)

J A K V Š E S K O N Č č ?

Odejel.

Teta Lidie a Vojnarovský rovněž. Ba i ze služebnictva málo kdo zůstal; dvůr byl opuštěný.

Motria zůstala sama se svými myšlenkami. Pudila je od sebe, ale neposlouchaly — nechtěly se vzdáliti. Dotěravé myšlenky! A zvláště jedna: Jak to skončí? Tato neustále poletovala nad Motrií jako drzý komár za letní noci. Odženeš jej od levého ucha a on opět bzučí u pravého: „Spíš neb ne?”

Motria přehlížela obrazy na stěnách — portréty neznámých lidí. Zdálo se, jako by se rovněž připravily k svátkům: jsou

zbaveny prachu, jejich rámy otřeny. Jsou hrdí. Muži s čupřinami*) a zbraní, ženy v helmičkách a s modlitbami v rukou. Jedna drží větvičku akátu. Snad se právě ptala: „Miluje, nemiluje?” trhajíc lístky. Náhle však se zarazila, bojíc se do věděti se pravdy. „Má utrhnouti nebo přestati?”

Tak ji znázornil mistr.

Staré portréty, čítají snad na sta let, ale otázka věčně nová: „Miluje, nemiluje?”

A — „jak to vše skončí?”

Všichni tito páni měli snad rovněž velká přání. Je-li to muž, nemá-li velkých přání? Dle drahých pásů, pláštů soboly podšítných a brilantových knoflíčků je vidět, že nebyli ubozí. Snad měli jedno velké přání — slávu. Snad za ním uháněli, jako dítě uhání za krásným motýlem, vztahuje svou ručku ke hvězdě, od matky žádá nebeskou duhu. Nebylo snad jen jedné bezesné noci, kdy přemýšleli o tom, kterak se oné rozmarné slávy zmocní —, a hle, nyní zbylo tolik slávy, že jejich obrazy okrašlují hetmanovy stěny. Motria ani neví, kdo jsou.

Snad se jejich kosti v hrobech rozsypaly, snad nepřítel jejich popel v stepi po větru rozvál, po sobolích pláštích ani památka a brilantové knoflíčky asi v Amsterodamu z ruky do ruky putují, a celá pozůstalost jen tato barva, jež malíř na plátno hodil.

Jak vše skončí?

Kdo seděl v těchto starobylých křeslech, tmavozelenou koží potažených? Snad hrozný vojvoda, jenž byl postrachem svých poddaných, potomek knížecího rodu, kozácký plukovník, či prostě mladý dědic, který teprve statek zdědil a těžce se rmoutil, jak má zde dlouhé zimní večery tráviti? Pokojú je tak mnoho a on tak sám. Ona, s kterou by rád byl seděl, vzala si jiného, nečekala naň —.

„Jak se vše skončí?”

Teta Lidie postavila vedle krbu křišťálové talíře se zbytky

*) Ukrajin. kozáci měli hlavy vyholené a ponechávali si jen čupřinu.

jídel pro duchy. Krb — toť rodinné teplo. Po něm i po duchách Motria touží. Dívá se upřeně do ohně, snad spatří jednoho z nich.

Suchá polena plápolají, přehořelá doutnají ve spodu. Duchů však není vidět. Snad skutečně je mezi námi a nimi jakási zed', neprůhledná pro naše smrtelné oko. Snad tito duchové obklopili Motriu a diví se jí, že nevidí svou budoucnost. Pro ně je to věc jednoduchá. Řekněte, duchové dobrí, jemu a jí naklonění, jak to vše skončí —?

Jak to vše skončí?

Aby zapomněla na tuto otázku, vzpomíná si Motria na události ze svého dětství, na ledaco, jen co by nebylo spjato ani s dnešním večerem, ani s nynějším jejím pobytom v hetmanově paláci v Bachmači, — na něco dávného, cizího, směšného. — A vzpomněla si na otcova džuru. Byl to hezký hoch. Tu jednoho dne mu oholili hlavu. Bože, jak byl směšný! Dokonce i matka se smála. A na tuto oholenou hlavu napsali mu jehlou dopis — vytetovali. Když vlasy opět narostly, poslal ho otec kamsi. Bylo to asi něco velmi důležitého, něco velmi tajného, že užili tohoto způsobu. Džurova hlava dopisem! Na co vše přijdou lidé, jedná-li se o peníze, čest neb slávu!

Hetman píše opět šifrované dopisy. Jen on a Orlík dovedou tyto dopisy napsati a přečísti. Orlík má dešifrovací klíč. Takto si dopisuje také s kněžnou Dólskou.

„Jak to vše skončí?“

„Ne, této otázce neujdeš. Vždyť je to záležitost tvé budoucnosti, tvého života, — proto se tomu nediv. —. Bylo by nejlépe usnouti.“

Ale i sen prchá před Motriou.

Zdálo se, že po hetmanově návštěvě na Kovalivce se uklidnila a přeměnila. Viděla před sebou cíl života — a nyní, kdy tento cíl již snad není daleký, zmocňuje se jí strach. A zase

tluče jí srdce zrychleně a myšlenky neklidně poletují jako ptáci před bouří. Proč to?

Kéž by mohla usnouti, ach, usnouti a probuditi se, až bude den, až dojde k jasnemu určitému vyjádření. Ne-li, bylo by lépe již se nevzbuditi.

S velkou námahou zavírá oči. Portréty oživují, scházejí ze svých rámů, přibližují se k ní, stále blíže a blíže, hrozně na ni pohlížejí: „Kdo jsi? Proč jsi sem zabloudila? Jsi hrda na svou krásu a bohatství? Myslíš, že bylo málo jiných právě tak krásných a bohatých? Tobě se zachtělo pocty, že ano? Žezlo tě oslepilo —. Vari! Vari odtud!”

Motria otvírá oči. Portréty jsou opět na svém místě, visí na stěnách. Muži s čupřinami ve zbrani, ženy v helmičkách a s modlitbami a akátovou větvičkou: „Miluje, nemiluje?”

Usnouti, ach, usnouti — a ve spánku na tuto rozčilující otázku zapomenouti.

Hlava klesá na stůl. Ve skráních to tluc, jako by někdo klepal na dveře —. „Dále!” Přicházejí duchové. „Motria?” — Kdo je to Motria? Dcera Ljubov Fedorivny, která štve proti hetmanovi, a Vasyla Leontijeviče, jenž neumí toto štvání zameziti. A ty chceš k nám —? Žežulčí vejce!

Motria hněvivě otevírá oči —. Nikoho zde není. Jen oheň v krbu plápolá, krvavě zlatá záplava ozařuje pokoj. Ticho. Vítr nešumí venku, nepohrává si s větvičkami stromů, jen kdesi daleko, daleko jako na onom světě, zvučí koleda —. Pst! Rolničky —. Cin — cin — cin —. Zdá se jí to, nebo je to skutečnost?

Motria naslouchá. Ne, přece zvoní. Snad se to vraci s kostela: hetman, teta Lidie, Vojnarovský a všichni. Hetman se bude tázati, proč Motria dosud nespí, proč je zarmoucena, rozčilena.

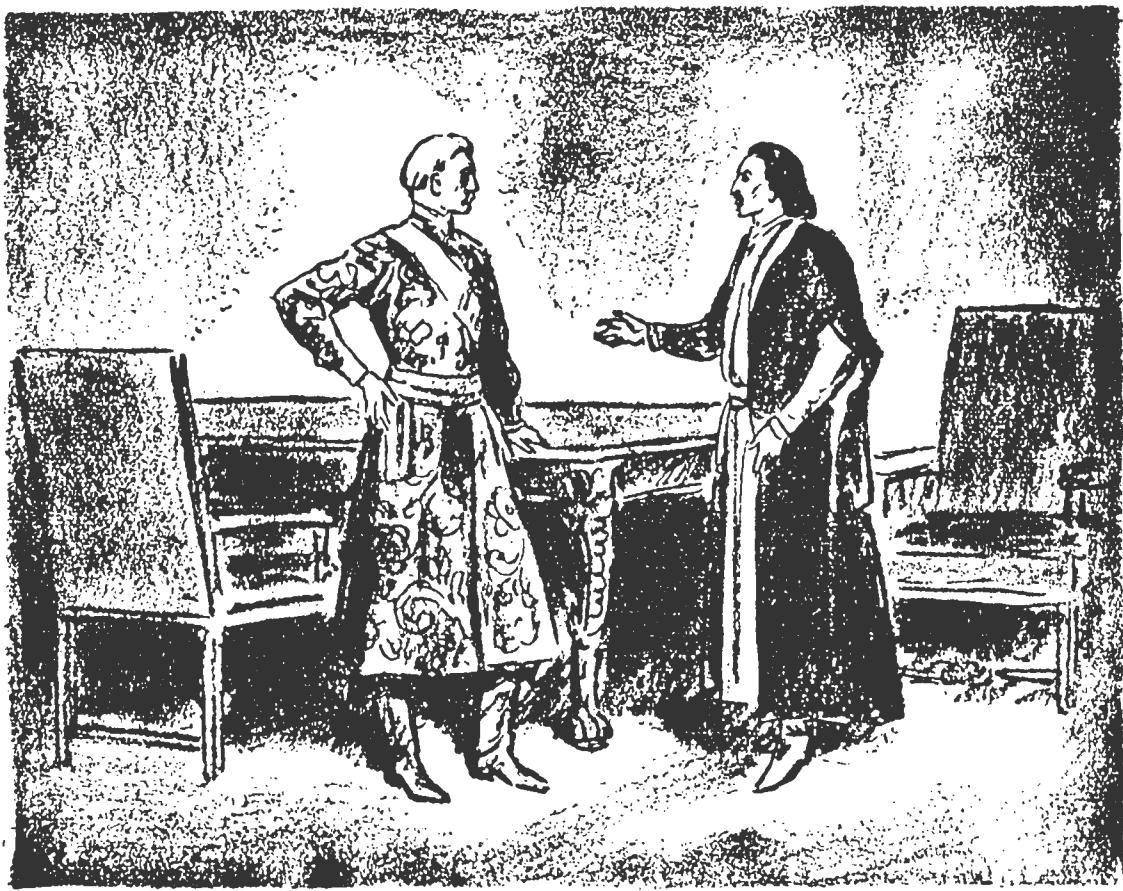
Co mu odpoví?

Je lépe se nesetkatí.

A Motria spěchá ke svým pokojům.

Ach usnouti, usnouti!

V E S E L É V Á N O C E.

Podle starého zvyku byla na vánoce, velikonoce a 1. října na Mariánské oslavy uspořádána u hetmana důstojnická rada.

Přijízděli generální důstojníci, kdekdo z plukovníků, kteří nebydleli příliš daleko, a někteří vynikající a zasloužilí plukovní důstojníci. Rovněž velitelé serďuckých, kompanijských a dobrovolnických pluků přicházeli blahopřáti svému *regimentárovi** k svátkům a ujistiti ho věrnosti a poslušnosti. Při této příležitosti odbývala se vždy schůze, rozsáhlejší než generální rada.

Meze činnosti důstojnické rady nebyly pevně vymezeny,

*) Ukrainianští hetmani jako hlavy státu byli zároveň i vrchními vůdcí branné moci Ukrajiny.

nebyl stanoven poměr rady k hetmanovi a hetmana opět k ní, protože v oné době nebylo na Ukrajině trvalé, zákonem zajištěné konstituce. Státní stroj se stále měnil, vztah Ukrajiny k Polsku a Moskvě se stále viklal, takže bylo nutno počítati se změnami, a proto místo stálých a trvalých forem museli se spokojiti s provisoriem. Hetmani Chmelnický, Vyhovský, Dorošenko, Nemýrič a Tukalský objímali svými velkými znalostmi celý komplex ukrajinských státních záležitostí, ale nepodařilo se jim postaviti ukrajinský státní řád na pevný, státoprávní základ.

Jedněm tomu zabránila neúprosná smrt, vyrvavší je příliš záhy z tohoto života a započatého díla, mnozí nemohli uskutečnit svých velkých plánů, protože nebyli pochopeni rozbouřeným národním živlem.

Hetman Ivan Mazepa blížil se k tomuto cíli velmi pozorně a chytře. „Národ, toť živel, — šumí —,” pravil sám k sobě. „Uspokojiti ho, znamená odvážiti se na malém člunku do rozbořeného moře.” Utvořiti takovou říši, jakou chtěl, aby se Ukrajina stala, nebylo možno. Zeměpisná poloha Ukrajiny byla taková, že bylo nezbytno prodírat se mezi Moskvou, Polskem a Tureckem, jako na lodi dněperskými prahy. Ukrayinci nestrpí poddanství; roztríděni na pány a chlopy, chtějí, aby národ rozhodoval v státních záležitostech —, a to není možno, neboť podobný státní řád v sousedních říších neexistuje a tyto k tomu nesvolí, vidouce v tom velké nebezpečí pro sebe.

Proti polskému šlechtictví a moskevskému bojarství podle hetmanova mínění je nutno postaviti státotvorný element, vzdělaný, politicky uvědomělý, který by se svého státu zastal a jej ubránil. Bude-li samostatnost a nedotknutelnost zajištěna, je možno ujati se vnitřních reforem, aby národ byl uspokojen.

A hetman horlivě pečoval o to, aby pomocí domácích škol a posíláním mládeže na studia do zahraničí byl připraven velký kádr ukrajinské inteligence; štědře obdarovával kláštery a kostely, aby si naklonil kněžstvo a věřící občany; důstojníkům přiděloval statky, zvětšoval jejich autoritu, aby nezáviděli

vysoké postavení polské šlechty a moskevských bojarů, a ne-táhli do Moskvy a Polska, nýbrž drželi se v Ukrajině. Proto i zavedl hodnost *bunčukových továryšů*, aby onen státotvorný element upevnil a co nejvíce rozšířil.

Důstojnická rada byla jakýmsi senátem těchto vyšších občanských kruhů. Hetman si jí vážil a počítal s jejím hlasem. V této radě musili mu říkat pravdu do očí, aby mezi vládcem a vedoucími kruhy byl nezbytný souhlas.

Nyní si přál oddáliti onu radu asi do Nového roku, neboť politická konjunktura se měnila a každý den mohl přinésti něco důležitého a překvapujícího.

Válka Karla XII. s Petrem zdála se spěti k rozhodnému bodu a na to právě Mazepa čekal.

To byl jeden důvod a druhý: Mazepa si skutečně přál, aby si mohl po dobu svátků odpočinouti, neboť cítil se přepracován a unaven a nebyl již ve věku, kdy je ještě možno strunu přetahovati.

A konečně měl ještě jeden důvod, pro nějž si nepřál důstojnického sjezdu v Bachmači, a ten nebylo těžko uhodnouti: Motria.

Na schůzích rady dochází často k hádkám a bouřlivým scénám vznětlivých temperamentů tehdejších politiků, jimiž nechtěl Motriu rozčilovati v době jejího zotavování se po těžké nemoci, rovněž si nepřál, aby se dověděli o její přítomnosti ve dvoře. Kdo však může zajistiti, že Kočubej, vyštvaný svou ženou nepředstoupí před radu s obžalobou proti hetmanovi? Není nikdy možno Kočubejovi důvěrovati, neboť podléhá přespříliš ženinu vlivu. Je to zastaralá nemoc, ze které se snad nikdy nezotaví.

To byly důvody, proč si hetman nepřál důstojnického sjezdu na tyto vánoce. Sdělil to všem generálním důstojníkům, aby to oznámili ostatním, protože by to nebylo vhodné pro veřejné ohlášení. Hetman znal své lidi a proto se vyhýbal všemu, co by je mohlo uraziti. Ještě by řekli, že se hetman vyhýbá starému zvyku pohostiti u sebe důstojníky na vánoce.

Leč nestalo se, jak si Mazepa přál. Důstojníci se obávali, aby se hetman neurazil, že mu nepřijeli blahopřáti k svátkům, nedůvěrovali si vzájemně a hledali za tím jakousi intriku. Je-li to možné, aby Mazepu nenavštívili o svátcích?

První přijel Orlík, a to dosti časně.

Hetman ho pozval ihned k sobě.

„Nuže, jak se daří tvé manželce a dítkám? A co můj kmotřenec, zdali už vyrostl?“

„Díky, Vaše Milosti, za Vaši lásku. S božím požehnáním jsme zdrávi. Vzkazují svou hlubokou poklonu svému dobrodinci a malý Hrycko líbá ruce svého *křestního otce*.“*)

Křestní otec —. A hetman vzpomněl na svou křestní dceru*) — Motriu. Kéž by byl kdysi věděl, jak vše dopadne, nebyl by jel na křtiny.

„A co je v Batúryňě nového? Mluv, nic nezatajuj,“ — tázal se hetman. — „Vím, že v residenčním městě to vře jako v kotli. Na každém vladařském dvoře jsou intriky, navykl jsem jim již od mládí, ale u nás to nejsou intriky, nýbrž svérázné pletichy a úskoky. Nevím, co si oni lidé přejí. Snad to ani sami nevědí. Pečuji o ně, cpu do nich jako do děravého pytle, avšak nikdy je neuspokojím. A co je nejhorší, čeho nejvíce nenávidím, je udavačství. Zdálo by se, že to rytířský národ, vědomý rytířských zvyků. Ba ne! Nepostaví se otevřeně k boji a jen kouše, jako pes — ze zadu. Nikdo nepřijde ke svému hetmanovi, každý leze s udáním do Moskvy —. Mluv!“

A Orlík počal vyprávěti o batúrynských nemilých novotách: pletichy, závist, nářky.

Hetman zkoumavě pohlížel na svého důvěrníka.

„Pravíš, že naříkají na mne, že se držím cara?“

„Naříkají, Vaše Milosti.“

„Kdo?“

Orlík byl na rozpacích. Hetman sečkal chvíli a pak řekl: „Sprošťuji tě odpovědi, aby sis nemyslil, že tě nutím k udání

*) Křestní otec — kmotr; křestní dcera — kmotřenka. (Pozn. překl.)

na své přátele. Beztak to není těžké uhádnouti. Avšak zapamatuji si, Filipe, že kdybych se rozhodl tomuto přání vyhověti a rozešel se s Petrem, budou oni první, jež začnou na mě naříkat. Proto tedy ať si říkají co jim je libo a já opět jednám dle svého smýšlení. Starší z nich již svou moudrost přežili, mladší k ní ještě nedospěli, nezbývá mi tedy, než spoléhati jen na vlastní rozum. A na tento nemám dosud důvodů naříkat.”

„Rozum Vaší Milosti stojí výše než nás všech dohromady.”

„Jsi pochlebníkem, Filipe, ale nepotřebuji sladkých slov, nýbrž pravdy, třebas i hořké. Myslíš snad, že mě dojal tvůj „*Arcides Rossijský*” nebo „*Hippomenes Sarmacký*?*) Směj se tomu. Nečetl jsem málo panegyriků. Zpozoroval jsem v tobě nevšední rozum, zalíbil jsi se mi jako pilný tajemník kyjevské mitropolitské kanceláře a proto jsem tě vzal do svých služeb. Doufám, že nemáš důvodů, abys na mne za to naříkal.”

„Velebím onen den a onu chvíli, kdy jste mne zavolal do služeb Vaší Milosti a povznesl do postavení, o němž jsem si neodvažoval ani sníti.”

„Tedy vidíš. A nyní za to vše potřebuji od tebe jen jedno: pravdu. Nesmíš ničeho přede mnou zatajovati, neboť od koho mám tuto pravdu se dověděti, ne-li od svého generálního tajemníka, jehož považuji za svého syna?”

Orlík se pozvedl se svého křesla a hluboce se uklonil.

„Posad' se! Nebo ne. Půjdeme raději do jídelny a posnídáme.”

Při snídani hetman pokračoval: „Věrného a moudrého generálního tajemníka měl nebožtík *bařka* Bohdan Chmelnický a to mu velmi prospívalo. Přeji si, aby totéž říkali jednou o Mazepovi.”

„Vynasnažím se, Vaše Milosti.”

„Nejvážnější věcí jest — s ničím se netajiti. Býti upřímným a pravdomluvným.”

*) Orlíkovy spisy — panegyriky. (Pozn. překl.)

„Takovým jsem.“

„Ne vždy. Hle, i nyní tuším, že se přede mnou s něčím tajíš?“

Orlík se zarděl jako dívka. „Nu vidíš, Filipe? Jsi ještě mlád. Jak jsi stár? Asi jako car?“

„Ano, Vaše Milosti: jsem narozen v roce 1672.“

„Mohl bys mi být skoro vnukem. Jsi mlád a nedovedeš klamati. Zardíváš se. Říkám ti, že mne nyní klameš, nebo cosi přede mnou tajíš, a to ani ono není hezké. Jedno jako druhé může uškoditi nejen mně, ale i veřejným zájmům.“

„Nehodí se to říci, Vaše Milosti. Dokonce ani nesluší. Obávám se, že Vaši Milost urazím.“

„Mluv a neostýchej se. Neslýchal jsem málo o sobě.“

„Říkají — —,“ Orlík vázl v řeči.

„Co říkají, mluv!“ — nutil ho hetman.

„Říkají, že prý —, že prý, Vaše Milosti, unesl jste Motriu Vasylivnu.“

„Co-o?“ — houkl hetman. Orlík ztrnul.

„Co? Opakuj, ani svým uším nevěřím.“

„Říkají,“ pravil chvějícím se hlasem generální tajemník, — „že prý Vaše Milost unesla Motriu Vasylivnu rodičům.“

„Ha-ha-ha! Ha-ha-ha! Já? Motriu Vasylivnu? Že jsem unesl? Ha-ha-ha!“

Orlík polekanč se zadíval na hetmana.

„Hetman prý unesl generálnímu soudci dceru. Tohle je novinka! Ale podobnou novinku nedoufal jsem slyšeti. Hezké náte novinky v Batúryňe. Odjedeš-li jen na týden z Batúryna, vymyslí si o tobě tolik, že bys toho ani za rok nevymyslil. Co jen vše nemluví o Mazepovi: Mazepa je prý Polák, Mazepa je katolík, Mazepa zrazuje cara —, a nyní k tomu ještě — Mazepa loupežník. Na stará kolena unáší důstojníkům dcery, a to ne ledajaké, ale Motriu Kočubejovnu. Ha-ha-ha!“

Orlík byl na rozpacích. Měl strach, že rozhněval hetmana.

„Proto jsem nechtěl opakovati podobné hlouposti.“

„Jen si rozvaž, — vždyť Kočubejovou dceru znás — a řekni, zdali je z těch, jež by se daly násilím unésti?”

Orlík zavrtěl záporně hlavou. „Ne, to je pannočka pevné povahy a temperamentní. A mimo to Kočubejův dvůr není tak bezbranný, aby jej bylo možno tak snadno přepadnouti a unésti dceru.”

„Nu vidíš tedy, jak zlé jsou lidské jazyky. Však je zkrotím, zkrotím, ačkoliv nemám povahy mstivé, nýbrž měkké.”

Hetman rozčilen vyskočil z křesla a jal se přecházeti od jedněch dveří ke druhým. Netajil se sice před Orlíkem nikdy se svým rozčilením, ale přes to ho Orlík ještě neviděl tak polhníváným jako nyní.

Co počíti? Kéž by někdo přijel a přerušil tento nemilý rozhovor. Bohužel není ani naděje, jest příliš časně. Orlík se pozvedl a chtěl se poroučeti. Ale hetman ho zadržel.

„Počkej. Chci s tebou promluviti o tomto pro mne velmi důležitým tématu. Přijmi místo.”

Orlík se posadil. Hetman se poněkud uklidnil. Přiblížil se k oknu a prsty bubnoval na okenní tabuli. Náhle se obrátil k Orlíkovi a pravil: „Řekni upřímně, odkud tyto pletichy vycházejí?”

Orlíkovi přebíhalo mravenčení po zádech. Jmenovati dotyčné osoby hetmanovi, znamenalo, vydati je jeho hněvu a snad i soudu. Začal proto vyhýbavě: „Vaše Milosti, bud'te přesvědčen, že by se nikdo neodvážil pronéstti přede mnou takovou pomluvu na mého vládce a dobrodince, protože o mé věrnosti není pochyb. Slyšel jsem to pouze náhodou z třetích a snad i desátých úst, a ještě ženských.”

„Od žen? Řekni správněji — od své manželky. Věřím jí a nebudem ji tudíž volati za svědku. Ale bylo by velmi zajímavovo zjistiti původce oněch pletich.”

„*Fecit, qui prodest, Vaše Milosti!*”

„Samozřejmě. Tedy Ljubov Fedorivna?”

Orlík neodporoval.

„*Qui tacet, consentire videtur,*” — řekl hetman a opět se obrátil k oknu.

Orlík seděl jako na rozžhaveném uhlí. Proč se zamíchal do této záležitosti? Proč jen není s to zatajiti něco před hetmanem? Je velmi podivno, kterak tento člověk pokaždě se dovtípí, když se před ním něco tají. Tyto pronikavé oči čtou z duše jako z dopisu.

Náhle se hetman obrátil a mířil rychlými kroky k Orlíkovi. Tento vyskočil se svého křesla a stál jako z kovu ulit.

„Musím ti něco říci, dej však pozor, aby to zůstalo mezi námi. Prozatím —. Neboť naši lidé se vyznají v tajemství právě tak, jako v čínském písmě.“

„Rmoutí mě, že mi Vaše Milost nedůvěruje, když se celou svou bystrostí vynasnažuji sloužiti věrně svému vládci a dobrodinci.“

„Kdybych ti nedůvěroval, nebyl bych tě udělal svým generálním tajemníkem. Tedy věz: Neunesl jsem Motri Kočubojovny, ale ona sama se utekla ke mně jako svatá Barbora, jež prchala před svými krutými rodiči.“

„Motria Vasylivna, že utekla k Vaší Milosti?“

„Zachraňujíc se před násilím své matky. U koho měla hledati útulku a záštity, ne-li u hetmana? K moskevskému vojvodovi nechtěla, neboť ho neuznává, a do kláštera rovněž ne, neboť právě tam chtěla ji Ljubov Fedorivna uvězniti. Zbýval jí tedy pouze hetmanův dvůr. Je to jediné místo, kam prozatím nesáhá ruka Vasyla Leontijeviče, nebo — lépe řečeno — hrabivé prsty Ljubov Fedorivny. Proto tedy, po všelijakých příhodách, dostala se ke mně.“

„Do Bachmače?“

„Inu, kam jinam. A zde se i nyní zdržuje.“

Orlíkovi bylo podivno, když slyšel tuto zprávu z hetmanových úst. Bylo mu známo ukrutné zacházení Ljubov Fedorivny se svou vlastní dcerou, avšak nedomníval se, že by k něčemu podobnému došlo. Co bude dále? — uvažoval Orlík. Kočubojovi nebudou zticha. A pak — nesluší se na hetmana držeti u sebe pannu tak vznešeného rodu, když s ním není oddána, a vzít si ji není rovněž snadné, neboť jest jeho kmotřenkou. Jak to skončí?

„Generální tajemník se zarmoutil?” — počal hetman. „Nemáš proč. Mazepa si poradí. Nebylo by zde žádných obtíží, kdyby nebožtík Gedeon Četvertinský nebyl uznal moskevskou svrchnost nad naší církví. Jeho předchůdce, kyjevský mitropolita Methodi Fylymenovič, třeba byl Moskvy velmi poslušen, vzplanul přece hněvem, když se dověděl, že Moskalé, zabravše bilhorodské biskupství, míří i na kyjevské. Tehdy v rozčilení křičel na vojvodu Šeremitieva: „Přijde-li k nám moskalský mitropolita, uzavřeme se do klášterů, a jen vytáhnou-li nás násilím, dovolíme mu usaditi se v Kyjevě. Raději smrt přijmeme, nežli mitropolitu z Moskvy!” On, jakož i nezapomenutelný nebožtík Josef Neljubovič Tukalský, držel se svatého písma, které praví: „Nepříteli svému víry nikdy nevydej!” A bránil naši ukrajinskou církev. A kníže Četvertinský zaprodal ji Moskalům, ačkoliv celé kněžstvo se tomu protivilo. Ani národ, ani hetman Samojlovič nezastali se naší svatyně a nyní upí naše církev v porobě. Kyjevský mitropolita má spoutané ruce; neučiní ani kroku, aby se nezeptal o svolení M.-skvy. Leč já si nepřeji, aby v mé záležitosti se obrátili na Moskvu. Mně je i tak moskevské jařmo příliš těžké —.”

Hetman se na chvíli odmlčel. Orlík čekal zvědavě, kam asi míří.

„Proto tě tedy nyní žádám, abys odjel do Kyjeva a tam v Mitropoli důvěrně se dozvěděl, jak se zachovají k mému sňatku s Motriou Kočubejovnou, jež je mou kmotřenkou. Byl jsi zaměstnán jako tajemník v Kyjevské mitropolitské kancléři, víš tedy, jak to tam chodí, a proto tě nepotřebuji poучovati, kterak máš onu diskretní záležitost vyřídit, aby *vlk byl nasycen a koza zůstala živa.**”

Orlík chvíli mlčel, pak odvětil: „Jsem velice hrd, že Vaše Milost svěruje mně, mladému a nezkušenému, tak choulostivou záležitost, a vynasnažím se co nejlépe tento čestný úkol splniti. Myslím, že nejsou zde obtíže pouze církevního rázu, ale největší překážka vězí v naší vnitřní politice.”

*) Nár. průpovídka, znamená: úplný úspěch bez jakékoli ztráty.
(Pozn. překl.)

„Co tím vlastně míníš?”

„To, Vaše Milosti, že nyní Ljubov Fedorivna a její strana budou mít trumf ve svých rukou. —”

„Trumf? Který pak?”

„Budou i napříště štváti proti Vaší Milosti a bouřiti národ. Řeknou, že hetman prý neváží si pravoslavné víry a zneuctívá její svaté zákony.”

„Totiž, že hetman je katolík, není-liž pravda?”

„Snad i toto budou vyprávěti, neboť Ljubov Fedorivna není vybíravá ve slovech a národ klepům věří. Beztoho nenávidí šlechty bez rozdílu, cizí nebo katolickou, ale tu obzvláště. Pro národ jest katolík červenou plachtou a touto plachtou nezapomene se Ljubov Fedorivna oháněti před očima.”

„To vím a soudím, že musím se s Kočubeji vypořádati. Nejsem člověkem mstivým, jen si připomeň, jak lidsky jsem nakládal se všemi, kdo podávali na mne udání carovi. Jiný na mé místě by zajisté udělal opak. Není to snad dobře, neboť dodává to lidem chuti k novým udáním. Avšak Kočubejovi mi počínají otravovati život. A já právě nyní potřebuji klidu a musím míti volné ruce. Leč o tom si pohovoříme jindy. A nyní tě žádám ještě jednou, abys po svátcích, zdánlivě za úředními záležitostmi, jel do Kyjeva a tam v konsistoři se dověděl, zdali budou chtít rozhodnouti samostatně o mému sňatku s Motrií Vasylivnou, nebo odešlou-li to ke schválení do Moskvy.”

„Vše učiním, Vaše Milosti,” — odpověděl Orlík, ukláněje se.

„A nyní budeš tak laskav a pomůžeš mi společně s Vojnarovským pohostiti pány důstojníky, neboť, jak vidím, začínají již přijížděti. Hle, Lomykovský již je zde.”

Před hetmanovým palácem zastavovaly sáně. Z nich vystupovali generální důstojníci se svými džury a sluhy, a hetmanovo služebnictvo otevíralo před nimi široké dveře, pomáhalo jím odložiti kožichy, setřáslo sníh s bot a prosilo, aby ráčili vstoupiti do komnaty. Tam jim vyšel hetman vstříc a děkovál za pozdrav a blahopřání.

Na lících důstojníků bylo možno pozorovat nejen obvyklou sváteční náladu a všem přirozenou starost o osud Ukrajiny, ale současně něco utajovaného, co se týkalo samého hetmana.

Mazepa, skutečný znalec lidí, chápal, že klep o únosu Motrie jest jím již znám, avšak tvářil se, jako by o ničem nevěděl. Jako obvykle byl velmi pozorný ke svým hostům, zdvořilý a pohostinný.

Věděl, že je to nejlepší způsob, aby Jejich Milosti generální důstojníci odjeli od něho v dobré náladě a zachovali ho v dobré paměti.

„Pročpak zde není též náš pan generální soudce?” — zmínil se Lomykovský.

A hetman odpověděl:

„Generální soudce, Vasyl Leontijevič byl u mne před několika dny se svátečním blahopřáním a zde onemocněl, takže musel zůstat celý den na lůžku. Bylo by příliš, aby se nyní měl zase namáhati. Není již na to dosti mlád.”

„Avšak důstojnická rada není bez generálního soudce možna,” — podotkl kdosi.

„Tentokrát se nebude důstojnická rada konati,” — odvětil Orlík. — „Za prvé se necítí Jeho Milost, náš ctihodný hostitel zcela zdráv a za druhé — nepřijelo nás mnoho.”

„Rozletěla se zpráva, že prý Jeho Jasnovelmožnost si ne-přeje tentokrát sjezdu, a přijeli-li jsme přece, učinili jsme tak jen proto, že jsme nevěděli, máme-li oné zprávě věřiti či ne. Mnoho výmyslů pouštějí lidé do světa, jen aby vodu kalili.”

„Správně jste to řekl,” — děl hetman, — „aby kalili vodu. Kdo přijel, tomu srdečně děkuji, kdo ne, — nenese žádné viny, neboť uvěřil zprávě. Máme hosty rád a zvláště na vánoce.”

„A my jsme šťastni, že vidíme svého pana hetmana v dobrém zdraví a přejeme mu z upřímného srdce toho zdraví na mnoho a mnoho let.”

„Jsou nyní časy, kdy pro nás není ničeho jiného třeba než zdraví a síly našeho Milostivého vladaře.”

„Je pravda, jsou těžké časy a bez velké moudrosti Vaší Milosti a bez Vaší dlouholeté zkušenosti cítili bychom se jako sirotci bez otce.“

Každý se cítil zavázán, aby dodal nějaké pěkné, pochlebné slovo k tomuto věnci vyznání, jímž důstojníci zdobili hlavu svého hetmana.

„Srdečně děkuji Vaším Milostem,“ — odpověděl tento, — „že si vážíte mne, zestárlého a nedovedného, a lituji velmi, že nemohu a snad i neumím náležitě se vám odvděčiti. Občas si myslím, zdali by nebylo lépe, abych toto žezlo,“ — a ukázal na žezlo, které leželo na stole, — „toto žezlo odevzdal do rukou mladších a snad i důstojnějších. Nové koště lépe mete, a není u nás málo toho, co nutno vymésti.“

Důstojníci do jednoho odporovali. Tvrdili, že o tom ani nechtějí slyšeti, že je to dokonce uráží. Nejsou to oni, kteří by byli s hetmanem nespokojeni, ale patrně hetman že není spokojen s nimi.

„Ještě se nenařodil onen, který by všechny uspokojil,“ — odvětil Mazepa. — „Já to vím a rovněž i vy to víte, pánové. Avšak mému sluchu dochází mnoho takových zpráv, podle kterých se mohu domnívat, že je se mnou velmi mnoho nespokojených, to není dobré. Nyní je Ukrajině zapotřebí takového hetmana, s nímž by byli všichni spokojeni a jehož by všichni poslouchali, když by se na ně obrátil v nějaké mimořádné záležitosti.“

Zde se hetman zarazil. Důstojníci čekali, zdali řekne ještě více. Však k jejich lítosti zůstalo jen při této narázce.

„Pospolity lid na mě naříká,“ — pravil hetman, — „že zastávám se šlechty, a šlechta opět píše stížnosti na mne, tu králi, tu caru, že ji nedosti zajišťuje její práva. Car, Menšikov a ostatní carští úředníci mají spoustu oněch stížností. Kdybyste je přečetli, pánové, podivili byste se, jakým nepřítelem šlechty je tento hetman Mazepa. Jsem tedy stále mezi kladivem a kovadlinou. Jiný by již dávno byl rozdrcen, já však nejen že zůstávám celý, ale držím ještě, díky svému ubohému rozumu, přece jen pravobřehou Ukrajinu pod svou vládou.“

Náš národ není zotročen a používá zemi bez překážek. Stále táhnou noví a noví přistěhovalci z Moldavy, Polesí, Litvy a Pokoutí. Hospodářství se každým rokem zdokonaluje, zvětšuje, stát nabývá rázu ryze demokraticko-kozáckého. A přes to vše je Mazepa despota, Mazepa vypovídá nejlepší lidi do Sibiře, Mazepa ničí národ.”

Důstojníci odporovali. To prý jsou pomluvy neuvědomělých lidí, všelijakých bídňíků, kteří dovedou jen *v kalné vodě chytat ryby.**) Hetman nemusí jich bráti v úvahu. Důstojníci však chápou hetmana, jsou vždy při něm a ochotni obětovati i svůj život pro uskutečnění jeho tužeb i plánů.

„Všichni?” — krátce se otázal hetman a tato otázka padla jako rána kladivem na jejich hlavy.

Mlčeli.

„I mezi apoštoly se nalezal Jidáš,” — ozval se po chvíli Kožuchivský. — Snad i mezi námi, ne zde, ale v zemi, je nespolehlivý člověk; na nás však může se Vaše Milost spolehati jako na čtyři esa.”

Tu se přiblížil Vojnarovský k hetmanovi a sdělil mu něco šeptem. Hetman se pozvedl: „Odpusťte mi, pánové! Carův posel přijel ke mně od vojvody a musím ho uvítati.”

Důstojníci se chystali k odjezdu, ale hetman je zadržel: „Kampak spěcháte? Můj synovec mě na chvíliku zastane. Doufám, že se Moskal dluho nezdrží.”

Odešel.

Carův posel přijel k hetmanovi jménem vojvody s blahořáním a dary. Ukláněl se hluboce, a nejvybranějšími slovy vyřizoval hetmanovi blahopřání a omlouval vojvodu, že jest nemocen a proto poslá jeho.

Hetman děkoval a pozval posla do jídelny, kde ho skvěle pohostil. Ochotně mu podával na stříbrném talíři nejlepší kusy výtečných jídel a plnil číše silným vínem.

Carův posel se choval velmi zdržlivě, neboť se dostal do Ukrajiny teprve nedávno a neznal dosud zdejších zvyků, které

*) Nár. pořekadlo: využívat zápletka ve svůj prospěch. (Pozn. překl.)

se v mnohém lišily od moskevských. Zdvořilost a pohostinství důstojného pána domu, dekorovaného řádem Svatého Ondřeje a Bílého Orla, ho podněcovala. Chtěl se mu zalíbiti a k tomu ještě byl rozehrát víнем, takže ponenáhlu rozvazoval svůj zdrželivý jazyk.

„Nemohu se ani dovtípiti,” — pravil, — „jak se opovažují všelijací bídníci obracetí své hlasy proti tak ctihonré osobě.”

„Ku příkladu? Mluvte, prosím vás o to.”

„Ani se nesluší říci to před Vaší Milostí a nevím, zdali to není nebezpečné.”

Hetman poklepal mu důvěrně na rameno. „Pane, nestalo se dosud, aby Mazepa někoho zradil. O tom může nejlépe svědčiti sám milostivý náš car.”

Carův posel vstal a uklonil se před neviditelným majestátem svého hrozného pána a vládce.

„Je nám to všem známo,” — pravil, „avšak není moudré urážeti tak důstojné uši podobnými nestydatými slovy.”

„Z nestydatých úst vychází jen nestydatá slova,” — odpověděl hetman, — „ale není to vaší vinou a nebude to žádnou urážkou, opakujete-li je. Mluvte se mnou jako s přítelem.”

To ještě více dojalo Moskala a utíraje si pravici ústa, pravil: „Není tomu dávno, co se objevila nová stížnost na Vaši Důstojnost o únosu dcery jednoho z vašich generálních důstojníků.”

„Tak?” A hetman si pomyslil: „Hle, kam Ljubov Fedorivna míří! Tak tedy dodržuje Vasyl Leontijevič slib, rozřešiti záležitost po dobrém, přátelsky! Tomu se tedy říká přátelství!”

„Onu stížnost napsal Kočubej?” — otázal se.

„Ne, jest anonymní,” — odvětil v rozpacích carův posel. — „O tom se zmiňuje mezi jiným.”

„Ah, mezi jiným —. Nu, a co o tom soudíte?”

„Obdivujeme zdejší lidi. Kdyby u nás nějaká dívka padla Jeho Veličenstvu do oka a chtěl by ji vzít k sobě, počítali by si to rodiče za velkou čest, neboť nemohou býti všechny

dívky carevnami. A zde pro takovou maličkost dělají *bouři ve sklenici vody*.* Věru, zdejší lidé jsou nepochopitelní."

S tohoto stanoviska tedy berou lidé tuto událost. Hetman si povšiml slova „mezi jiným“, ale nechtěl se zahloubati za tak velkého svátku do této záležitosti. Odložil to na později. Věděl, že začne-li někdo jednou mluviti, je jisto, že při první příležitosti bude snadno přiměti ho k pokračování v rozhovoru. Moskalé jsou velmi lakotni na dárky a dobré pohostění; mimo to přichází i Mazepova autorita v úvahu.

„To, co jste mi ráčil sděliti, je taková báchorka,“ — pravil hetman, — „takový nesmysl, že je zbytečno poslouchati. Přes to vám děkuji za vaši upřímnost a doufám, že vás ani nemusím ujišťovati, že jest na tom právě tolik pravdy, kolik jí bylo na předešlých udáncích.“

Moskal se poděsil. Měl strach, že hetman se bude domáhati pravdy a snad i toho, aby věc byla předána soudu.

„Vaše Jasnosti! Odvolávám se na slovo Vaší Velmožnosti, že tento rozhovor zůstane v tajnosti.“

„Můžete býti klidný, nedostane se mimo tuto komnatu. Pro vás a pannu, které se to týká, nepředám onu záležitost vyšetřování. Kdybych se opravdu chtěl zabývati tím vším, co se říká o mně, nezbylo by mi času na ostatní práci. A přece, jak víte, mám na krku válku, záležitost mnohem vážnější a naléhavější.“

Moskal se uklidnil. Největším jeho přáním bylo nakloniti si hetmana. Měl naprostou touhu udobřiti si ho něčím.

„Je to věru taková maličkost,“ — začal, — „že jest zbytečno o ní mluviti. Je to jen poněkud nemilé, že ona panna, jak se vypráví, jest kmotřenkou Vaší Milosti. Má tedy v tom své slovo církev a naše kněžstvo pohlíží na podobné záležitosti jinak, než my lidé světští.“

Hetman jej uklidnil, že v této věci církev nemá co činiti, a v duchu si poznamenal, že Kočubejovi se i tohoto prostředku ujali, aby pustili mlýn plnou parou.

*) Zbytečně se pro něco rozčilovati. (Pozn. překl.)

Dozvěděv se od hosta, co bylo nutno, nalil pro něho ještě číši vína.

„Děkuji! Obávám se pítí více.“

„Jen žádné obavy. Dobrá hlava nesmí se báti dobrého vína.“

„Bude-li však dobrého přes příliš, nemůže to vésti k dobrému.“

„Avšak musíme připít na naše seznámení, a pak, jak říkají Poláci, je nutno vypítí »z střemene«.*“

Tento výraz připomněl vojevodovu poslu, že je nejvyšší čas poroučeti se pohostinnému pánu domu a učinil tak bez odkladu.

Hetman ho doprovodil ke dveřím a sečkal, až koně se po hnuli. Odjízdějící host se klaněl, mávaje svou velkou sobolí čepicí.

* * *

Hetman usedl a zamyslil se. Bylo nač mysliti. Žádná politická záležitost nebyla tak zapletena, jako tato milostná událost. A vše diriguje Ljubov Fedorivna, žena, kterou byl sám d'as Mazepovi dlužen. A co ona chce? Což neučinil vše možné, aby uspokojil Kočubeje? Nepomohl Vasylovi Leontijeviči k mnohým a velkým statkům? Nezaopatřil mu titul carského stolníka? Kdysi Kočubej, ačkoliv byl Mazepovým přítelem a později jeho generálním tajemníkem, totiž kancléřem, nejbližším důstojníkem hetmana, byl carským vojevodom pověřen, aby na Mazepu dohlížel, nebo prostěji řečeno — konal službu moskevského vyzvědače. To vše mu hetman odpustil. Před nedávnem Kočubej nedohodnul se dříve s hetmanem, svým představeným, zřekl se na schůzi důstojnické rady hodnosti generálního tajemníka. Hetman mu odpustil i toto.

A nyní za to vše děkuje mu neustálými úskoky, neudržitelným podkopáváním hetmanovy autority. Vše mu činí na vzdory. Ve věcech politických je to ještě pochopitelno. Nyní

*) Přípitek před odjezdem. (Pozn. překl.)

však —. Proč vzdoruje nyní, kdy Motria nejen že dala svůj souhlas, ale naprosto dobrovolně k němu přijela? Z této situace bylo jediné důstojné východisko a to — sňatek Mazepy s Motriou. A přece Kočubejovi patrně využívají všech prostředků, aby tomu zabránili.

Jak se to vše nyní skončí?

Hetman se zamyslil. Bylo věru nač mysliti.

* * *

Po hetmanově odchodu začali důstojníci mluviti volněji a hlasitěji. Vojnarovský není Mazepou, synovec není strýcem, a proto se před ním neostýchali.

„Kdyby bylo na mně,” — počal Lomykovský, — „tak bych carské lidi nepřipustil k sobě ani na sedm kroků. Proč jen stále k hetmanovilezou?”

„Inu, onen člověk prostě přijel, aby hetmanovi blahopřál,” — prohodil kdosi.

„Toho bych se nechtěl dožíti, aby se splnilo, co nám přejí!”

„Máte pravdu. Mají nás rádi, jako psi žebráka.”

„Zamilovali se do nás, *jako cert do vyzáblé hrušky.**)

„Otravují nám život. Kam se hneš, všude Moskal.”

„Ba — i u hetmana udržují svou stráž.”

„A kdo za to může,” — namítl Vojnarovský, — „že hetman si není jist svými lidmi? Zapomněl jste snad na ony vzpoury, které vybuchly po Samojlovičovi? A Petrykova vzpoura, a hrozby pospolitého lidu za Palie? Svrhnem prý Mazepu a na hetmanství postavíme Palije, on vrátí pracujícímu lidu starobylá práva.”

„Tak to kdysi bylo, nyní nikoliv. Nyní stojí při hetmanovi velká síla.”

„Velká sice, ale nespolehlivá.”

Tu sevřeli důstojníci Vojnarovského do těsného kruhu a

*) Národní pořekadlo. (Pozn. překl.)

počali mu potichu domlouвати, že je nejvyšší čas, aby se hetman odvrátil od Moskvy. Jest prý národ nyní velmi rozezlen proti Moskalům pro jejich vyděračství a bestialitu, a kdyby se přesvědčil, že hetman není pro cara ale pro národ, že by celý pospolity lid šel za Mazepou jako kdysi za *bařkem* Bohdanem.

Kromě toho jest všem známo, že vítězství se naklání více ke králi Karlovi, — proč tedy má hetman se držeti cara? Nyní Karel a jeho stoupenci přijmou nás rádi jako spojence, zmeškáme-li, nebudou nás více chtít. A pak, jako vítězi na loží s námi podle libosti.

Důstojníci nepochybovali, že Vojnarovský to vše vyřídí hetmanovi a použili příležitosti, aby touto cestou vyjádřili svá mínění, neboť se neodvažovali říci to hetmanovi do očí.

Vojnarovský nepospíchal s odpovědí, ale také neodporoval rozhodně. Bylo na něm viděti, že má totéž mínění, ale že je nechce prozraditi. Nebyla to věc bezpečná, aby bylo možno hráti s otevřenými kartami. Není možno nikomu důvěrovati. Zatím však, jako hetmanův synovec a miláček, pokládal za svou povinnost hájiti svého strýce.

„Pravíte, že národ povstane, jako kdysi na zavolání Bohdana Chmelnického. A co, nepovstane-li? Považte, že dnes jsou jiné časy. Jest nyní jiná církev. Tehdy byla církev naše, ukrajinská, nezávislá od Moskvy, kdežto dnes je zotročena.”

„Mitropolita Gedeon Četvertynský ji prodal, a Samojlovič ji nebránil.”

„Jakpak bráníl? Pomáhal mu prodávati.”

„Za to dostal zlatý řetěz a démantové klenoty.”

„Nu vidíte! Tehdy bylo kněžstvo pro osvobozeneské hnutí a žehnalo národ do boje za víru a církev. Dnes by to dopadlo úplně opačně. Dnes jest kněžstvo s carem a klelo by těm, kdo by se postavil proti caru.”

„To je pravda, ale měli bychom moc v rukou a přinutili bychom kněžstvo, aby bylo na naší straně.”

„Obávám se,” — stál Vojnarovský na svém, — „že národ

by byl s kněžstvem proti nám, neboť i beztak nemá rád důstojníků, protože prý důstojníci zavádějí na Ukrajině tytéž mravy, jako šlechta v Polsku. Dejme tomu, že by se nepostavil celý národ proti nám, ale jen sebemenší část, nastala by přece občanská válka a to je to nejhorší. A opakovala by se zkáza, s níž tak dlouho zápasil můj strýc, kterou jen stěží přemohl a zavedl nový pořádek."

„Ano,” — vedli svou důstojníci, — „to vše se může státi, ale nemusí.”

„Jsem jist, že by k tomu nedošlo.”

„Národ jde s tím, kdo projeví odvahu a moc.”

„Národ, toť živel,” — opakoval Vojnarovský hetmanova slova, — „kdo uhodne, odkud vítr zavane a jaké mraky přižene — zda deštivé či kruponosné?”

V tom vcházel hetman a současně se otevřely i druhé dveře a vcházel Danylo Apoštol, který právě přijel.

„Nečiň Danylo, co by nemilé,” — žertoval hetman, jda mu vstříč.

„A co je to, co nemám činiti?” — otázal se host.

„Přijízděti pozdě. Ztratili jsme již veškerou naději, že bychom tě dnes spatřili.”

„Je-li možno, abych nepřijel na vánoce k svému hetmanovi? Ale cestou jsem skočil k švakrovi Vasylu Leontijeviči.”

„Jak se jim daří?” — otázal se hetman.

Apoštol přimhouřil oko. „Inu, jakž takž žijí. Ljubov Fedorivna jako obvykle není spokojena ani se světem ani s lidmi; ona by byla stvořila svět lepší.”

„Jsou občas lidé moudřejší než Bůh,” — podoktl hetman. — „Neomylní. S takovými je nám, ubohým nemotorům, velmi bědně.”

A zahledě se na důstojníky, řekl: „O čem jste zde tak živě rokovali, pánové tovaryši? Snad jsem vás vyrušil? Jen pokračujte, prosím!”

Důstojníci hleděli jeden na druhého, jako by se vzájemně tázali. „Říci mu to — či ne?”

„My, pane hetmane,” — počal Kožuchivský, — „máme stále tentýž zármutek a tentýž rozhovor. Co koho bolí, o tom stále mluví.”

„A co vás bolí, pánové?”

„Vaše Milost to ví. Rmoutíme se, co se zítra asi stane. Nejsou nyní jisté časy.”

„Že nejsou časy jisté, je pravda. Leč kdy byly u nás jisté? Pokud se pamatuji, seděli jsme stále na sopce, naše Ukrajina je stále jako podkopaná a třaskavinami podložená pevnost. Přihod' jiskru — a vyletí do povětří.”

„Nejhorší je, že nám není známo, kdo a kdy onu jiskru hodí.”

„Musíme této své pevnosti střežiti,” — varoval hetman. — „Způsobiti výbuch je snadno, ale zameziti jej nebo nahraditi škodu, je příliš těžko.”

Důstojníci pochopili na co hetman naráží a umlkli. Ale po malé chvilce Lomykovský počal znova:

„Docházejí nás zprávy, že Karloví přeje štěstí.”

„A počet stoupenců Stanislava Leščinského den ode dne stoupá.”

„S kým štěstí, s tím i lidé,” — přisvědčil hetman. — „Není to však velký čin pomoci šťastnému, velkým činem je neopustiti neštastného.”

„A já soudím,” — děl Apoštol, — „že každý se musí statrati nejprve o svou kůži, zvláště pak my, neboť nebojují naši drazí sousedé o nic jiného, než o naši kůži. A tu neponeseme přece na prodej.”

„Neponeseme,” — opakovali ostatní.

Hetman seděl se skloněnou hlavou. Na čele mezi obočím naběhla mu vráska, která se vždy objevovala, kdykoliv se ho zmocnil zármutek.

„Nač to vše říkáte, pánové?” — otázal se náhle. — „Myslíte snad, že se o věc málo starám? Ještě jednou vás ujišťuji, jak

jsem to učinil již minulý rok v Kyjevě, že nedržím žezlo nadarmo. Nebyl jsem hetmanem-loutkou a nebudu. Nežiji pro sebe, ale pro Ukrajinu. Bůh nedopřál mi dítek, — vy všichni jste mými dítkami. Chci vybojovati pro vás budoucnost, chci vám zanechati po sobě takové dědictví, abyste vy i vaše dítky a dítky vašich díttek na mne vždy vzpomínali v dobrém jako na otce. Myslím jen na to. Jiných myšlenek nemám, ačkoliv o mně říkají: Mazepa ctižádostivec, Mazepa hrabivý skrblík, Mazepa šplhoun. Jen si rozmyslete, jaké větší cti se mohu dožadovati, než zanechati po sobě dobrou vzpomínce. Dosáhl jsem přec všeho, po čem může toužiti ctižádost ukrajinského hetmana. Chybí pouze jedno. Co, víte sami a myslím, že vy světlovati nepotřebuji. Pokud se týká peněz, nevezmu je s sebou do hrobu. Střádám-li, činím tak jen pro potřeby Ukrajiny. Vždyť vím, že válka vyžaduje tří věcí: peníze, peníze a — opět peníze! Takový jsem skrblík.”

Důstojníci, zadržujíce dech, naslouchali hetmanovým slovům. Byli všichni jeho stoupenci, horliví obránci samostatnosti Ukrajiny. Mezi ním a jimi byla tedy sice neviditelná, ale spojující pánska. Přáli si ji ukázati a říci: Hled', zde je. Toužili, aby co nejdříve Ukrajina byla uvedena na novou cestu, aby bylo skončeno s Petrem, a aby se spojili s Karlem a Leščinským, kdežto hetman, zkušený politik nepospíchal. Jednal jako Fabius Cunctator. Trpělivě čekal na rozhodnou chvíli.

Nejistota tíží, nejistota znepokojuje, nejistota tvoří nesnesitelné ovzduší. Chce se otevřít okno, vydechnouti plnou hrudí, slyšeti pravdu, třebas i tu nejsmutnější.

Této pravdy však hetman nechtěl říci.

A tak stáli důstojníci kolem něho se skloněnými hlavami.

„Tak je to, tak,” — vzdychali.

Tu přistoupil Apoštol k Mazepovi a řekl náhle silným hlasem: „Odstraň tento kámen, odstraň jej!”

V komnatě zavanulo to dechem stepi. Vzpomínkou zakmitl

se kyjevský hodokvas k Petrově poctě, jeho odjezd, stepní stařec a Mazepova přísaha.

„Odstraň tento kámen, odstraň!“ — opakovali důstojníci.
— „Je těžký, snad zabije tebe, a nás všechny, ale přijde čas a rozletí se na kousky. Pod tímto kamenem jsou červi, nemoci, hnijeme od nich, zachraň nás. Odstraň tento kámen, pokud není ještě pozdě.“

Hetman si připomněl oné nezapomenutelné chvíle, kdy před ním se rýsoval obraz podivného starce, jeho vysoká postava, orlí oči, nezacelená rána na prsou.

„Není kamene,“ — řekl, — „jehož bych se nenamáhal odstraniti, abych osvobodil volnost. Prosím vás, svěřte se mému vedení. Nepředbíhejte událostem, nepohánějte mne. Jsem si vědom svého konání a potřebuji vaši důvěry.“

Vojnarovský a Orlík stáli vedle okna. Naslouchali pohlížející na stromořadí, které směřovalo ke dvoru. Jako nejbližší hetmanovi lidé a znalí jeho povahy, chápali, že důstojníci marně se vynasnažují vytáhnouti z něho to, co zatím uchovává jen pro sebe. Proto popošli stranou.

* * *

„Kočubejovo spřežení,“ — zašeptal náhle Orlík.

„Vasyl Leontijevič jede!“

„A snad i Ljubov Fedorivna?“

„Možná, že oba.“

„Tu to máš!“

Vojnarovský ohlásil hetmanovi návštěvu. Hetman doufal, že Kočubejovi sáně zajedou do nádvoří, kam obyčejně zajízděl Kočubej, neboť nepřijízděl k Mazepovi na chvíliku. Proto šel mu tam vstříć.

Ale zatím sáně se zastavily před schodištěm, z nich vystoupila Ljubov Fedorivna, v předsíni odložila svůj kožich a vešla do komnaty.

„Kristus se narodil!” — řekla, pohrdlivě pohléduvši na společnost.

„Slavíme Jej!” — odvětili důstojníci.

„Dostala jsem se na důstojnickou radu?” — zeptala se Ljubov Fedorivna. Vysvětlili jí, že se rada tentokráte nekoná.

„Je mi to velmi líto, neboť mám k ní stížnost. Přicházím se stížností týkající se pohany, již se nám dostalo pro zneuctění našeho čestného jména, pro únos dcery!”

Vyřknuvši to, rozhlédla se vyzývavě kolem. „Nu, co nyní učiníte? Nebojím se ani vás ani vašeho hetmana!” — pravily její oči.

Její slova působila, jako by puma dopadla mezi důstojníky.

„Co si tato žena myslí? Vždyť neuráží jen hetmana, ale i nás. Toť neslýcháné, aby žena se vtírala do důstojnické rady se stížností proti hetmanovi!”

Orlík k ní přiskočil: „Vaše Milost zapomíná na úctu, která patří hetmanovu domu.”

„Přejeli si někdo, aby si jej vážili, nechť především sám sebe si váží.”

„Promýšlejte svá slova!” — nemohl se Kožuchivský udržet.

„Oho! Od kdy se u nás v Ukrajině zahnízdili tak zdvoříkí páni? Nezapomínejte na to, že jsem ženou, a to manželkou vašeho druha o rozmyslete si rovněž svá slova předem!”

„Ani žena generálního soudce nemá dovolení, aby urážela našeho hetmana!”

„Od kdy nazývá se hájení svých práv urážkou? Což jest dovoleno urážeti Kočubejovou beztrestně?”

Apoštol se postavil mezi Kožuchivského a Kočubejovou.

„Vaše Milosti, moje vzácná švakrová, rozčilujete se bez příčiny. Není zde tribunál.” — Vzal ji za ruku a vedl do druhého kouta komnaty, kde stála pohodlná pohovka. Nabídl jí místo, sám zůstal před ní státi, přemlouvaje ji, aby nepřetahovala struny. Ačkoliv Mazepa je člověkem vlídným a k ženám zdvo-

řilým, nemůže dovoliti, aby byl urážen beztrestně, neboť jest hetmanem.

* * *

„*My o vlku a vlk za dveřmi.*“*) — Dveře se otevřely a hetman vešel.

Spatřiv Ljubov Fedorivnu, podivil se, avšak jako člověk zkušený a společenské zdvořilosti od dětských let zvyklý, zakryl tento údiv a uvítal dámu, jako by se mezi nimi nic nestalo.

Přisunul si křeslo a posadil se protiní.

Apoštol se vzdálil ke společnosti. Důstojníci nepřáli si býti svědky nemilého rozhovoru. Proto jali se ihned hlasitě hovoriti a pozvolna vycházeli do sousedních pokojů.

Ljubov Fedorivna, opravujíc si svůj zlatem protkávaný kon-tuš, počala: „Přijíždím si pro Motriu.“

„Jak to, pro Motriu?“

„Tak, chci ji odtud odvézti. Dceři, pokud není vdána, jest nejlépe u otce a matky.“

„To záleží na otci a matce,“ — klidně odvětil hetman.

„A snad i na dceři?“

„Děti jsou vždy takovými, jakými je rodiče vychovají.“

„Nebudeme se o to příti,“ — prohlásila Ljubov Fedorivna. — „Chci, aby Motria jela se mnou.“

Mazepovy oči vzplanuly ohněm. Ale on jej ihned udusil. Lehce se usmívaje a obraceje smaragdový prsten na svém prstě, odvětil: „Není na světě člověka, jemuž by se každé přání vyplnilo.“

Ljubov Fedorivna nervosně sebou trhla na pohovce.

„Je vám nepohodlno zde seděti?“ — zeptal se.

Zlobně se naň zadívala.

„Starý nábytek není vždy pohodlný pro dnešní lidi,“ — pokračoval hetman. — „Přejete-li si, můžeme si přesednouti do jiné pohovky. Jen račte!“

*) Nár. pořekadlo. (Pozn. překl.)

„Díky, netřeba. Nebudu Vaši Milost dlouho obtěžovat. Prosím vás pouze, abyste vyřídil Motrii, aby se připravila na cestu.“

„Kam?“

„Tam, kam ji matka odvezete.“

„Do kláštera?“

„Třebas i do kláštera.“

„Ne, tam Motria nepojede.“

„Jak to?“

„Nepřeje si tamjeti, a jelikož Motria se postavila pod mou ochranu, nedovolím, aby jí bylo ukřivděno.“

„A právo otcovo?“

„A hetmanova moc?“

Bylo slyšet plápolání ohně v krbu.

Mazepovy pronikavé oči ponořily se do zlobných zraků Kočubejové. Ucítila bolestně tento pohled a sklopila víčka.

Mlčení trvalo věčnost.

Cítila převahu pána domu. Již litovala, že překročila jeho práh.

„Jak se to tedy skončí?“ — ptala se se sklopenými zraky.

„Jak Bůh rozkáže. Tak, aby nebyla učiněna nikomu křivda.“

„Bylo nám i bez toho velmi ukřivděno.“

„Ne však mojí vinou!“

„Tedy čí?“

„Zeptejte se svého svědomí, paní.“

„Každý smí jednat dle svého svědomí, ale existuje člověk, který ho naprostoto postrádá.“

„Tato slova se mne netýkají, ale padají na vaši hlavu.“

Kočubejová se kousla do rtů. Chtěla učiniti povyk, zavolati důstojníky, obžalovati tohoto starého cizoložníka, vyčisti mu do očí násilníků a zlomyslných despotů, ale hetman svýma očima ji přikoval k místu. Nevěděla si rady. Cítila, že utrpěla

porážku. Leč jen pro dnešek. Ljubov Fedorivna neodloží zbraň a neuteče z válečného pole.

„To znamená,“ — počala, — „že na Ukrajině rodiče již nemají žádného práva na své děti?“

„Ani na Ukrajině není rodičům dovoleno týrat svých dětí.“

„A unésti je, to jest dovoleno?“

Hetman povstal.

„Ljubov Fedorivno! Přivádíte mne do úzkých. Jako hostitel chci být vůči svému hostu zdvořilý, a obzvláště vůči matce Motrie Vasylivny a manželce Vasyla Leontijeviče, vy však mne nutíte, abych s vámi mluvil jako s osobou cizí a nepřátelskou, zaháníte mě do kouta, v němž se mi nechce být. Dovolte mi, abych vám řekl, že jsem v Ukrajině hetmanem a v domě svém pánum. Každý útok odrazím s veškerou rozhodností. Nikdo mě nedonutí, abych jednal jinak, než mi můj rozum a moje svědomí káže.“

Ljubov Fedorivna opět sebou trhla a hetman jí řekl:

„Je vám zde skutečně nepohodlno. Snad si vyměníme místo?”

Nyní se odmlčela. Tu opravovala záhyby své sukně, tu opět těkala zrakem po komnatě. Pochopila, že ničeho nepořídí. Není to Vasyl Leontijevič, toť Mazepa — ocel.

„Co mám tedy vyřídit Vasylu Leontijevičovi?”

„Co si přejete —. A mým jménem račte ho pozdravovati a přáti mu, aby se stal skutečnou hlavou rodiny.”

„Ještě jedna taková urážka a omdlím.”

„Jak si přejete. V mé domě je hostům vše dovoleno.”

„Proč tedy nepustíte Motriu?”

„Kdo vám něco takového řekl? Jen si račte dojít k ní a zeptati se. Bude-li bez ohledu na své slabé zdraví a lékařský zakaz souhlasiti s vámi odejeti, nebudu činiti žádných překážek —. Přejete-li si, doprovodím vás k pokojům Motrie Vasylivny.”

„Děkuji. Odjíždím.”

„Jak si přejete. Nezdržuji nikoho.”

Hetman doprovodil Ljubov Fedorivnu do předsíně, sečkal až se oblékne a rozloučil se s ní, jako by se mezi nimi nebylo ničeho stalo.

Fores se zahoupal na předním koni, sluhové skočili na lavičku za boudou saní, koně se rozběhli a za chvíli zmizelo spřežení v dlouhém stromořadí před zraky důstojníků, kteří se dívali okny.

* * *

„To je ženská!”

„Čertova tchýně.”

„Sedm páru střevíců čert sešlapal, než ji sehnal.”

Hetman se vrátil k důstojníkům.

„Odpusťte, že jsem se tak dlouho zdržel. Měl jsem nemilý rozhovor.”

„S vaší švakrovou je věru nemilé rozmlouvati,” — řekl Lomykovský Apoštolovi. — „Nemohu si ani představiti, jak kdysi Leontij Vasyljevič mohl s ní vésti milostné rozhovory.”

„To neříkejte,” — namítl Apoštol. — „Byla kdysi pannočkou jako malované vajíčko, že bys ji k srdci byl přitiskl.”

„A nyní by mohla k boku býti přikládána místo hořčičné náplasti, tak pálí.”

„*Honores mutant mores,*” — odvětil Apoštol. — „A kromě toho není každé staré víno sladké.”

„Brr, takovým vínem se opíti!”

„A Vasyl Leontijevič se tak ve svém mládí opil, že do dnes nemůže vystřízlivět.”

„Bylo by nutno na něho pěkně houknouti, pak by vystřízlivěl. Po dobrém ho z pod bačkory nevytáhneš. Vždyť Tataři navykli i Džingis Chánovi.”

Hetman nenaslouchal tomuto rozhovoru. Byl rozčilen návštěvou. To byl host! Nutno stříleti na ni. Ty slovo — ona ti dvě, ty píchneš — ona nožem do srdce. Takovou v čele pluku a do nejhoršího ohně — snad by i Petra zastrašila.

* * *

Hetman chápal, že věc vyvrcholuje. Ljubov Fedorivna hnula nebem a zemí —. Jak se to skončí —? Musí však konečně promluviti k důstojníkům.

„Pánové,” — řekl, — „žádali jste mne, abych odstranil kámen. A nyní jste viděli, jaké kameny osud valí pod moje nohy. Ani překročiti, ani přeskočiti je nelze.”

„Rozbítí,” — radil Kožuchivský, — „aby ani prachu nezůstalo. Je již dosti toho zármutku. Tyto intriky jsou jako stohlavý drak: setneš-li jednu hlavu, okamžitě naroste druhá.”

„Ne jen druhá, deset místo jedné.”

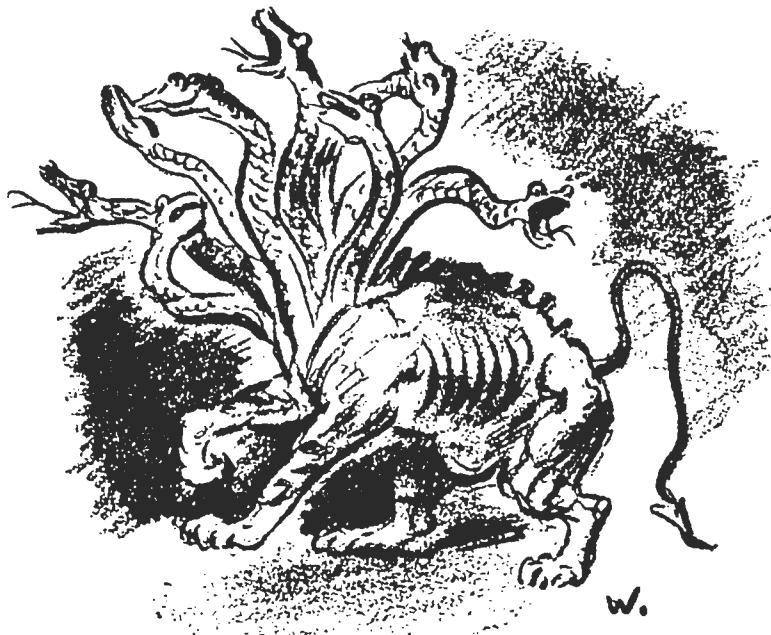
Apoštol, ačkoliv byl jejím švakrem, vlastně tchánem Kočubejova syna, nešetřil Ljubov Fedorivny, ale bylo mu líto jejího poddajného muže.

Jeden z důstojníků mínil, že by bylo nutno tuto ženu uvěznit, neboť jinak nikdy nebude klidu.

Hetman zaslechl tuto radu. „K tomu mám i dostatečné důvody,” — děl. — „Mohl bych Ljubov Fedorivnu odevzdati soudu; avšak neučiním tak.”

„A co tedy hodlá Vaše Milost učiniti?”

„To, co uznám za nezbytné pro naše dílo. My všichni musíme nyní zapomínati na sebe a pamatovati jen na veřejné blaho. Z obětí jednotlivců vyrůstá štěstí národa.”

S T Á T N Í N E V Y H N U T E L N O S T.

Důstojníci zůstali u hetmana dlouho, a až po půlnoci společně odjeli. Orlík rovněž. S hetmanem zůstal pouze Vojnarovský. Hetman nepospíchal na lože, věděl, že dnes neusne.

„Pěkné vánoce, není-liž pravda, Ondřeji?“ — pravil smutně k svému synovci, — „a tak krásně se zdály utvářeti.“

Vojnarovský strýce utěšoval. Ljubov Fedorivna je prý celé Ukrajině známa jako žena drzá a hubatá. Nestojí za to bráti její slova vážně.

„To je slabá útěcha, Ondřeji. Není síla ve slovech, nýbrž v činu. Jen si pomysli: dala se k vojvodovi, a o čem dnes se doví vojvoda, to bude za pár dnů známo caru. V Moskvě

řeknou: Nyní dospívá válka rozhodného stadia a hetmanovi chce se ženiti.”

„Je-li možno ohlížeti se na vše, co by lidé mohli říci, strýče? To by člověk ani kroku nesměl učiniti.”

„Prozatím se musím ohlížeti, abych tam,” — ukázal rukou na sever, — „činil nejlepší dojem. Zatím —, neboť za nějakou dobu nebudu se snad ohlížeti na nikoho.”

Hetman toužil svěřiti se někomu se svými myšlenkami, — přespříliš ho tlačily. K tomu se hodil pouze jediný — Vojnarovský. Mladý sice, avšak vážný, ba snad až příliš vážný na svůj věk. Slyší, ale níkomu ničeho neprozradí. Byl to syn jeho sestry a hetman ho měl rád. Viděl v něm svého nástupce pro případ, že by se jeho plány zmařily a Bůh mu nedal syna.

„Ty, Ondřeji, snad si ani nedovedeš představiti, do jaké tísně jsem se dostal. Ne nadarmo řekl mi tehdy v létě onen trpaslík: „Dej pozor, Mazepa, aby se nestala *chalepa!*” Nyní vidím, že tato předpověď spěje k vyplnění. Na jedné straně žezlo, na druhé — srdce. Snad jest podivno slyšeti to z mých úst, leč jest tomu tak. Podržíš-li žezlo — způsobíš srdeci křivdu, vyhovíš-li srdeci — ukřivdíš žezlu. A to nejen žezlu, ale všemu, co bych s ním a pro ně mohl dokázati. Ljubov Fedorivna to dobře chápe a proto si počíná tak směle.”

Vojnarovský nechápal všeho, ale nevyrušoval svého strýce v řeči. Naslouchal pozorně, ne bez pocitu hrdosti, že jej strýc činí důvěrníkem svých myšlenek.

„Nechápu jen,” — odvážil se vskočiti hetmanovi do řeči, — „proč Vaše Milost přikládá takového významu Kočubejovi a jeho choti?”

„Proto, že Kočubej, jako bývalý generální tajemník, jako můj dávný přítel a nyní jako generální soudce zná něco, čeho by věděti neměl. Bylo by lépe, kdyby toho neznal. Chápeš?”

„Domnívám se však, že Vaše Milost může Kočubeje odstranit. Je u nás nemálo lidí více nadaných a věrnějších, než Kočubej.”

„A Motria? Jen si pomysli — Motria! Je to přece její otec. — Nechci způsobiti Motrii újmy.”

„Na to jsem nepomyslil.”

„Já to probíral všeestranně. Zde jsou, jako v hodinách, všechna kolečka souvislá: spustíš-li jedno, počnou se všechna otáčeti. Stejně je tomu s mými obtížemi a starostmi — jedna uvádí druhou v pohyb.”

Hetman přistavil své křeslo blíže ke krbu, usedl a těkal zrakem po ohni, jako by tam hledal rozluštění svých otázek. Suchá polénka tiše se rozhořela. Neplála však, jen zápasila s dýmem. Jen občas odtrhla se tříska, vzplanula a mžikem shořela. Oheň požíral sám sebe —.

„Nebýti hetmanem,” — pokračoval po chvíli Mazepa, — „pouze nějakým plukovníkem, nebo prostě zámožným člověkem, jenž po těžké životní dráze dožívá své stáří, byla by věc mnohem snadnější. Takových případů pamatuji mnoho —. Jen trochu námahy a již by to bylo —. U mne však to nejde. Neboť musím se ohlížeti jak na své lidi, tak na Moskvu. Na našince, aby netvrdili, že zneuctívám zákony svaté víry, a rozviklávám základy rodiny; na cizí — aby nedostali do rukou trumf. Mohl bych si raziti cestu, státi na svém, ale nechci zmařiti svého díla. A tak jsem mezi Scillou a Charibdou. *Hic Rodus, hic salta!*”

Vojnarovskému bylo dobrého strýce líto. Teprve nyní pochopil jeho stísněný stav, jeho zápas mezi srdcem a povinností. Bylo zřejmo, že hetman miluje Motriu opravdově a že se jí nechce zříci. Je-li možno vydati tuto krásnou a moudrou dívku opět ukrutnostem její zlostné matky? Vzepříti se znamená začíti válku s Kočubejovými a jejich stoupenci, domácí válku, ze všech válek nejnebezpečnější, neboť počíná vždy

v malém okruhu a může se přetvořiti *v bellum omnium contra omnes*.

„Občas mne napadá,” — začal opět hetman, — „abych svolal na Nový rok důstojnickou radu a položil žezlo na stůl, řka: vezmi je, kdo máš k tomu odvahy! Avšak co by mi řeklo svědomí? Započal jsem, Ondřeji, velice nebezpečné dílo a nikdo jiný nedovede jej beze mne dokončiti. Kdyby jednou Bůh mne náhle zavolal před svůj soud, pak by moje plány zanikly. Až se chvěji před touto myšlenkou. Nesmím, na žádný způsob nesmím se zříci žezla, aniž bych dokončil mnou započaté dílo. Tolik roků práce, tolik starostí — a to vše by se mělo zmařiti. — Ne, toho nesmím učiniti —! Zda to nebyli opravdu bílí koně, o nichž se zdálo tenkráte Lidii Petrivně, že projížděli Bachmačem —?”

Vojnarovský si připomněl onen okamžik a spatřil ve své představě rozčilenou Lidii Petrivnu, jak se rukou chytá srdce a zamrazilo ho v zádech.

Bezděky napjal sluch.

I jemu se zdá, že slyší v dálí dutý dupot.

Bílí koně ženou se bílým sněhem, chrlíce oheň. Za nimi se tiše vlekou velké černé sáně. Bouda je natažena. Není vidět, zdali tam někdo sedí, nebo teprve do nich usedne.

Ale kdo?

Sáně jsou velké a místa je dosti.

„Jedou?”, zeptal se hetman, jemuž neušlo synovcovo rozčilení.

„Ne, Vaše Milosti! To jsem se jen bezděky poddal mocí vzpomínek. Nebyl jsem s to ubrániti se rodinným předtuchám. Jako by byly v naší krvi živy.”

„Rodinné předtuchy! Mystika! Bílí koně —. Ano, ano. Budiž! Atž si jedou, já však s nimi nepojedu. Živého mne

černé sáně nepovezou. Budu zápasiti. Jest pouze jedna síla, které se musím podrobiti —.”

Vojnarovský pozvedl své snivé oči, tázaje se:

„Která, strýče?”

„Státní nevyhnutelnost,” — odvětil hetman povstávaje a narovnávaje své unavené kosti.

BÍLÉ JITRO.

Motria se vzbudila pozdě, neboť usnula za Svatvečera rovněž pozdě. Slavnostní večeře, koledy, požár hvězdy, betlém — to vše splývalo v jakýsi prapodivný jednotný obraz.

Chodila s hetmanem nad mraky, hledajíc svou hvězdu. Dlouhá a únavná cesta. A hle, našla ji. „Tam je tvá hvězda,” — řekl hetman.

Rozradostněna vztáhla ruku, ale hvězda mžikem se skutálela kamsi do neznáma —. Tma —. A opět jdou, hledajíce hvězdu hetmanovu.

„Zde je!” — ukazuje svatý Petr. Nábožně se přibližují, není již daleko, jen pár kroků, sotva deset, — tu náhle zaslepuje jim ohromná zář oči. Hvězda vzplála oslnující září —

a náhle zhasla. Temno. Mraky se houpají pod nohami, nebe podobá se rozbouřenému moři, není ani možno jít po něm ani vrátiti se zpět na zem. Zavěsili se mezi mraky —. Jaké trapné čekání!

Ještě dobře, že se blíží bílý koně. Za nimi nezvěčně klouzají černé sáně. Nastupme! Ale hetman nechce. Jakási ledová ruka vtáhla Motriu do sání, uhánějí —. Měsíc, slunce, hvězdy, — vše tak obrovské, děsivé, cizí —.

„Pr-r!” — a sáně se zarazily před klášterní branou.

Motria v rozechvění otevírá oči. Pokřížovala se —. Vše se ztrácí —.

Je v Bachmači.

Bílá komnata, na podlaze koberce, v kamnech oheň, jmeli visí se stropu.

Vánoce.

Motria chce z postele. Teta Lidie tomu brání.

„Jen zůstaň, není nač pospíchat. Dvůr je plný důstojníků. Přijeli hetmanovi blahopřati a snad zahájí radu. A i kdyby ne, zůstanou až do noci: hetman rád hostí důstojníky.”

Motria je zvědava, o čem se na takové radě jedná, ale teta Lidia nemůže odpověděti, neboť rada se koná s výlukou veřejnosti. A ženy tam nesmějí, mají prý své zaměstnání —.

Do oběda zůstává Motria ležeti, pak vstává, obléká se a nudí. Nyní, právě o vánocích, je uzavřena mezi stěnami svých pokojů, jako ptáče mezi dráty své pozlacené klece.

Oknem spatřila otcovy sáně ujízdět k Bachmači. To patrně otec přijel, přijde k ní a bude jí domlouvat, aby se vrátila domů.

Od džury se dověděla, že to není otec, nýbrž matka. Srdce jí nepokojně zabušilo.

Střetnouti se s matkou zde — v hetmanově paláci!

Motria v rozechvění čekala na toto setkání. Četla hetmanovy dopisy a divila se, že nechápe jejich obsahu. Hle, rolničky. Vyhledla oknem. Kočubejovo spřežení vyjízdělo ze dvora.

A opět džura jí oznámil, že Její Milost, Ljubov Fedorivna, ráčila odjeti zpět do Batúryna.

Po celou noc mořila ji nedobrá předtucha. Kéž by již brzo nastalo jitro, aby se mohla setkat s hetmanem a vyptati se ho!

Nastalo jitro, zimní, světlé, bílé. Za noci napadal sníh. Bachmač se ustrojil do nového bílého roucha.

Již v dětství mívala Motria radost, když se vzbudila za takového jitra. Je mírný chlad, kolkolem tak čisto, jako by se na tebe svět usmíval. Zdá se ti, že jsi rovněž čistší a nevinnější, nepociťuješ žádného hříchu na svém svědomí. Vše, co bylo šedivého a špinavého, zakryl sníh, bílý sníh, jako na jaře květy zakrývají stromy.

* * *

Při snídani se setkala s hetmanem.

„Jak se vám daří, zdali jste se dobře vyspala, o čem krásnému se vám zdálo?” — Byl to obvyklý společenský hovor.

„Dnes je svatého Štěpána,” — zmínila se Motria.

„Jméno mého nebožtíka otce,” — odpověděl hetman s povodechem.

Motria tušila, že tento povzdech nesouvisel se vzpomínkou na otce, ale s něčím jiným. Chtěla se na to zeptati, ale nechtěla tak učiniti přede všemi. Sečká raději.

Kam se vytratila svatvečerní nálada? Co se tu včera přihodilo?

Ljubov Fedorivna nepřijela nadarmo. Vždy zanechá za sebou stín.

Po snídani odešla teta Lidie, aby udělila patřičné rozkazy, a Vojnarovský odešel do strážnice. Konečně mohla se Motria optati hetmana na příčinu matčiny návštěvy.

S počátku chtěl hetman obrátiti vše v žert, ale pohlédnuv na zesmutnělou její líc, rozhodl se, že jí odhalí celou pravdu. Ljubov Fedorivna chtěla prý odvézti Motriu s sebou.

„Do Batúryna?”

„To neřekla.”

„Do Kovalivky?”

„Nevím.”

„Do kláštera?”

„Snad. Avšak nevydám tě, Motrio. Nerozčiluj se. Mám ještě dosti síly, abych tě ubránil, štěstí mé!”

„Že máte dosti síly, — snad. Doufám i, že máte k tomu dosti vůle, ale zdali bude také možnost?”

Hetman se upřeně na ní zadíval.

Ví to, či se jen domýslí? Mluví z ní rozum či srdce?

Zneklidnil se a byl na rozpacích.

„Vidíte, Ivane Stěpanoviči, že jsem uhodla. Dobré vůle je nadbytek, ale možnosti nebude.”

„Co je ti, Motrio? K čemu tyto myšlenky? Proč se rozčiluješ?”

„Nač se mám klamati, vládče můj? Tuší, že štěstí nám prchá. Jest již daleko od nás; voláme, aby se vrátilo, — nechce. Možná, že jsem urazila Boha, neboť jsem si přála příliš velikého štěstí. Byla jsem ve svých touhách příliš hrda, a hrdé anděly Bůh vyhnal z nebe.”

„Motrio, zanech těchto řečí. Nezaplašuj štěstí, ještě jest s námi. Hled', jak jsem šťasten. Vidím tě, opíjím se tebou, jako kouzlem jara, jako vzpomínkou na své mládí —. Je-li možno, abych dovolil, aby toto štěstí mně uloupili! Obětuji vše, leč tebe ne.”

„Vše?”

„Řekl jsem již, vše!”

„Toho já však nechci. Nestojím za takovou oběť. To, co chcete za mne obětovati, miluji více, než sebe samu. Nechť raději zhynu jako tráva pod koňským kopytem, jen aby váš plán, vaše a moje snění se stalo skutkem, Ivane Stěpanoviči. Ano, ano — neodporujte mi.”

Opřela o ruku svou pyšnou hlavu a hledíc kamsi do dálky, pravila, jakoby pěla píseň: „Když se hetmanovo předsevzetí uskuteční a hetman odloží svůj meč, pak, usedaje se svými věrnými bojovníky ke stolu k zaslouženému odpočinku, přejede si náhle rukou čelo a zahledí se na bílý květ kaliny, na

jasné nebe, na lid, rozjásaný onou radostí, kterou dává jen svoboda, povzdechne si a řekne: kdysi chtěla toto i ona — Motria!”

Hlas Motriin se nechvěl zármutkem, neplakal pláčem dítěte, jemuž vzali hračku, ale zněl snivě a spokojeně, jako by to, o čem zpíval, bylo jeho pravým štěstím.

Obraz, utvořený Motriinými slovy, zvábil hetmana. V tomto sebezapření, v tomto nadšení pro velkou ideu byl tak smutný majestát, že on, znalec a milovník umění, bezděky sklonil hlavu.

Bílé jitro objasňovalo jejich duše. Posvátné ticho nevyrušovalo jejich vnitřní klid. Bloudili v oblacích.

„A Motria?” — náhle se zeptal hetman.

Neodvracejíc svého zraku z dálí, odpověděla tímto hlasem jako dříve: „A Motria v tiché klášterní cele, nebo ve svém vnuzeném domově, dočkavši se večera, povzdychně a řekne: Hle, Milosrdný Bůh vyškrtl opět jeden den z účtu mého života a já jsem o jeden krok blíže k onomu místu, kde se setkám s mým milovaným. Opět jej spatřím, ale ještě majestátnějším, než jsem ho viděla kdysi, s vavřínovým věncem na vysokém čele a s tichou spokojeností na lící. A on vztáhne mi ruce vstříč a řekne: nyní již nemusíme se obávat žádné rozluky, má milá.”

„To se nestane, Motrio, nestane!” — zvolal hetman prudce vstávaje. — „Nemám rád nedozpívaných písni. Hled’, mohl bych píseň svého života dokončiti jako vlastník velkého majetku, jako panující kníže, ale chci onu píseň dopěti do konce. Nedozpívaná píseň šelestí ve vzduchu, bloudí stepí, tiskne se k hrobům, dodávajíc ještě více smutku naší ukrajinské symfonii. Chci ji však zladiti v jásavý akord, chci zlomiti ukrajinský smutek.”

„Právě v tom nechci býti překážkou.”

„Mluv zřetelněji.”

„Jasně vidím, že máš nové starosti pro mne a bylo již těch starých dosti pro tebe. Mohu si domyslit, co ti matka včera

přinesla. Není možno ohnouti ji, leč jen zlomiti. A toho učiniti nechceš, protože je mojí matkou. Chápu tě a právě proto nevidím jiného východiska z tohoto začarovaného kruhu, než opustiti tě.”

„Tedy mne nemáš ráda, přeješ-li si mne opustiti.”

„Nemám tě ráda láskou sobeckou. Veliká láska je schopna velkých obětí, a veliký čin vyžaduje velké lásky.”

„Rozmyslila sis dobře, co mi pravíš? Kam ode mne půjdeš? Všady jsou nepřátelé — tvoji i moji, Motrio.”

„Kdo se dívá do slunce, nevidí prach pod nohami.”

„To je snadno říci, ale těžko vykonati.”

„I sebe těžší břímě pozvedneš, chceš-li tomu. Neříkej nikdy předem: „nemohu”. Vidíš, Ivane Stěpanoviči, takovou mám podivnou povahu, že se nespokojím s tím, s čím se spokojí ostatní. Jiná by se spokojila s tvou láskou, zapomínala by na vše, a jen jednoho by byla pamětliva, že je hetmanovou milenkou. Ale já bych si nikdy nedoprála klidu při myšlence, že k vůli mně hetman má zbytečné starosti, a že se mnou zabývá na škodu svého poslání. Toho naprosto nechci. Uvěř mi, že raději sebe obětuji, než bych svolila k takovému zneuctění své hrdé povahy.”

„Obětuješ sebe? Co tím míníš?”

„I ten nejchudší má velké bohatství — právo rozhodovati o svém životě —.”

„Motrio!” — vzkříkl hetman, až se tabule v okenicích zahvěly.

„Neboj se. Tak daleko dosud nejsem.”

„To mi slibuješ?”

„Dávám ti své čestné slovo.”

Uchopil její ruku, sevřel a poté zasypal polibky.

Stěží ji uvolnila.

„Jsi celá rozechvěna,” — pravil, — „co tě tak silně zamoutilo?”

„Předtucha, Ivane Stěpanoviči. Tuším, že naše štěstí bylo jako zimní slunko: Na chvíli zajásá, ale rychle se opět schová. Ale i za to budiž Bohu dík. Ono slunko mě ozářilo. Nejsem již tou, kterou jsem byla před tím. Jako bych byla spatřila slunce po prvé. Nikdy na ně nezapomenu. Nikdy nezapomenu na tebe, Ivane Stěpanoviči, můj vládče!“

„Motrio, slunéčko moje!“

C A R P E D I E M.

Hetman se těšil nadějí, že Orlík se vrátí z Kyjeva s dobrými zprávami.

Avšak v této naději byl zklamán.

Nic před hetmanem netaje, přesvědčil ho Orlík, že církev je ujařmena úplně. Kněžstvo neudělá prý ani krok beze svolení Moskvy. V mitropolitské kanceláři již o hetmanově záležitosti vědí. Čekají pouze na jeho žádost. Rozhodovati ale bude Moskva a ta opět ví o hetmanových snahách osamostatnití ukrajinskou církev.

„Nu, co o tom soudíš, Filipe? Jaké bude rozhodnutí Moskvy?” — otázal se hetman.

„Dle mého mínění, Vaše Milosti, nezasáhne-li sám car do

této záležitosti, a neporučí-li, aby byla brzo a kladně vyřízena, protáhne se věc na dlouho. Je to již jejich politikou, aby během doby bylo jim možno co nejvíce vyzískati, přinutiti vás totiž, abyste byl povolný. Není u nás málo sporných vyjednávání o kostelní a klášterní majetek, o všelijaké nadace, není u nás rovněž málo žádostí o podpory pro jejich kostely a kláštery. Tento trumf ze svých rukou nepustí, neboť po druhé k němu nepřijdou."

„Ó, po druhé k němu zajisté nepřijdou,” — odvětil hetman s úsměvem. — „Avšak nechci, aby mne tímto trumfem přibíjeli.”

A hetman se rozhodl. Pro všeobecné blaho, pro státní nezbytnost, obětuje své štěstí. Zatím, — neboť neztrácí naděje, že se osud obrátí k němu příznivě a že ukrajinský hetman snad již po krátké době nebude nucen ohlížeti se ani na cara, ani na patriarchu, ale že bude jednat tak, jak mu káže srdce a svědomí.

Avšak nemínil jen tak odevzdati Motriu svévoli Ljubov Fedorivny. Stojí za to si představiti, jak by nyní týrala svou neústupnou dceru a jak by se Motria cítila nešťastnou, ztratívši poslední naději na hetmanovo zakročení.

Bude nutno ujednatи před svědky s Kočubejem, že Motria odjede z Bachmače, avšak ne v rodinné oddanství Ljubov Fedorivny, nýbrž že se usadí v některém z Kočubejových statků pod opatrovnictvím své tety Marie Fedorivny.

Hetman nakázal Orlíkovi, aby napsal dopisy Kočubejovi a Apoštolovi se vzkazem, aby ihned přijeli do Bachmače.

Zatím rozhodl se pohovořiti s Motriou, aby si nebrala toto rozhodnutí příliš k srdeci.

* * *

„Ponechávám si naději na Milosrdného Boha, že tak, jako mne neopouštěl dodnes, že mne nenechá bez pomoci i napříště. Snad není již daleka chvíle, kdy před Bohem a před lidmi prohlásím tebe za svou manželku.”

„Snad ano, a snad se také oné chvíle ani nikdy nedožijeme.“

„Proč pěješ tak smutnou píseň?“

„Což se mám radovati, že musím od tebe?“

„Je-li ti to líto, zůstaň. Řekni pouze jediné slovo — „Nechci“ a já zahradím svou hrudí práh, přes který by chtěli tebe odvésti.“

„Toto slovo nepronesu, byť i mi srdce pukalo. Jen Bůh sám ví, jak jest mi za těžko opustiti tebe, Ivane Stěpanoviči!“

„Ne tíže, nežli je mně zůstati bez tebe. Zesmutný zdi a v domě bude mezera. Lépe by bylo, kdybys sem nebyla přijela, Motrio.“

„Kéž by bylo možno, věděti, co je lepší! Není člověk sobě sám nepřítelem, ale tonoucímu zdá se stéblo záchranou.“

V tom zeptala se Motria, jako by zapomínala na vše, měníc hlas: „Dostal jsi dopisy? Viděla jsem přijížděti kurýra.“

Hetman váhal, má-li mluviti, či nikoli. Motria zpozorovala ono zaváhání.

„Neodpovídej. Snad to nesmím věděti. Zeptala jsem se z pouhé zvědavosti. Ženy, Eviny dcery, jsou od narození zvědavé. Neříkej, netřeba! Nač mám zasahovati do tvých záležitostí. Vždyť ti nepomohu. Sám lépe víš, co a jak máš učiniti.“

V těchto slovech ucítil hetman výtku. Bytost, s níž si přál sdíleti své jméno, postavení a čest, před níž nechtěl mít žádných tajností, má jej nyní opustiti s pocitem nespokojenosti. To se nestane.

„Abys pochopila Motrio, jak tě mám rád a jak ti důvěruji, slyš. Uslyšíš, čeho nevědí ani Orlík ani Vojnarovský, o čem jen tuší pouze jediný člověk na světě — moje matka. Carovo jařmo již přespríliš tlačí můj národ a mne. Prolévá se krev, ale ne pro budoucí blaho našeho národa, nýbrž pro ještě horší utrpení. Pomáháme Petrovi zvítěziti nad Švédy, ale zapomínáme, že to bude jeho vítězstvím rovněž nad námi. Vítězný car zapřáhne do svého triumfálního vozu i nás jako své otroky, abychom jej táhli.“

Motria oživila. Její zraky ještě před chvílí plny bezedného zármutku, uvolnily se od mlhy, rozsvítily se, zvětšily. Rty se zlehka otevřely, prsty se nervosně zachvěly. Zavěsila se zrakem na hetmanových ústech, jako by na tom, co nyní řeknou, záviselo její štěstí a neštěstí.

Hetman povstal. Otevřel jedny dveře, pak druhé, uzamkl je na klíč a přisouvaje své křeslo blíže k Motrii pokračoval: „Rozhodl jsem se zachrániti Ukrajinu. Petr zmařil její bývalou slávu i blaho, zreformuje a zruší hetmanát, pošle sem své lidi —. Chci s ním skoncovati.”

Motria naň pohlížela, jako by svým uším nevěřila.

„Pozvolna, prostřednictvím třetích osob, navazuji nítě styků s Karlem a Stanislavem, abych v určitý okamžik svázal svůj osud s jejich. Nečiním toho ve svém zájmu, a také ne proto, abych tě posadil na trůn, nýbrž pro osvobození Ukrajiny, pro její budoucí blaho — na to přísahám při Bohu!”

Poslední slova pronesl sotva slyšitelně. Ona přejela si rukou přes oči, jako by se chtěla přesvědčiti, zdali nespí, nezdálo-li se jí vše. Ohlédla se kolem a poté náhle uchopila jeho ruku a přitiskla k ní své rty.

„Motrio, co činíš, zanech toho!”

„Děkuji ti za sebe, za otce mého, za všechny, kdož úmyslně či bez úmyslu zavinili dnešní neštěstí naší vlasti. Děkuji ti, že mne uznal za hodnou uslyšeti tato veliká slova. Je to pro mne větší ctí a větší láskou, než kdybys mne pozvedl na trůn. Děkuji, děkuji ti!”

Hetman přitáhl ji k sobě: „Ubožáčku, ubožáčku můj —!”

Uskočila, a vzpřímila se v plné výši. Zůstala před ním státi krásná a hrdá.

„Nejsem ubohou, Ivane Stěpanoviči, neboť nyní jsi mne obdařil bohatstvím na světě největším — svou důvěrou — a rozzářil přede mnou novou hvězdu — Naději. S ní neobávám se ani nejčernější noci. Nyní odjedu, kam jen budou chtít. K matce? — Třeba. Do kláštera? — Budiž! Nechť i do kláštera, neboť pojedu tam s Nadějí. A nebudu se báti samoty

— velká myšlenka bude mi druhem. Bude-li v noci přede mnou sen prchati, budu vždy na ni mysliti. Nyní nejsem ubohá, nejsem.”

„A dopisy, které jsem nyní dostal,” — pokračoval hetman, — „jsou dobré. Vojenské štěstí Karlovi přeje. Jest geniálním vojevůdcem, má uvědomělé a chrabré vojáky, ne jako Petr své soldáty. Karel se rád se mnou spojí.”

„Ivane Stěpanoviči,” — zvolala Motria, — „rozkaž, aby zapřáhli koně! Ihned jedu od tebe, abych tě neokrádala o drahý čas. Nejsi nyní pro ženy, nemáš kdy se starati nyní o takové rozmarné děvče, jako jsem já. Musíš se celý věnovati činu.”

Hetman vzal ji za ruku a přitáhl ji k sobě.

„Moje Motria jest v horké vodě koupaná. Objevila se nad Bachmačem jako nebeská duha a odletěti chce jako hrom. Počkej, mé dítě! Ještě máme čas. Nechť se ještě tebou potěším. Každý den s tebou pod jednou střechou strávený rovná se celému roku života. Těším se na každou hodinu rozhovoru s tebou, chytám každý tvůj úsměv, jako nedosažnou vidinu. Nepospíchej Motrio. Ještě se nám rozloučení dostane.”

„Není mi toto rozloučení již strašné, když nás loučí duch. Pokaždé, zmocní-li se tebe zármutek, připomeň si Motriu. V duchu to uslyším a duchem přiletím k tobě, z jakékoliv dálky.”

„Ne tělem, jen duchem.”

„Tělo, co s ním! Toť tlící hmota, kdežto duch jest ne-smrtelný.”

„Tomu věříš? Jsi šťastna. Filosofové zase smýšlejí jinak.”

„Nejsem učená, Ivane Stěpanoviči, a filosofy jsem nečetla. Pravím, co cítím, a cítím, že třeba si budeme tělem sobě vzdáleni, duše naše budou vždy pospolu. Včera se mi zdálo, že chodím s tebou v mracích a že hledáme své hvězdy.”

„A nalezli jsme je?”

„Ne,” — ztěží mohla pronést. — „Avšak chodili jsme spolu. Hetman a Motria budou tak dlouho choditi spojeni v lidské paměti. Bůh dopřeje nám věčného spojení. I za sto,

nebo dvě stě let, každý, kdo si připomene slavné jméno Mazepa, rovněž si vzpomene na ubohou Motriu —. Proč tedy se máme nyní rmoutiti?”

„Přese vše bude mi bez tebe smutno. Nejsem člověkem čneška, nezapomenu tě ani v radosti, ani v smutku. Jsi mou poslední láskou a snad i první — pravou. Je těžko se loučiti se svým štěstím.”

„Tolik roků jsi prožil beze mne, prožiješ i ostatní.”

„Kdo nespatřil ráje, netouží po něm.”

„Já svůj ráj spatřila a budu se radovati myšlenkou na něj.”

„Tak mluvíš jen, abys mne potěšila. Opíjíš se slovy, jako omamujícím prostředkem.”

„Nevěříš? Tedy se za rok, za dva, za deset optej u lidí, jak se Motrii daří. Uslyšíš-li, že naříká na svůj osud, že chodí jako podzimní den, že se podrobila osudu a dožívá život podobně ostatním ženám — pak na mne zapomeň. Pak jsem byla ne-hodna státi se manželkou hetmana Mazepy.”

„Toho se neobávám. Znám tvou hrdost. Ona ti nedovolí podrobiti se zármutku a jako žebráku vynášeti jej na náměstí života, prosíc o milosrdenství. Avšak ve tvém nitru zůstane kalná hořkost, již nedovedeš ani vypíti, ani vylíti. To je, co mne bolí. Proč jsem onou hořkostí naplnil číši tvého života? Tvá nádherná ústa jsou hodna božského nektaru.”

„Není mi hořko, Ivane, ale není mi také sladko. Bylo by mi opravdu hořko, kdybych se v tobě zklamala, kdybys mne rozčaroval. Ale jsem tebou věru očarována. V tobě vidím slavnou minulost a nadějnou budoucnost, nepřekonatelnou životní moc. Tedy jsme nezanikli, nezlenošili. — Stojí za to žít, zápasiti, trpěti —. Ne, necítím hořkosti.”

„Nicméně bude mi bez tebe smutno. Nejsem, Motrio, člověkem vidiny, ale činu. Nespokojím se jen myšlenkou — je-li krásná, musím ji uskutečnit. A ted' nejkrásnější ze svých myšlenek nedokáži přeměniti ve skutek. Zhasne moje slunce a bude mně, starému, ve tmě hledati stezku ke svému hrobu.”

* * *

Snělo se šero podzimního večera. Drahé šaty na portrétech předků halily se do tmy. Tahy v obličejích se rozplývaly, — nebylo možno rozeznati ženy od muže. Oheň v krbu, o nějž se nikdo nestaral, dohasínal.

Hetman se zadíval do hasnoucího uhlí. Kdysi takto hořel jeho život a rozšíroval teplo.

Ještě před nedávnem tento oheň náhle vzplál — a nyní uhasiná.

Motria ucítila hetmanův smutek. Zticha se k němu sklonila a políbila jej na čelo.

„Nermuť se. Musíš být veselý a silný. Zármutek vyssává sílu. Poruč, aby rozsvítli dvanáct jasných svíček, aby okrášlili stůl květinami, podávali nejvýbornější jídla a nejlepší vína. Nebudeme nyní světit loučení, ale sňatek našich duší, naše spojení ne na život, ale na věky. Vypijeme plné číše, aby na dně zbytek nezhořkl. Připijeme na tvoje posilnění, na šťastné uskutečnění tvých zámyslů. Zavolej sluhy, rozkaž zanítiti svíčky!“

Hetman se pozvedl a vzal ji za ruce, aniž promluvil.

„Obáváš se, že se mne snad zmocňuje nevolnost? Bud' klidný, Ivane Stěpanoviči, je mi blaze. Skutečně chci být nyní veselá. Kdyby bylo léto, natrhala bych kvítí a upletla bych z něho věnce, jak to kdysi činili Římané, zasedali-li ke slavnostním stolům. Ale květiny jsou pod sněhem, pod sněhem jsou naše květiny, Ivane Stěpanoviči. Však přijde jaro a ony ožijí. Ožijí i naše myšlenky a rozkvétou pak jako nejpyšnější květ. Proč tedy se máme rmoutiti? Rozkaž, aby rozsvítli dvanáct jasných svíček. Po večeři naladíme *bandúry*, a budeme hráti a zpívat jednou pro vždy. Slyšíš, pro vždy! Řekl jsi tomu nedávno „*carpe diem*“. Pokud latinu znám, znamená to — „využijme chvíle“.“

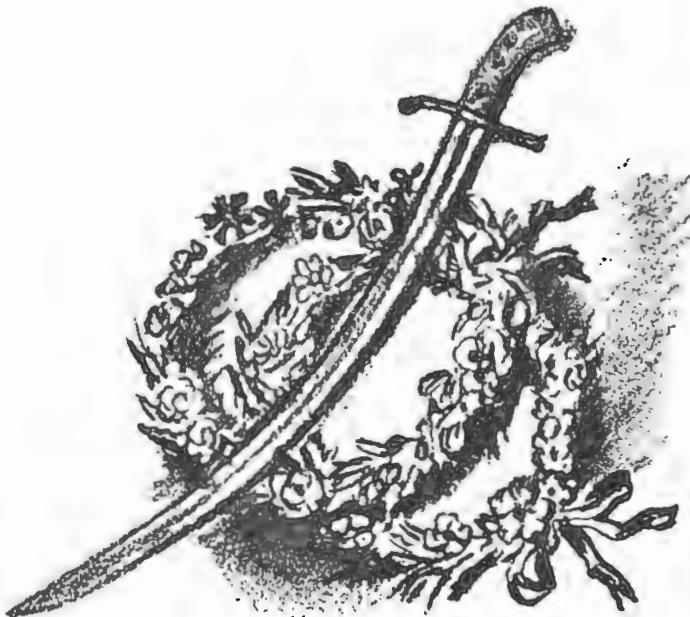
Hetman těkal po ní zrakem.

„Snad myslíš, že Motria přišla o rozum? Ne, ne —, opila se jen štěstím, jako starým vínem. Není vše staré zlé, řekl jsi před nedávnem. Máš pravdu, ve stáří jest zvláštní krása, jako

je krása v budoucnosti. A když přítomnost dopřeje nám krásnou chvíli, tak neplýtvej jí: *carpe diem*. Rozkaž prostříti stoly, upravíme svatební hody!"

Hetman přitáhl ji k sobě a sevřel v náručí. „Ubohá, ubohá Motrio!“ — — — — —

Oheň v krbu ještě jednou vzplanul a pak uhasl.

T R P A S L Í K — Č L O V Ě K E M.

Nad Bachmačem skučely větry a vířil sníh.

Nanesly se ho celé hory. Jak pěkně bylo o svátcích, tak nyní bylo bouřlivě.

Ve vjezdním stromořadí od stromu ke stromu leží bílé vysoké závěje. Ještě dobře, že nikdo nejede.

Pozdní noc. Dvůr spí. Jen stráže kolem volají na sebe.

Sténají stromy, zápolíce s větrem.

K ránu bude spousta polámaných větví. —

Tabulemi hetmanovy pracovny prodírají se pruhy žlutého světla a padají na sníh, jako by se chystaly dál, ale vítr je nepouští.

Hetman sedí u stolu zabrán v akta. Po druhé probírá je

očima, porovnává je, jako by byl sčítal aktiva a pasiva účtů. Plus je na straně Karla. Všechno mluví pro něho. Od Stanislava stále přicházejí poslanci; celý národ volá: zachraň!

A přece je mu těžko se odhadlati.

Nikoliv pro cizince, nýbrž pro našince. Jim nedůvěruje. Této nedůvěře jej naučil život. Je u nás možno probíjeti se kupředu jen lstí a pozorností. Je nutno býti neúprosným jak pro sebe, tak i pro ostatní. Tak velí rozum, ačkoliv srdce žádá něčeho jiného.

Těžko je žiti v rozporu srdce a rozumu, avšak žiti nutno.

Jsa povahy jemné a dobré, milovník filosofie a umění, strážce kultury a šiřitel osvěty, holestně cítil každý svůj krok: soudy, mučení, tresty — jak je to vše děsné. Zdali dožije lepších časů?

S Petrem zajisté ne. Neníť on člověkem srdce, ale síly — démon. Takového ukrutného despoty ještě na světě nebylo. Vzpomněl si na slova onoho stepního starce, že Petr „i svého vlastního syna odevzdá katu pro blaho státu, Petrova státu!“ A tento stát má prý býti velký: I Petěrburg, Moskva, i Kyjev a Cařihrad, i Lvov i dále — dále, — nikdo neuhodne, kam tíhne svými myšlenkami tento moderní Džingis Chán.

* * *

Nový řád může nastati jenom v samostatné, od Petra nezávislé Ukrajině.

A ještě jednou probíhají jeho myšlenky cestami, kterými má dovésti Ukrajinu k samostatnosti.

Ne s Polskem proti Moskvě, ne s Moskvou proti Polsku, ba ani ne s Tatary a Turky proti těm nebo oněm —.

Nyní si vyhledal nové spojence, na které ještě nebožtík Bohdan Chmelnický přišel svým geniálním rozumem — se Švédy dojde k samostatnosti Ukrajiny. Jiné cesty k tomu nevidí, třeba ji horlivě hledá. Není-li jiné, musí se dátí touto.

Vyrazil by bez rozpaků, nebýti Kočubejů —. A hetman ucítíl svou bolestnou ránu.

Vyhřál si hada na svých prsou a nyní jej píchá žihadlem.

Měl jej ihned rozdrtiti, jakmile po prvé naň zasyčel. Ted' je již pozdě.

Nyní je Kočubej carovým stolníkem, pod ochranou Jeho Veličenstva, a na jeho manželku raději ani nevzpomínej, neboť se v noci zdá o čertovi.

Hetman nikterak se nemůže domysliti, čeho na něm požaduje. Cítí, že mu velmi od Kočubejů bylo ukřivděno, neboť postavili se mu v cestě ke štěstí. Což není hetman člověkem? Což se musí starati pouze o jiné a o sebe ne? Což nesmí ucházeti se o své štěstí? Proč tedy berou od něho Motriu proti její vůli, neboť ona se netají, že má ráda hetmana Mazepu?

Odpustil již mnohým a mnoho, ale tohoto nikdy Kočubejům neodpustí. *Nejde žlab ke koním, ale koně ke žlabu*, — ještě k němu Kočubejovi přijdou, oh, přijdou! Není Mazepa z oněch, kdo složí zbraň, nenavykl v boji se vzdávati. Vždy se mu dařilo. Asi proto nemají jej rádi, neboť lidé odpustí spíše neúspěch, než zdar. *A spíše moudrý přizná rozum hloupému, než hloupý moudrému.**) Snad právě proto i Kočubejovi nechtějí uznati Mazepovy moudrosti. Myslí, že by sami vše lépe zařídili. Ale není žezlo dětskou hračkou, s níž se možno baviti. Dosti již kolovalo z ruky do ruky. Je nejvyšší čas je upevniti. Mazepa jej bud' upevní, nebo s ním zahyne. Po něm zůstane jeho jméno a bude žiti staletí. „Snad za sto nebo dvě stě roků budou lidé vzpomínati slavného jména Mazepova, a kdo vzpomene na něj, ten vzpomene i ubohé Motrie.“

A říká to bez žalu a bez bolesti, jako by pro ni již nebylo nic, nežli tato naděje.

„Rozkaž rozsvítit dvanáct jasných svící, prostříti stůl, okrášlit ji květinami, — chci býti nyní veselá.“

*) Nár. pořekadlo. (Pozn. překl.)

Byla v onu chvíli krásná a hrozná, jako živel. Připoutává k sobě, láká — a ty se jí musíš zříci pro všeobecné blaho.

Ach, jak těžké je toto žezlo, jako kříž.

Vítr hrozičně šuměl, sténaly stromy, praskaly větve. Jedna, zlomivši se, bouchla do okenních tabulí, málem, že je ne-rozbila.

Hetman cítil, že v jeho srdci rovněž rádí bouře, trhající struny a lomcující živé pocity. Až nastane jítro, vánice utiší. Kde teď zuří boj, tam zítra zůstane ležeti chladný, zimní sníh jako zapomenutí.

Tak se končí na světě vše, vše —.

Zabránil do svých myšlenek hetman nezaslechl trpaslíka, který zatím vstoupil do komnaty. Hetman si jej téměř ani nepovšiml, neboť šašek byl ustrojen obyčejně a měl nenalíčený obličeji.

„Kde se tu bereš?“

„Přicházím, abych rozveselil svého pána a dobrodince.“

„Ty? Mne?“

„Ano. Blázen přichází rozveseliti Jasnovelmožného pana hetmana. Lidé nechtějí pochopiti, že občas i blázen má právo, aby s ním vážně bylo jednáno. I blázen je člověkem. Konečně jsme všichni jenom lidmi a všichni jsme ubozí. Šťastlivců na světě není. Štěstí netrvá dlouho, neboť trvalo-li by věčně, přestalo by být štěstím. Zkornatělo by, pane můj.“

„Filosofuješ?“

„Přemýšlím. Nejsem tři sproštěn povinnosti přemýšleti, třebas jsem šlechticem. A proto považují mne za blázna. V divadle života se herci nadobro zbláznili. Komikové dělají tragické obličeje, tragikové — komické, a ve skutečnosti je lhostejno, jakou úlohu hraješ. Jest nejhlavnější, abys hrál dobře. My všichni svou úlohu hrajeme špatně. A proto je naše divadlo nudné.“

„Jsi pessimista?“

„Pessimista odhaduje cenu života podle toho, jak za něj platí, kdežto optimista podle trvalosti.“

„Přednášíš, jako naši profesori.“

„Ti jsou rovněž blázny jenom na katedrách.“

„A ty — profesorem v bláznovském rouchu.“

„Nyní jsem pouze člověkem. A přicházím k vám, jako člověk k člověku, dokonati svou lidskou povinnost.“

„Totiž?“

„Rozveseliti vás.“

Mluvil tak vážně, že hetman se nad tím zamyslil.

Je pravda, že dodnes pohlížel, na tohoto přírodou okradeného člověka jenom jako na směšnou figuru, a teprve nyní si povšiml, že figura je též člověkem.

Kdybychom se zadívali na všechny lidi, jak je to nutno, tu by snad bylo na světě méně tragedií.

A hetman stiskl „bláznovi“ ruku.

Trpaslík se rozplakal. Jeho obličej, přírodou již bez toho znetvořený, pláčem se stal ještě škaredějším, naprosto ohavným, — politování hodným.

„Filosof — a pláče. Tomu říkáš rozveselení! Takto mne rozveseluješ?“

„Po prvé v životě uviděl jsem bližního. Všichni jsme sobě blízcí teprve v bědě.“

„Nic nezměníš, stvořil-li Bůh svět takovým.“

„Bůh jej stvořil a lidé jej řídí.“

„Ale lidé jsou rovněž božími tvory.“

„Možná, že čertovými.“

„To nevím.“

„My všichni nevíme mnoho, jen s tím rozdílem, že jedni mají odvahu k tomu se přiznat a druzí — ne. Jedni křičí a úpějí, druzí opět tiše trpí.“

„Patříš k těm druhým.“

„Nemám rád křiklavých lidí. Bud' nemají čistého svědomí, nebo jsou zbabělci. Myslí si, že křikem ututlají to, neb ono. A na konec přihlásí se smrt a stejně nám všem umlčí ústa. Tehdy budu ležeti tak, jako Ljubov Fedorivna, blázen zrovna

jako jeho pán — hetman. Jen ten rozdíl, že po roce, po dvou po mne ani pes nezaštěkne a o vás budou lidé dlouho mluvit —. Správně řečeno — štěkati. Nevím, kdo z nás dvou je šťastnější. Nejšťastnějšími jsou ti, kdo nedělají ničeho. Jsou tak touto prázdní zaměstnání, že na práci nemají ani kdy. I tak žijí svůj život. A po smrti my všichni stejně neděláme ničeho.”

„Myslíš?”

Trpaslík setřel si rukou slzy. „Mýlil jsem se. Ti, kdo za svého života pracují, pokračují v práci i po smrti. Za ně pracuje jejich dílo. Jeť věčné. Tys hetmane napracoval se dosti. Zdali na prospěch, zdali na škodu, o tom rozhodne budoucnost. Nemýlí se jenom ti, kdo nedělají ničeho —. Přišel jsem, abych tě rozveselil.”

„Děkuji!” — a pohladil trpaslíkovu hlavu.

Tento mlčky vyklouzl z komnaty.

Hetman oné noci neusnul.

Ráno mají přijeti Kočubej, Apoštol a Orlík. Bude rozhodnuto o jeho a Motriinu osudu.

O Č I.

Kočubej neměl zvyku se dívatí přímo do očí. Svýma úzkýma a poněkud šikmýma očima stále bloudil stranou, jako by byl něco ztratil a nemohl nalézti.

A nyní úplně zrakem unikal před hetmanovým pohledem. Hetmanovy pronikavé oči zíraly mu do duše.

Kočubej se ospravedlňoval, svaloval vinu na lidi, kteří prý na to číhají, aby pohanili Kočubeje a jejich dům. Ach, kolik jen je lidského pohanění. Ubohá Ljubov Fedorivna prý se stala černější než zem, zestárla a zeslábla.

Říkaje to, povzdychoval a kašlal. Hetman s lítostí a záro-

veň s pohrdáním pohlížel na svého bývalého továryše. Bylo mu líto toho Kočubeje, jímž by mohl býti, a pohrdal tím, jímž vskutku byl, tím, jenž sedí u stolu mezi Apoštolem a Orlíkem.

„My, Vasyle Leontijeviči, vždycky rádi naříkáme na lidi, zapomínajíce, že sami nejsme anděly, ale rovněž lidmi. Co lidé povídají a co povídati budou, to je jejich věcí — ne naší. Každý po smrti bude před Posledním Soudem odpovídati nejen za své činy, ale i za svá slova.“

Kočubej se ponořil do křesla a stal se maličkým, nesmírně maličkým. Nerad slyšel o Posledním Soudě po smrti.

„Ale neobtěžoval jsem Vašich Milostí k sobě pro rozhovor,“ — řekl hetman, — „nýbrž abychom skončili nám všem známou záležitost, velmi spletitou a důležitou pro mne, a soudím, že i pro tebe, Vasyle Leontijeviči. Dobře jsem ji promyslil a sepsal na papír. Bud' tak laskav, Filipe,“ — obrátil se k Orlíkovi, — „přečti tento akt.“

Orlík předčítal návrh Kočubejova důvěrného prohlášení, podle něhož se zavazuje přijati svou dceru Motriu pod otcovské opatrování (důrazně: pod otcovské), aby nebylo jí působeno žádné křivdy, jak nyní, tak i v budoucnu. Otec prý jí odpouští její provinění, že vzepřela se jíti do kláštera, v němž ji chtěli rodiče uvězniti — (Kočubej se to poněkud nemile dotklo. Hetman pak s důrazem opakoval „uvězniti“) — a že ani otec ani matka, nebudou ji z toho důvodu trestati. Jak se sluší panně takového rodu a povahy, bude mítí svoje vlastní služebnictvo, svůj osobní byt a z otcovy pokladny bude se jí vypláceti ročně jistý obnos pro její nutné potřeby. Ani otec ani matka nebudou Motriu nutiti ke vdavkám za nemilého jí člověka, a že oddá se za toho, jehož si zamiluje a jemuž s čistým svědomím slibí věrnost a „manželskou poslušnost“. Že toto bude dodržováno, Vasyl Leontijevič Kočubej před

svědky ručí svým čestným slovem a tuto dobrovolnou smlouvou vlastnoručně podepisuje —.

* * *

Hetman se obával, že Kočubej bez námitek k této závaznosti nesvolí. Avšak ku podivu, pozvedl se, vzal pero a přimhouřiv levé oko, napsal své plné jméno, příjmení a všechny své tituly.

Tato pokornost poněkud dojala hetmana.

„Děkuji ti,” — pravil, — „a odpušt mi, že jsem použil této formy. Budiž ti to důkazem, kterak mám rád tvoji dceru Motriu a kterak se o ni starám, ačkoliv mám těch starostí více, než vlasů na hlavě —. Který statek jí přikazuješ?”

Kočubej jej pojmenoval.

„Kdy se tam může Motria odebrati?”

„Třebas ihned.”

„Dobrá, ale —” hetman povstal s místa, — „ale dej konečně Ljubov Fedorivně dobrou uzdu.*) Oznamuji ti před svědky, že déle nestrpím jejich úskoků. Nemám již trpělivosti Vasyle, a bude-li Ljubov Fedorivna i na příště strojiti mi úklady, tedy nejen pro svou vlastní obranu, ale na obranu hetmanské hodnosti a autority naložím s ní jako s člověkem zlým a trestuhodným.”

Kočubej mlčky přijal tuto hrozbu na vědomí.

„A nyní děkuji vám pánové za vaše mužné a rytířské slovo i za diskretnost Vašich Milostí.”

Stiskl všem ruku a doprovodil je ke dveřím.

„Skončilo se,” — řekl si vraceje se do pracovny, usedl do křesla a zadíval se do prázdná.

* * *

*) Zkrat ji. (Pozn. překl.)

Mlčky pohlížely naň udivené portréty jeho předků.

Z dálky dolétalo sem cinkání rolniček saní odjíždějících k Batúrynu.

N E D O Z P Í V A N Á P Í S E Ň.

Před hetmanovým palácem stálo šestispřeží bílých arabských koní.

Maštalíř a foresové stěží je udržovali na místě. Koně se netrpělivě ohlíželi na tmavomodré sáně s Mazepovými erby, jako by se dívali, zdali již hetman nastoupil a není-li čas dáti se do běhu.

Před sáněmi i za nimi nevelké oddíly vojenské eskorty, — Moskalé pod velením rotmistra hetmanovy stráže.

Stmívalo se.

Vítr, jenž se za poledne ztišil, opět se ozýval s větší silou. A opět vrzaly a naříkaly větve a staré stromy se kývaly.

„Bude ošklivá noc,” — pravil maštalíř Motriinu džurovi.
„Je mi podivno, že se Jasnovelmožnému uráčilo dnes cestovati.
Silnice je úplně zaváta sněhem.”

„Je zaváta sněhem,” — opakoval džura jako ozvěna. —
„Není nás málo — prometeme ji.”

Pociťoval v sobě novou chuť prometávati cesty před svojí pannou.

Byla mu nabízeno, aby zůstal v hetmanových službách, — na to však nepřistoupil. Kam půjde pannočka, tamtéž i on. Nemá strachu ani před Ljubov Fedorivnou. Bude-li nutno, snese všechno.

* * *

Teta Lidie ustrojena na cestu, modlila se před obrazem Svaté Panny. Zamilovala si Motriu, a nyní s těžkým srdcem doprovázela ji nejistému osudu vstříc. „Svatá Panno, orodovnice naše, přijmi ubohou Motriu pod své božské opatrování.”

* * *

Do hetmanovy pracovny vstoupila Motria. Vztáhla k němu ruku.

„Díky, Vaše Milosti, za vše, a zachovejte mne v dobré paměti.”

Hetman schvátil její jemnou ručku do svých chvějících se dlaní. „Motrio, Motrio! Ani nevíš, jak je mi těžko!”

„Nechme slov. Co mělo býti mezi námi řečeno — řeklo se. Nyní nastal čas skutků. Hetmane Ivane Stěpanoviči, rozkažte rozsvěcovati svíčky, okrášliti stoly květinami, nalévejte do číší starého vína. Napijte se pro posilnění. A poté, vyberte si nejlepší šavli do boje. Nevzpomínejte na mne se zármutkem v srdci, ale se šavlí v ruce. Nelitujte mne, není proč. Zažilat' jsem štěstí. Nelitujte toho, kdo byl šťastný, ale toho, kdo nikdy nepoznal, co je štěstí. Sbohem.”

Sevřel ji ve svém náručí. Ach, jak se chtělo ji nepouštěti, odvolati odjezd, nechat ji zde —. Vyklouzla z objetí jako ptáček z hrsti a vyběhla dveřmi.

Teta Lidie spěchala za ní.

Sluhové otevřeli dvířka a opět jimi prákli. Foresové se zahoupali v sedlech a bílé koně uháněli po bílém sněhu.

Bílé koně!

* * *

Hetman dlouho zůstal státi na zápraží.

Vítr zanášel sněhem stopy od saní, na nichž odjela Motria.

Přistoupil k němu Vojnarovský a požádal strýce, aby šel do pokojů, neboť jinak se nastudí.

Mlčky a pokorně šel za svým synovcem.

,A opět jsme zůstali samotni, Ondřeji,” — řekl hetman a po prvé ucítil jakýsi podivný chlad, jakoby neviditelný pták mávl nad jeho hlavou svým chladným křídlem.

,Bud’ tak laskav, Ondřeji, rozsvít svíčky a dej sem dopisy, které přivezl kurýr. Jsou velmi důležité.”

K o n e c.

B o h d a n L e p k y j
S R D C E A Ž E Z L O
[M O T R I A]
H i s t o r i c k á e p o p e j e „M a z e p a“
S v a z e k II.

Přeložil Dr. Jiří Hájekský, vydalo
Rebcovo nakladatelství „Kozoroh“,
redakcí Jos. Rodena. Obrazy akad.
malíře J. Wowka. Vytiskla kni-
tiskárna Fr. Rebce, Praha II. Lípová 4

Digitized by srujanika@gmail.com

B.I.E.KYI

SRDC

A

ZE 13

(NOTA)

GATE

Digitized by srujanika@gmail.com